T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNEY CEPHESİNDE ANTEP İŞGALİ (1919-1921)

İSMAİL KURT

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ
BİLİM DALI

EYLÜL 2014

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

GÜNEY CEPHESİNDE ANTEP İŞGALİ (1919-1921)

İsmail KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EYLÜL 2014

İsmail KURT tarafından hazırlanan "GÜNEY CEPHESİNDE ANTEP İŞGALİ (1919-1921)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi TARİH Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Nuri YAVUZ

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Başkan : Prof. Dr. Hale ŞIVGIN

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Üye : Yrd. Doç. Dr. A. Ender GÖKDEMİR

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Tez Savunma Tarihi: 04/09/2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

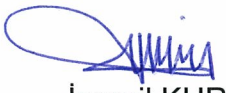
ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İsmail KURT
04/09/2014

GÜNEY CEPHESİNDE ANTEP İŞGALİ (1919-1921)

(Yüksek Lisans Tezi)

İsmail KURT

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül 2014

ÖZET

I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere ve Fransa, Ortadoğu'daki ekonomik hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla her türlü dinî ve etnik ayrımcılığı yaptı. I. Dünya Savaşı'nın Orta Doğu'daki sorunlara son vermesi beklenirken Batılı devletlerin mücadelesine sahne oldu. İngiltere, I. Dünya Savaşı'nda Arap Yarımadası, Suriye ve Irak'ta savaşın bütün yükünü çektiği iddiası ile Güneydoğu Anadolu'yu işgal etti. İngiliz Başbakanı Lloyd George, İngiltere'nin Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'yu işgalini I. Dünya Savaşı'nda askerî başarılarının bir sonucu olarak görüyordu. Fransa ise bu bölge ile geçmişteki tarihî bağları ve Sykes-Picot Gizli Antlaşması'nda Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'nun (Antep, Urfa, Maraş ve Arabistan'ının kuzeyi) kendilerine ayrıldığı gerekçesiyle bölgeyi işgal etti. İngiltere, Ortadoğu üzerindeki emellerini gerçekleştirmek için Arap milliyetçilerini kullanırken Fransa, yörede bulunan Ermenileri kullanma yoluna gitti. Güneydoğu Anadolu halkı (Antep, Urfa, Maraş) Fransa'nın bu politikalarına karşı gösteriler yaptı. Fakat Fransa bu tür hareketleri işkence, hapis, katliam ve sürgün gibi metotlarla bastırmaya çalıştı. Fransa'nın bu sırada en büyük destekçileri bölgedeki Ermeniler oldu.

Bilim Kodu	: 1101
Anahtar Kelimeler	:İngiltere,Fransa,Sykes-Picot Antlaşması, Antep, Güney Cephesi
Sayfa Adedi	:163
Danışman	: Prof. Dr. Nuri YAVUZ

ANTEP OCCUPATION ON THE SOUTHERN FRONT LINE (1919-1921)

(M. Sc. Thesis)

İsmail KURT

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

September 2014

ABSTRACT

After first world war, England and France did all kinds of religios and ethnic discrimination in order to achieve their goals in the middle east.First world war was espected to put an end to the problems in the middle east but there was fight among western staates.England occupied Southeast Anatolia with the claim that it has the whole burden of war of Arabian Peninsula, Syria and Irak.Englısh Prime Minister Lyod George thought that accupation of Cilicia and South eastern Anatolia was result of their military success in first world war .France occupied this region with the ecuse that it had historical ties in the past and according to the Sykes-Picot Treaty Cilicia and South eastern Anatolia (Antep Urfa Maras and nothern past of Arabia) were allocated to France. While England was using the Arab nationalists to achieve his goals in the middleeast, France chose using Armenian people for its goals.Southeast Anatolian people (Antep Urfa Maras) protested this policy of France, but France tried to push people with torture imprisonment massacres and deportations.At this time the biggest supporters of France were Armenians of the region.

Science Code : 1101

Key Words : England, France, Sykes-Picot Treaty, Antep, South Front Line

Page Number :163

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Nuri YAVUZ

TEŞEKKÜR

Güney Cephesinde Antep İşgali (1919-1921) adlı Yüksek Lisans Tezi çalışmamız, I. Dünya Savaşı'ndan sonra önce İngilizler, daha sonra yapılan gizli antlaşmayla Fransız işgaline bırakılan Antep ve yöresinin yapmış olduğu mücadele sonucunda ortaya çıktı. Antep'in, İngiliz ve Fransızlar tarafından işgaline geçmeden önce çalışmamızın daha iyi anlaşılması için giriş bölümünde kısa da olsa işgal öncesi Antep ve çevresinin genel durumuna değinmeyi faydalı gördük. I. Bölümde çalışmamızın temelini oluşturan İngilizlerin Mondros'tan sonra işgal ettiği Antep ve çevresinin Fransızlara bırakma nedenine açıklık getirmeye çalıştık. II. Bölümde, İngiliz ve Fransızlar tarafından işgal edilen Antep Savunmasına değindik. III. Bölümde, çalışmamızın daha anlaşılır olması için Antep Savunmasını iki safhaya ayırdık. IV. Bölümünde, Antep Savunmasında yaptıkları faaliyetlerle ön plana çıkan kahramanlara değindik. Çalışmam boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışmanım Prof. Dr. Nuri YAVUZ'a teşekkürlerimi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

HARİTALARIN LİSTESİ x

SİMGELER VE KISALTMALAR xi

1. GİRİŞ 1

2. İNGİLİZ İŞGALİ DEVRİ 7

2.1. Osmanlı Devleti ve I. Dünya Savaşı 7

2.1.1. Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasıyla ilgili gizli anlaşmalar 8

2.1.2.Sykes-Picot Antlaşması'na göre Osmanlı topraklarının paylaşılması 9

2.1.3.Suriye İtilafnamesi 10

2.2. Antep'in İngilizler Tarafından İşgali 14

2.2.1. İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki emelleri 18

2.2.2. Antep'te İngiliz işgalinin başlaması 21

2.2.3. Antep'te işgal ardından İngilizlerin faaliyetleri 25

2.3. Antep'te İngiliz İşgaline Karşı Direniş Faaliyetleri ve Teşkilatlanma Çalışmaları 27

2.3.1. Antep Cemiyet-İ İslamiye teşkilatı 27

2.3.2. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti 29

3. FRANSIZ İŞGALİ DEVRİ 33

3.1. Antep'in Fransızlar Tarafından İşgali 33

3.1.1. Antep halkının Fransız işgaline karşı tepkileri 36

3.2. Antep Dışında Meydana Gelen Savaşlar 37

3.2.1. Araptar baskını 37

3.2.2.Karabıyıklı vakası 40
3.2.3. Şehit Kâmil 41
3.2.4. Antep-Kilis yolundaki faaliyetler 43
4. ANTEP SAVUNMASININ I.SAFHASI 53
4.1. Antep Savunmasının I. Safhası Ve Antep İçinde Meydana Gelen Savaşlar 53
4.1.1. Savaş başlamadan önce Antep'te genel durum 53
4.1.2. Antep savunmasının I. safhası 55
4.2. Antep Savunmasının II. Safhası 66
4.2.1. Nafak boğazı çarpışmaları 69
4.2.2. Özdemir Bey'in Antep'e gelişi 70
4.2.3. Fransız kuşatmasının kaldırılması 74
4.2.4. Fransız karşı taarruzu 79
4.2.5. Antep İçerisindeki göç 82
4.2.6. Sarımsak tepe taarruzu 84
4.2.7. Fransızların çınarlı taarruzu 85
4.2.8. II. Nafak boğazı muharebesi 86
4.2.9. II. Kolordu'nun kuruluşu ve V. Tümen'in Antep'e gelişi 88
4.3. IV. Fransız Tümeni'nin Antep'e Gelişi 92
4.3.1. Fransızların taarruzu ve II. Kolordu karargâhının Antep'e gelişi 93
4.3.2. II. Mağarabaşı taarruzu 97
4.3.3. IV. Fransız Tümeni'nin Antep'ten ayrılışı 99
4.3.4. 19 - 23 Aralık 1920 muharebeleri 100
4.3.5. Antep'i kuşatmadan kurtarmak için yapılan Türk taarruzu 102
4.3.6. Fransızların Anteplilere teslim olmaları için yaptıkları teklif 106
4.3.7. İkizkuyu çarpışması 107
4.3.8. II. Kolordunun Antep taarruzu 112

4.3.9. 30 - 31 Ocak 1921 gecesi yapılan Türk taarruzu 115

4.3.10. Antep'in düşmesi 122

4.3.11. Antep'in Fransızlara teslim şartları 122

5. KAHRAMANLAR 127

5.1. Antep Savunmasında Ön Plana Çıkan Kahramanlar 127

5.1.1. Şahin Bey 128

5.1.2. Karayılan 135

5.1.3. Özdemir Bey 136

5.1.4. Kılıç Ali Bey 138

6. SONUÇ 141

KAYNAKLAR 145

EKLER 149

Ek-1. BCA, Yer No: 2720011.14.50.7 150

Ek-2. The National Archives England, Catalogue Reference:CAB/24/45,Image Reference:0042 151

Ek-3. BOA, HR. SYS. 2555-3/5 152

Ek-4. The National Archives England, Catalogue Reference:CAB/24/95,Image Reference:0094 153

Ek-5. BOA, HR. SYS. 2542-9/26-28 154

Ek-6. BOA, HR. SYS. 2543-11/19-24 155

Ek-7. İrade-i Milliye Gazetesi; 27 Teşrin-i evvel 1919 156

Ek-8. BOA, HR. SYS. 2543-6/30 158

Ek-9. BOA, HR. SYS. 2544-17/24, 25, 26, 27 159

Ek- 10. BOA, HR. SYS. 2544-15/35-36 161

Ek-11. BCA, Yer No: 30 18 1 1.2.33.12 Dosya No: 73-26 162

ÖZGEÇMİŞ 163

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 3.1. Kilis - Antep Yolunda Yapılan Muharebeler..... 51

Harita 4.1. Kurbanbaba Tepesi Muharebesi..... 59

Harita 4.2. Akbaba Savaşı..... 65

Harita 4.3. Mütarekeden sonra 29 Temmuz 1920'de yapılan Türk Taarruzları..... 68

Harita 4.4. Türk Taarruzu ve Antep'in Kuşatmadan Kurtarılması 78

Harita 4.5. II. Nafak Boğazı Muharebesi..... 87

Harita 4.6. Karaburun-İkizkuyu Çarpışması..... 91

Harita 4.7. Fransızların II. Mağarabaşı Taarruzu..... 98

Harita 4.8. Antep'i Kuşatmadan Kurtarmak İçin Yapılan Türk Taarruzu 105

Harita 4.9. İkizkuyu Çarpışması..... 111

Harita 4.10. II. Kolordu'nun Antep Taarruzu 114

Harita 4.11. 30/31 Ocak 1921 Gecesi Yapılan Türk Taarruzu..... 121

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	**Açıklama**
-	-

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
AAMD	Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
AKMY	Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz:	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
D.	Devre
Haz.	Hazırlayan
MMZC	Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi
Nr:	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı
TTK	Türk Tarih Kurumu
Yay.	Yayınları
Vb.	Ve benzeri

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti XVI. yüzyılın başlarından itibaren daha önce başlattığı Anadolu Beyliklerini kendi topraklarına katma politikasını bu dönemde daha da hızlandırdı. Osmanlı Devleti Doğu Anadolu'da egemenliğini oluşturmak ve doğudan gelebilecek olası bir saldırıya karşı tampon bölge oluşturmak için Yavuz Sultan Selim önderliğinde doğuya sefere çıktı. Bu sefer sonucunda Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun büyük bir bölümü Osmanlı topraklarına katıldı. Devletin coğrafi sınırlarının buralara ulaşması, bu dönemde iki büyük İslam Devleti olan Memluk ve İran'a komşu olmak anlamına geliyordu.

Yavuz Sultan Selim tarafından 1515 yılında Osmanlı topraklarına katılan Dulkadır Beyliği, bu tarihten sonra Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'ne karar vermesi üzerine, Osmanlı ordusunun Elbistan ve Malatya üzerinden hareket ederek, Besni'yi de Osmanlı topraklarına katarak, Ayıntab bölgesine ilerledikleri bir sırada Memluklerin Ayıntab Naibi Yunus Bey, Merzuman Suyu kenarında Osmanlı ordusuna katıldı.[1] Bu tarihten sonra Yunus Bey Osmanlı hâkimiyetine girerek Osmanlı ordusunu Ayıntab'a ve oradan da Halep'e kadar götürmeyi kabul etti. Yunus Bey bu gelişmeler yanında Osmanlı ordusuna kılavuzluk yapacağını da taahhüt etti.[2] Memluklerin Anadolu'daki en yüksek valisi olan Ayıntab valisi Yunus Bey şehrin anahtarlarını padişaha teslim etmesiyle Besni ile birlikte Ayıntab şehri Osmanlı topraklarına katıldı.[3]

Osmanlı Devleti, bölgeyi egemenlik altına aldıktan sonra Ayıntab, Şam eyaleti olarak değişen Arap eyaletine dâhil edildi. Daha sonra, 1522 yılında yeni kurulan Zul-Kadriye (Maraş) eyaletine bağlandı ve 1830'da Halep eyaletine dâhil edilene kadar Maraş'ın bir livası olarak kaldı.[4]

---

[1] Küçükdağ, Yusuf; Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan, "Gaziantep", Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları, Yayın No:6, 1999,s.110.
[2] Şıvgın, Hale; 19.Yüzyılda Gaziantep, Ankara, Gaye Matbaacılık,1997,s.16.
[3] Öztuna, Yılmaz; Osmanlı Tarihi I "Siyasi Tarih", Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998,s.157.
[4] Canbakal, Hülya; 17.Yüzyılda Ayıntab Osmanlı Kentinde Toplum ve Siyaset, İstanbul, İletişim Yayınları,2009,s.66.

Ayıntab şehri, Osmanlı idaresine girdikten sonra XVI. ve XVII. yüzyılda Ayıntab'ta sanayi ve ticaret hızla gelişti.[5] Esnaf birlikleri, medreseler, köy, aşiret ve oymak örgütleri çok düzenli şekilde çalıştı. Vakıflar yoluyla birçok medrese, han, hamam, cami, bedesten gibi topluma yararlı tesisler meydana getirildi. Asayiş ve güvenliğin sağlanmasıyla birlikte transit ticaret önem kazandı.[6]

Bu dönemde Ayıntab'ı ziyaret eden Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre Ayıntab'da genel durum şöyleydi: "Şehr-i Ayintab, cümle otuz iki mahalledir ve sekiz bin altmış yedi toprak ve kireç örtülü mamur abadan sarayı âlilerdir ve cümle yüz kırk mihrapdır ve cemaati kesireye malik Arasta meydanında Boyacı Oğlu Camii ve Uzun Çarşı içinde Tahtalı Camii gayet musanna ve müferrih binayı azim kubbe âlidir ve mihrap ve minberi tarzı kadim ve dilküşa camidir ve iki kapısı var biri sağında çar suya nazır ve biri kıble kapısı üzere tarihi budur: 986"[7]

Ayıntab, Osmanlı idaresine girdikten sonra devam eden Arap ve Kürt Aşiretlerinin saldırıları XVII. yüzyılda sıklaştı. Bu dönemde Arap Aşiretleri genellikle Antep'in güneyinde; yani Kuzey Suriye'de, Kürt Aşiretleri ise Urfa, Mardin, Diyarbakır çevresinde, Türkmen Aşiretleri ise Antep bölgesinde hâkimdi. Osmanlı Devleti, Antep bölgesine yapılan saldırıları durdurmak için birçok teşebbüste bulundu; fakat başarılı olamadı. Osmanlı Devleti, bu saldırıları durdurmak için Antep bölgesine Türkmen Aşiretleri yerleştirdi.1734 tarihli bir fermanda Sedd-i Urban diye anılan, Türkiye-Suriye sınırına Elbeyliler Aşireti yerleştirildi.[8]

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Ayıntab'da sosyal ve ekonomik düzen bozuldu. Avusturya, İran Savaşları için Ayıntab halkından birçok gencin askere alınması, birçoğunun geri dönememesi, buna bağlı olarak çalışan insan gücünün azalmasıyla üretim düştü. XVIII. yüzyılda aşiret saldırıları devam etti, buna bir de yeniçerilerin disiplinsizlikleri eklenince Ayıntab'da asayiş tümüyle bozuldu. Ayıntab'da birçok sahte yeniçerinin ortaya çıkması üzerine 1703 Şubat'ında kentte yeniçeri olanları

[5] Şıvgın, a.g.e., s.17.
[6] Küçükdağ, a.g.e., s.167-170.
[7] Çelebi, Evliya; Seyahatnamesi, C:IX, İstanbul, Devlet Matbaası,1935,s.354.
[8] Şıvgın, a.g.e., s.18-19.

saptamak üzere teftiş yapıldı. Yapılan teftiş sonucunda sadece 122 yeniçeri saptanarak bir bu kadarı da reaya statüsüne düşürüldü.[9]

XIX. yüzyılın ortalarına doğru Batılı ülkelerin Osmanlı Devleti'ndeki azınlıklara yönelmeleri sonucunda Ayıntab'ın da ilgi odağı hâline gelmesini sağladı. Bu durum, bölgenin kültürel olarak gelişimine katkıda bulundu. XIX. yüzyılın II. yarısından itibaren Ortadoğu ülkelerinin jeopolitik önemi, bu ülkelerin Anadolu'ya açılan kapısı konumunda olan Antep'in sosyal ve ekonomik yapısını etkileyerek kültürel hayatına olumlu yönde katkıda bulundu.[10]

XIX. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere ve Fransa belirgin bir şekilde Suriye'nin içerisinde yer aldığı Ortadoğu coğrafyasıyla ilgilenmeye başladılar. Bölgeyi, Osmanlı'dan koparark kontrol altına alabilmek için milliyetçiliğin bölgede yayılmasını sağladılar. Milliyetçilik, misyoner eğitim kurumlarının da katkısıyla Mısır, Lübnan ve Suriye'de yayılmaya başladı. Özellikle Napolyon'un Mısır'ı işgali, milliyetçilik düşüncesinin yayılmasına büyük katkılar sağladı. Ortadoğu ve Suriye'de, Batıdan gelen milliyetçilik düşüncesine Osmanlı bürokrasisinin başarısız yönetimi eklenince XIX. yüzyıldan itibaren bölgede huzursuzluklar yayılmaya başladı.[11]

XX. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı Devleti Birinci Dünya Harbi'nin sonunda mağlup sayılarak, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamaya mecbur bırakıldı. İtilâf Devletleri, Mondros Mütarekesi benzeri anlaşmaları savaşın diğer mağlupları Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Bulgaristan ile de yapmasına rağmen uygulamada farklı muamelede bulundular. Osmanlı Devleti'nin topraklarını milletlerarası hiçbir kaideye ve hukuk sistemine riayet etmeksizin parçalama yönünde faaliyetlere başladılar. Kural tanımaz bir şekilde bölgede amaçlarına ulaşmak için her yolu mubah kabul eden bir anlayışla, mütarekenin bilinen 7. ve 12.

[9] Canbakal, a.g.e., s.106.
[10] Küçükdağ, a.g.e., s.188.
[11] Demir, Şerif; "Dünden Bugüne Türkiye'nin Suriye ve Ortadoğu Politikası," *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 6/3, Summer, 2011,s.693.

maddelerine istinaden, başta Güneydoğu Anadolu olmak üzere ülkenin hemen hemen her tarafına asker sevk ederek işgale başladılar.[12]

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7.maddesine dayanılarak, İngilizler Güney Cephesinde çeşitli stratejik bölgeleri işgal etmeye başladılar. Gerek Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşından yenik çıkması, gerekse bu bölgede orduların terhis olunması, İngilizlere karşı ciddi anlamda tepki gösterildi. İngilizler Antep'i 15 Ocak 1919'da işgal etti. Daha sonra İngilizler 29 Ekim 1919 tarihi itibariyle, işgalleri altında bulunan Antep ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini Fransız işgaline bıraktılar. Güney Cephesinde, Fransız-Ermeni Alaylarının Türklere karşı uyguladıkları zulüm, işkence ve saldırılar karşısında, Millî Mücadele tarihimizin yiğitlik, kahramanlık ve fedakârlıklarla dolu bir mücadele örneği ortaya çıktı.[13]

1914 yılında, Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Antep 83 bin nüfuslu bir sancak merkezi idi.[14] Birinci Dünya Savaşı sonunda İzzet Paşa Kabinesi'nin sürdürdüğü girişimler sonucunda İtilaf cephesi adına İngiliz Amirali Calthorpe ile Mondros'ta 30 Ekim 1918'de mütareke imzalandı.[15] İmzalanan Mondros Mütarekesi ile birlikte Anadolu'nun birçok kenti gibi Antep de işgal edildi. Mondros Mütarekesi'yle güç bulan İtilaf Devletleri paylaştıkları topraklara sahip olmak için harekete geçtiler. Konum itibariyle jeopolitik bir öneme sahip olan Antep, İngilizler tarafından işgal edildi.[16]

Yaklaşık bir yıl süren işgalden sonra Fransızların istekleri doğrultusunda İngilizler, Antep'i 29 Ekim 1919'da terk ettiler; çünkü İngiltere ve Fransa 15 Eylül 1919 tarihinde anlaşmaya varmışlardı. Bu anlaşmaya göre Çukurova dâhil Antep, Urfa, Maraş illerini kapsayan Güneydoğu Anadolu Fransızlara bırakılacaktı.[17] İngilizlerin

---

[12] Şahingöz, Mehmet; "Millî Mücadele Esnasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Yapılan Millî Birlik ve Beraberlik Mitingleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C:X, Ankara, Temmuz 1995, No. 32, s.417.
[13] Güner, Zekai; "Antep Savunması ve Ali Şefik Özdemir Bey'in Faaliyetleri", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C:III, Sayı:6,2007,s.49.
[14] Ünler, Ali Nadi; Gaziantep Savunması, İstanbul, Kardeşler Matbaacılık, 1969,s.12.
[15] Akşin, Sina; İstanbul Hükûmetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, Cem Yayınevi, 1983,s.20.
[16] Yalçın, Durmuş ve Diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,2005,s.243.
[17] Çay, Abdülhalük ve Kalafat, Yaşar; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Sayı: A.30,Ankara, 1990, s.66.

geri çekilmesi sonucunda 29 Ekim 1919 tarihinde Antep Fransızlar tarafından işgal edildi.[18]

Aslında Güney Doğu Anadolu'nun (Antep, Urfa, Maraş) Fransızlara bırakılması yeni alınan bir karar değildi. İngiliz askerlerinin yerini Fransızlara bırakması, karakol değiştirmesi şeklinde olarak İngiliz askeri tarafından kısa süreli yapılmış olan işgalin sebebinin değiştirilmediğini gözler önüne sermekteydi.[19] Mustafa Kemal Paşa da bunu, yeni bir işgal olarak kabul etmedi. Mustafa Kemal Paşa, bu dönemde işgalle ilgili Kazım Karabekir'e son derece gizli bir telgraf gönderdi. Bu telgrafta Kilikya, Urfa, Maraş ve Ayıntab işgaline ve Ermenilerin yaptıkları cinayetlere karşı şiddetli protestoların yapılmasını istedi.[20]

İngilizlerin Antep'i Fransızlara teslim etmesinden sonra Ermeni işbirlikçiler Fransızlarla birlikte hareket etmeye başladılar. 29 Ekim 1919 tarihinde İngiliz ordusunun Antep'teki son bağlantı subayı Binbaşı Melis, bir taraftan Antep'i boşaltırken diğer taraftan Fransız Birlikleri de Antep-Kilis yolu üzerinden kente giriyorlardı. Yöredeki bin yıllık Türk tarihinin belki de en karanlık dönemi başlıyordu.[21] Ermeni çetelerinden devşirme Lejyon birlikleri ile takviyeli Fransızların kentte ortaya çıkması, Türklerde büyük bir korku ve tepkilere yol açarken Ermeni toplumunda sevinç gösterilerine neden oldu.[22]

İşgale katılan Fransız askerleri arasında bölgeden daha önce göç etmiş Ermeniler de vardı. Fransızlarla işbirliği yapan Ermeniler, Anteplilere zulüm ve işkence yaptılar. Oysa Antep halkı Ermenilerle birlikte yıllarca bir arada yaşamışlardı. Yöre halkı yeri geldiğinde maddi ve manevi olarak birbirlerine yardımcı olmuşlardı. Bunun da en güzel örneği Anteplilerin, Ermeni milletinin ibadetini rahat yapması, Protestan Kilisesinin genişletilmesi ve tamiri için Ermenilerin ihtiyaçlarını gidermek amacıyla yardımda bulunmalarıdır.[23]

---

[18] Yalçın ve Diğerleri, a.g.e, s.243. ; Çay ve Kalafat, a.g.e., s.65.
[19] Özalp, Kazım; Milli Mücadele 1919-1922, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998,s.77.
[20] Jaeschke, Gotthard; Kurtuluş Savaşı ile İngiliz Belgeleri, Çev: Cemal Köprülü, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991,s.210-211.
[21] Güngör, M. Birol; Antep Harbi, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2004,s.49.
[22] Çay ve Kalafat, a.g.e., s.66. ; Güngör, a.g.e., s.49.
[23] BCA, Yer No: 272 0 0 11.14.50.7. Ek-I.

Yöre halkının bütün iyi niyetlerine rağmen Ermeniler, Fransızların tahriklerine kapılmaktan geri durmadılar. Ermeni tahrikleri, bölge halkının şehir ve kasabaları terk etmesine sebep oldu. Ermenilerin bütün bu tahrikleri karşısında yöre halkı da kayıtsız kalmayarak Fransız ve Ermenilere karşı direnişe geçti. Kısa süre içerisinde bu haklı direniş Ankara tarafından da desteklendi.[24] Hat safhaya ulaşan şehirdeki huzursuzluk 5 Kasım günü Akyol Camiindeki Türk bayrağının birkaç Ermeni genci tarafından indirilmesi üzerine patlama noktasına geldi. Antep halkı, bu hadise sonucunda Cemiyet-i İslamiye nezdinde protestolarda bulundu.[25] Yapılan protestolara rağmen Ermeniler Antep'i yaktılar, yıktılar ve 1920 yılının girişiyle sıcak savaş başladı. İşgal ve zulüm o kadar şiddetle devam etmekteydi ki; on bir ay gibi bir zaman diliminde kentte açlık hüküm sürmüş ve halk cephanesiz kaldı.[26]

İşgal güçleri bununla da yetinmeyip bir beyanname yayınlayarak, halkın elindeki bütün silah ve cephanenin teslimini istediler; aksi durumda evinde silah bulunduranların idam edileceklerini ve ailelerinden 100 altın lira ceza alınacağını bildirdiler.[27] Sıkıyönetim süresince şehir halkının elindeki silah ve benzeri araçlar toplandı. Bu gelişmeler daha sonraki yapılacak olan katliamın da âdeta hazırlayıcısı oldu.[28] Bu süreçte Antep şehri yakılıp, yıkıldı ve altı binden fazla vatan evladı şehit oldu.[29]

[24] Öke, Mim Kemal; Ermeni Sorunu (1914-1923), Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1991,s.178.
[25] Gömeç, Sadettin; Milli Mücadelede Gaziantep, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989,s.24.
[26] Öztürk, a.g.e., s.148.
[27] Güngör, a.g.e., s.43.
[28] Nureddin, Lohanlızade Mustafa; İstiklal Sevgisinin Abidesi Gaziantep Müdafaası, Gaziantep, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları, No: 61,1974,s.12.
[29] Çay ve Kalafat, a.g.e., s.69.

2. İNGİLİZ İŞGALİ DEVRİ

2.1. Osmanlı Devleti ve I. Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı'nın Avrupalı büyük güçler arasında XIX. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan ve XX. yüzyıl başında şiddetlenerek devam eden siyasî, askerî ve ekonomik rekabetin oluşturduğu bloklaşmaların sonucu ortaya çıktığı kabul edilir. Almanya'nın başını çektiği Avusturya Macaristan ve İtalya'dan oluşan İttifak Devletleri grubuna karşı İngiltere, Fransa ve Rusya'dan meydana gelen İtilaf Devletleri yer aldı ve bu gruplar arasındaki gerilim gün geçtikçe şiddetlendi. Avusturya veliahdı Arşidük Ferdinand'ın 28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi ise savaşın görünürdeki nedeni oldu.[30] Bu olayı bahane eden Avusturya Macaristan, Sırbistan ile gerilimi artırdı ve bir süre sonra da bu devlete savaş ilan etti. Sırbistan'ı destekleyen Rusya'da buna karşı 31 Temmuz 1914 tarihinde genel seferberlik ilan ederek cevap verdi. Almanya, Rusya'ya verdiği 12 saat süreli seferberliği durdurma konusundaki ültimatoma karşılık alamayınca 1 Ağustos 1914 tarihinde Rusya'ya savaş açtı. Daha sonra İttifak ve İtilaf grupları, karşılıklı olarak birbirlerine savaş ilan ettiler.[31]

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından yaklaşık üç ay sonra Osmanlı Devleti, İttifak Devletleri yanında savaşa katıldı. Aslında Osmanlı Devleti'ni İttifak Devletleri yanına iten İtilaf Devletleri'nin kendisine karşı takındığı olumsuz tutumlar oldu. Genel savaşın çıkmasından önce Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri ile bir ittifak kurmanın yollarını aradı; ancak her seferinde bu istekleri reddedildi. İtilaf Devletleri'nin bu tutumu karşısında endişelenen ve düştüğü yalnızlık durumundan kurtulmak isteyen Osmanlı Devleti de 2 Ağustos 1914 tarihinde Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması imzaladı.[32] Osmanlı Devleti, savaşın başlaması ile beraber tarafsızlığını ilan etmesine rağmen Almanya'nın artan baskıları ve gelişen olaylar karşısında bu tarafsızlığını sürdüremedi.[33]

---

[30] Sander, Oral; Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e), Ankara, İmge Yayınevi, 1999, s. 305-306.
[31] Armaoğlu, Fahir; 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi, Ankara, Alkım Yayınevi, 2004, s.104.
[32] Karal, Enver Ziya; Osmanlı Tarihi, C:IX, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999,s.380-381. ;Aybars, Ergün; Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, İzmir, Ege Üniv. Basımevi, 1986, s. 62.
[33] Armaoğlu, a.g.e., s. 107-109.

Ekim ayının sonlarında, Karadeniz'e devriye ve tatbikat amacıyla İstanbul Boğazı'ndan çıkan iki Alman gemisi, 29-30 Ekim gecesi Odessa ve Sivastopol'u bombaladılar. Bunun üzerine Rusya ve müttefikleri peş peşe Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etti. Böylece 30 Ekim 1914'te Osmanlı Devleti yaratılan bir oldubitti ile Birinci Dünya Savaşı'na girdi.[34]

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nda yedi cephede savaştı. Kafkas ve Galiçya cephelerinde Ruslarla, Makedonya'da Yunan ve Fransızlarla, Çanakkale'de İngiltere, Fransa ve İtalya ile Filistin, Suriye ve Irak cephelerinde ise İngiliz ordularıyla savaştı.

2.1.1. Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasıyla ilgili gizli anlaşmalar

Çanakkale harekâtının başlaması üzerine, Osmanlı topraklarını kendi savaş hedefleri arasında gören Rusya, Osmanlı topraklarının paylaşılmasıyla ilgili bir yazılı antlaşmanın ortaya çıkması için ısrarlı girişimlerde bulundu. Bu görüşmelerde İngiltere, Boğazları ve İstanbul'u Rusya'ya bırakmayı kabul etti. Bu durum İtilâf Devletleri'nin Osmanlı toprakları üzerindeki ihtiraslarını kamçıladı ve bir dizi paylaşma anlaşmasının imzalanmasına yol açtı. Bu devletler Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunun geldiğini düşünerek, daha savaş sona ermeden birtakım düzenlemeler yapmayı kararlaştırdı. Kâğıt üzerinde de olsa Rusya'nın Boğazları ve İstanbul'u alması, kendi hissesini elde etmek bakımından Fransa'yı harekete geçirdi ve Rusya ile yapılan anlaşmadan sonra Fransa, İngiltere'nin kendileri ile de anlaşması gerektiğini ileri sürdü. Savaş şartlarında bu isteklere olumlu bir cevap vermekte mahzur görmeyen İngiltere'nin bu tavrıyla 1915 yılının ilkbahar ve yaz aylarında yapılan görüşmelerde Rusya, Suriye ve Adana bölgesinin Fransa'ya verilmesini prensip olarak kabul etti.[35]

1915 yılı sonlarında iki yeni unsurun ortaya çıkması Anadolu'nun paylaşılması konusundaki görüşmeleri hızlandırdı. Bunlardan birincisi Rusya'daki gelişmelerdir. Çanakkale savaşlarının başlamasından sonra, müttefiklerin uğradığı başarısızlık bu ülkede rejime karşı hoşnutsuzlukları artırdı. Rusya bu durumu ortadan kaldırmak

[34] Ülman, A.Haluk; I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş, Ankara, İmge Yayınevi, 2002, s. 320
[35] Öztürk, Ayhan; Milli Mücadele'de Antep, Kayseri, Geçit Yayınları, 1994, s.6-7.

için Doğu Anadolu'dan toprak istedi. İkinci unsur Fransa'ya aittir. 1915 yazından itibaren İngiltere, Araplarla anlaşarak Ortadoğu'ya yerleşmek için faaliyete geçti ve görüşmelere başladı. İngiltere, bu gizli görüşmelerden Fransa'yı son anda haberdar edince, Fransa durumu kabul etmedi ve Suriye ile Adana üzerindeki ısrarlarını sürdürdü.[36]

Rusya, bağımsız bir Arap Devleti veya Arap Devletleri Konfederasyonu'nun kurulmasını ve Suriye, Adana ve Mezopotamya'nın İngiltere ile Fransa arasında paylaşılmasını kabul etti.[37] Rusya'ya ise Erzurum, Van, Bitlis vilâyetleri ile Van'ın güneyinde Fırat nehri ile Muş ve Siirt arasında kalan toprakları ve Trabzon'un batısında sonradan tespit edilecek bir noktaya kadar Karadeniz kıyılarını alacaktı.

2.1.2.Sykes-Picot Antlaşması'na göre Osmanlı topraklarının paylaşılması

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinden sonra, muharebelerin gün geçtikçe şiddetlenmesi ve Cihat Fetvasının yoğun Müslüman nüfusun yaşadığı İngiliz sömürgelerinde etkili olmaya başlaması ihtimali İngilizleri Haşimi ailesinden Şerif Hüseyin ile anlaşmaya itti. Şerif Hüseyin, Arap Yarımadası'nda önemli bir nüfusa sahipti. Şerif Hüseyin'in İngiltere'nin yanında yer alması, İslâm Halifesinin nüfusuna ağır bir darbe indirmekle kalmayacak; Irak-Suriye-Filistin Cephelerinde de İngiltere'yi rahatlatacaktı. Şerif Hüseyin, bütün Arap Yarımadası ile Irak ve Suriye'nin tamamını içine alacak bağımsız bir devlet kurulmasını ve başına da kendisinin getirilmesini istedi. 1915 yılındaki uzun müzakerelerden sonra İngiltere ile Şerif Hüseyin arasında 1916 Ocak ayında bir anlaşmaya varıldı.[38] İngiltere, Şerif Hüseyin'in Lübnan hariç bütün isteklerini kabul etti. Fransa, bu görüşmelerden ancak 1915 Kasımından itibaren haberdar oldu. Bu gelişme üzerine Fransa, Ortadoğu'nun da paylaşılması için ısrar etmeye başladı. Sonunda İngiltere ve Fransa arasında 9 ve 16 Mayıs 1916 tarihleri arasında karşılıklı olarak verilen mektuplarla bir anlaşma sağlandı. Buna göre:

---

[36] Karal,a.g.e.,s.544.
[37] Öztürk, a.g.e., s.8.
[38] Kürkçüoğlu, Ömer; Osmanlı Devletine Karsı Arap Bağımsızlık Hareketi (1908- 1914), Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s.99.

“Suriye’nin Akkâ’dan itibaren kuzeye doğru Beyrut dâhil olmak üzere bütün kıyı bölgesi, Adana ve Mersin Fransa’ya ait olacaktı. Geri kalan topraklarda bir Arap Devleti yahut Arap Devletleri Konfederasyonu kurulacaktı. Bu devletin kurulacağı alanın Akkâ-Kerkük çizgisinin güneyinde kalan kısmı İngiliz, kuzey kısmı ise Fransız nüfus alanı olarak ayrıldı. Ayrıca, İskenderun serbest liman ve Filistin de milletlerarası bölge oluyordu.”[39] Bu anlaşmaların müzakerelerini Fransa adına Georges Picot[40], İngiltere adına Sir Mark Sykes[41] yürüttüğü için bu anlaşmaya Sykes-Picot Anlaşmasıda denir.

1917 yılında Bolşevik İhtilali ile Rus Çarlığının yıkılması ve Bolşeviklerin, Çarlık diplomasisinin bütün gizli vesikalarını açığa vurması, sömürgeci devletlerin bütün planlarını ortaya koydu. Öte yandan, İtalya’nın İtilâf Devletleri safında savaşa katılması ve Anadolu’dan ısrarla pay istemesi sonucunda, 21 Nisan 1917’de St. Jean De Maurienne’de görüşmeler yapıldı ve sonunda şu kararlara varıldı:

“İtalya, 1916’da İngiltere, Fransa ve Rusya arasında yapılan tüm anlaşmaları kabul ediyordu. Buna karşılık Mersin hariç olmak üzere Antalya, Konya, Aydın ve İzmir bölgeleri İtalya’ya bırakılıyordu. İngiltere ve Fransa İzmir’de birer serbest liman kurabileceklerdi. Ancak bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi Rusya’nın da onayı şartına bağlanmıştı ki; Rusya’da geçici hükûmet iktidardan düşünceye kadar bunu onaylamadı. Bu olay savaş sonrasında yapılan Paris barış görüşmelerinde İtalya ile müttefiklerinin arasını bozdu. Osmanlı Devleti mütareke imzalamaya hazırlandığında, İtilâf Devletleri aralarında yaptıkları gizli anlaşmaları uygulayabilmek ve kendi işgal alanlarını elde edebilmek için gerekli ortamı oluşturmak konusunda hemfikirdirler.”[42]

2.1.3. Suriye İtilafnamesi

Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere ile Fransa arasında gizlice imzalanan Sykes-Picot Anlaşması gereğince Osmanlı Devleti’ne ait olan Basra Körfezi’nden Musul’a kadar olan sahanın İngiliz nüfuzu altına girmesi kararlaştırıldı. Adana,

[39] Öztürk, a.g.e., s.11.
[40] Georges Picot, Fransız Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı.
[41] Mark Sykes, İngiltere Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı.
[42] Karal,a.g.e.,s.546.

Mersin, Antep, Maraş ve Musul vilayetleri ile Suriye toprakları ise Fransız nüfuz sahası olarak kabul edildi.[43]

Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle ve Rusya'nın savaştan çekilmesi, İngiltere ile Fransa'yı bölge üzerindeki hesapları açısından yeniden karşı karşıya getirdi. Gerçekte İngiltere, öteden beri İran'a ve zengin petrol yataklarına sahip olan Musul'a göz dikmiş; ancak burayı kendi nüfuz bölgesi ile Rusya arasında tampon bölge oluşturmak amacıyla Fransa'ya bırakmıştı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin, Irak ve Suriye'de savaşarak savaşın bütün yükünü çeken taraf olarak İngiltere; gizli anlaşmalarla Fransa'ya verdiği Musul'u tekrar elde etmek istiyordu. Bu amaçla harekete geçen İngiltere'nin hedefi Çukurova'yı geçici de olsa işgal edip elinde tutarak Musul'u almak için Fransızlara karşı koz olarak kullanmaktı. Nitekim İngiltere, bu amacını yerine getirmek için bu bölgeyi işgal etti. Fransa buna sert tepki gösterdi. İngiltere buradan çekileceğini ama bazı şartları olduğunu ileri sürdü ve Musul bölgesinin kendisine verilmesini ve Filistin'de nüfuzunun tanınmasını istedi. Aralık 1918'de yapılan görüşmede İngiltere buna karşılık Türk Petrolleri şirketinden, Almanya'nın hissesinin %25'ini Fransa'ya devredebileceğini belirtti.[44]

Bunun üzerine 26 Nisan 1919'da Fransa ve İngiltere arasında Long -Berenger Petrol Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile İngiltere ve Fransa; Rusya, Romanya, İngiliz ve Fransız sömürgelerinde özellikle Mezopotamya'da bulunan petrol bölgesindeki ilişkileri yeniden düzenlendi. Buna göre Fransa, petrolün %25'ini kullanabilecekti. İngiltere, 9 Şubat 1919'da Musul ile birlikte Suriye'nin önemli bir bölümünde haklarının tanınmasını, Fransa ise tüm Suriye'nin mandaterliğinin kendisine verilmesini istedi. Görüşmeler uzadı. Nihayet Temmuz 1919'da Llyod George ve Clemenceau, yaptıkları görüşmeler sonunda Adana, Maraş, Antep ve Urfa ile Suriye'nin bir kısmında İngiliz birliklerinin yerine Fransız kuvvetlerinin geçmesini, Şam ve Halep şehirlerinde İngilizlerin, yerini Şerif Hüseyin birliklerine bırakmasını ilke olarak kabul ettiler.

[43] Öztürk, a.g.e., s.43.
[44] Türk İstiklâl Harbi; Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi C: IV, Ankara, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları,2009,s.60.

Llyod George, Clemenceau ile yaptığı görüşmeler çerçevesinde Fransa ve Araplara sunulmak üzere bir memorandum hazırlattı. Buna göre İngiliz ordusu, Suriye ve Çukurova'yı boşaltmak için derhâl harekete geçecek ve bu bölgedeki sorumluluklarını Fransız ve Arap kuvvetlerine devredecekti. Filistin, İngiltere'nin elinde kalacaktı. Musul dâhil Mezopotamya da İngiltere'ye tabi olacaktı. İngiltere aynı zamanda Ermenileri himaye sorumluluğunu üstlenen Fransız birliklerinin Çukurova'ya gönderilmesini kabul etti.

13 Eylül 1919'da Paris'te Clemenceau'ya, 15 Eylül'de de Dörtler Konseyine resmen sunulan bu memorandum üzerindeki görüşmeler sonucunda 1 Kasım 1919 tarihinden itibaren İngiliz kuvvetlerinin Çukurova ve Suriye'den çekilmesi ve yerlerini Fransızlara terk etmesi hakkındaki Suriye İtilafnamesi olarak tanınan İngiliz - Fransız Anlaşması imzalandı. Suriye İtilafnamesi'nin imzalanması üzerine Fransa; Suriye ve Adana bölgesi Yüksek Komiseri olarak General Goureau'yu atadı. Maraş, Antep ve Urfa'daki İngiliz birlikleri ile Fransız birliklerinin yer değiştirme görevi de Albay Pıcpape'ye verildi.[45]

Böylelikle İngilizler kendileri için riskli olmaya başlayan Güneydoğu Anadolu bölgesini Fransızlara bırakarak onları Türklerle karşı karşıya bıraktılar. Türklerin, anavatanlarına dâhil bu toprakları nasıl olsa yabancılara bırakmayacaklarını anladıklarından, Fransızların dikkatini bu bölgeye toplayarak petrol bölgesini alma imkânına kavuştular. Bu durum İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir de Robeck'in 12 Kasım 1919'da Lord Curzon'a yolladığı rapor bu düşünce ve görüşleri çok iyi aksettirmektedir. Bu raporda şöyle denilmektedir:

"Suriye ve Güneydoğu Anadolu'nun İngiliz işgalinden Fransız işgaline devri hususundaki kararın açıklanması üzerine burada gösterilen tepki, Adana bölgesinin Türkiye'nin tabii ve ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeğini bir kere daha ortaya koymuştur. Nitekim bu karar üzerine İstanbul'daki Müttefik Devletlerin Yüksek Komiserlerine memleketin çeşitli yerlerinden gönderilen telgraflarda Fransızların Antep, Urfa ve Maraş'ı işgalleri protesto edilmiştir. Gelen telgrafların hemen hemen aynı formun tekrarından ibaret bulunuşu milli hareketin teşkilatlanışını yaygın ve süratli olduğunu, mütareke sırasında Türk yönetiminde kalan toprakların

[45] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.61.

bölünmesini gerektiren barış konferansı kararının tanınmaması fikrinin ne derece yaygın hale geldiğini ve bu hususta milliyetçi hareketin ne kadar gayretli bulunduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır." Bu mesajın altına G. Kidstun tarafından konulan notta şunlar yazılıdır: "Fransızların Anadolu'ya sızma çabalarını teşvik etmeliyiz. Böylece onları sonuç alamayacakları bir alanda uğraştırıp, daha makul olabilecekleri alanlardan dikkatlerini dağıtmayı başarabiliriz."[46]

Sömürgeci devletler cephesinde bunlar yaşanırken, Osmanlı Devleti'nde İstanbul Hükûmeti adına Harbiye Nazırı Cemal Paşa, anlaşmayı duyunca kolordulara birer telgraf çekerek İngilizlerle Fransızların 17 Eylül 1919'da Suriye İtilafnamesi adı altında bir anlaşma yaptıklarını bildirerek anlaşma maddelerini şöyle sıralamıştır:

"Doğuda Fransız nüfuzuna dâhil olacak saha, iki bölgeye ayrılmıştır. Bunlardan biri şimdiye kadar mevcut bulunan İngiliz birlikleri yerine Fransız kuvvetlerinin geçeceği bölge, diğeri de Fransa tarafından işgal edilmemek şartı ile İngilizler tarafından tahliye edilecek bölgedir. İtilafnamede bu bölgelerden birincisi, mavi bölge, ikincisi ise A bölgesi olarak isimlendirmiştir. Bu bölgelerden birincisi, Kilikya'yı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmını ve Suriye'nin sahil kısmını ihtiva etmektedir ve sınırı Beyrut'un güneyinden başlar ki bizi esas olarak ilgilendiren saha da burasıdır. Bu alanın hudutları Beyrut'un güneyinden başlayarak doğuya ve sonra kuzeydoğuya yönelir. Şam, Hama, Humus, Halep şehirlerini dışarıda bırakır. Halep'ten Urfa, Malatya, Harput şehirlerini içine alarak Sivas'a gider. Bu şehri de içine alarak doğru bir hat olarak güneye yönelir ve Mersin'in biraz batısında denize kavuşur. İkincisi ise Halep, Hama, Humus ve Şam şehirlerini ihtiva eden bölgedir. Birinci mavi bölgede Fransız memurları, kurulacak bir mahalli hükûmetle arzu ettikleri gibi bir kontrol hakkına, doğrudan veya dolaylı bir idarenin kurulmasında yetkili olacaklardır. İkinci A bölgesinde Fransızlar müstakil bir Arap hükûmetini tanımaya mecbur olacaklardır. A bölgesinde Fransa'nın mali ve iktisadi menfaatleri gizli tutulacak, Arap hükûmeti yabancı müşavir veya öğretmen çağırmaya lüzum görürse bunları Fransa'dan getirtecektir. Musul ve havalisi şimdilik yine İngilizlerin

[46] Baytok, Taner; İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara, Başnur matbaası, 1970, s. 24-25.

işgali altında kalacaktır. Bütün bu havalideki Fransız birlikleri Beyrut'ta bulunacak olan Fransız generali Goureau'un emrinde olacaktır."[47]

2.2. Antep'in İngilizler Tarafından İşgali

I. Dünya Savaşı sonucunda İngiltere'nin temel amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesini sağlayarak Yakın Doğudaki durumunu ve özellikle Hindistan yolunun güvenliğini sağlamak oldu.[48] Bunu da savaş sonunda imzalanan ateşkes anlaşmasıyla uygulamaya çalıştı. Bu ateşkes antlaşması Osmanlı Devleti'ni fiilen sona erdirirken İngiltere'ye ise yapılacak işgallere haklı bir ortam sağladı.

İngiltere, Fransa'ya karşı pazarlık konusu olarak ellerinde bulundurmak amacıyla petrol sahası Musul Vilayeti il birlikte Kilis Cerablus, Birecik, Urfa, Maraş ve Antep'i işgal etmeyi tasarlıyordu.[49] I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlıyla imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak Güney Cephesinde çeşitli stratejik bölgeleri işgal etmeye başladı.[50] Yaklaşık bir yıl boyunca bu bölgede kalan İngilizler, 29 Ekim 1919 tarihi itibarıyla, işgalleri altında bulunan Antep ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini Fransız işgaline bıraktı.[51]

I. Dünya Savaşı esnasında doğabilecek tehlikeleri göz önünde tutan İngiltere, Fransa'nın Suriye ve Güney Anadolu'daki isteklerini kabul etmek zorunda kaldı. Bunun sonucu olarak Petersburg'da imzalanan Sykes-Picot Gizli Antlaşması (9-16 Mayıs 1916)[52] gereği, Maraş, Urfa, Antep bölgeleri ile Suriye'nin bir kısmını Fransızlara, Bağdat, Musul ve Mezopotamya'nın da İngilizlere bırakılması kararlaştırdı.[53] İngilizler işgal etmiş oldukları bu üç sancağın diyetini almış ve

---

[47] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.61.
[48] Kürkçüoğlu, Ömer; Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926), Anakara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978,s.63.
[49] Bıyıkoğlu, Tevfik; Türk İstiklal Harbi, C:I, Mondros Mütarekesi ve Tatbiki, Ankara,1962,s.77
[50] Öztürk, a.g.e., 26-27.
[51] Güner, a.g.m., s.49-50.
[52] Sykes-Picot Anlaşması'na göre Fransa, Suriye kıyıları ve hinterlandından başka Çukurova (Kilikya), Sivas, Elazığ, Maraş, Antep ve Mardin'i elde ediyor, Halep-Şam-Musul üçgeni ise Fransız nüfuz bölgesi içinde kalıyordu. İngiltere ise Basra'dan Bağdat'a kadar tüm Mezopotamya'yı, Akka ve Hayfa limanlarını ele geçiriyor, bunun dışındaki yerlerde nüfuz bölgesi kuruyordu. Bu anlaşma uyarınca ilerde tek bir Arap devleti veya Arap konfederasyonunun kurulması tasarlanırken, Filistin'in uluslararası bir statüye kavuşturulması düşünülmüştü. Rusya, İngiltere ve Fransa'nın bu isteklerini ancak Erzurum, Trabzon, Bitlis, Muş, Siirt ve Türk-İran sınırını içine alan bölgenin kendisine verilmesi karşılığında kabul etmişti. Bkz. Kurat, Yuluğ Tekin; Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, Ankara, Turhan Kitabevi, 1986, s. 19-20.
[53] Akbıyık, Yaşar; Milli Mücadelede Güney Cephesi (Maraş), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990,s.5.

buraları Musul Vilayeti ile pazarlık konusu yaparak, Kuzey Irak'ı elde etmiş oluyordu.[54] İngiltere, Rusya ile komşu bir nüfuz bölgesi istemediği için Sykes- Picot-Sazanov Antlaşması'nda Musul vilayetini Fransa'ya bırakmıştı. Fakat Rusya savaştan çekilince İngiltere bu vilayette dâhil olmak üzere Rusya'ya bırakılması öngörülen bütün topraklara gözünü dikti.[55]

İngiltere için kuzeyde Rusya faktörü vardı. Rusya'nın Güney'e sarkması İngiltere'nin sömürge yollarını tehlikeye atması anlamına gelmekteydi. İngiltere Rusya'nın Güney'e sarkmasını önlemek ve Ortadoğu'da bu devletle karşı karşıya gelmemek için Fransa'nın bir tampon bölge oluşturmak amacını güdüyordu. Bu amaçla, İngiltere Güneydoğu Anadolu ile Suriye'nin Kuzey kısımlarını Fransa'ya vermeye razı oldu.[56]

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkması üzerine İngiltere Hindistan yolu üzerindeki bu bölgeyi ele geçirmek için faaliyetlerini hızlandırdı. İngiltere, Mondros Mütarekesi'nin kendine sağladığı avantajları değerlendirerek Irak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yönelik politikalarını hayata geçirmeye çalıştı.[57]

Savaş telaşı içinde bol keseden yapılan dağıtım İngiltere'yi rahatsız etti. Zira Filistin, Suriye ve Irak Cephelerinin bütün yükünü İngilizler çekmişti. Bu sebeple Fransızları İngilizler, Mondros Antlaşması görüşmelerine bile katmamışlardır. Ayrıca İngiltere ne pahasına olursa olsun petrol bölgesi olan Musul'u ele geçirmek istiyordu. İngiltere Avrupa'da Fransızların güvenliğini sağlayan tedbirleri desteklemenin ücretini bu devlete Ortadoğu'da ödetmeyi düşünmekteydi. 3 Kasım 1918'de antlaşma şartlarına aykırı olarak Musul'u işgal eden İngiltere, 9 Kasım 1918'de İskenderun'u işgal etmiş ve harekâtını Antep, Maraş Vilayetlerine doğru genişletmiştir.[58]

---

[54] Güngör, a.g.e., s.45.
[55] Ural, Selçuk; Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası, Ankara, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 39, Mayıs 2007, s.427.
[56] Akbıyık, a.g.e., s.6.
[57] Ural, a.g.m., s.427.
[58] Akşin, Sina; Kurtuluş Savaşı'nda ve Lozan'da İngiltere ve Fransa ile İlişkiler, 50.Yılına Armağan, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını 563, 1978,s.58.

İngilizler, Mondros Ateşkes Antlaşması'na dayanarak, çok miktarda askerini daha iyi şartlarda barındırabilmek için iskân mıntıkasını genişletmek istedi.[59] Bu maksadı temin için İngiliz birlikleri Antakya'nın güneyinden itibaren doğuya doğru 7. Ordu Birlikleri ile temas hâline geçti. İngilizlerin Suriye Cephesinde Mondros Antlaşması'na aykırı ilk istek ve davranışları İskenderun'da başladı. 9 Kasım 1918'de küçük bir kuvvetle İskenderun'u kolayca ve yalnız tehditle işgal eden İngilizler, şehrin etrafında geniş bir bölgeyi de ellerine geçirdi.[60]

Yıldırım Orduları Gurubu ile 7. Ordunun 7 Kasım 1918'de lağvedilmesi üzerine bölgede kumandayı Nihat Paşa ele aldı. İngilizler İskenderun'un işgali ile yetinmeyip mütareke şartlarına aykırı olarak Adana'nın boşaltılmasını 2. Ordudan istedi. 2.Ordu bölgeden çekilirken Adana Vilâyeti ile Antep ve Maraş Sancaklarında asayişi korumak için mümkün olan tedbirleri almış bulunuyordu. Daha sonra 2. Ordunun da 15 Aralık'ta lağvedilmesiyle Türk birlikleri 26 Aralık 1918 tarihinde Pozantı'ya kadar çekildi. Bölgenin boşaltılması üzerine Fransızlar da işgale katılarak, ekseriyeti Ermenilerden meydana gelen kuvvetleriyle 11 Aralık'ta Dörtyol'a, 17 Aralık 1918'de Mersin'e çıkarma yaptı.[61] Mısır'daki İngiliz kuvvetleri kumandanı General Allenby'nin emri ile Adana'da işgal altına alındı. 27 Aralık'ta Halep'ten Kilis'e gelen bir İngiliz Müfrezesi Ocak 1919'da Antep'e girdi.[62]

İngilizler, Antep'i işgal ettikten bir müddet sonra beraberinde bulundurdukları Ermeni tercümanların ve Antepli tercümanlardan Leonyan Adur'un tahrik ve teşvikleriyle Türklere karşı saldırılarını günden güne arttırdılar.[63] İngiliz kuvvetlerinin yol güzergâhı üzerindeki köylerde ırza tecavüze kadar varan hareketleri, Türklerin sabrını tüketti ve onları, sonunun nereye varacağı kestirilemeyen bir savaşın içine doğru itti.[64]

Ermenilerin yapmış olduğu faaliyetler o kadar acı verici hâle geldi ki Antep'in işgalinden bu yana yöredeki Türkler kendi öz vatanlarında yabancı muamelesi görmeye başladı. El konulan mallarının, eşyalarının yanında herhangi bir yardım da

[59] Güngör, a.g.e., s.34.
[60] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.62.
[61] Yalçın ve Diğerleri, a.g.e., s.245.
[62] Türk İstiklal Harbi, a.g.e., C: I.,s.77.
[63] Çay ve Kalafat, a.g.e., s.65.
[64] Lohanlızade, a.g.e., s.16.

yapılamadı. Bütün bu gelişmelerden cesaret alan Ermeniler, fırsat buldukça Türkleri tahrik etmekten geri durmuyor, İngilizler de Türklere karşı yapılan her baskıya göz yumarak onları el altından teşvik ediyorlardı. Amaçları ise Türkleri provoke ederek Ermenilere saldırmasını sağlamaktı.[65] Bir süre sonra İngiliz askerleri hükûmet konağını basarak Ermenilerin göçü hakkında mevcut evrak ve belgeleri gasp etti. Bununla da yetinmeyerek şehirin ileri gelenlerinden bazılarını I. Dünya Savaşı esnasında Ermenilere zulüm ettikleri, tehcir esnasında kötü muameleler de bulundukları Ermenilerin pek çok eşya vesairesini alarak bu yüzden mühim bir servet elde ettikleri bahanesiyle suçlu bulunarak tutuklanıp Halep üzerinden Mısıra gönderildiler.[66]

İngilizler, 12 Mart'ta sıkıyönetim ilan ederek şehirde ne kadar ateşli ve yaralayıcı silâh varsa yirmi dört saat zarfında İngiliz ve Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanlığına teslim edilmesini, aksi takdirde her kimin yanında silah bulunursa derhâl idam edileceğini ve aileleri yüz altınla cezalandıracağını, İngiltere ve Fransa Hükûmetlerinin herkes için tarafsız ve eşit bir şekilde adaletin temini için çalışacaklarını, eğitimin geliştirilmesi ve iktisadi hayatın geliştirilmesi için hizmet etmenin arzusu içinde olacaklarını, bu iki hükümetin şarktaki siyasi hareketlerinin bundan ibaret olacağını belirten bir beyanname yayınladılar.[67]

Antep halkı, İngiliz işgali ve faaliyetleri üzerine bir miting düzenleyerek işgali protesto etti.[68] Mitingde Antep Belediye Başkanı Lütfi Bey, halkın işgali kabul etmediğinin Sulh Konferansına duyurulmasını isterken, diğer taraftan da %90'ı Türk olan ve Suriye ile hiçbir alakası olmayan bu öz Türk topraklarının haksız yere işgal edildiğini, asayişi bozacak hiçbir hâlin vukuuna meydan verilmediğini, bu sebeple işgalin kesinlikle kabul edilemeyeceğini bütün dünyaya ilan etti.[69]

Çukurova ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin işgali esnasında İngiliz ve Fransızlar birlikte hareket etti. Kilikya'da önce İngilizler daha sonra Fransızlar yerleşti. İngiliz askerleri halkın silahlarını toplamayı ihmal etti. Fransızlar birçok Ermeni'yi yardımcı

[65] The National Archives England, Catalogue Reference:CAB/24/45,Image Reference:0042,p.18. Ek-II.
[66] ATASE, Arşiv No:1, Dosya No: 6-2, Klasör No: 255, Fihrist No: 5/1.
[67] Güner, Zekâi ve Kabataş, Orhan; Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1990,s.296.
[68] Çay ve Kalafat, a.g.e., s.66.
[69] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.62.

ve istihbarat ajanı olarak kullandı ama onları disiplin altında tutamadı.[70] Böyle davranmakla en büyük amaçları ise bu coğrafi bölgede asayişsizlik, anarşi yaratarak Mondros'u uygulamak ve buraları Ermenistan'a bağlamaktı. İdare-i Umumiye-i Dâhiliye Müdüriyetine Adana vilayetinden gelen 20 Aralık 1918 tarihli şifreli telgrafta İngiliz ve Fransızların gizli emellerini şöyle aktarmaktadır:

"Buraya bugün Fransız generali gelmiştir. Bu gece Pozantı'ya hareket edecek, yarın dönecektir. Halep'ten gelen bir İngiliz albayının ifadesinden Antep ve Maraş'ın da işgal olunacağı anlaşılmaktadır. Bu suretle Adana vilayeti, İskenderun, Antakya, Belen, Antep ve Maraş tamamen işgal olunmaktadır. Buralarda idaresizlik ve anarşi çıkarılarak sonunda Ermenistan'ın ilan edileceği şüphesizdir. Bu durumun derhâl sona erdirilmesi lazımdır. Gidişat ve takip edilen hareket tarzında kesinlikle iyi niyet eseri yoktur. İşin gerçeği, lüzumsuz fikir alışverişleri için vakit geçirilmesi telafisi mümkün olmayacak derecede üzüntü verici durumlar ve oldubittiler meydana getirecektir."[71]

2.2.1. İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki emelleri

Orta Doğu öteden beri Batılı sömürgeci devletlerin rekabet sahası olmuştur. Bu bölgenin üç kıtanın birleştiği önemli bir geçiş noktası ve sömürge yollarına hâkim bir konumda olması kadar yer altı kaynaklarının zenginliği de rekabetin başlıca sebeplerini oluşturmaktadır. Bu rekabet İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya arasındaydı. I. Dünya Savaşı'nda rekabetin bir ucunda bulunan ve Osmanlı Devleti üzerinde büyük bir etkisi olan Almanya'nın yenilmesi ve Rusya'nın Bolşevik İhtilali sonucu kendi iç meseleleri ile uğraşır hâle gelmesi, İngiltere ve Fransa'yı ön plana çıkardı. Rekabetin mücadele sahası Afrika, Mısır, Suriye ve Anadolu idi. İki asırdan beri İngiltere ve Fransa bu bölgelerde birbirine rakipti.[72]

Ortak bir düşman karşısında bulunma tehlikesi onları bir müddet için birlikte hareket etmelerini sağladı. Almanya tehlikesi geçer geçmez aralarındaki rekabet tekrar başladı. I. Dünya Savaşı'nın Orta Doğu'daki sorunlara son vermesi beklenirken

---

[70] Graves, P.Philip; İngiliz ve Türkler, Çev: Yılmaz Tezkan, Ankara, XXI. Yüzyıl Yayınları, 1999, s.136.
[71] BOA, HR. SYS. 2555-3/5. Ek-III.
[72] Akbıyık, Yaşar; "Millî Mücadele'de Güney Cephesi", *Türkler Ansiklopedisi*, C:15, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.1385.

Batılı devletlerin mücadelesine sahne oldu. İngiltere I. Dünya Savaşı'nda Arap Yarımadası, Suriye ve Irak'ta savaşın bütün yükünü çektiği iddiası ile Güneydoğu Anadolu'yu işgal etti. İngiliz Başbakan Lloyd George, İngiltere'nin Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'yu işgalini I. Dünya Savaşı'nda askeri başarılarının bir sonucu olarak görüyordu. Fransa ise bu bölge ile geçmişteki tarihi bağları ve Sykes-Picot Gizli Antlaşması'nda Arap bölgesi dışında kalan Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'nun (Antep, Urfa, Birecik Maraş ve Arabistan'ın kuzeyi) kendilerine ayrıldığı gerekçesiyle bölgeyi işgal etti. Fransa antlaşmaya göre sadece bu bölgeleri işgal etmekle yetinmedi. Habur Nehri'ne kadar ki verimli topraklara hatta onun doğusundaki çöle kadar ki bölgeye sahip çıktı. [73]

Fransa, Osmanlı Devleti'nde karşı çıkılamayacak hakları olduğunu, tarihi antlaşmalara dayanan ve haklarının Suriye, Filistin, Lübnan'ı içine aldığını belirtmekteydi. Bütün bunların yanı sıra her iki devlet bölgedeki işgallerine sebep olarak Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesini gösteriyordu. Bunun sonucu olarak İngiltere 3 Kasım 1918'de Musul'u, 9 Kasım 1918'de de İskenderun'u işgal ederek askeri harekâtını Adana, Antep, Maraş yönünde genişletti.[74]

Fransızlar, 11 Aralık 1918'de Dörtyol'a, 17 Aralık 1918'de Mersin'e askeri çıkarma yaptı. İngiliz ve Fransızların Güneydoğu Anadolu bölgesindeki bu işgal hareketleri 15 Eylül 1919'da yapılan Suriye Antlaşması'yla yeni bir yön kazandı. Bu anlaşmaya göre Musul bölgesini elde eden İngiltere, 1 Kasım 1919 tarihinde Adana, Maraş, Antep ve Urfa'dan çekilerek yerini Fransa'ya bıraktı. Antlaşma ile İngiltere; Fransa'yı Güneydoğu Anadolu'da sonuç alamayacağı bir maceraya sevk ederken, bu devletin diğer bölgelerde kendilerine olan direncini de kırmak istiyordu. Antlaşmadan her iki devlette memnun görünüyordu. İngiltere petrol bölgesi Musul'u, Fransa ise Musul petrollerinin akacağı İskenderun Körfezi ve Çukurova'yı elde etti. Bunun yanında Fransa, Suriye üzerindeki tarihi bağlarını dile getiriyor ve sanayinin ihtiyaç duyduğu pamuk ham maddesini karşılamak için Çukurova ve Güneydoğu Anadolu bölgesi üzerinde önemle duruyordu.

[73] The National Archives England, Catalogue Reference:CAB/24/95,Image Reference:0094,p.357.Ek: IV.
[74] Türk İstiklal Harbi, a.g.e., C:IV, s. 37-38.

Mondros Mütarekesi'nden sonra Musul dâhil bütün Irak bölgesini ve Güneydoğu Anadolu'yu işgal eden İngilizler aradan bir yıl geçmiş olmasına rağmen Orta Doğu'da istedikleri yeni düzeni kuramamışlardı. İngiltere, Türkleri İngiliz menfaatleri çerçevesinde bir anlaşmaya zorluyordu. Bunu sağlamak amacıyla kullanmakta olduğu iki kıskacın bir ucu, Batı'daki Yunan harekâtı, diğer ucu ise Doğu'daki Ermenilerdi. Ermenilerin yanına Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Türk vatandaşlarını da katmak istiyordu. Bu amaçla bölgede etnik sorunlar çıkartmaya çalışıyor ve bölücülük faaliyetlerinde bulunuyordu. Bu girişimleri ile Anadolu'da oluşan millî faaliyetlere engel olmak istiyordu. Mustafa Kemal'in Anadolu'da başlattığı hareket tehlike oluşturduğu takdirde, isyan çıkarılarak başarı sağlaması önlenecekti. Bu amaçla İstanbul Hükûmetine bu bölgelere atayacağı valileri kendi amaçlarına hizmet eden ve ayrılıkçı fikirleri benimseyen kişiler arasından ataması yönünde baskı yapılıyordu.[75]

Güneydoğu Anadolu'daki durumun kendi aleyhine olduğunu anlayan İngilizler, gelişmeleri kendi lehlerine çevirmek, Osmanlı Devleti'ne son darbeyi vurmak amacıyla Türk, Kürt ayrılığını yaratarak halkı birbirine düşürmeye çalıştı. Bu amaçla 1919 yılında Binbaşı Edward Noel'i bölgeye gönderdiler. 7 Nisan 1919'da Musul'dan hareket eden Noel 12 Nisan'da Nusaybin'e ulaştı. Ancak Binbaşı Edward Noel, Nusaybin halkının ayrılık peşinde olmadığını anladı. Bunun sebeplerinden birisi bölge halkının yabancı egemenliğini istememesi ve işgale karşı olmasıydı. Halkın gözünde Ermeni ve İngiliz aynı olup birbirinden farklı değildi. Nitekim Binbaşı Edward Noel'in görüştüğü aşiret reisleri, kanlarının son damlasına kadar işgalcilere karşı savaşacaklarını söylediler.[76]

Binbaşı Edward Noel, ilk izlenimlerinde bölücülüğün bölgede tabanı olmadığını, dinî ve idarî yönden devlete bağlı olan halkın, ayrılık düşüncesi içinde olmadıklarını ifade etti. İngilizlerin Ermeni yanlısı tavırlarının ve Ermeni tehdidinin bölge halkının millî bilincinin uyanmasında önemli rolü oldu. İngilizler işgalci güç olarak tepki görüyordu. İzmir'in Yunanlılarca işgali Güneydoğu Anadolu'daki gelişmelerin yeni bir boyut kazanmasını sağladı ve yöre halkının Batı Anadolu'da olduğu gibi kendi bölgelerinin de işgalci Batılı bir devletin egemenliği altına alınacağı kuşkularını artırdı.

[75] Akbıyık, a.g.m., s.1386.
[76] Akbıyık, a.g.m., s.1387.

Gelişmeler karşısında halk işgale karşı mücadele kararı aldı ve İstanbul Hükûmetinden yardım istedi. İstanbul Hükûmeti, Güneydoğu halkının müdahale ve yardım bekleyen başvurularına olumlu karşılık veremedi. İstanbul Hükûmetine göre bölgeye asker gönderilmesi mümkün olmayıp devlet hazinesinin durumu buna müsait değildi. İngilizlerin propagandalarına kendilerini kaptıran aşiretleri kazanmak açısından kendilerine madalya ve unvan verilebileceği bildirildi. Bu tedbirler kâfi gelmez ise bölgeye halk tarafından iyi tanınan, hatırı sayılır kişilerden nasihatçi göndermeyi önerdi.[77]

Osmanlı Devleti'nden beklediği ilgiyi göremeyen Güneydoğu Anadolu halkı, Sevr Antlaşması ile kendi toprakları üzerinde kurulması düşünülen Ermeni ve Kürt devletlerine karşı çıktı. Türklerle Kürtlerin bin yıldır birlikte yaşadıklarını ve yaşayacaklarını kararlı bir dille açıkladı. Türklerle öz kardeş olduklarını ve ayrılma kabul etmeyeceklerini açıklıkla ifade edip Güneydoğu Anadolu'yu işgalci güçlere karşı birlikte savundu.[78]

2.2.2. Antep'te İngiliz işgalinin başlaması

Halep'te bulunan İngilizler, Mondros Mütarekesi'ne dayanarak 15 Ocak 1919'da bir süvari tugayı ve beraberindeki kuvvetle Antep'i işgal ederek Amerikan Koleji ve çevresindeki Ermeni evlerini kışla ve karargâh hâline getirdiler.[79] Antepliler bu işgali, mütareke hükümlerine uyulmadığı gerekçesiyle protesto ettiler. İşgalin başlangıcından itibaren yapılan bütün muamelelere karşı protestolar ve müdafaalar yazılmış, İstanbul Hükûmeti olaylardan etraflıca haberdar edilerek yardım istenmişse de söz konusu protestolar ve müdafaalar ne İngilizlere tesir etti ne de İstanbul Hükûmetine yapılan müracaatta herhangi bir cevap alınabildi.[80] İstanbul Hükûmeti, imkânı olmadığı için Güneydoğu halkının müdahale ve yardım bekleyen başvurularına olumlu karşılık veremedi.

[77] Öke, a.g.e.,s.29.
[78] Akbıyık, a.g.m., s.1387.
[79] Ünler, a.g.e., s.11.
[80] Öztürk, a.g.e., s.31.

İngilizler sözde kışı geçirmek ve hayvanlara yem temin etmek amacıyla Antep'i işgal ettiklerini açıkladılarsa da şubat ayına gelindiğinde Maraş ve Urfa'yı da işgal ettiler.[81] 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros'ta Türkler tarafından imzalanan mütareke, Antep sancağını Türk hâkimiyetine bırakmasına rağmen, anlaşmanın 7. maddesi karışıklık çıktığı takdirde emniyeti sağlamak için icap eden önemli askerî noktaları işgal etme hakkını İtilaf Kuvvetleri'ne bağışlıyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nda Suriye'ye gönderilen Ermeniler, İngilizlerin Antep'i işgal etmesiyle fırsattan istifade ederek İngilizlerle birlikte Antep'e döndüler. Dönenler arasında Antepli olmayan ve asayişsizlik dolayısıyla memleketlerine gidemeyen Sivas, Kayseri, Erzurum ve diğer Anadolu şehirlerinden gelen Ermeniler de bulunmaktaydı.[82] Ermeniler, İngiliz makamlarını etkileyerek, Antep'te sert ve zalim bir idarenin kurulması için çeşitli faaliyetler içerinde yer aldılar. Türklerin satışa çıkardıkları taşınabilir mallarını Ermeni malıdır diye gasp ettiler. Bir kısım tehcirle giden Ermenilerin malları ve mülkleri işgal edilmiş olduğundan, pek çok hukuki ihtilaf aniden ortaya çıktı ve bu durum ciddi bir sorun haline geldi.

Bütün bu olumsuzluklara müteakip, İngilizler bir beyanname yayınlayarak silah arama bahanesiyle şehri günlerce baskı altında tuttu, bütün evler arandı ve sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Türkler, ekmek bıçaklarına kadar ellerindeki kesici ve patlayıcı silahlarını İngiliz makamlarına teslim etmek zorunda kaldı.[83] İlk günden akşama kadar tam on dört araba dolusu ateşli ve kesici silah toplandı. Buna rağmen toplanan silahlar İngilizleri ve Ermenileri tatmin etmedi.[84]

Amerikan Koleji Müdürü Mr. Meryl'in Antep'te daha 26.000 silah bulunduğunu ve teslim edilen silahların ancak dörtte biri olduğunu İngilizlere tekrar haber vermesi üzerine İngilizler 15 Mart'ta ikinci bir beyanname yayınladılar. Ermenilerde binlerce silah mevcut iken bunlardan bir tek silah alınmadı. Mart ayından itibaren şehrin bütün iş yerleri kapattırılarak camilerde ibadet hizmetlerinin dışında bütün toplantılar yasaklandı. 15 gün devam eden yasaklardan sonra 30 Mart'ta yayınlanan üçüncü beyanname ile 31 Mart'tan itibaren sokağa çıkma yasağı kaldırıldı. Nisan ayından

[81] Ünler, a.g.e., s.11.
[82] Güngör, a.g.e., s.42.
[83] Ünler, a.g.e., s.175.
[84] Güngör, a.g.e., s.43.

itibaren Antep'teki İngilizlerin baskısı yarı yarıya azaldı, dükkânlar tamamen açıldı.[85] İşgalin ağırlığı, düşmanın eziyet ve kötü davranışları Anteplilerin kararlılık ve direnme azmini güçlendirdi. Halktaki bu ruh hâlini sezen İngilizler, Ermeniler ve Türkler arasında ayrılık yapmadan bölgeyi idare etmeye yöneldiler. Mahalli teşkilatlara karışmadılar. Osmanlı memurlarını yönetimde serbest bıraktılar. İşgal süresince mahalli idareye karışmayarak resmi dairelere Türk bayrağı çekilmesine mani olmadılar.[86]

1919 senesi ilkbahar ile yaz ayları yani İngilizlerin Antep'te bulunduğu zaman diliminde ciddi anlamda herhangi bir çatışma olmadı.1919 Ekim ayında İngiliz ve Fransızlar arasında varılan bir anlaşmayla Suriye Sözleşmesi ortaya çıktı. Bu uzlaşma bir çeşit ek sözleşme niteliğinde idi. Sözleşme ile Urfa, Antep ve Maraş Fransızlara bırakılacak, buna karşılık Musul'da İngilizlere verilecekti.[87]

Antep'ten çekilen İngiliz kuvvetleri kumandanıyla bunların yerine geçen Fransız kuvvetleri kumandanının müştereken imzaladıkları ve Antep'te yayınladıkları beyannamenin sureti Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi'ne gönderilen telgrafla şu şekilde yansıdı**.**

XIII. Kolordu Kumandanlığından gelen 3 Kasım 1919 tarihli telgrafın suretidir.

Antep Fransız Askerî Kuvvetleri Kumandanı Kaymakam Felix Saint-Marie ve İngiliz Askerî Kuvvetleri Kumandanı Weir tarafından ortaklaşa imzalanarak 1/11/1919 tarihinde Antep'te yayınlanan beyannamenin sureti aynen aşağıda arz olunur:

1- Paris İtilâf Meclisi'nin kararıyla Antep şehrini işgal eden İngiliz askerî kuvvetlerinin yerine Fransız askerî kuvvetleri geçecektir.

2- Bu Fransız askeri kuvveti İngiliz askeri kuvvetleri gibi İtilaf kuvvetlerinin hepsinin temsilcisi olup görev ve yetkileri bakımından İngiliz askerlerinin Antep'i işgal ettikleri sürece sahip oldukları görev ve yetkilerin aynısına sahiptir. Görevleri işgal

---

[85] Öztürk, Ayhan; "Millî Mücadele'de Gaziantep", *Türkler Ansiklopedisi*, C:15, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002 s.1401.
[86] Ünler, a.g.e., s.15.
[87] Güngör, a.g.e., s.45.

edilen bölgede İngiliz askeri kuvvetlerinin yaptığı gibi asayişi sürekli kılmaktan ibaret olacaktır. İster Müslüman ister Hıristiyan veya başka mezheplere tâbi olsun Antep, Maraş ve Kilis bölgesi halkının korku ve endişeden uzak, rahatça yaşayıp işlerine devam edebilmeleri sağlanmıştır.

3- Mütarekenin belirlediği gibi, işgal kuvvetleri işgal ettikleri semtlerde, Osmanlı Hükûmeti'ni işbaşında bırakacaklardır. Askeri kuvvetlerin vazifesi sadece onu kontrol etmektir. Düzenli bir şekilde asayiş ve adaletin kalıcı olmasını sağladığı takdirde, hükûmetin şekli değiştirilemez. Mütareke hükümlerine göre bu düzen, ana talimat cinsinden olup Fransız askeri idaresinin İngiliz askeri idaresi yerine geçmesinden dolayı değişikliğe uğrayamaz. Aslında bu iki askeri idare, yetkilerini aynı kaynaktan almış olduklarından bu beyanatın doğruluğundan şüphe edenler yalnız asayiş düşmanları olanlardır.

4- Bütün ahali hangi kavim veya mezhebe bağlı olursa olsun en ufak bir endişeden bile uzak yaşayıp İtilaf Devletleri konferansı tarafından verilecek kararları sessiz bir şekilde bekleyebilirler ve bunu yapmak da görevleridir.

5- Açık ve kesin bir şekilde iki büyük İtilaf Devleti yani İngiltere ve Fransa arasında mevcut olan ittifakın belirtisi olarak bu devletlerin vekilleri aşağıda imzalarını koymuşlardır.

Bu beyannamede işgal, mütarekeye dayandırılmıştır. Savaş olursa, işgal sahası mütarekenin yirmi dördüncü maddesindeki mıntıka haricinde olacaktır. Yedinci maddenin sözü edilen yerde uygulanmasına lüzum yoktur. Bundan dolayı bu işgali mütarekeye dayandırarak, mahallerine, beyannamenin üçüncü maddesinde, huzur, asayiş ve adalet baki kaldıkça hükûmetin şeklinin değiştirilemeyeceği bildirilmiştir. Şimdiye kadar bölgenin tamamında asayişi bozacak hiçbir hadise olmamıştır. Bunu seyahat eden yabancılar da görüp takdir etmişlerdir. Fransa işgal kuvvetleri arasındaki askerin birçoğu Ermeni olup bunlar her gün bir şekilde millî duyguları rencide ederek düzeni koruma yerine, aksine müdahale sebebi icat etmek, unsurlar arasında ayrılık ve asayişi bozan olaylar meydana getirmek için tecavüzden geri durmamaktadırlar. Asayişin ve düzenin korunması için öncelikle bütün Ermeni

askerlerinin Fransız kıtalarından çıkarılması ve siyasi uyarılarda bulunulmasını önemle rica ederim. Gereğinin acilen yapılması nezaretinize bırakılmıştır.[88]

2.2.3. Antep'te işgal ardından İngilizlerin faaliyetleri

İngilizlerin Antep'teki işgali yaklaşık on ay sürdü. Bu dönemde ciddi anlamda herhangi bir çatışma söz konusu olmadı. İngiliz işgal kuvvetleri Mondros Ateşkes Antlaşması'na dayanarak çok miktarda süvariyi daha iyi şartlarda barındırabilmek için iskân mıntıkasını genişletmek istedi. İşgal kuvvetleri: V. İngiliz Tümeni'nden III. Süvari Tugayı, bir istihkâm müfrezesi, bir batarya ve otomobilli ağır makineli tüfek kıtalarından ibaretti.[89]

İngiliz Birlikleri, önce şehrin ortasından çarşı içine doğru gösteri yaptıktan sonra, mutasarrıfın tavsiyesi üzerine kasabaya hâkim bir mevkide bulunan Amerikan Koleji'ni işgal ederek oraya yerleştiler. Aynı gün bir İngiliz albay ile birlikte müfreze kumandanı Binbaşı Melis, hükûmet konağına gelerek mutasarrıf Celal Bey'le bir görüşme yaptılar. Görüşmede Antep'e gelmelerinin sebebinin Halep'te fazla asker ve hayvanları olduğundan dolayı yalnız kışı çıkarmak lüzum ve maksadından ibaret olduğunu, bu hareketlerinin bir işgal mahiyetinde anlaşılmaması ve hiçbir emel ve maksada dayanmadığını söylediler.[90]

İngilizlere karşı herhangi bir tepkinin gösterilmemesi, hatta gereken kolaylığın mahalli idare tarafından sağlanması üzerine İngilizler kuvvetlerini günden güne arttırmaya başladılar. Bu durum memurların ve aydınların endişelerine sebep olduysa da halkı kuşkulandırmamak ve heyecana sebebiyet vermemek için ses çıkarmıyorlardı.1919 senesi ocak ayı ortalarına kadar İngilizler tarafından kimseye zarar verilmedi.

Durum bu şekilde devam ederken İngiliz işgal kumandanı General Mc Andrew Antep'e gelerek İngilizler tarafından karargâh olarak kullanılan Amerikan Koleji'nde belediye reisi, yöre idaresinin ileri gelenleri ve memleketin genç aydınlarından tanınmış kişileri yanına çağırarak kasabanın içinde ve dışında asayişi bozan bir

[88] BOA, HR. SYS. 2542-9/26-28. Ek-V.
[89] Gömeç, a.g.e., s.17.
[90] Öztürk, a.g.e., s.27.

durumun meydana gelmesine fırsat verilmemesi ve şayet bir hadise meydana gelirse sebep olanların hadlerinin bildirilerek cezalandırılacağını belirtti.[91]

İngiliz Generali bu tebligatı yapıp Halep'e döndükten sonra Antep'te durum birden değişti. İngilizler tarafından telsiz telgraf haberleşmesine başlanarak telgrafhaneye sansür konuldu. Birkaç gün sonra ikinci defa olarak birçok makineli tüfeklerle donatılmış bir bölük İngiliz askeri hükûmet konağını muhasara ederek Ermenilerin göçü hakkında mevcut evrak ve belgeleri gasp etti.[92] Böylelikle bu gelişmelerle Antep, İngilizler tarafından resmen işgal edilmiş oluyordu. İngiliz işgaliyle birlikte savaş sırasında göç ettirilen Ermeniler şehre geri gelmeye başladılar. İngiliz müfreze kumandanı her gün hükûmet konağına gelerek, memlekete dönmekte olan Ermenilerin yerleştirilmesi, iaşeleri ve rahatlarının sağlanması hakkında emirler veriliyor ve dairelere tebligatta bulunuyordu.[93]

İngilizlerin işgal döneminde baskı ve şiddetini en fazla arttırdığı dönem mart ayı oldu. Sadece bu ayda İngilizler üç beyanname yayınlayarak bölge üzerinde siyasî ve askerî yönetimini uygulamaya çalıştılar.[94] İngilizler yerel halkı savunmasız bırakmak için depolarda bulunan bütün ateşli ve kesici silahları toplamaya başladı. Aslında böyle bir kararın alınması mütareke şartlarına aykırıydı; ancak Antep halkı İngiliz ve Ermenilerin işgalin meşrulaştırılmasının önüne geçmek için elinde bulunan silahlarını teslim etmek zorunda kaldı. İşgal güçlerinin bütün tahriklerine rağmen halk sağduyuyu elinden bırakmadı. Sıkıyönetim döneminde Türk halkı o kadar baskı altında tutuldu ki sokaklarda iki kişi yan yana geldiğinde bile selamlaşmaktan çekindi. Ermenilerin tahrikiyle yapılan bu baskı hareketleri arttıkça halkta mağlubiyetin verdiği üzüntü, gevşeklik yavaş yavaş azalıyor yerine direnme hisleri uyanıyordu.[95] İngilizler, Türklerin iyi niyetli tutumlarını ve duygularındaki değişikliği gördükçe muamelelerini değiştirdi. Nisan ayına gelindiğinde Antep'teki İngilizlerin baskısı yarı yarıya azaldı, günlük hayatta normale döndü.

[91] Öztürk, a.g.e., s.28.
[92] Gömeç, a.g.e., s.18.
[93] Öztürk, a.g.e., s.29.
[94] Ünler, a.g.e., s.14-15.
[95] Öztürk, a.g.e., s.33.

Mondros Mütarekesi'nden kısa bir süre sonra işgal edilen Antep Savunması iki safhadan oluşmaktadır. 15 Ocak 1919-28 Ekim 1919 tarihleri arasında gerçekleşen dönem yani İngiliz İşgali yaklaşık on ay devam etti. İkinci dönem ise Fransız İşgalidir. Fransızlar Suriye Sözleşmesine dayanarak, Antep'i İngilizlerden devraldı; çünkü Suriye Sözleşmesiyle Urfa, Antep ve Maraş Fransızlara bırakılacak, buna karşılık da Musul'da İngilizlere verilecekti.[96] 28 Ekim 1919 -25 Aralık 1921 tarihleri arasındaki bu dönem de 25 aydan fazla bir zaman diliminde devam etti. Bunun da 28 Ekim 1919-1 Nisan 1920 tarihleri arasındaki 5 ayı pasif; 1 Nisan 1920-9 Şubat 1921 arasındaki 10 ay 8 günü aktif; 9 Şubat 1921-25 Aralık 1921 tarihleri arasındaki 10 ay 16 günü yine pasif mücadeledir. Antepliler, Antep'i düşman işgalinden kurtarmak için 2 yıldan fazla bir zaman diliminde mücadele etmek zorunda kaldı. Yaklaşık 26 ay sürecek Antep'teki Fransız varlığı, bu kentin tarihindeki en karanlık dönemi hâline geldi.[97]

2.3. Antep'te İngiliz İşgaline Karşı Direniş Faaliyetleri ve Teşkilatlanma Çalışmaları

2.3.1. Antep Cemiyet-İ İslamiye teşkilatı

Cemiyet-i İslamiye; İngiliz işgali ve Ermeni taşkınlıkları üzerine vatan parçasının savunulması için Antep halkı tarafından şehrin bilginlerinden ileri gelenlerinden seçilmiş bir heyetti.[98] Bu heyet Anteplilere yapılan haksızlıkların önüne geçmek ve Anteplilerin haklarını korumak vazifesini üstlendi. Bu cemiyet önceleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin varlığından habersizdi. Cemiyet işgal kuvvetleriyle Türkler arasında üzücü olaylar çıktığında toplanıyor kararlar alıyordu.[99] Fransızlar Antep'i işgal ettiklerinde Cemiyet-i İslamiye aşağıda isimleri yazılı şahıslardan oluşmaktaydı.

1.Ulemadan Bülbülzade Hacı Abdullah Efendi Hoca (Bayram)
2.Ulemadan Müftü Bulaşıkzade Arif Efendi (Bilge)
3.Ulemadan Hoca Fahrettin Efendi

[96] Güngör, a.g.e., s.45.
[97] Güngör, a.g.e., s.49.
[98] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.88.
[99] Ünler, a.g.e., s.21.

4.Ulemadan Kepkepzade Şakir Efendi (Kepkep)
5.Şuaybzade Ubeydullah Efendi (Göksel)
6.Eşraftan Fazlı Ağazade Nuri Bey (Elgin)
7.Eşraftan Dayı Ahmet Ağa
8 Eşraftan Mısrızade Arif Bey (Kutlar)
9 Eşraftan Müftüzade Hayri Efendi (Atay)
10Mazlum Efendi
11.Eşraftan Doktor Mecit Bey (Barlas)
12.Eşraftan Hacı Hanefizade Abdullah Efendi
13.Überizade Kamil Bey (Ayas)
14.Mevlevi Şeyh Mustafa Efendi (Ocak)
15.Eşraftan İzrapzade Şefik Bey (Barlas)[100]

Cemiyeti İslamiye, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kuruluşuna kadar, Antep, Kilis ve Nizip'te de teşkilatlandı. Bu cemiyetin üyeleri gün geçtikçe arttı. Gerek Antep ve Kilis gerekse Nizip'teki Cemiyet-i İslami'ye aynı gaye uğrunda birbirleriyle sürekli irtibatta bulundular. Cemiyet, bir yandan savaştan dönenlerin sıkıntılarını hafifletecek önlemler alırken bir yandan da dul ve yetimlerin bakımı işlerine de yardımcı olmaya çalışıyordu.[101]

Bu çalışmaların yanında cemiyet yeri geldiğinde Antep ve civarında Ermeni askerleriyle karışık Fransız kıtaları tarafından yapılan saldırıları protesto etmek üzere Hariciye Nezareti'ne protesto telgrafları da göndermekten çekinmedi. Antep Cemiyet-i İslâmiyesi Reisi Edip Bey tarafından gönderilen 31 Ocak 1920 tarihli telgrafta yapılan işgaller şu şekilde protesto edildi:

"Ezelden beri Müslüman diyarı olan bu yerlerde Müslümanlık tahkir edilmektedir. Müslümanın hayatından daha mukaddes ve kıymetli olan namusu, taarruzdan korunmuş olan hanesinde kirletilmiştir. Namusa hürmet en büyük özelliğimizdir. Namussuzluğa tahammül ise tarihimizde görülmemiştir. Her yönden kahroluyoruz. Bu gibi durumlara uğramaktansa namus ve şerefle ölmeyi her zaman tercih ederiz. İşte bu azimle Fransızların namuslu olduğu konusunda şüpheler uyandıran bu

[100] Ünler, a.g.e., s.22.
[101] Güngör, a.g.e., s.61.

olaylara sebebiyet verenlerin şiddetle cezalandırılmalarını, mazlum ve çaresiz felâketzedelerin maddî ve manevi zararlarının karşılanmasını ve bu gibi üzücü olayların tekrar etmemesi için sebep ve etkenlerin bütünüyle ve kökünden ortadan kaldırılmasını ısrarla talep ediyoruz."[102]

Antep Cemiyet-i İslâmiye Reisi

Edip Bey

Anadolu'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin güçlenmesiyle, Cemiyet-i İslamiye'nin halk nazarında nüfus ve kudreti azalmış, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine işgal kuvvetlerine karşı bir maske vazifesi gördü. Şehir içinde savaşın başlamasıyla da tarihe karıştı. Cemiyet üyelerinden bir kısmı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne girdi, bir kısmı da savaşın başlamasıyla memleketi terk edip Halep'e veya çevre şehir ve köylere çekildi.[103]

2.3.2. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti

Antep'te Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başlıca kurucu üyeleri şu isimlerden oluşmaktaydı: Tahrirat müdürü Ragıp Bey, Jandarma Yüzbaşısı Esat Bey, Doktor Hamit Bey, Ahmet Muhtar Bey, alay kâtibi Maraşlı Avni Bey, Meclis idare başkâtibi Eşref Efendi, Maraşlı Hoca Hamdi Efendi, Kepkepzade Abdürrezzak Efendi, Marakzade Şerif Ağa, Körükçüzade Ahmet Efendi'den oluşmaktaydı.[104]

Heyet-i Merkeziye'nin faaliyetlerine yardımcı olmak amacıyla bu teşkilata bağlı olarak Antep'in ileri gelenlerinden Pazarbaşı Nuri Bey başkanlığında Heyet-i İdare oluşturularak üyeliklerine: Hocazade Ferit Bey, Hacı Ömerzade Mehmet Ali Bey, Kilisli Komiser Halil Efendi, İncozade Hüseyin Efendi, Mahmut Bildirici Efendi getirildi. Bu heyet savaşın sonuna kadar bu vazifeden ayrılmayarak müdafaanın bütün yükünü omuzlarında taşıdı.[105]

---

[102] BOA, HR. SYS. 2543-11/19-24. Ek- VI.
[103] Ünler, a.g.e., s.22.
[104] Güngör, a.g.e., s.64.
[105] Ünler, a.g.e., s.19.

Fransız işgali ile başlayan Ermeni taşkınlıkları, Türklere yapılan zulüm ve hakaret ile Türk kadınlarına yapılan tecavüzler Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin hızla gelişmesini sağladı ve silahlı direnme zemini hazırladı. Antep'te Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin, Heyet-i Merkeziye adıyla bir kolu kuruldu. Heyet-i Merkeziye ve Cemiyet-i İslamiye Antep'in kurtulması için çalışmalara başladı.[106] Silahlı direnme zeminin kurulmasıyla Kolordu Komutanlıklarına ve Mülkü makamlara gizli emirler gönderilirken diğer yandan da bir kısım örgütlü çalışmalar sonucu bazı subaylar ve yurtsever aydınlar da Güney Cephesine gönderildi.[107]

4 Eylül 1919'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti öncülüğünde toplanan Sivas Kongresi Mustafa Kemal Paşa'yı temsil heyetinin başkanı seçti.[108] Mustafa Kemal Paşa, gönderdiği bildiri ile Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bütün il ve ilçelerde şubeler açmasını istedi.[109] Misak-i Millinin gerçekleştirilmesi için valilere, mutasarrıflara gönderdiği genelge üzerine Antep'te heyet-i merkeziye oluşturuldu. 23 Kasım 1919 tarihinde Antep'te Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Ulusal Hakları Savuma Derneği kuruldu.[110]

Bu cemiyetin toplantıları, önceleri cemiyet üyelerinin iştiraki ile üyelerden birisinin evinde yapılıyordu. Üye sayısının çoğalmasıyla gizli çalışan cemiyetin dışarıdan duyulması tehlikesi dikkate alınarak müteşebbis heyet, Heyet-i Merkeziye adı altında toplanmaya, alınan kararları diğer üyelerine bildirmeye mecbur oldu. İngiliz işgalini takip eden günlerde birtakım memur ve ahaliden bazılarının Mısır'a gönderildiklerini gören eşraf aynı muameleye maruz kalmamak için cemiyete muhalefet etmeye başladı. Cemiyet bu muhalefetin önüne geçmek için Heyet-i Temsiliye'den Kuvay-ı Milliye'nin bu civara gönderilmesini istedi. Cemiyetin çalışmalarına taraftar olan ahalinin büyük çoğunluğu bu hastalıktan kurtulmakta aynı görüşe sahipti.[111]

---

[106] Özkaya, a.g.e., s.111.
[107] Güngör, a.g.e., s.61.
[108] Akyol, Taha; Ama Hangi Atatürk, İstanbul, Doğan Yayıncılık, 2008,s.80.
[109] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.89.
[110] Güngör, a.g.e., s.62.
[111] ATASE, Arşiv No:1/105, Dosya No: 6-2, Klasör No: 255, Fihrist No: 43/3-4.

Aralık ayında Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti en verimli dönemini yaşadı. Bir taraftan Cemiyet üyeleri aratılırken, bir taraftan da silahlı direnme için para, silah ve cephane tedarikine çalışılıyordu. Teşkilata giren her vatandaş, fakir değilse bir silah teminiyle mükellefti. Hali vakti yerinde olanlardan ayrıca yardım parası alınıyordu. Çiftçiler çift hayvanlarını, vatandaşlar yatak yorganlarını satarak silah alıyorlardı. Halep'ten alınan silah ve cephaneler işgal kuvvetlerine rağmen, geceleri şehre sokuluyordu. Halep'ten getirilen iki araba silah Ermenilerin ihbarıyla Fransızlar tarafından el konuldu. Ancak halkın galeyan halinde hücum etmesi üzerine Fransızlar arabaları terk etmek zorunda kaldı. [112]

1920 yılının başlarından itibaren şehir içinde muharebe birlikleri kuruldu. Birkaç mahalle birleştirilerek bir semt teşkil ediliyor, semtin ileri gelen sayılır kişilerden biri semt reisi ve o semtte oturan yedek subaylardan, savaş görmüş çavuşlardan biri de kısım kumandanı oluyordu. Her semtin kadrosu yüz kişi idi. Silahlılar savaşacak, silahsızlar tahkimatta çalışacak ve silahlılardan yaralanan veya şehit olanlardan boşalacak yerleri dolduracaklardı.[113] Semt reisleri Heyet-i Merkeziye'nin emirlerini kayıtsız şartsız yerine getirmekle mükellefti. Şehir 27 semte ayrıldı. Semtler ve semt reisleri şu şekilde oluşmaktaydı.[114]

[112] Öztürk, a.g.e., s.72.
[113] Ünler, a.g.e., s.20.
[114] Öztürk, a.g.e., s.73.

Çizelge 2.1. Antep Şehri'nin semt ve semt reislerini gösteren tablo.[115]

Sıra No	**Semtin Adı**	**Semt Reisi**
1	Akyol	Beyazın oğlu Ali Ağa
2	Çınarlı	Recep Ağazade Mahmut Efendi
3	Tövbe Mahallesi	Baba Mustafa
4	Tabakhane	Kepkepzade Mustafa, sonra Kepkepzade Abdullah Efendi
5	Küçük Tabakhane	Deli Koyunun oğlu Mehmet Ağa
6	Şekeroğlu	Apo Ağazade Hüseyin Efendi
7	Çukur Başı	İncozade Hüseyin Efendi
8	Yazıcık	İncozade Hüseyin Efendi
9	Bekir Bey	Seyfettin oğlu Ökkeş Efendi
10	Mağarabaşı	Attar oğlu Abdullah Efendi
11	Boyacı Mahallesi	Kabakzade Şakir Efendi
12	Kara Sakal	Selahın oğlu Hamo (Şehit) yerine H.Şerif Hacızade Mehmet Tevfik Efendi
13	Kozluca	Kahramanzade Süleyman Ağa
14	Bişirici Başı	Bilal Efendi
15	Gaffarhane	Mütevellizade Ramazan Efendii
16	Kabasakal	Uncunun oğlu Mehmet Ağa
17	Kaya Sokağı	Yeni Komşunun oğlu Ahmet
18	Aydınbaba	Nazlı oğlu Sakıp Efendi
19	Karatarla	Hacı Fazlının oğlu Beki Ağa
20	Ehl-i Cefa	Kasap Karaca
21	Musullu	Durdunun oğlu Süleyman Ağa
22	Alaybeyi	Aliveli oğlu Ali Efendi
23	Tarlay-i Atik	Küçük Ağanın oğlu Ahmet Ağa
24	Kozanlı	Sait Onbaşı
25	Eyüpoğlu	Hasan Koca oğlu Tahir Efendi
26	Balıklı	Abdi Bey'in oğlu Ali Efendi
27	Kazaz	Araptarlı Hasan Ağa

[115] Öztürk, a.g.e., s.73-74., Ünler, a.g.e., s.20.

3. FRANSIZ İŞGALİ DEVRİ

3.1. Antep'in Fransızlar Tarafından İşgali

İngilizler Londra Antlaşması gereğince Ekim 1919 sonunda, Antep'i Fransız işgaline terk ettiler.[116] 27 Ekim 1919'da Ermeni ve Fransızlardan oluşan 200 kişilik bir birlik Antep'e geldi. Fransız Albayı Saint Marie 28 Ekim 1919 günü Ermeniler tarafından muhteşem bir törenle bando mızıkasıyla karşılandı.[117] Antep'i işgal eden Fransız birlikleri, ulusal Ermeni lejyon alayının 3. taburuyla, 412. piyade alayından bir takım ve bir Afrika avcı takımından ibaret idi.[118] 29 Ekim 1919'da Antep'e giren Fransız fırkası sayısız bayrak, çiçek taşıyan Ermeni ahalisinin sevgi ve sevinçleriyle karşılandı. Bu gösterilerin sebebi Fransız kıtaları arasında bir Ermeni taburunun bulunması idi. Daha önce çetecilik yaparken firar etmiş olan Ermeniler, lejyonlar halinde Adana'da toplanmışlar ve Fransızlar tarafından Urfa, Antep ve Maraş taraflarına gönderilerek Türklere karşı zulümlerde bulundular. Bu Ermeni lejyonları güya başlamış oldukları mezalimi bitirdikten sonra, Elbistan üzerinden Sivas'a ve Urfa üzerinden Diyarbakır'a saldıracaklardı.[119]

Fransızların Antep'e gelmesiyle yerli Ermeniler gün geçtikçe taşkınlıklarını artırdı. Ermeniler, Ermeni semtlerinde rastladıkları Türkleri tehdit ediyor, dövüyor, hakaret ediyorlardı. Türkler ise bu taşkınlıkları her defasında protesto ediyor ve Ermeni askerlerin değiştirilmesini istiyorlardı. Nihayet bu fazla direniş karşısında Fransızlar, Ermeni taburundan bir kısmını Cezayirli askerlerle değiştirdiklerini bildirdiler. Ancak bu bir oyalamadan başka bir şey değildi. Ermeni askerleri Antep'te kalarak ellerinden gelen kötülüğü yapmaya devam ettiler. [120]

10 Kasım 1919'da sokaktan geçen bir Türk, Ermeni askerlerin saldırısına uğradı. Saldırıyı önlemek isteyen güvenlik güçleri tehdit edildi. Ermeni askerleri Adana'da yaptıklarını Antep'te de tatbik etmeye başladılar. Kasım'da Türk Jandarma erlerine Fransızlar tarafından maaş zammı yapılacağı işgal komutanlığı tarafından

---

[116] Ünler, a.g.e., s.23.
[117] ATASE, Arşiv No:1/105, Dosya No: 6-2, Klasör No: 255, Fihrist No: 47-4.
[118] Yetkin, Hulusi - Solmaz, Mehmet; Gaziantep Savunmasında Şehit Şahin'in Yeri, (Gaziantep Türkçülüğü), Gaziantep, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları, No:34, 2.Baskı, Yeni Matbaa, 1964,s.20.
[119] Cebesoy, Ali Fuat; Milli Mücadele Hatıraları, İstanbul, 1953, s. 38.
[120] Ünler, a.g.e., s.25.

mutasarrıflığa bildirildi. Teklif iç işlerimize müdahale ve hâkimiyet hakkımıza tecavüz niteliğinde olduğu açıklanarak reddedildi. Bu notada ayrıca Fransız işgalindeki binalara Fransız bayrağı çekilmesinin Türk hâkimiyetine indirilmek istenen bir darbe olduğu belirtilerek protesto edildi.[121]

30 Kasım'da işgal komutanlığının Türk Jandarma ve polislerinin Fransız memurların emrine verilmesi için mutasarrıflığa verdiği tebligat tepki ile karşılandı.[122] 9 Aralık 1919'da Fransızların 315. Piyade Tugayı Kumandanı General Querrette Antep'e gelerek Doğu Mıntıkası Kumandanlığını üzerine alarak karargâhını burada kurdu. 13 Aralık'ta yayınladığı beyannameyle bölgenin Fransa himayesine verildiğini belirtti.

Bütün bu gelişmeler yaşanırken bölge ahalisi Fransız ve Ermenilerin faaliyetlerine kayıtsız kalmadı. Fransa'nın Antep'e gelmesiyle ilk iş olarak Cemiyet-i İslamiye işgalin Mondros'ta imzalanan anlaşmaya uygun olmadığını bir protesto ile Fransızlara bildirdi.[123] İngilizlerin devir tesliminin ertesi günü Antep halkı on bin kişinin katıldığı bir hürriyet ve istiklal mitingi düzenledi. Belediye binası balkonundan işgali protesto eden ve gerekirse memleketin kurtuluşu uğruna seve seve canlarını fedaya hazır ve yeminli olan Türk halk efkârını dile getiren ateşli nutuklar söylendi, işgal protesto edildi.[124] İşgali protesto eden tepkiler Fransız işgal komutanlığına iki ayrı merkezli yönetildi. Birincisi Antep'in yeni Belediye Başkanı Mehmet Lütfü Bey olanıdır. Miting sonunda alınan kararlar Belediye reisi Mehmet Lütfi imzasıyla ilgili makamlara gönderilerek sulh konferansına ulaştırılması istendi. Bu kararlarda;

"İngilizlerin burada bulunduğu müddet zarfında müşahede ettikleri veçhile Ayıntab şehri nüfusunun yüzde doksanı ve binden fazla köyleri kâmilen Türk ve Müslüman olduğu gibi, emlak ve arazisinin büyük çoğunluğu dahi Müslümanlara ait olduğundan Suriye ile bir alâkamız yoktur. Wilson Prensipleri mucibince bizi kendi mukadderatımıza hâkim kılmak insaniyet ve vicdan noktası nazarından Birleşik Devletlerin borcu olduğundan İngilizlerden sonra herhangi bir devlet işgale teşebbüs ederse izzet-i nefsimizi rencide edeceği cihetle, olabilecek bu işgali bütün

[121] Ünler, a.g.e., s.68.
[122] ATASE, Arşiv No:1/105, Dosya No: 6-2, Klasör No: 255, Fihrist No: 21.
[123] Özkaya, a.g.e., 111.
[124] Ünler, a.g.e., s.27.

mevcudiyetimizle reddeder ve katiyen kabul edemeyeceğimizi beyan ile beraber yakın bir zamanda Paris'te karar altına alınacak olan mukadderatımızın kayıtsız şartsız milli istiklâlimizin korunmasını, meşru haklarımızın müdafaasını insanlık ve medeniyet namına rica eyler ve iş bu millî arzumuzun Sulh Kongresine izahını istirham eyleriz."[125]

İkinci protesto ise XIII. Kolordu Komutanı Albay Cevdet Bey'den geldi. O da Antep Fransız işgal komutanlığına benzer gerekçeleri öne sürdükten sonra geleneksel Türk-Fransız dostluğunun geçmişinden ve öneminden bahsetti, işgalin sürmesi durumunda Ermeni vatandaşların yersiz beklentiler içerisine gireceği bunun da istenmeyen çatışmaların oluşmasına yol açabileceği uyarısında bulundu.[126]

Yapılan mitingler, protestolar, halkın gösterdiği tepkiler sonuçsuz kaldı. Fransızlar, gün geçtikçe işgal sahasını genişletti. Fransızlar, mevcut olan askerî kuvvetlerin yetmeyeceğini anlamaları üzerine Ermenilerden oluşan alaylar kurdular.[127]

Bu durum Ermenilerde kendilerine bağımsızlık verileceği kanaatini doğurdu. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesini içine alan büyük Ermenistan hayaliyle taşkınlıklara başladılar. Türkler ile Ermeniler arasında son yıllarda cereyan eden karşılıklı hadiseler şimdi Fransızların desteğiyle daha büyük boyutlara ulaştı. Fransızların Kilikya ve Doğu Anadolu'da bir Ermenistan devleti kurma fikri de herkesçe biliniyordu. Bu durumda meydana gelecek hadiseler oldukça kanlı geçebilirdi. Osmanlı tarihinde "Millet-i Sadıka" diye bilinen Ermeniler bu kanaatin aksine daha Fransızların Anadolu topraklarına girdikleri andan itibaren çeşitli tecavüz hareketlerine girişti. Bu sebeple Fransızların işgaline milletin tepkisi büyük oldu. Bu gelişmeler sonucunda 6 Kasım 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa, ilgili makamlara bir telgraf göndererek Urfa, Ayıntab ve Maraş'ın Fransızlar tarafından işgalinin protesto edilmesini istedi.[128]

---

[125] İradey-i Milliye Gazetesi, 27 Teşrin-i evvel 1919. Ek-VII.
[126] Güngör, a.g.e., s.52.
[127] Özalp, Yalçın; Millî Mücadelenin ilk Zaferi, Ankara, İkbal Matbaası, 1976,s. 15.
[128] Arsan, Nimet; Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri 1917-1918, C:I. Ankara, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları,1964,s.115.

3.1.1. Antep halkının Fransız işgaline karşı tepkileri

İngiltere'nin işgali altında tuttuğu bölgeyi, Suriye Sözleşmesi ile Fransızlara devretmesi üzerine bu haksız işgallere karşı bölge şehirlerinden çeşitli protestolar yapıldı. 5 Kasım 1919'da Cuma günü, yani Antep'in Fransızlar tarafından işgalinin birinci günü bir Ermeni tercümanla şehre inen bir Fransız subayının, Akyol Camiinde asılı Türk Bayrağını, orada bulunan bir Türk polisine zorla indirtmesi, şehirde infiale neden oldu. Türk bayrağını indiren polis görevinden derhal alındı. Bu hareket Fransızlar nezdinde protesto edildi.[129]

8 Kasım 1919'da halkın yaptığı protestolar Fransız komutanlığının Ermeni alayına mensup kıtalarını Antep'ten çekmesini sağladı. Fransızlara ve Ermeni askerlere güvenen yerli Ermeniler güçlendikçe taşkınlıklarını arttırdı. Ermeniler, semtlerinde rastladıkları Türkleri tehdit ediyor, dövüyor hakaret ediyorlardı.[130]

Türkler, Ermenilerin çoğunlukta olduğu semtlerde dolaşamaz oldu. 10 Kasım 1919'da Ermeni askerleriyle Türk polisleri arasında bir kavga çıktığında, Cemiyet-i İslamiye bu fırsattan istifade ederek Antep'in Fransızlar tarafından işgalini protesto etti. 23 Kasım 1919'da Cemiyet-i İslamiye, Mondros Mütarekesi'nin maddeleriyle beraber verilen teminata rağmen İngiliz ve Fransız İşgalinin Türk idaresine darbe vurduğunu, Wilson Prensiplerine dönülerek işgalin kaldırılması maksadıyla yapılan bir mitingden sonra yeni bir nota verdi. 30 Kasım'da işgal komutanlığı Türk Jandarma ve polisinin Fransız memurları emrine girmelerine istedi, bu istek de şiddetle reddedildi. XIII. Kolordu Komutanlığı da bu teklifi protesto etti.[131] XIII. Kolordu Komutanlığı'nın Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dâiresi'ne göndermiş olduğu şifreli telgraf yapılan işgalin ayrıntılarını şu şekilde özetlemiştir.

Antep Kaleminden alınan haberler aşağıda şu şekilde arz edilmiştir:

1- 18 Aralık'ta Maraş'a 220 asker ve 4 top gönderilmiştir. Ayrıca 21 Aralık 1919'da Antep'e 120 kadar Cezayir süvarisi ile 8 top gelmiştir. Fransızların kuvvet

[129] Güngör, a.g.e., s.72.
[130] Ünler, a.g.e., s.25.
[131] Öztürk, a.g.e., s.68.

kazandıktan sonra silah toplamak ve hükûmet işlerini kendi idarelerine almak için sıkıyönetim ilan edecekleri hissedilmektedir.

2- Maraş'ta Fransızlar kışla ve depo civarını siper ve tel örgülerle çevirmekte, bir de havaalanı hazırlamaktadırlar.

3- Antep'te kundakçılık suçundan dolayı yargılanmak üzere tutuklu üç Ermeni genci Fransız albayının talep ve tehdidi üzerine Fransızlara teslim edilmiştir. Bu şekilde yargının bağımsızlığına tecavüz edilmiştir.

4- Kilis'teki Legion D'Orient askerleri taşrada bulunan halkın üzerlerini arayıp buldukları silahlara el koyarak sahiplerini depo ve bodrum katlarında aç ve çaresiz hapsetmektedirler.

5- Fransızlar, Gazze'de bulunan bir bölük Arap askerinin silahlarını alarak kendilerini oradan çıkarmışlardır. Halep'te: "Araplar, ihtilâfın giderilmesi konusunda yardımlarımız olursa hizmetimize karşılık istiklâlimizi tanıyacaklarını vaat ettikleri hâlde vaatlerinde durmamaktadırlar. Biz de ya ölmeli veya aldanmamalıyız." diye hutbeler okutuluyormuş. Daha sonra Şam'dan Halep'e gelen bir telgrafta Fransızların Suriye'yi işgalden vazgeçtikleri ve sadece Baalbek'te bir irtibat subayı bulunduracakları söylenmiştir. Katma'ya yavaş yavaş gelen askerin bir kısmı Antep'e ve bir kısmı da Cerablus'a sevk edilmektedir.[132]

3.2. Antep Dışında Meydana Gelen Savaşlar

3.2.1. Araptar baskını

12 Ocak 1920'de 400 piyade, 50 süvari ve 2 dağ topundan oluşan bir Fransız kuvveti Antep yakınlarındaki Sakçagözüne gitmek üzere Antep'ten hareket etti ve geceyi Araptar Köyü'nde geçirdi. Ancak bu kuvvet karlı kış gününde bütün köy halkını evlerinden zorla dışarı çıkararak eşyalarını yağmaladı. Köy kadınlara sarkıntılık

[132] BOA, HR. SYS. 2543-6/30. Ek-VIII.

yaptı. Bunun sonucunda köy halkı köyünü bırakarak dağlara iltica etmek zorunda kaldı.[133]

Fransızların bu tutumu üzerine etraf köylere haberciler gönderildi. Yapılan müzakereler sonucunda Fransızlara karşı taarruza karar verildi. Ertesi sabah 13 Ocak 1920'de Araptar'dan Maraş'a hareket eden Fransızlar, Çatalmazı denilen mevkide daha önce birleşen Boynoğlu Memik Ağa ile Karayılan'ın emrindeki ulusal kuvvetlerin baskınları karşında dağılmaya başladı.[134] Ulusal kuvvetlerin bu baskın hareketi Fransızlara üç ayrı yerden gerçekleştirildi. Bir kısım kuvvetler erzak, cephane, mühimmat taşımakta olan arabalarla yüklü hayvanlara hücum edip ulaştırma kolunu perişan bir hâlde dağıttı. Bütün bu eşyalar ulusal kuvvetlerin eline geçti. Araptar çarpışmalarında ağır kayba uğrayan Fransız birlikleri, yerel hükûmet yetkililerine başvurarak, saldırıya uğradıklarını bildirdi ve olayın yerinde incelenmesini istediler.[135] Olay yerine gelen Türk ve Fransızlardan oluşan heyet, yaptığı araştırmalar sonucunda Fransız Birliklerinin davranışlarının olaya sebep olduğu ve Türk halkına haksız yere kötülükte bulundukları yolunda Fransızlar aleyhinde rapor verdi. Yapılan bütün incelemelerde, hadiseye Fransızların sebep olduğu anlaşıldı.[136]

Mutasarrıf Celal Bey'in başkanlığında Antep'te bulunan Fransız Askeri Kıtaları Kumandanlığına yazılan rapor şu şekildedir.17 Ocak 1920 tarih ve 6834/75 numaralı yazının suretidir:

"12 Ocak günü Antep'ten hareket ederek muhafaza için Hurşit Ağa'nın yanına giden topçu, mitralyöz ve piyadeden oluşan 700 kadar Fransız askerinin yol üzerinde Antep'e yirmi-yirmi beş kilometre uzaklıkta bulunan Araptar Köyünde geceyi geçirmek istedikleri, kumandanlarının emrini dinlemeyip köylülerin evlerine hücum ettikleri, kapıları kırıp içeri girdikleri, eşya ve hayvanları gasp ettikleri, çeşit çeşit eza ve cefa yaptıkları gibi dağlara sığınan köy halkı üzerine top ve mitralyöz ateşi

[133] Ünler, a.g.e., s.28.
[134] Öztaş, Kaya; Kuşatma İhanet Açlık(Antep Savaşı), Ankara, Us Yayınları, 2009,s.214.
[135] Güngör, a.g.e., s.87.
[136] ATASE, Arşiv No:5/2068, Dosya No: 57-26, Klasör No: 306, Fihrist No: 104.

açtıkları, bombardımanın ertesi salı günü de hâlâ devam etmekte olduğu haber alınmıştır.

Bombardımanın hâlen devam ettiğinin haber alınması üzerine Antep İdare Meclisi ve Müslüman cemaati ile görüşülerek Mutasarrıf Celal Bey'in başkanlığında oraya bir nasihat heyeti gönderilmesine karar verilmiştir. Nasihat heyetinin raporuna göre Fransız ve Ermeni askerlerin yapmış olduğu olumsuz faaliyetler şu şekilde sıralanmıştır:

1- Daha İngilizler buradan hareket etmeden önce yeni geldiğiniz günlerde Maraş'ta Legion D'Orient askerlerinden biri yolda Müslüman bir kadının yüzünü açmak isteyince ortalık karışmış, dükkânlar kapanmış, uzun süren problemler ortaya çıkmıştır.

2- Yeni geldiğiniz zaman 7 Kasım 1919 tarihinde Akyol Karakolu'nun bayrağını indirme meselesi yine bu Ermeni askerlerinin teşvikiyle olmuştur.

3- 30 Ekim 1919, 6029/1606; 2 Kasım 1919, 6065/1628 ve 1 Kasım 1919, 6058/1622: Fransız askeri elbisesi giyinmiş Ermenilerin bu şekilde istihdamlarındaki sakıncalardan söz etmektedir.

4- 1 Kasım 1919, 6058/1622: Karagöz Çarşısı'ndaki olaylarla yakınındaki Molla Ahmet ve Tarlay-ı Atik Mahallesi'ndeki olaylar.

5- 2 Kasım 1919, 6067/1630: Memlekete koyun getirenlere tecavüz.

6- 2 Kasım 1919, 6115/1648: Beyazın oğlu Hanı'ndaki Fransız ve Ermenilerin bir kadını tehdidi.

7- 7 Kasım 1919 tarihinde bir subay tarafından Akyol Karakolu'nun bayrak meselesi.

8- 9 Kasım 1919, 6144/1660: Hamidiye Karakolu meselesi.

9- 11 Kasım 1919, 6158/1669: Ermeni askerlerin çarşı bekçisini dövmeleri.

10- 17 Kasım 1919, 6228/1703: Kurb-i Kozanlı'daki mezarlık olayları.

11- 1 Aralık 1919, 6385/1754: Tiyatro meselesi.

12- 28 Aralık 1919, 6627/1964: Birinci Kilis olayı.

13- 8 Ocak 1920, 6750/35: Mahkeme mübaşirine tecavüz.

14- 17 Ocak 1920, 6823/65: İkinci Kilis olayı.

Bunlar dışında Ermenilerin daha pek çok çirkin durumları görüldüğü ve Müslümanlara karşı düşmanca davranışlarda bulundukları hâlde aksine Müslümanlar soğukkanlılıklarını korumuşlar, kendilerini tutarak karşılık vermeme konusunda kesin bir kararlılık göstererek olayların yayılmasına engel olmuşlardır. Oysa adı geçen askerler şımarıklıklarını günden güne artırmakta, âdeta intikamcı olduklarını göstermektedirler. İşte Büyük Araptar olayı da tamamen bunu göstermektedir."[137]

3.2.2.Karabıyıklı vakası

Antep yolunun Pazarcıklılar tarafından kapatılması, Fransızların moralini bozdu ve Maraş'a askeri takviye yapılamayacağı kaygısına düşürdü. Bu durum Maraş'ın Fransızlarca takviye edilmemesi anlamına geliyordu.[138] Bu sebeple Fransız komutanlığı, eşkıya diye nitelendirdikleri Pazarcık'ta toplanan ulusal kuvvetleri dağıtmak için asker göndermeye karar verdi.[139]

Düşmanın geçiş yollarını kesmek ve bu surette şehirlerdeki garnizonları erzak ve cephanesiz bırakmak için Antep Heyet-i Merkeziyesi yollarda erzak kollarına saldırmak için başta yararlıkları görülen bütün çete reislerine talimat verdi.[140]

19 Ocak 1920'de Antep'ten Maraş'a giden bir Fransız erzak kafilesi Karabıyıklı civarında 20 Ocak 1920 tarihinde Karabıyıklı Köyü'nden Tulhum Ovası'na inildiği

[137] BOA, HR. SYS. 2544-17/24, 25, 26, 27. Ek- IX.
[138] Öztaş, a.g.e., s.217.
[139] Güngör, a.g.e., s.87.
[140] Ünler, a.g.e., s.29.

yerde, düşmanın hareketinden daha önce Karayılan çetesi tarafından baskına uğradı.[141] Baskın o kadar ani ve şiddetli olmuştu ki Fransızlar kısa sürede dağılmak zorunda kaldı. Askerlerden bir kısmı öldürüldü, bir kısmı esir edildi, silah ve erzakları çetelerin eline geçti.[142] Karayılan ve çetesi Pazarcık Ovası'nda ilerleyerek Fransızlardan birçok mühimmat ele geçirdi.[143]

Karabıyıklı baskını sonucunda; Fransızlardan 100 kadar katır ve at, 2 makineli tüfek,1 ağır makinalı tüfek, 160 adet çeşitli modelde piyade tüfeği 20 sandık cephane, 100 kadar bomba ele geçirildi.[144] Bu olay üzerine Fransız kuvvetleri şehir haricine çıkamaz oldular. Abadi, Türk Verdün'ü Gaziantep adlı eserinde Karabıyıklı baskını şöyle anlatmaktadır: "20 Ocak 1920 Mülazım Feniş kumandasındaki bir sipahi takımıyla bir kısım piyadenin muhafazası altında Antep'ten Maraş'a gönderilen bir iaşe kolu, Aksu civarında tamamen imha olundu. Bu koldan hiç kimse gelmedi ve bu babda hiçbir haber de alınmadı. Telgraf hatları tamamen kesilmişti. Mümesiller artık Maraş'a gidemez oldu. Aksu Köprüsü tahrip edildi, düşman kıtaları Antep civarında siperlere yerleşti."[145]

Bu başarısız girişim üzerine kuzeyden Armutlu üzerinden gelen Fransız kuvvetleri de Maraş'a dönmekle canını zor kurtarabildi. Bu olaylar Fransızların moralini o kadar bozdu ki Pazarcık'tan itibaren Maraş ve Antep'e kadar olan bütün bölgenin, Kuvay-ı Milliye Kuvvetleri ile dolu olduğunu sanıyorlardı. Çünkü nereye çekilmek isteseler, oradan baskına ve hücuma uğruyorlardı. İyi tertiplenen Türk Kuvvetleri haklı olarak Fransızlarda bu düşüncenin oluşmasını sağladı.[146]

3.2.3. Şehit Kâmil

Fransız askerleri tarafından hunharca katledilen Şehit Kâmil, alaca işleyen fakir bir babanın oğlu idi. Dedesi Kemal kendircilik yapardı, ailece kendir soyarak geçinirlerdi. 21 Ocak 1921 Cuma günü on iki yaşındaki Kâmil annesiyle beraber

---

[141] Yetkin, Hulusi; Gaziantep Tarihi ve Davaları, Gaziantep, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları, 1968,s.43.
[142] Ünler, a.g.e., s.29.
[143] Öztaş, a.g.e., s.219.
[144] Küçükdağ, a.g.e., s.8.
[145]Abadi, Türk Verdünü Gaziantep, Gaziantep, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Buroşür Yayınları, Sayı:14,1959,s.33.
[146] Güngör, a.g.e., s.88.

dedesinin yanından çöp soymadan geliyordu. Kâmil ve annesi, Fransızların askeri fırın olarak kullandıkları binanın önünden geçerken, Kozanlı tarafından gelen üç Fransız askeri tarafından durduruldu.[147] Burada yaşanan arbedede Fransız askerleri Kâmil'in annesine saldırdılar. Annesinin saldırıya uğradığını gören Kâmil, sırtındaki çöpleri yere atıp askerlere doğru koştu. Yerden bir taş alıp öndeki askere vurmaya çalıştığı esnada Fransız askerleri tarafından tüfek süngüsüyle şehit edildi. Kâmil'in vuruldum sesini, anasının çığlık ve feryadını duyan halk olay yerine koştu.[148]

Fransız askerleri, hemen askeri fırına kaçarak kapıları kapattı. Olay yeri bir anda ana-baba gününe döndü. Küçük bir oğlanı vurmuşlar! Haberini duyanlar, kiminin elinde kazma, kiminde balta, kiminde satır, koştular askeri fırına. Fransızlar korku içinde fırının kapısını kapattı, arkasına odun ve eşya yığdı. Pencereden de bir makineli tüfeği kalabalığa çevirerek savunma konumuna geçti.[149] Onlar korku, halk öfke ve heyecan içinde! Açın kapıyı namussuzlar! Bir çocuğu süngülemek nasılmış, açında gösterelim size! Korkaklar, alçaklar! Kapılara, pencerelere baltalar, kürekler, et satırları ile vuruyorlar! Açabilseler Fransızların hepsini parçalayacaklar. Olay yerine Komiser Hakkı Efendi ile jandarma komutanı Çopur Kemal yetişti. Halkın arasına girerek kapıyı kırmayın, merak etmeyin, hakkınızı koymayacağız intikamınızı alacağız şeklinde halkı yatıştırmaya çalıştılar. Halk büyük bir heyecan ve üzüntü içinde Kamil'in kanlı cesedini alıp Musullu Sokaktaki baba evine getirdi. Evin içi, sokaklar, acılı, kinli ve öfkeli insanlarla dolup taştı.[150]

Küçük şehidin cenazesi 22 Ocak günü muazzam bir törenle kaldırıldı. Dükkânlar kapandı, alışveriş durdu, cenaze töreni, Fransızlara gözdağı verme gösterisine dönüştü. Fransız komutan Albay Saint-Marie, Kamil'in cenazesi eve götürüldükten sonra askeri vasıtalarla fırına giderek, oraya saklanan askerlerini alıp kolejdeki karargâhına götürdü. Olayın halkta yarattığı heyecanı ve cenaze törenini görünce telaşa kapıldı. Olayın bir harp başlangıcı olması ihtimalinden çekinerek Heyet-i

[147] Güngör, a.g.e., s.102.
[148] Öztaş, a.g.e., s.222-223.
[149] Güngör, a.g.e., s.102.
[150] Ünler, a.g.e., s.28.

Merkeziye'ye haber gönderdi. Belediyeye gelip Fransız askerleri adına heyetten özür dilemek, Kamil'in babası Ökkeş Ağa'nın da gönlünü almak istediğini bildirdi. [151]

Albay Saint-Marie, birkaç subayı ve tercümanı ile birlikte Cemiyet-i İslamiye'nin toplantı yaptığı Nakşi Bendi tekkesine gelerek taziyede bulundu. Suçluların şiddetle cezalandırılacağını söyledi. Tercüman vasıtasıyla Ökkeş Ağa'ya başsağlığı diledi. Küçük bir tazminat olarak iki yüz altını uzattı. Ökkeş Ağa uzatılan altını almadı.[152]

Bu olayın sebep olduğu öfke ve heyecan günlerce yatışmadı. Bu olaydan sonra çarşı ve dükkânlar günlerce kapalı kaldı. Küçük şehidin acısı tüm Antep'i günlerce yasa boğdu. Bir kısım gençler derhal Fransızlara hücum edilmesini istedi. Heyet-i Merkeziyenin zamanın gelmediği, sabırlı olmak gerektiği yolundaki tavsiyeleri ve Fransızların oyalayıcı, yumuşak tutumu ile düzeldi.[153]

3.2.4. Antep-Kilis yolundaki faaliyetler

Müdafaa-ı Hukuk Heyet-i Merkeziyesi aldığı tertiplerle Maraş yolunu Fransızlara kapadıktan sonra Fransızların tümen karargâhı olan Katma'dan ve Kilis garnizonundan Antep'e gelecek yardımları önlemek için Antep-Kilis yolunda da çevre köyler halkından teşkil edilen müfrezelerle müdafaa tedbirleri aldı.[154] Karabıyıklı baskını sonucunda Maraş-Antep kara yolunun önemli bir kısmı tamamen Türklerin eline geçti. Bunun sonucunda Kuvay-ı Milliyecilerin Antep ile Antep-Kilis yolu üzerinde faaliyetlerini artırmaları kolaylaştı.[155]

Antep-Kilis yolundaki faaliyetler denilince akla gelen hiç şüphesiz Şahin Bey'in yaptığı faaliyetlerdir. Antep-Kilis yolu Fransızlar için olmazsa olmaz bir öneme sahipti. Bunun farkında olan Heyet-i Merkeziye, Antep Kuvay-ı Milliyesinin başına daha deneyimli, bilgili ve asker kökenli birisinin geçmesini istedi.[156] Böylelikle Şahin Bey, Antep-Kilis yolundaki faaliyetler için görevlendirildi. Şahin Bey Antep-Kilis şosesi üzerinde üç müdafaa hattı tespit etti. Birinci müdafaa hattı: Kızılburun denilen

[151] Güngör, a.g.e., s.103.
[152] Ünler, a.g.e., s.28.
[153] Öztürk, a.g.e., 79.
[154] Ünler, a.g.e., s.30.
[155] Küçükdağ, a.g.e., s.9.
[156] Öztaş, a.g.e., s.230.

ve Arap Höyüğü-Minadar Köyleri arasından geçen şosenin sağ ve solundaki tepelerdi. Bu hat, batıda Acar Köyü'ne doğuda da Kantara Köyü'ne kadar uzanan beş kilometrelik uzunlukta müdafaa mevzi idi. İkinci müdafaa hattı: Kertil idi. Kertil sırtları, Kapcağız Köyü'nün batı yamaçları, Kazıklı Köyü'nün doğu ve batısındaki tepelerden ibaretti. Üçüncü müdafaa hattı: Elmalı, Bostancık köyleri kuzey sırtları idi.[157]

Fransızlar, ikmallerini devamlı olarak Antep-Kilis yolunu kullanarak yaptıklarından burası önem taşımaktaydı. Antep'te bulunan Fransız birliklerinin Suriye ile irtibatını en çok Kilis-Antep kara yolu sağlıyordu.[158] 3 Şubat 1920 tarihinde Kilis'ten Antep'e hareket eden iki bölüğün himayesindeki 150 arabalı bir Fransız erzak kolu Şahin Bey kuvvetleri tarafından Kertil'de pusuya düşürülerek Kilis'e geri dönmek zorunda bırakıldı.[159] 4 Şubat 1920'de Kilis yoluna hâkim olan millî kuvvetler, telgraf hatlarını tahrip ederek Fransızların Kilis'le olan her türlü bağlarını kestiler.[160]

Fransızlar, 18 Şubat'ta iki top, bir tank, sekiz makineli tüfek ve bin kadar askerden oluşan bir piyade kuvvetiyle Kilis'ten ikinci defa hareket ettiler. Bu kuvvet de iki gün devam eden uzun çarpışmalar sonucunda yoldan geçmeyi başaramadı. Böylelikle Fransız kuvvetler ikinci defa Şahin Bey kuvvetlerince mağlup edilerek Kilis'e geri dönmek zorunda kaldı.[161] Bu son hareketin başarısızlığı Kilis'ten Katmadaki Fransız karargâhına bildirdiği zaman artık Türk Kuvay-ı Milliye'sinin ihmal edilemeyecek bir kuvvet olduğu kanaati uyandırdı. Bu olay üzerine Fransız garnizon komutanı 21 Şubat 1920 günü Antep mutasarrıfına bir mektup göndererek Şahin Bey kuvvetlerinin yoldan çekilmesini istedi ve bir anlaşma yapılmasını da teklif etti. Antep Heyet-i Merkeziyesi 22 Şubat'ta Fransızlara dört maddelik bir nota verdi. Bu notada asayişin temini için aşağıdaki şartlar ileri sürülüyordu:

1- İlk önce Antep'te bulunan Ermeni kıtaları memleketten uzaklaştırılacak.
2- Türk idaresine Fransızlar müdahale etmeyecek.
3- Antep'e başka takviye kıtaları getirilmeyecek.

---

[157] Gömeç, a.g.e., s.39.
[158] Küçükdağ, a.g.e., s.10.
[159] Güngör, a.g.e., s.93.
[160] Özkaya, a.g.e., s.112.
[161] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.136.

4- Asayişi temin için Antep havalisine iki Türk taburunun gelmesine müsaade edilecek.

Bu teklif Fransızlar tarafından kabul edilmediğinden anlaşmaya varılmadı. Bunun üzerine Fransızlar Antep yolunun açılması için daha büyük kıtalar göndermeye karar verdi.[162]

Antep-Kilis yolundaki ilk savaş

Şahin Bey Kilis çevresindeki köylere savaşa hazırlamak ve Kızıl Burunda siperler kazdırmak maksadıyla Acar Köyü'ne gitti. 8 Mart'ta bir Fransız kolunun Kilis'ten hareketle Antep istikametinde yürüyüşe geçtiği haberi alındı.[163] Kilis'ten Antep yönüne gönderilen iki bölük Fransız askerinin halka saldırdığı, Antep Mutasarrıflığından alınan 11 Mart 1920 tarihli telgraf suretinde, Fransızların yaptığı zulmü açıkça gözler önüne sermektedir. Telgrafın suretinde şöyle yazmaktadır:

"8 Mart'ta gece yarısından sonra bazı keşif ve taarruzlarda bulunmak üzere Kilis'ten Antep yönüne gönderilen 2 bölük piyade ve 4 adet toptan oluşan bir Fransız kuvveti Hamuylu ve Anaz köylerindeki halka karşı saldırgan tutumlarda bulunmuşlar, Karacaviran köyünü topa tutarak insanları ve hayvanları yaralayıp öldürmüşler, evleri tahrip etmişlerdir. Top sesleri Kilis Kasabasına kadar aksetmiş, şehirdeki Ermeniler son derece korku ve heyecana kapılarak civar yerlerden Fransız karargâhına evlerini taşımışlardı. Sözü edilen olayın sebeplerini öğrenmek üzere bir subay kumandasında hazırlanan jandarma müfrezesinin olay yerine gönderilmiş olduğu Kilis Kaymakamlığı'ndan alınan 8 Mart 1920 tarih ve 114 numaralı yazıda bildirilmiştir. Daha önce de arz olunduğu gibi hiçbir zorunluluk olmadığı hâlde Fransızların bu gibi kuvvetlerle şuraya buraya gitmeleri, rastladıkları köylerin halkına zulüm ve düşmanlıkta bulunmaları, ahaliye karşı top ve mitralyöz ateşi açarak birçok günahsızın ölüp yaralanmasına sebep olmaları medeniyet ve insaniyetin asla kabul edemeyeceği bir suç oluşturmaktadır. Vatanlarının selâmetini susmakta gören çaresiz halk her kötülüğe karşı sabır ve tahammülü kendisi için bir yurttaşlık görevi olarak kabul etmekteyse de tahammülün üstüne çıkan bu hâllere karşı ne

[162] Öztürk, a.g.e.,, s.82.
[163] Ünler, a.g.e.,, s.34.

yapacaklarını şaşırmış durumdadırlar. Daha önce de arz edildiği gibi bunların amacı bu bölgede fenalık çıkarmak ve buraları asayişsiz göstererek işgallerini uzatmaktan ibarettir. Oysa bu düşüncelerini Müslüman-Hıristiyan bütün halk anladığından bu iki unsur birbirine dostluk ve kardeşlik elini uzatarak memleketin gelecekteki selâmeti için çalışmaktadırlar. Arz edilen durumların gerekli makamlara tebliğ edilerek bunların buradan kaldırılması veya bir taburluk da olsa düzenli kuvvetin acilen gönderilmesi Müslüman ve Hıristiyan tüm ahali tarafından istirham edilmektedir."[164]

Bu gelişmeler üzerine Şahin Bey zaman kaybetmeden çetesiyle birlikte Fransızları karşılamak için yola koyuldu. Fransızları Kilis yolunda karşılayan Şahin Bey ve çetesi Fransızlarla yaklaşık iki saat çarpıştı. Çarpışma sonucunda birçok zayiat ve yaralanma meydana geldi. Çarpışmadan sonra Anaz Köyü'nün kuzeyinde bir dere içinde karargâh kuran Şahin Bey Kilis'teki düşmana saldırmak için civar köylerdeki halkı savaşa çağıran şu kısa beyannameyi çevre köylere dağıttı.[165]

Bütün Millet-i İslamiye'ye:

Kilis'ten Antep'e geçmek isteyen düşman kuvvetini pek az maiyetimle durdurdum. Düşman kaçıyor yetişiniz, topunu tüfeğini alalım. Namusunu, iffetini, dinini sevmeyen varsa karılar gibi evinde yatsın, köpekler gibi kâfirlerin elinde kesilsin. Yetişin kahraman kardeşlerim."[166]

-Kuvay-i Milliye Kumandanı Şahin-

Akçakoyunlu savaşı

Şahin Bey Kilis yolunda Fransızlarla meşgul iken Antep Heyet-i Merkeziyesi Akçakoyunlu istasyonunda bulunan Fransızları dağıtmak için çeşitli teşebbüslerde bulundu. Akçakoyunlu Fransızlar için stratejik bir öneme sahipti. Burada birçok Fransız kuvveti bulunmakla birlikte, Fransızlar askeri teçhizat ve lojistik desteğini Antep'e Akçakoyunlu üzerinden yapmaktaydı.[167]

[164] BOA, HR. SYS. 2544-15/35-36. Ek- X.
[165] Ünler, a.g.e., s.35.
[166] Güngör, a.g.e., s.101.
[167] T.B.M.M Zabıt Ceridesi, Devre: II, C:VI,20.12.1336.s.447.

Fransızların bu faaliyetleri karşında Antep'ten Şeyh Feyzizade Efendi, Hacı Halid Ağazade Sadık Efendi kumandasında şehir içinden ve çevre köylerden toplanan çeteler Yonya Köyü'nde toplandı. Çevre kasabalardaki millî kuvvetlerin ve Karayılan'ın çetesinde katılımıyla Akçakoyunlu istasyonunda bulunan Fransız Kuvvetlerine ansızın baskın yapıldı.[168]

21 Mart günü sabaha karşı dört taraftan Akçakoyunlu istasyonuna hücum edildi. Yapılan baskın başlangıçta başarılı oldu, ancak bir Fransız uçağının ansızın gelerek makineli silah ve bombalarla hücuma geçmesi karşısında paniğe kapılan çeteler geri çekildi ve bu surette Fransız Garnizonu kurtuldu.[169]

Bu başarısız saldırıdan sonra millî güçler bir daha hücuma geçmedi ve Fransızları sadece bir süre kuşatma altında tutmakla yetindiler. Bulundukları mevzilerde hareketsiz kalan bazı çetelerin geri çekilmeye başlaması, diğerlerinin de dağılmasına neden oldu, Fransızların Katma'dan trenle yeni getirdiği kuvvetler, kuşatmayı tamamen sona erdirdi ve ulusal kuvvetlerin geri çekilmesine neden oldu.[170]

Seve boğazı savaşı

17 Mart akşamı büyük bir düşman kuvvetinin Akçakoyunlu istikametinden gelerek Kilis'e geleceği haberi alındı. Şahin Bey, Hacı Ağa çetesini düşmanı karşılamakla görevlendirdi. Teğmen Ali Nadi Ünler'i de bu birliği uygun bir mevziiye yerleştirmekle görevlendirdi. Bu birlik sabaha karşı Hümeyli Köyü civarına ulaştı ve Hacı Ağa çetesi bu bölgede konuşlandı. Seve Boğazı Savaşı'na bizzat katılan Teğmen Ali Nadi Ünler[171] Gaziantep Savunması adlı kitabında bu çatışmayı şu cümlelerle anlatır:"…Hümeyliden ayrılışımdan bir saat sonra savaş başladı. Ordugâha geldiğim zaman savaş şiddetlenmiş, piyade ve makineli tüfek sesleri hayli

[168] Ünler, a.g.e., s.36.
[169] Güngör, a.g.e., s.106.
[170] Güngör, a.g.e., s.107.
[171] Teğmen Ali Nadi Ünler, İstanbul talimgâhından I. Dünya Savaşında gönüllü olarak I. Kuvvet-i Seferriye ile İran ve Azerbaycan'da bulundu. Daha sonra İstanbul talimgâhına sevk edilerek yedek subaylıkla Filistin Cephesinde görev aldı. 20 Eylül 1918'de İngilizlere esir düştü. Bir yıl Mısır'da İngilizlerin elinde esir olarak kaldı. Antep savaşına 22 Şubat 1920 tarihinde Kilis yolu Kuvay-ı Milliye komutanı Şahin Bey'in yardımcısı olarak görev aldı. Şahin Bey'in şehit oluşuna kadar burada görev yaptı. Şehir içi savaşlarının ilk devresinde iaşede komisyonunda görev aldı. 30 Temmuz'da Yıldırım taburu hafif makinalı tüfek takım komutanlığına tayin olundu, 10 Ekim'de inşaat müfrezesi komutanı, 19 Kasım'da Yıldırım taburu I. Bölük takım komutanlığına getirildi. Huruç hareketine I. Bölük komutanı olarak katıldı. Bkz. Ünler, a.g.e., s.159.

yaklaşmıştı. Şahin Bey bir yük cephane ve bir muhafız vererek beni, cephaneyi Hacı Ağa çetesine ulaştırmaya memur etti. Bu sırada hava kararmış şiddetli bir yağmur başlamıştı. Telhabeş (Yananköy) vardığım zaman yağmur şiddetini artırmış ve her tarafı sis kaplamıştı. Savaş da Telhabeşin güneyine, Seve Boğazı'na intikal etmişti. Dost düşman belli olmayacak derece vaziyet karışıktı. Yol boyunca silahlı köylüler, eteklerini bellerine sarmış ve bazıları donlarını da çıkarmış yalınayak savaş alanına koşuyordu. Bu karışıklık ve sis içinde cephaneyi daha ileri götürmek tehlikeliydi. Yanlışlıkla düşmanın kucağına düşebilirdik. İster istemez karargâha döndük. Durumu Şahin Bey'e anlattım. Akşamda yaklaşmıştı. Şahin Bey beni çadırda bırakarak birkaç atlı ile savaş alanına gitti. Ben uykusuz, yorgun ve takatsizdim. Hemen çadıra girdim, uyudum. Uyandığımda güneş doğmuş, savaş kesilmişti. Biraz sonra Şahin Bey de geldi. O da durumun karışıklığı, sis ve yağmur dolayısıyla savaşa katılamamış ve bir köyde gecelemişti. Karanlıktan faydalanan düşman gece perişan bir hâlde Kilis'e yetişmiş ve bir kısım efradı karargâhlarını da bulamayarak sokaklarda gecelemişlerdi. İlk çarpışmada Hacı Ağa çetesinden değerli bir yiğit olan Cuma Çavuş şehit oldu. Hacı Ağa ve çetesi şehidi götürmek bahanesiyle köylerine döndüler. Şahin Bey de yirmi otuz dolayında muhafızla kaldı."[172]

Şahin Bey'in şehit düşmesi

24 Mart 1920'de Antep Heyet-i Merkeziyesi, Kilis Kuvay-ı Milliyesinden bir şifre aldı. Bu şifrede Katma'dan Kilise altı bin kadar mühim ve karışık bir kuvvetin geldiği, Fransız Karargâhındaki telaş ve hareketten, birçok arabaların şose üzerinde toplanışından Antep için kuvvetli bir nakliye kolunun hazırlanmakta olduğu bildirildi.[173] Heyet-i Merkeziye, bu mühim şifreyi bir taraftan Mustafa Kemal Paşa'ya bildirirken diğer taraftan da Kilis-Antep yolunun müdafi Şahin Bey kumandasına yeni kuvvet takviye etti.[174] 25 Mart 1920'de Fransız kuvvetleri Antep garnizonuna erzak ve mühimmat nakline memur olunan Albay Andrea saat 15.00'te Kilis'ten Antep'e doğru hareket etmeye başladı. Düşman hareketinin etrafta duyulmasıyla Kilis-Antep şosesi üzerindeki bütün köyler boşaltılmaya başlandı.[175]

Fransız kuvvetleri geceyi Sinap Köprüsü etrafına ordugâh kurarak duruma göre tertibat aldı. Şahin Bey o gece düşmana bir baskın yapmayı düşünmüşse de

[172] Ünler, a.g.e., s.37.
[173] Gömeç, a.g.e., s.44.
[174] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.137.
[175] Ünler, a.g.e., s.39.

düşman kuvvetlerinin üstünlüğü karşısında bu düşünceden vazgeçti. Şahin Bey, kuvvetlerini ikinci savunma hattı olan Kertil tepelerine çekerek bu tepeleri savunmaya karar verdi.[176]

Fransız kuvvetleri 27 Mart 1920 günü sabahın ilk ışıklarıyla harekete geçti; evvelâ Kızılburun, Kertil, tepelerini dövmeye başladı. Fransız kolu Kızılburun istikametine yaklaştığı zaman şiddetli bir harp başladı. Çünkü bu tepeler düşman bataryalarının keşif ateşi altında bir yanardağ hâline döndü. Millî kuvvetler bu ateş altında barınamayarak gerilere çekilmeye mecbur oldular. Böylelikle Kilis-Antep yolunun birinci müdafaa hattı bozulup parçalandı.[177]

Düşman, Kızılburun istikametinden geçerken buradaki Türk askerlerini geri püskürttü. Bundan sonara düşman Kertil hattı civarını bölmeye başladı. Kızılburun'daki şiddetli çarpışma bu defada Kertil tepelerine intikal etti. Şahin Bey, millî kuvvetleri mevkilerinde tutamadı. Buradaki kuvvet, gerilere çekildi ve Şahin Bey bu olay karşısında oldukça üzüldü. Şahin Bey, pek az bir kuvvetle Beşgöz'ün tepesini işgal ederek orada savaşa devam etti. Bu mukavemet, ancak yarım saat sürdü. Fakat bu süre içerisinde düşman pek çok kayıp verdi. Şahin Bey, buradan Bostancık sırtlarına çekilmeye mecbur oldu. Elmalı ve Bostancık sırtlarında, evvelce hazırlanan mevziler Şahin Bey kuvvetleri tarafından tutuldu. Düşman da ertesi gün yeni bir hücuma hazırlanmak üzere Bostancık Köyü'nün doğusunda yol kenarında çadırlı ordugâh konumuna geçti.[178]

Düşmanın tekrar karşı saldırıya geçmesiyle Kilis-Antep yolunun ikinci müdafaa hattı olan Kertilde düştü. Fransızlar, Şahin Bey'in kuvvetleri üzerine son kez top ve makineli tüfeklerle saldırdılar. Düşman şiddetli topçu ateşi desteğinde sağ kanadıyla Elmalı kuzey sırtlarına, sol kanadıyla Bostancık kuzeyindeki kayalık tepelere taarruza başladı. Savaş gittikçe şiddetleniyordu. Biraz sonra sağ kanat çözülmeye, buradaki çeteler Mızmız Deresi'ne doğru istikametinde geri çekilmeye başladı.[179] Düşman topçusu ve makineli tüfekleri sol kanat üzerine atışlarını yoğunlaştırdı. Kısa süre sonra buradaki çeteler arasında kıpırdanmalar oldu. Önce birkaç kişi siperlerini

[176] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.138.
[177] Öztürk, a.g.e., s.87.
[178] Güngör, a.g.e., s.110.
[179] Uzel, Sahir; Gaziantep Savunmasının İç Yüzü, Ankara, Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası 1952,s.20.

bırakarak geriye koşmaya başladılar. Bunları gören diğer çeteler de siperlerini bıraktılar.[180]

Bütün millî kuvvetlerin ve yanındaki arkadaşlarının çekilmelerine rağmen Elmalı köprüsü üzerinde yalnız başına savunan Şahin Bey 28 Mart 1920 tarihinde şehit düştü. Şahin Bey'in şehit olması üzerine millî kuvvetler daha gerilerde de tutunamayarak Antep'in kuzeyine çekilmek zorunda kaldılar.[181]

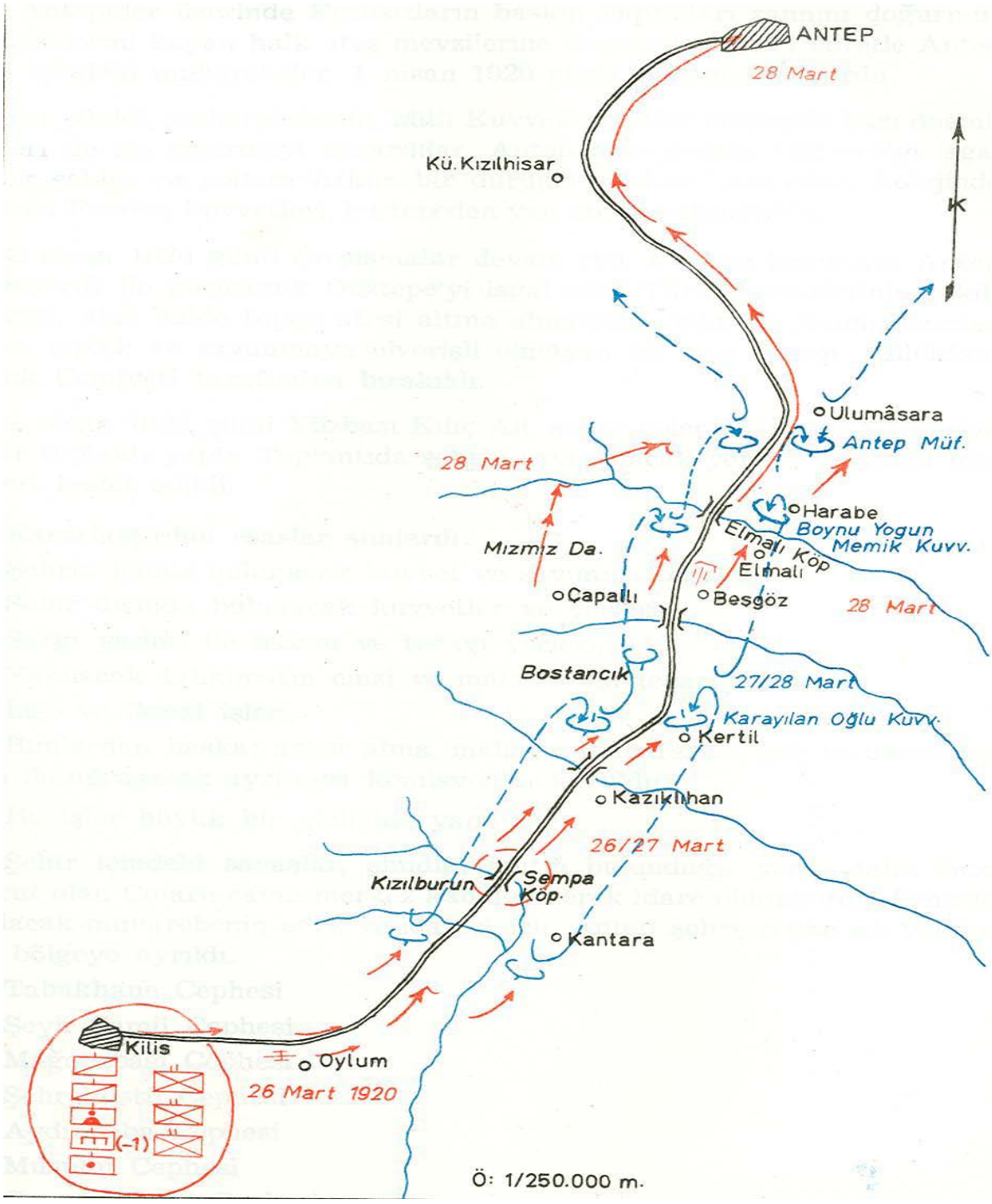
Andrea kuvvetleri de artık bir direnme karşısında kalmadıklarından Antep'ten takviye ve yol güvenliği amacıyla Kızılhisar istikametinde gönderilen karşılayıcı Fransız müfrezesi ile de birleşerek 28 Mart 1920 akşamı Antep'e girdi.

Şahin Bey'in şehit olması ve Türk kuvvetlerinin yenilgiye uğraması Anteplileri çok üzdü. Fakat bu sırada Yüzbaşı Kılıç Ali'nin Antep'e gelişi Anteplilerin moralini yükseltti. Sivas'tan hareketle Elbistan'dan Pazarcık'a, oradan da Maraş'a gelen Yüzbaşı Kılıç Ali Bey[182], Antep Heyet-i Merkeziyesinin isteği üzerine Mustafa Kemal Paşa tarafından Maraş'tan Antep'e gönderildi. Antep'teki millî kuvvetlerden başka Kilis'te Kâmil Polat, Nizip'te Nizipli Habeş, Urfa'da Ali Saip Bey ve Pehlivanzade Nuri milis kuvvetleri bulunuyordu. Bunların mümkünse bir komuta altında birleştirilmesini tasarlayan Kılıç Ali Bey Anteplilerin savunma gücünü artırdı.[183]

Kılıç Ali Bey, Antep-İslahiye yolu üzerinde Sakçagözü köyünde Fransızlara hizmet eden Hurşit Ağa'yı yola getirdikten sonra Antep'in 15 km güneybatısında bulunan Burç köyüne geldi. Burada Anteplilerle temasa geçerek gerekli bilgileri topladıktan sonra Küçükkızılhisar köyüne geçti ve karargâhını burada kurdu. Burada Kilisli Jandarma Üsteğmen Arslan Bey de Yüzbaşı Kılıç Ali ile iş birliği yaparak Kılıç Ali'nin verdiği talimatla Antep'e hareket etti. Arslan Bey, Kılıç Ali ile birlikte Antep savunmasının sonuna kadar yararlı hizmetler gördü.[184]

---

[180] Ünler, a.g.e., s.42-43.
[181] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.139.
[182] Kılıç Ali Bey, Üsteğmen Asaf Bey takma adıyla Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı emir üzerine Maraş ve Antep'te Fransızlara karşı millî direnci hazırlayıp organize etmek amacıyla 1919 senesi sonlarında Pazarcık'a geldi. Maraş ve Antep Heyet-i Merkeziyeleriyle bağlantı kurarak millî direncin örgütlenip genişlemesine çalıştı. Maraş savaşının başlaması üzerine Maraş savaşına katıldı. Antep savaşın başlamasıyla Kuvay-ı Milliye komutanı olarak savaşı idare etti. 12 Mayıs 1920 tarihinde milletvekili seçilerek Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı emir üzerine Yozgat İsyanını bastırmaya memur birlikler arsında görev alarak Antep'ten ayrıldı. Bkz. Ünler, a.g.e., s.167.
[183] Öztürk, a.g.e., s.79.
[184] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.140.

Harita 3.1. Kilis - Antep Yolunda Yapılan Muharebeler[185]

[185] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.406.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde Kilis - Antep Yolunda Yapılan Muharebelerin haritasında yer alan köy isimleri arasında Kazıklıhan, Ulumâsara, Çapallı şeklinde verilmesine rağmen bu köylerin orijinal isimleri Kazıklı, Ulu Ma'sara, Çapalı şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

4. ANTEP SAVUNMASININ I.SAFHASI

4.1. Antep Savunmasının I. Safhası Ve Antep İçinde Meydana Gelen Savaşlar

4.1.1. Savaş başlamadan önce Antep'te genel durum

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin teşkilatını tamamlayıp işgal güçlerine karşı çıkmaya başlamasıyla, daha önce cemiyete girmek istemeyen bir kısım eşraf cemiyete girdi, bir kısmı da cemiyetin gayelerine taraftar görünmeye başladı. Her ihtimale karşı şehrin haritalarını yaptırarak, savaş yerlerini tespit eden Heyet-i Merkeziye şehir içinde savaşa taraftar değildi. Savaşın şehir dışında Fransız konvoylarına karşı yapılmasını ve düşmanın ikmal yollarını keserek teslime mecbur bırakılmasını istiyordu. Ancak bunun tersini savunan kimseler de vardı. Bunlar şehir dışında yapılacak harekâtın bir tacizden ileri gidemeyeceğini, içerden ve dışarıdan yapılacak savaşla düşmanın atılacağını düşünüyor ve Maraş'ın kurtuluşunu örnek olarak gösteriyorlardı.[186]

Kilis yolunda Şahin Bey'in şehit edilişi ve takviye Fransız kuvvetlerinin Antep'e girişi Antep Savaşı'nda yeni bir safhanın başlamasına sebep oldu. Kilis'ten Antep'e gelen Fransız Yarbayı Andrea, değiştirilen erlerle birlikleri Kilis'e götürmek üzere 1 Nisan 1920 günü 600 piyade, 150 süvari, iki top, dokuz makineli tüfek ve 100 boş araba ile yola çıktı. Kafile Küçükkızılhisar'ın iki kilometre kadar kuzeyindeki Gedik civarına geldiği zaman önceden burada mevzilenen Yüzbaşı Kılıç Ali kuvvetlerinin baskınına uğradı. Bu baskında Fransızlar büyük rütbeli bir subay ve 20'den fazla ölü bırakarak güçlükle Bostancık'a doğru yürüyüşe devam edebildi. 1/2 Nisan gecesini Bostancık'ta geçiren Fransız birliklerine 2 Nisan 1920 sabahı Kılıç Ali'nin gönderdiği millî kuvvetler tarafından ikinci bir baskın yapılarak Fransız kuvvetlerine 30'dan fazla ölü verdirildi.[187]

1 Nisan 1920 günü Küçükkızılhisar kesiminde Fransızlara yapılan baskında Antep kolej binasına yerleştirilen Fransız toplarının ateş etmesi üzerine top seslerini işiten Ermeniler, şehirde taşkınlık yaparak Türk mahallelerine ateş açtı. Türk halkının bu

[186] Ünler, a.g.e., s.44.
[187] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.140.

heyecanlı ve kritik anında yanlışlıkla bir nöbetçi jandarma erinin ateş etmesi sinirleri gergin bir hâlde olan Antepliler üzerinde Fransızların baskın yaptıkları zannını doğurdu ve tüfekleri kapan halk ateş mevzilerine koştu. Bu suretle Antep şehri içindeki muharebeler 1 Nisan 1920 günü başladı.[188]

1/2 Nisan 1920 tarihindeki muharebelerde Millî Kuvvetler şehir civarında bazı önemli tepeleri de ele geçirmeyi başardı. Antep güneyindeki Düztepe'yi işgal ederek şehre ve yollara hâkim bir duruma geldiler. Amerikan Kolejinde bulunan Fransız kuvvetleri, bu tepeden yan ateşine alınıyordu. 2 Nisan 1920 günü çarpışmalar devam etti. Fransız komutanı Antep mutasarrıfı ile görüşerek Düztepe'yi işgal eden Türk kuvvetlerinin çekilmelerini aksi hâlde burasının topçu ateşi altına alınacağını bildirdi. Bunun üzerine esasen çıplak ve savunmaya elverişli olmayan bu tepe Antep Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından bırakıldı.[189]

4 Nisan 1920 günü Yüzbaşı Kılıç Ali şehre gelerek Heyet-i Merkeziye ile bir toplantı yaptı. Toplantıda şehrin savunulacak yerleri ve ikmal hizmetleri tespit edildi. Kararlaştırılan esaslar şunlardı:

1. Şehrin içinde bulunacak kuvvet ve savunma tertibi
2. Şehir dışında bulunacak kuvvetler ve yerleri
3. Sargı yerleri ile bakım ve tedavi yerleri
4. Yapılacak tahkimatın cinsi ve malzemenin tedarik şekli
5. İaşe ve ikmal işleri[190]

Bunlardan başka askere alma, malların muhafazası, göç ve ulaştırma işleri ile uğraşacak ayrı ayrı komisyonlar kuruldu. Bu işler büyük bir gizlilikle yapıldı. Şehir içindeki savaşlar Çınarlı Camisi merkez kabul edilerek idare burada ediliyordu. Şehirde yapılacak muharebenin sevk ve idaresi için Antep şehri, cephe adı verilen yedi bölgeye ayrıldı:

1. Tabakhane Cephesi
2. Şeyh Camisi Cephesi

---

[188] Öztürk, a.g.e., s.44.
[189] Ünler, a.g.e., s.49.
[190] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.141.

3. Mağarabaşı Cephesi
4. Şehreküstü Cephesi
5. Aydınbaba Cephesi
6. Musullu Cephesi
7. Çınarlı Camisi Cephesi[191]

Şehir merkezi ve çevresinde meydana gelen savaşlar tarihe Antep Müdafaası olarak geçti.1 Nisan 1920 günü başlayan ve ilkbahar mevsimi boyunca devam eden Türk direnişi Fransızları çok zor durumda bıraktı ve Fransızlar nefes alabilmek için Ankara'da BMM Hükûmeti ile mütareke yapmak zorunda kaldı 28 Mayıs 1920.[192] 28 Mayıs'ta Ankara'dan mutasarrıflığa ve Kuvay-ı Milliye kumandanlığına gelen telgrafta, 30 Mayıs'ta başlayıp 18 Haziran'da bitmek üzere Fransızlarla bir mütareke yapıldığı bildirildi.[193]

4.1.2. Antep savunmasının I. safhası

1 Nisan 1920 başından beri Antep'te geçen olaylar ve Fransız birliklerinin millî kuvvetler tarafından çevrilmesi üzerine, Fransızlar durumu düzeltmek için takviye kıtaları göndermek zorunluluğunu duydu. Bu amaçla Cerablus'tan Albay Normand komutasında takviyeli bir alay kadar kuvvet, 15 Nisan 1920 günü Nizip yolu ile doğru Antep'e yola çıkarıldı.[194] Normand birlikleri, Sinan köyünü geçtikten sonra Şahmelek hayratı denilen oldukça düz ve çukurlu arazi bölgesine geldiğinde durumu önceden haber alan ve bu bölgenin kuzeyindeki tepelerde mevzilenen 50-60'ar mevcutlu üç millî müfrezenin taarruzuna uğradı. Fransızlar, Sinan köyü civarına mevzilendirdiği topçularıyla millî kuvvetlere ve bu civarda bulunan köylere ateşe başladılar. Kılıç Ali Bey kendi müfrezesi, Yıldırım Taburunun iki bölüğü, köylü ve şehirli mücahitlerden oluşan bir kuvvetle düşmanı karşılamaya çalıştı. Ancak oluşturulan birlikler düzenli ve teçhizatlı olan Fransız birlikleri karşısında tutunamadı. Millî kuvvetler geri çekilmek zorunda kaldılar. Fransız kıtaları da Antep'e doğru ilerlemeye devam ederek 15/16 Nisan 1920 gecesi şehrin doğu ve güneyinde Hacıbaba, Çıksorut,

[191] Öztürk, a.g.e., s.92-93.
[192] M. Çay ve Kalafat, a.g.e., s.68.
[193] Öztürk, a.g.e., s.108.
[194] Ünler, a.g.e., s.52.

Acemkaya, Cunut sırtlarını işgal ettiler ve topçularıyla şehre ateş etmeye başladılar.[195]

Cünüt Dağı'na toplarını yerleştiren Normand birlikleri şehri bombardımana başladı. Buna ek olarak o güne kadar hiç kullanılmayan Kolejdeki toplar da ateşe katıldı. Bombardıman esnasında Sarımsak Tepe, Düztepe, Mardin Binası ve Kurban Babayı işgal eden Normand birlikleri, öncüleriyle irtibat kurdu. Sağ kanadı ile de Kuşçu Dağı, Çıksorut, Hacıbaba tepelerini işgal ederek şehri resmen muhasara altına aldı.[196]

Diğer taraftan Albay Debieuvre komutasında Kilis'ten Antep'e gönderilen birlikler de 17 Nisan 1920 günü Antep'e geldi. Bu suretle Antep'teki Fransız birliklerinin mevcudu çok arttı ve şehir Fransızlar tarafından sarıldı. Bu sıkışık günlerde Jandarma Üsteğmeni Kilisli Aslan Bey[197] Antep'te konuşmalar yaparak halkın şehrin savunmasındaki moral kuvvetini artırmaya çalıştı. Bu subay, sağa sola dağılan milis kuvvetleri topladı ve ayrıca cephede de gerekli düzeltmeyi yapmak suretiyle Antep çarpışmalarına yeni bir şekil ve düzen verdi.[198]

Mağarabaşı Taarruzu

Antep şehrinin dışındaki doğu, batı ve güney kesimleri Fransızların elinde bulunmasına ve şehrin kuşatılmasına rağmen şehir içindeki büyük ve önemli yerler Türk kuvvetlerinin elinde bulunmakta idi. Fransızlar şehri tamamen elde ederek Antep sorununa son vermek amacıyla şiddetli taarruzlara giriştilerse de bu taarruzlar Türk kuvvetleri tarafından her seferinde geriye atıldı.

Albay Saint Marie'nin Antep Komutanlığını Albay Abadi'ye devir ettiği gün, kendilerine göre kent içine giriş için en uygun görünen Mağarabaşı noktasında, ilk

---

[195] Öztürk, a.g.e., s.96-97.
[196] Ünler, a.g.e., s.53.
[197] Aslan Bey, asıl adı Ali Rıza Efendidir. Antep savaşının başlangıcında Kılıç Ali Bey ile birlikte Antep'e gelerek Kozanlı mıntıkası kumandanlığına tayin edildi. Norman birliklerinin şehri muhasarasında meydana gelen manevi bozguna kapılarak bulundukları iç cepheleri bırakıp giden millî kuvvetlerin toplanması ve cephelerine yerleştirilmesi hususunda bu gayret sarf etti. Şehrin merkez komutanı olarak da görev yaptı. 6/7 Şubat 1921 tarihinde yapılan huruç hareketinde Yıldırım taburunun açtığı gedikten dışarı çıktı. Bkz. Ünler, a.g.e., s.169
[198] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.144.

Fransız hücumu başlatıldı.[199] 26 Nisan 1920 sabahı şehrin doğu kısmını kuşatan Albay Normand birlikleri Mağarabaşı semtini aralıksız olarak üç saat top ateşine tuttular.[200] Taarruzun doğudan yapılacağını gizlemek için batıda bulunan Albay Debieuvre birlikleri de batı ve güney cephelerine ateş etmeye başladı. Bu şiddetli topçu ateşi karşısında bir taarruz yapılacağını anlayan Antep savaşçıları esaslı savunma tedbirleri alarak uyanık durumda düşmanı beklemeye başladı. Bu sırada iki tankın desteği altında 400 kişilik bir Fransız kuvveti, Nizip yolu üzerinden şehrin doğu cephesine taarruz etti.[201] Küçük çaplı top ve makineli tüfeklerle donatılan tanklar, Türk siperlerine en yakın mesafeye sokularak ateşe başladı. Bu suretle piyadelerin ilerlemesi sağlandı. Fransızlar millî kuvvetlerin ateşleri karşısında ağır kayıplar vermelerine rağmen şehrin kenarına girmeye ve buradaki evleri elde etmeye başardı. İhtiyatta bulunan millî müfrezeler, bu cepheyi takviye etti ve Fransızların ilerlemesini durdurdu. Bir kısım Türk fedaisi de yanlardan dolaşarak karşı taarruza geçmek suretiyle Fransızlara ağır kayıplar verdirdi.

Antep şehri içinde meydana gelen bu ilk savaşta, her iki taraftan ölen ve yaralananlar oldu. Bu savaşta kadın ve çocuklar da müdahil oldu ve çarpışan askerlere en azından su ve cephane taşıdılar. Mağarabaşı Çarpışması, küçük çaplı top ve makineli tüfeklerle donatılan tanklarla, kalabalık Fransız birliklerinin yoğun topçu desteğine rağmen, kısa süre içerisinde oluşturan bu yeni cephede kayda değer bir başarı elde edememesi, Antep kentinin harp sonuna kadar savunma savaşlarında gösterdiği üstün başarının ilk güven verici örneğini teşkil etti.[202]

Bu muharebeden sonra 28 Nisan 1920 günü durum şöyle idi: Fransız birlikleri Antep'te işgalden beri yer alan garnizon kuvvetlerinden başka, Antep'in doğusunda ve kısmen güneyinde Albay Normand müfrezesi, batısında Albay Debieuvre müfrezesi olmak üzere Antep'i sardı ve şehrin dışarı ile bağlantısını kesti. Millî kuvvetlere gelince Antep içinde iki milis taburundan ibaret olan kuvvetler şehri savunmak üzere tertiplendiler. Ayrıca Sam köyünde 9. Kafkas Alayı Karargâhı ve 2. Tabur ve Beylerbeyi'nde 1. Tabur vardı. Sivas ve Tokat'tan yeni gelen 9. Alayın taburları, terhis dolayısıyla 180 - 200 er mevcudundaydı. Pazarcık ve Bertiz

[199] Güngör, a.g.e., s.141.
[200] Gömeç, a.g.e., s.56-57.
[201] Öztürk, a.g.e., s.98.
[202] Güngör, a.g.e., s.142.

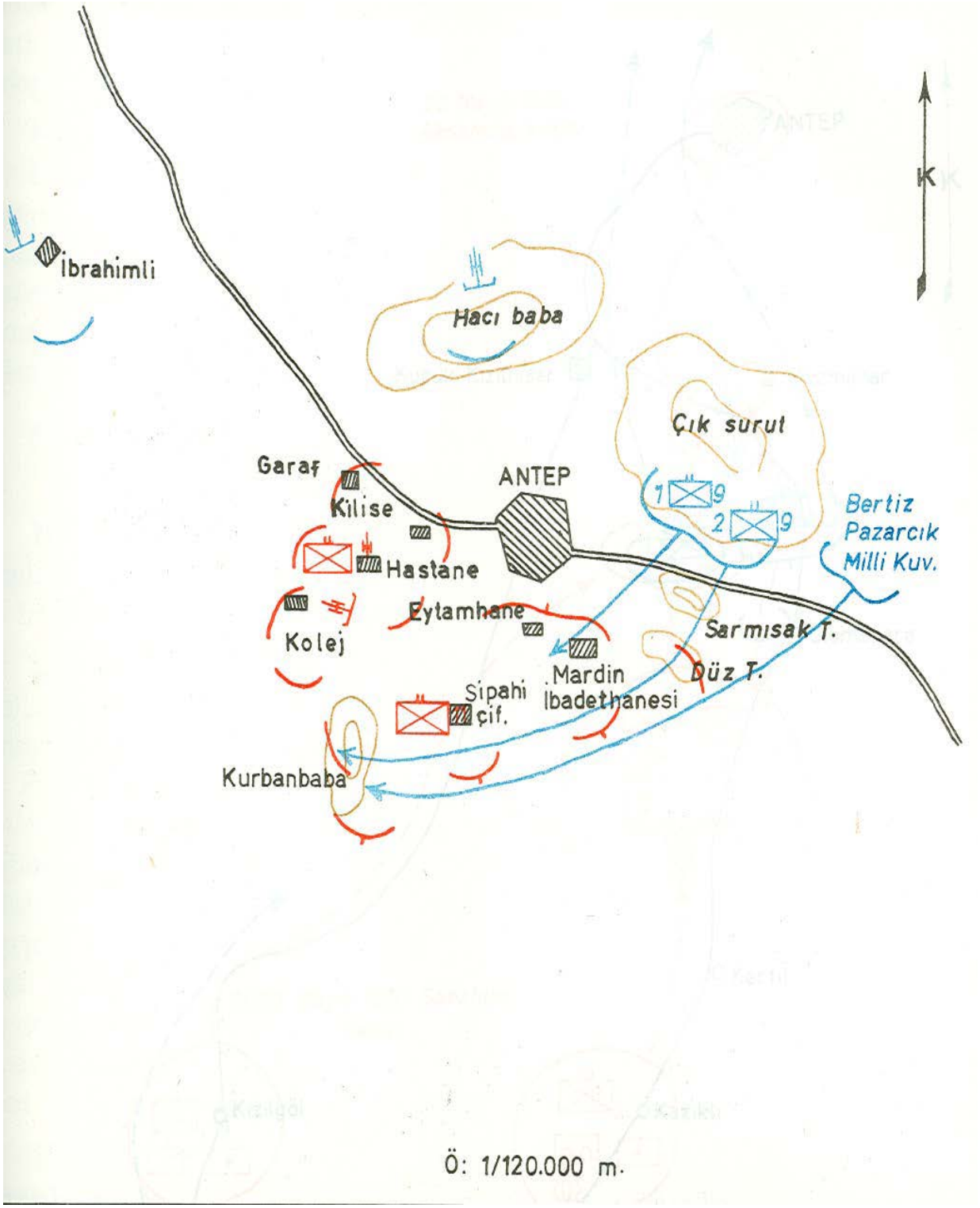
savaşçıları tahminen 700-800 mevcudunda olup seyyar müfreze adı altında kullanılıyordu.[203]

Kurbanbaba Taarruzu

Kuvay-ı Milliye komutanı Kılıç Ali Bey ve 9. Alay komutanı Hamdi Bey,[204] Antep'i terk etmeleri için Fransızlara on iki saat süre tanıyan bir kesin uyarı verdi. Fransız karargâhı buna cevap vermeyince, birliklerin önemli bir kısmı da kenti terk ettiğinden, bu durum taarruz için uygun bir zaman olarak değerlendirildi. Kurbanbaba Tepesi, Antep kentine hâkim bir noktada olduğundan, bu Fransızların elinde bulundukça şehir içindeki Türk Kuvvetleri sürekli ateş altında kalacaktı. Bu nedenle buranın ve civarındaki tepelerin ele geçirilmesi zorunlu görüldü.[205]

9. Alay, şehre girişinin ikinci günü, şehrin güneyinde Karataş mevkiinde toplandı. Kurbanbaba ve Mardin'e arkadan hücum için hazırlıklara başlandı. Rus dağ topları Karataş mevkiinde tabiye edildi. 3 Mayıs 1920 günü Türk kuvvetleri şafakla birlikte bütün Fransız cephesine taarruza başladı.[206] Topçu ve ağır makineli tüfekler taarruzu destekliyorlardı. Ateş desteği önce İbrahimli'de bulunan 105 mm'lik topçunun düşman topçusuna ateş açmasıyla başladı. Bundan sonra Teke sırtına mevzilendirilen bir dağ bataryası da ateş açtı. Topçu ve ağır makineli tüfeklerin yarım saat kadar süren hazırlık ateşinden sonra Türk kuvvetleri hücuma geçti ve Düztepe'yi ele geçirdi. Fransızlar Mardin İbadethanesi Tepesi'ne geri çekilmek zorunda kaldı. Fakat geri çekilen bu Fransız erleri Sarmısaktepe'de bulunan Türk makineli tüfeklerinin yan ateşleri altında ağır kayıplar verdi. Bu kuvvetler Düztepe'den Mardin İbadethanesi'ne taarruz ederken Bertiz ve Pazarcık Kuvay-ı Milliyesi de güneyden Sipahi Çiftliği bölgesine taarruz ettiğinden Mardin İbadethanesi ve Yetimevi kesiminde bulunan Fransız birlikleri batıda Kolej bölgesine çekilmek zorunda kaldı. Fransızların direndiği Kurbanbaba Tepesi bir taarruzla işgal edildi ve Fransızlar buradaki kuvvetleriyle Kolej ve hastane bölgesine çekildiler. Antep'in doğu ve güneyindeki sırtlar bu suretle tamamen Türkler tarafından işgal edildi. [207]

[203] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.145.
[204] T.B.M.M Zabıt Ceridesi, Devre: I,C:I,27.04.1336.s.93
[205] Güngör, a.g.e., s.143.
[206] Gömeç, a.g.e., s.60.
[207] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.147.

Harita 4.1. Kurbanbaba Tepesi Muharebesi[208]

[208] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.407.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde Kurbanbaba Tepesi Muharebesi haritasında yer alan Çıksurut, Eytamhane, şeklinde verilmesine rağmen bu yerlerin orijinal isimleri Çıksorut, Yetimhane, şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

Kilis Yolu Savaşı

9 Mayıs iki piyade taburu ve iki batarya top muhafazasında bir Fransız konvoyunun Kilis'ten Antep'e hareket ettiği öğrenildi.[209] Yıldırım taburu ve bir kısım müfrezeler iç cephelere bırakılarak 9. Alayın iki taburu Antep, Maraş ve Halfeti mücahitlerden oluşan bin beş yüz kişilik bir kuvvet Hamdi Bey komutasında Dutluk'tan hareketle Körkünün batı ve Küçük Kızılhisar'ın doğu sırtlarında mevziiye girdi.[210] Önceleri kolaylıkla ilerleyen düşman Akbaba ve Körkün sırtlarında taarruz gücü kırılarak geri püskürtüldü. Sonraki günde yeni bir taarruz beklenirken düşmanın geri çekilmekte olduğu görülerek topçu ateşiyle takip edildi. Böylelikle düşman Kilise geri dönmek zorunda kaldı.[211] Antep Kuvay-ı Milliye Kumandanı Kılıç Ali Bey tarafından BMM'ne gönderilen telgrafta Fransızlara karşı yapılan bu taarruzu şöyle açıklamaktadır:

Antep Kuvay-i Milliye Kumandanı Kılıç Ali Bey'den, Fransızlarla yapılan müsademelere dair alınan telgraf:

Maraş: 12 -13 Mayıs 1336

"Antep'teki mahsur Fransızları kurtarmak ve mühimmat getirmek üzere Kilis'ten çıkan 800 piyade, 4 top, 2 zırhlı otomobil ve 150 süvariden mürekkep düşman müfrezesinin Kilis'ten hareketi haber alınır alınmaz lâzım gelen kuvvetlerle Kilis yoluna gitmiştik. Antep'e üç saat mesafedeki Balbad Boğazına kadar ilerlemiş olan mezkûr düşmana yapılan taarruzda gerek piyade ve gerek süvari ve zırhlı otomobilleri büyük telefat vererek ricate mecbur olmuştur. Şimdi aldığım malûmatta mezkûr düşman Kilis istikametinde ricate devam etmiş ve kuvvetlerimiz dilirane bir surette Kilis yakınlarına kadar takip etmiştir. Her hâlde mezkûr düşmanı tamamen imha edeceklerini ümit ediyorum. Mevcutları bin kişi ise de Ermeni'den pek çoklarını teslih etmiş ve istihdam ediyor."[212]

[209] Gömeç, a.g.e., s.63.
[210] Öztürk, a.g.e., s.102.
[211] Ünler, a.g.e., s.58.
[212] T.B.M.M Zabıt Ceridesi, Devre: I,C:I,13.05.1336.s.287.

Kılıç Ali

Kılıç Ali Bey'in Antep'ten Ayrılışı

İstanbul'un işgali ve meclisin dağılması üzerine, yeni meclisin Ankara'da toplanması için Mustafa Kemal Paşa tarafından verilen emir üzerine Antep'te de milletvekili seçimi yapıldı. Antep'ten Hafız Şahin Efendi, Ragıp Bey, Yasin Efendi, Abdurrahman Lami Efendi ile Mustafa Kemal Paşa tarafından istendiği için Kılıç Ali Bey milletvekili seçildiler.[213]

12 Mayıs'ta Kılıç Ali Bey, Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı emir üzerine, Yozgat İsyanını bastırmak için görevlendirilen birliklere katılmak için Antep'ten ayrıldı. Kılıç Ali Yozgat İsyanını hiç kimseye bildirmeden hareket hazırlığına başladı. Yerine Kilisli Aslan Bey'i bırakarak Antep'ten ayrıldı.[214] Böylelikle Kılıç Ali Bey, Antep Harbi'nin fiilen bir buçuk ay kadar komutasında bulundu.[215]

Kılıç Ali Bey'in ayrılmasıyla Hamdi Bey Kuvay-ı Milliye kumandanlığını üzerine aldı. Bu arada köylü millî kuvvetlerden Millî Merkez namıyla bir tabur teşkil edildi. Yıldırım Taburu 9. Alayın III. taburu olarak alaya bağlandı, şehirden çıkarılarak şehrin güney tepelerine yerleştirildi. Bu sırada alay kumandanı Hamdi Bey başka bir göreve tayin edilerek Antep'ten ayrıldı. Hamdi Bey'in şehirden ayrılmasıyla I. Tabur Kumandanı Binbaşı Recep Bey[216], hem alay hem de Kuvay-ı Milliye Komutanı oldu.[217]

Kılıç Ali'nin milletvekili seçilerek, önce Yozgat İsyanına, ardından da Ankara'ya gidecek olması, Antep Savunmasını üstlenen Temsilciler Kurulu üzerinde ve halkın arasında bazı olumsuz gelişmelere de yol açtı. Onun için kendilerinin de oluru alındıktan sonra, savaşın sonuna kadar izinli sayılması ve görevi başında kalması için Merkez Kurulu, Mustafa Kemal Paşa'ya şu telgrafı gönderdi:

---

[213] Ünler, a.g.e., s.58.
[214] Gömeç, a.g.e., s.63-64.
[215] Güngör, a.g.e., s.146.
[216] Binbaşı Recep Bey 9. Alay'ın tabur kumandanıyken Hamdi Bey'in ayrılması üzerine alay komutanı ve Antep Kuvay-ı Milliye kumandanı tayin olundu. Akababa Savaşını idare etti. Temmuz ayının sonuna kadar Kuvay-ı Milliye kumandanlığında kaldı. Bkz. Ünler, a.g.e., s.168.
[217] Öztürk, a.g.e., s.103.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne;

"Yüce Millet Meclisinin üyeliklerine Kılıç Ali, Ragıp, Şahin, Yasin ve Abdurrahman Lami Beylerin seçim işlemleri tamamlanmıştır. Kılıç Ali Bey'in buradaki mukaddes görevinin milletimiz için taşıdığı önemden dolayı, şimdilik bu toplantıya katılmaktan izinli sayılması ve buradaki görevine devam etmesine yardımcı olmanızı talep ederiz."[218]

Antep Merkez Kurulu

Böylelikle Kılıç Ali Bey TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimlerde 4 Mayıs 1920'de Gaziantep Milletvekili seçildiyse de görevi dolayısıyla süresiz izinli sayılması, 8 Mayıstaki Genel Kurulda kararlaştırıldı.[219]

Akbaba Savaşı

16 Mayıs 1920 tarihinde Antep havalisi Kuvay-ı Milliye komutanı Ahmet Hamdi Bey[220] tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen telgrafta son durum hakkında bilgi verilerek Kilis'e 1000 kişilik düşman kuvvetinin gelmekte olduğu ayrıca Kilis'te 500 er mevcutlu 3 tabur, 60 süvari, 1 batarya, 12 mitralyöz ve Katma'da 1 tabur piyadesi olduğunun haber alındığını ve düşmanın 1100 kişilik bir kuvvetle Kilis'ten bir veya iki koldan Antep'e gelmesinin mümkün olabileceğinden bahisle düşmanın Kilis'te sıkıyönetim ilan ettiği ve Kuvay-ı Milliye'nin merkezle haberleşmesini kestiği bildirilerek muhtemel Antep taarruzuna karşı Besni'den veya diğer yerlerden acele birlik gönderilmesini istedi.[221]

Nitekim Fransızlar, Antep'te kuşatılan birliklerini takviye etmek ve kuşatmadan kurtarmak amacıyla Kilis'te hazırlık yapmaya başladılar. 21 Mayıs 1920 günü saat

---

[218] Güngör, a.g.e., s.147.
[219] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.373.
[220]Binbaşı Hamdi Bey, 9. Alay komutanı iken 16 Nisan 1920 tarihinde Norman birliklerinin şehri muhasara etmeleri üzerine yardımcı kuvvet olarak alayı ile Maraş'tan Dülük köyüne geldi. Daha sonra Norman'ın muhasarayı kaldırarak çekilmesi sonucunda taarruza hazırlanan birlikleriyle şehre girdi. Kuvay-ı seyyare kumandanı Seyfullah yakıştırma adıyla Fransızlara ültimatomlar verdi. Kurbanbaba taarruzunu idare etti ve düşman siperlerine ele geçirdi. 9 Mayıs'ta Kilis'ten Antep'e gelmekte olan Albay Debieuvre komutasındaki düşman birliklerine Körkün sırtlarında karşılayarak geri çevirdi. Akbaba savaşından önce 15/20 Mayıs tarihleri arasında başka bir birliğe tayin edilerek Antep'ten ayrıldı. Bkz. Ünler, a.g.e., s.167-168.
[221] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C. IV,s.148.

17.30'da Kilis'in 5 kilometre kuzeyindeki Damburalı köyünde bulunan Kilis Kuvay-ı Milliye Komutanı Polat Bey'den alınan raporda 200'den fazla araba ve birkaç otomobilden kurulu bir erzak kolunun süvari ve topçu ile takviyeli bir Fransız piyade taburunun muhafazasında Damburalı yolu ile Kilis'ten Antep'e doğru harekete geçtiği bildirildi. Bir süvari bölüğü, üç batarya ve zırhlı otomobille takviyeli bir piyade alayının da Kilis- Antep şosesini izleyerek yola çıktığı haber alındı. Bu kolun yanında da 200'den fazla araba vardı. Fransızların sağ kolu, Kazıklı civarında ve sol kolu da Kızılgöl'de geceyi geçirdi. Ertesi gün her iki kol da erkenden yürüyüşe başlandı. Bu kuvvetlerin baskına uğratılması için Antep'te bulunan birlikler ve Kuvay-ı Milliye müfrezeleri aralarında durumu inceledi. 9. Alayın birinci ve ikinci taburları Yıldırım Taburu, Millî Merkez taburundan iki bölük 21 Mayıs gecesi Kilis yoluna hareket etti. Alayın ikinci taburu, Akbaba sırtlarında; birinci taburdan iki piyade bölüğü Körkün köyü sırtlarında mevzilendirildi.[222]

22 Mayıs sabahına gelindiğinde Fransızlar Elmalı kuzey sırtlarına yayılarak Akbaba mevzilerine taarruza geçtiler.[223] Böylelikle Akbaba sırtlarında şiddetli ve kanlı savaş başladı. Kanlı çarpışmada her ne kadar Fransız kuvvetlerine kayıp verildiyse de Türk kuvvetleri de ciddi anlamda şehit ve yaralı verdi.[224] İstenen başarının elde edilemeyişinde; Fransızların sayıca üstünlüğünden başka, eğitim ve donanımın mükemmel oluşundan ve Türk birliklerinin cephane eksikliğinden, ihtiyaç hizmetlerinin zamanında ve yeterince yapılmaması üzerine akşama doğru millî kuvvetler geri çekildi. Ayrıca Türk subaylarının sayıca eksik olması emir komuta işlerinin aksaklığı da başarısızlığın diğer önemli faktörleri oldu.[225]

Elbistan'dan gelen 200 mevcutlu ve bir toplu nizamiye kıtası da kısa süren bir çarpışmadan sonara Dülük ve İbrahimli civarlarına doğru çekildi. Yıldırım ve Millî merkez taburları şehre girdiler. Albay Debieuvre ve kuvvetleri de ikiye ayrılarak bir kısmı Körkün, Nafak Boğazı yoluyla doğrudan bir kısmı Küçük Kızılhisar köyü yoluyla batıdan Antep'e girdiler. Doğudan gelen birlikler Sarımsaktepe, Düztepe ve

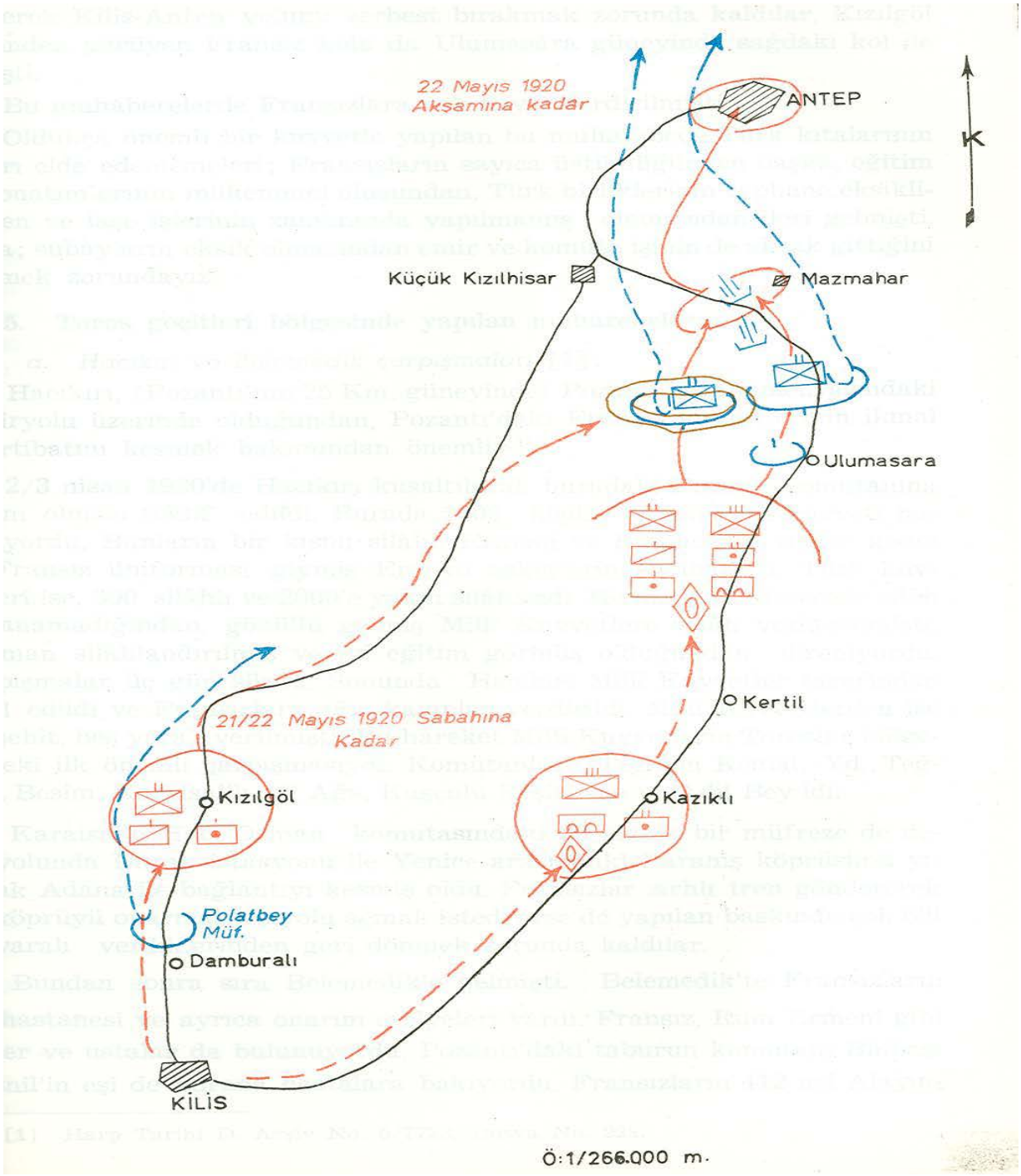
[222] Öztürk, a.g.e., s.103-104.
[223] Gömeç, a.g.e., s.64-65.
[224] Ünler, a.g.e., s.59-60.
[225] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.149.

Kurbanbabayı işgal ettiler. Fransız topçusu yeni gelen topçuların katılmasıyla Türk mahallelerini uzun boylu ve şiddetli topa tuttular.[226]

23/24 Mayıs gecesi Sarımsaktepe gerisinde Fransızların bıraktığı birkaç nakliye arabasının eli geçirmek için, birkaç çetenin ateş açması Sarımsaktepede büyük bir çatışmaya neden oldu. Bu tepeyi Fransızlardan geri almaya Molla Karayılanoğlu ile Boynooğlu Memik Ağa müfrezeleri görevlendirildi. Yapılan gece baskınında Molla Karayılanoğlu şehit oldu. Fransızlara büyük kayıplar verildiyse de Sarımsaktepe elde edilemedi.[227]

Şehrin düşman tarafından sarılması ihtimali düşünülerek yeni savunma tedbirleri alındı. Çınarlıdan Musullu'ya kadar iç cephe, birinci mıntıka adıyla, askerlik şubesi başkanı Binbaşı Abdurrahman Bey komutasına, Musullu'dan Şeyh Camiine kadar da, şehrin güney ve kısmen doğu kesimini savunan siperler, ikinci mıntıka namıyla Yıldırım Taburu emrine; Şeyh Camiinden depoya kadar, şehrin doğu ve kuzey kesimindeki siperlerde, üçüncü mıntıka adıyla kasabın oğlu Mustafa Çavuş emrine verildi. Her tarafta tahkimata hız verildi. Türk tarafında bunlar yaşanırken Fransız tarafında ise 25 Mayıs'ta Albay Debieuvre kuvvetlerinden büyük kısmını Antep'te bırakarak geri kalan kuvvetleri ve 4500 Ermeni muhaciriyle Kilis'e hareket etti. 27 Mayıs'ta ikinci Fransız tümeni komutanı Antep'e gelerek Fransız mevzilerini ve Amerikan Ermeni müesseselerini gezdi. Fransız komutan Ermenilere Fransızların Antep'i terk etmeyeceği yolunda teminat vererek maneviyatlarını yükseltmeye çalıştı.[228]

[226] Ünler, a.g.e., s.59.
[227] Öztürk, a.g.e., s.104.
[228] Ünler, a.g.e., s.60.

Harita 4.2. Akbaba Savaşı[229]

[229] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C: IV,s.408.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde Akbaba Savaşıı haritasında yer alan Mazmahar, Ulumasara, şeklinde verilmesine rağmen bu yerlerin orijinal isimleri Mazmahor, Ulu Ma'sara, şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

4.2. Antep Savunmasının II. Safhası

Halep ve dolaylarındaki kritik durum yüzünden Adana bölgesinde bulunan Fransız kuvvetlerinin bir kısmının bu bölgeye gönderilmesi zorunluluğu olduğundan Fransızlar ateşkes isteğinde bulundular. Antep'ten de bir kısım birlik Halep'e gönderildiği için Fransızların Antep'teki mevcutları oldukça azaldı. Bu durumdan faydalanarak kesin sonuç almak ve Antep'i kurtarmak için buraya bir taarruz yapılması Adana Cephesi Komutanlığınca Antep Bölge Komutanlığına emredildi. Adana Cephesi Komutanı Kurmay Albay Selahattin Adil, Maraş'tan hareket ederek 26 Temmuz 1920'de Antep'in 12 km kuzeybatısındaki Sam köyüne geldi. 28 Temmuz 1920'de de Antep'te bulunan Bölge Komutanı Kurmay Yarbay İrfan ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti Başkanı Ferit Bey ve arkadaşlarından birkaç kişi bu köye gelerek Cephe Komutanı ile buluştular.[230]

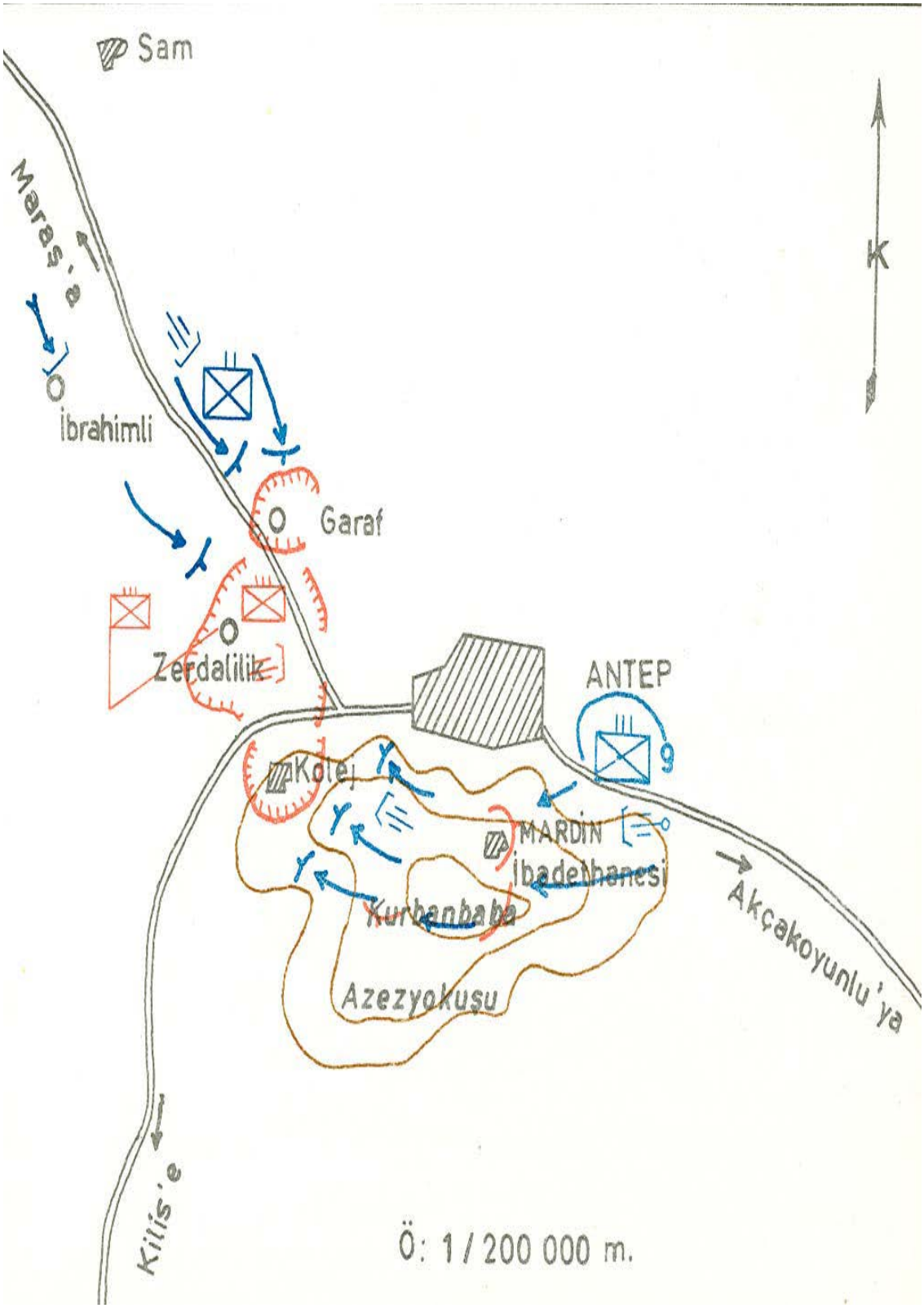
Antep'teki Fransız kuvvetlerinin, makineli tüfekle takviye edilen iki tabur piyade ile bataryadan ibaret olduğu tahmin ediliyordu. Bu kuvvetler, Amerikan Koleji ve kolejin bulunduğu Zerdalilik ile Garaf binalarında yerleşti. Fransız karargâhı, Zerdalilik'te bulunuyordu. Taarruzun, Kuvay-ı Milliye Müfrezeleri ve 9. Alay tarafından Fransızların eğitime çıktığı bir sırada baskın şeklinde yapılması kararlaştırıldı. Taarruz iki istikametten yapılacaktı. Bir tabur Maraş'tan gelen Dağ Topçu Takımı ile İbrahimli bölgesindeki müfrezeyi de emrine alarak Garaf'a taarruzla burayı elde edecekti. Diğer bir tabur da Antep güneydoğusundan Kurbanbaba'yı ve Azezyokuşu'nu işgal ile buradan kolej'e taarruz edecekti. Birlikler 28/29 Temmuz 1920 gecesi taarruz için ileriye yanaştılar. [231]

29 Temmuz sabahı taarruz başladı. Bu sırada Fransız birliklerinin bir kısmı Garaf civarında günlük eğitime başlamak üzere binalarından çıktılar. Saat altıda İbrahimli tepelerine yerleştirilen 105 mm'lik iki topla Fransızların sığındıkları kolej binası ateş altına alındı.[232] Taarruz başarı ile gelişti. Fakat piyadeler, Fransızların kuvvetli tel örgüleri karşısında durakladılar ve iki taraf kuvvetleri burada uzun zaman karşı karşıya kaldılar. Güneyden taarruz eden Türk birlikleri de Kurbanbaba ve

[230] Öztürk, a.g.e., s.117.
[231] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.231.
[232] Ünler, a.g.e., s.71.

Azezyokuşu sırtlarını kolayca işgal ettiler; fakat Fransızların şiddetli ateşleri ve engeller karşısında Kolej önünde durakladılar. Bu taarruz, Antep Garnizon Kuvvetleri tarafından yapıldı. Adana Cephesi Komutanlığının emrinde Maraş'ta yeni teşkil edilmekte bulunan 9.Tümen ile 13.Kolordu kuruluşunda olup daha sonra komutanlık emrine verilen 5. Tümen birlikleri, henüz Antep'e gelemediklerinden harekâta katılamadı. Bu sebeple yapılan taarruz, Türk mücahitlerinin cesur saldırılarına rağmen, başarılı bir şekilde sonuçlandırılamadı.[233]

[233] Öztürk, a.g.e., s.120.

Harita 4.3. Mütarekeden sonra 29 Temmuz 1920'de yapılan Türk Taarruzları[234]

[234] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.422.

4.2.1. Nafak boğazı çarpışmaları

Suriye'deki durumları kısmen düzelen Fransızlar, Antep'teki Türk kuvvetlerini atarak burayı işgal etmek istiyorlardı. Bu amaçla Albay Andrea komutasında bir kuvvet gönderilerek Antep'i takviye etmek istediler. Akçakoyunlu İstasyonu'nda trenden indirilen bu kuvvet, 8 Ağustos 1920'de Antep'e hareket etti.[235] Yeni Fransız kuvveti; bir Senegal Avcı Taburu, dört Cezayir Avcı Taburu, bir Makineli Tüfek Bölüğü, 75 mm'lik bir, 65 mm'lik iki, 155 mm'lik bir bataryadan kurulu bir Topçu Taburu, iki Süvari Bölüğü, bir İstihkâm Müfrezesi ve bir Tank Müfrezesi ile cephane ve yiyecek ağırlıklarından kuruluydu.[236] Bu suretle Fransızlar, hem Antep'teki birliklerini takviye etmek hem de gerekli yiyecek ve gereç eksiklerini tamamlamak istiyorlardı. Birliklerin yolda bir baskına uğraması ihtimaline karşı Antep'ten de karşılayıcı bir birlik yola çıkarıldı. Bu kuvvet, yürüyüş sırasında Antep yolunda Azezyokuşu ile Kargasekmez tepelerini işgal eden küçük bir Kuvay-ı Milliye Müfrezesi ile karşılaşarak taarruza geçti. İnatla savunan Türk müfrezesi, cephanesinin bitmesi üzerine geri çekilmek zorunda kaldı.[237]

Adana Cephesi Komutanı, yeni gelen Fransız kuvveti ile Antep'in takviyesine engel olmak için Antep Bölge Komutanına bütün kuvvetleriyle İkizkuyu'ya doğru hareketle Fransızları durdurmasını emretti. Antep Bölge Komutanı, şehir dışında ve içinde toplayabildiği bir piyade taburu, bir milis taburu ve üç Kuvay-ı Milliye müfrezesinden kurulu kuvvetlerle cadde üzerinde ve savunması kolay olan Nafak Boğazı bölgesinde savunma ve baskın için tertiplendi.[238]

Albay Andrea komutasında yürüyen Fransız kuvveti, birinci gün akşamı İkizkuyu bölgesine vararak geceyi burada geçirdi ve 9 Ağustos günü yürüyüşüne devamla Antep - Akçakoyunlu yolu üzerinde ve Antep'in 10 km güneyinde Nafak Boğazı güneybatısında Gürgün kesimine geldiği sırada Türk kuvvetlerinin baskınına uğradı. Türk Kuvay-ı Milliyesi, baskın yapmasına rağmen Fransızların üstün topçu ateşleri altında önceden duraklamak ve sonradan da geri çekilmek zorunda kaldı. Nafak Boğazı'ndan daha geride savunmaya elverişli yerler bulunmasına rağmen Kuvay-ı

[235] Gömeç, a.g.e., s.72.
[236] Ünler, a.g.e., s.72.
[237] Öztürk, a.g.e., s.120-121.
[238] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.232.

Milliye'nin dağılması yüzünden Boğaz'dan yeteri kadar faydalanmak mümkün olmadı. Piyade Taburu; İbrahimli, Dülük ve Sam köyleri üzerine, Milis Taburu da Antep şehri içine geri çekildi. Kuvay-ı Milliye'nin ve kısmen muhtelif istikametlerde küçük gruplar hâlinde çekilen taburların yeniden tertiplenmesine çalışıldı.

Türk kuvvetlerinin dağılmasıyla önemli bir direnme görmeyen Andrea kuvvetleri, Antep'e girdi ve şehrin şimdiye kadar Türklerde bulunan güneydoğu kesimini ele geçirdi. Bir taraftan da Antep'i kuşatarak emniyet kıtalarını Dülükbaba - Sam köyü güneyi hattına kadar sürdüler. Fransızlar, Antep dolaylarında oldukça fazla birlik bulundurmalarına ve şehir dışındaki Türk kuvvetlerine taarruz etmelerine rağmen şehir içindeki kuvvetlere taarruzdan kaçındılar ve buraları topçu ile piyade ateşi altında bulundurmakla yetindiler.[239]

Antep şehrinin etrafı Fransızlar tarafından kuşatıldığında iki taraf kuvvetleri şöyleydi: Fransızlar, 7 tabur piyade, 2 süvari bölüğü, 3,5 batarya 75 mm'lik sahra 65 mm'lik dağ topu, ½ 155'lik ağır batarya, tekrar savaşa hazırlanan 1500 kadar Ermeni gönüllüsü. Türkler,350-400 mevcutlu Yıldırım Taburu, 600 semt efradı. Düşmana göre çok zayıf olan silahlı mevcudu, her tarafı cephe haline gelen şehrin Türk kesimini savunmaya yetmeyecek kadar azdı.[240] Mıntıka komutanı Yarbay İrfan Bey'inde şehir dışında kalmasıyla milis kuvvetleri örgütlemek ve yönlendirmek için şehir içinde yeni bir kumandana ihtiyaç duyuldu.

4.2.2. Özdemir Bey'in Antep'e gelişi

Suriye bölgesinde İngiliz ve Fransızlara karşı çarpışarak başarılar elde eden ve millî teşkilat başkanı olan yurtsever savaşçı Milis Kaymakamı Ali Şefik Bey, Özdemir Bey[241] takma adıyla Suriye'deki millî hareketler konusunda Büyük Millet Meclisi

[239] Güngör, a.g.e., s.187-188.
[240] Öztürk, a.g.e., s.122.
[241] Özdemir Bey aslen Mısırlıdır. Mısır Çerkezlerindendir. Asıl adı Ali Şefik'tir. Misafir olarak Antep'te bulunurken Körkün Savaşı'ndan sonra Antep Kuvay-ı Milliye komutanı Yarbay İrfan Bey'in şehir dışında kalarak şehrin komutansız kalması üzerine Heyet-i Merkeziye ve semt reislerince Antep komutanlığına getirilerek, savaşın sonuna kadar bu vazifeyi feragat ve fedakârlıkla yaptı. Ünler, a.g.e., s.74.

Başkanı Mustafa Kemal'e bilgi vermek ve onun emirlerini almak amacıyla 1920 Haziran sonunda Antep'e geldi.[242]

Özdemir Bey, Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal ile haberleşerek ondan gerekli talimatı aldı. Antep Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile de yaptığı temaslarda, kendisinin Antep Savaşı'na katılması rica edilince bunu kabul etti. Antep'teki Yıldırım Taburu Komutanı olan Üsteğmen Kâmil, istifa ederek ayrıldığından Özdemir Bey önce bu Tabur Komutanlığını, sonradan da 8 Ağustos 1920'de Antep'teki Kuvay-ı Milliye Komutanlığını ele aldı.[243]

Antep savunma teşkilatı, Özdemir Bey'in sevk ve idaresi altında kuvvetlendi ve yeni bir çekidüzen aldı. Albay Andrea ve Yarbay Abadi önderliğinde başlatılan Fransız işgali, Antep savunmasının ikinci safhasını başlattı. Fransız komutanlar öncelikle şehri savaşmadan teslim alamaya çalıştı. Onun için 11 Ağustos 1920'de Antep halkına gönderdikleri bir bildiri ile şehrin iki saate kadar kayıtsız şartsız teslimini ve bütün hükûmet memurlarının, Kuvay-ı Milliye komutanının, Merkez Heyeti üyelerinin ve ileri gelenlerinin, Fransız komutanlık karargâhına gelmelerini, bütün kuvvetlerin silahları ile birlikte teslimini istediler. Bu beyanname, Albay Andrea ve Yarbay Abadi tarafından imza edildi.[244] Bu beyanname şu şekildeydi:

Antep Halkına,

Albay Andrea'nın galip kuvvetleri tarafından memleketiniz kuşatma altına alınmıştır. Bu galip kuvvetler karşısında hareket etmeniz boş bir çabadan başka bir şey olamaz. Ağır toplarımızla pek amansız bir surette memleketinizi taş üstünde taş bırakmayıncaya kadar tahrip edeceğiz. Bunu arzu etmiyorsanız tanklarımızın himayesinde olarak büyük kuvvetlerle kasaba dâhiline hücum edeceğiz. Aşağıdaki şartlarımızı kabul ettiğinizi bildiriniz. Aksi takdirde meydana gelecek katliam ve vahşetten dolayı Fransız Hükûmeti hiçbir mesuliyet kabul etmeyecektir. Şartlar şunlardır:

[242] Ünler, a.g.e., s.74.
[243] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.233.
[244] Öztürk, a.g.e., s.123.

1- Şehrin kayıtsız şartsız iki saate kadar teslimi bu teslim şartını kale üzerine beyaz bir bayrak keşidesiyle göreceğim.
2- İki saat sonra bilûmum memureyni hükûmet, Kuvay-ı Milliye Kumandanı, Heyet-i Merkeziye azaları, eşraf memleket isteklerini belirtmek üzere derhâl karargâhıma gelecek.
3- Memlekette ne kadar silahlı ve muharip kuvvet varsa silahlarıyla beraber teslim olacak.
4- Antep kasabası halkı Fransızlara isyan ettiğinden dolayı ceza olmak üzere bir buçuk milyon altın lira harp tazminatı verecekler.
5- Bu para tedarik edilinceye kadar bilumum eşraf, tüccar hapsedilecektir.[245]

11 Ağustos 1920
Albay Andrea Yarbay Abadi

Fransızların bu tehditkâr tavrı karşısında Antep milleti, cesaretini ve azmini kaybetmedi. Bu sert beyannameye verilen cevapta: ‘‘Antep’te taş, taş üstünde durdukça ve hayatta bir Türk sağ kaldıkça şehrin teslim olmayacağı’’[246] bildirildi ve kalenin güney burcuna büyük bir Türk bayrağı çekildi. Aynı günün akşamı, saat 20.00 sıralarında düşman 155’lik obüslerde dâhil olmak üzere, irili ufaklı bütün topları ile şehri bombardımana başladı. Bu bombardıman iki saat kadar sürdü.[247]

Antep halkı arasında bazı kişilerin savaştan vazgeçilip teslim olunması yolunda propaganda yapmaları üzerine, Heyet-i Merkeziye Antep halkının fikrini yoklama maksadıyla, 13 Ağustos’ta, Karatarla Camii’nde genel bir toplantı yaptı. Savaşa taraftarı olanlarda şu düşünceler hâkimdi: “Antep Harbi, Anadolu'daki genel inkılâbın cereyanına tabidir. Bütün kudret ve kuvvetimize ilham kaynağı Anadolu'dur, bir de kalbimizdeki millî imanımızdır. Anadolu’nun mücadele hedefi bütün Türk topraklarının tamamiyeti mülkiyesiyle, istiklalimizin tanınması olduğuna göre bizim fikrimiz bu hedeften asla ayrılamaz. Düşmanın yapacağı barış şartları ne kadar uygun olursa olsun, neticede yine Fransızlara mahkûmuz. Türk olanlar, yabancı bir devletin boyunduruğu altına girmek istemez, bunu isteyenlerin milliyetinden şüphe ediyoruz. Biz ki, millî ve askerî zaferlerimizin şerefini, tarihin kaybolup efsanelerin

[245] Güngör, a.g.e., s.189.
[246] Ünler, a.g.e., s.76.
[247] Gömeç, a.g.e., s.76.

hâkim olduğu zamanlardan beri taşırız. Biz bu şereflerle, insanlara vaat edilmiş iyiliklerin en yükseğine erişmiş bir millet iken, bugün ne için aramızda bu zillet ve esarete katlanmak isteyenler bulunuyor? Silahlarımız, topumuz, tayyaremiz ve cephanemiz yoktur. Fakat tırnaklarımız, kalbimizde de milli aşkımız, bu yolda ölmek için arzu ve imanımız vardır. Bugün her Türk'ün vatan için mücadele etmesi bir gayedir. Türk olanlar, Allah ve vatanını sevenler bizimle beraberdir."[248]

Teslim olmak isteyenlerle, savaş taraftarları arasındaki münakaşa iki saat kadar sürdü. "Harp istiyoruz, hürriyet ve istiklal istiyoruz, bunları istemeyenlerin aramızda yeri ve işi yoktur. İsteyenler şehirden çıkıp, defolup gidebilirler."[249] diyerek bağıranlar ve silahlarıyla muhalifleri tehdit edenlerin ekseriyeti karşısında muhalif olanlar susmaya mecbur oldular. Bu toplantıda verilen karar, o gün telgrafla Mustafa Kemal Paşa'ya da bildirildi.[250] Mustafa Kemal Paşa karara karşılık olarak şu cevabı verdi:

"Sayın Antep halkının vatan savunması için yaptıkları toplantı ve toplantıda alınan azimli kararları bildirir telgraflarınız, Büyük Millet Meclisinin genel kurulunda okundu. Antep halkının gösterdikleri cesaret, son derece takdir edilmiş ve gurur vermiş bulunduğundan halka bildirilmesi ve kararın yayınlaması rica olunur."[251]

Bu emir üzerine Antep halkı, tümüyle savunma kararında direndiklerini bir kere daha tekrarladılar. Karatarla Camiî'nde toplantı yapıldığı 13 Ağustos günü Fransızlar, teslim bayrağını kaleye asılacağını beklerken iç kalenin güney duvarına şanlı, Türk bayrağının çekildiğini gördüler.[252] Bunun üzerine, hazır olan ve kaleye çevrili bulunan topları ile Türk bayrağının üzerine ateşe başladılar, ancak mermi dahi isabet ettiremediler. Bununla beraber şehir bu ateşten çok zarar gördü, birçok binalar yıkıldı.[253]

[248] Güngör, a.g.e., s.210.
[249] Güngör, a.g.e., s.211.
[250] Gömeç, a.g.e., s.77.
[251] Uzel, a.g.e., s.134.
[252] Abadi, a.g.e., s.80.
[253] Öztürk, a.g.e., s.126.

4.2.3. Fransız kuşatmasının kaldırılması

Urfa ve Maraş'ta olduğu gibi Antep'in de düşmandan kurtarılması için ordu ve millet el ele vererek çalışıyordu. Elcezire Cephesi Komutanlığı, Adana Cephesi Komutanlığı aracılığıyla Antep'e yazdığı ve birliklerine gönderdiği yazıda: "Antep'e taarruz eden düşmanın bu taarruzunu pahalıya mal etmek ve Maraş'ta olduğu gibi yenilgiye uğratarak çekilmeye zorlamak üzere her taraftan Antep'e genel bir taarruz yönetilmesi gereklidir. Bunun için Maraş bölgesinde sağlanan ve Antep'e gönderilmesi mümkün olan kıtalar ve Millî Aşiretler, en kısa zamanda Antep'e yollanmayı ve bu arada Maraş'ta büyük emekleri görülen Elbistanlıların, Pazarcıklıların ve Besni dolaylarındaki aşiretlerin büyük kuvvetleri de Antep'e yöneltilerek burası da düşmandan kurtarılmalıdır."[254] deniyordu. Bu amaçla Urfa Bölgesi Komutanı Binbaşı Pehlivanzade Nuri Bey, bir piyade taburu, iki top ve yeteri kadar makineli tüfek ve 700 kadar Kuvay-ı Milliye ve aşiret erleri ile Nizip üzerinden Antep'e gönderdi ve Antep Kuvay-ı Milliye Komutanı ile yapılacak iş birliğiyle buranın bir an önce kurtarılması düşünüldü. Diğer taraftan Antep Bölge Komutanı Kurmay Yarbay İrfan Bey[255] ile Kuvay-ı Milliye Komutanı Özdemir Bey ve Antep'te bulunan birliklerin komutanları birleşerek bir bildiri yayınlamak suretiyle halkın moralini düzeltmeye çalıştılar. Bu bildiride, çeşitli bölgelerden Kuvay-ı Milliye'nin Antep'i kurtarmak için koştuğu, bir kısım askerî birliğin de Antep'te savaşmak üzere emir aldığı bildiriliyordu.[256]

Tam bu sırada Ankara'da bulunan Antep Mebusu Kılıç Ali Bey'den önemli kuvvetlerin yola çıkarılması için gereken emrin verildiğini, onlar yetişinceye kadar direnilmesini isteyen bir telgraf geldi.[257] Yayınlanan bildiriyi kuvvetlendiren bu telgraf, halk üzerinde olumlu etki yarattı ve halkın direnme isteğini bir kez daha tazeledi. Ayrıca Mardin bölgesinde bulunan 5. Tümen'den 24.Piyade Alayı da aynı amaçla Antep Bölge Komutanlığı emrine verildi.[258]

---

[254] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.235.
[255] Yarbay İrfan Bey, Antep Ahz-ı asker kalemi reisi iken Binbaşı Recep Bey'den sonra Kuvay-ı Millîye kumandanı tayin edildi. Antep'e gelmeye çalışan Albay Andrea kuvvetlerine karşı 10 Ağustos'ta Körkün savaşını idare etti. Bkz. Ünler, a.g.e., s.168.
[256] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.233.
[257] Uzel, a.g.e., s.137.
[258] Öztürk, a.g.e., s.130-131.

Bunun üzerine Fransız kuşatmasını yarmak ve Fransızları çevirmek için karar verilerek gerekli tedbirler alındı. Bu genel taarruzu Bölge Komutanı Kurmay Yarbay İrfan Bey idare edecekti.[259]

Taarruza katılacak birlikler şunlardı:
24'üncü Piyade Alayı ve Maraş Taburu: Komutanı Binbaşı Fikri Bey
Antep Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Ramazan Efendi.
Kilis Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Polat Bey.
Birecik Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Birecikli Hasip Bey.
Nizip Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Nizipli Hacı Ahmet Bey.
Pazarcık Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Pazarcıklı Paşo Ağa.
Besni Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Besnili Hasan Ağa.
Urfa Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Binbaşı Pehlivanzade Salih Bey.
Orul Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Osman Ağa.
Yamaçoba Kuvay-ı Milliyesi: Komutanı Yamaçobalı Dede.
Bezigi Aşireti: Başkanı Bekir Ağa.
Barak Aşireti: Başkanı Mustafa Reis.

Bu kuvvetlerin mevcutları; 24.Alay, 200 - 300 er, Kuvay-ı Milliye birlikleri 100 - 200 mevcutlu müfrezelerden kurulu olduğuna göre tümü 2000 kişiyi geçmiyordu. Aşiret kuvvetlerinin içinde süvari müfrezeleri de vardı.[260]

Taarruz planı şöyle idi; Amaç Antep'i kuşatmadan kurtarmak ve şehre girerek savaşçılara yardım sağlamaktı. Türk kuvvetleri, düzenli ordu birlikleriyle Kuvay-ı Milliye, kısmen karışık bir hâlde ve muvazzaf subaylar komutasında dört yönden taarruza geçecekti. Bu amaçla; 24.Alay, genel olarak Beylerbeyi bölgesinde toplanarak Hacıbaba - Kuşçudağ hattına ve buradan Çıksorut sırtlarına taarruz ederek bu kesimi ele geçirecekti. Bu alayın emrine Maraş Taburu, Antep Müfrezesi ve Bezigi Aşireti verildi. Bu taarruz grubunun batısında ve Dülükbaba güney kesiminde, sağ kanat emniyeti ve Maraş yolu boyunca taarruz eden kuvvetle irtibat için küçük bir emniyet müfrezesi bulundurulacaktı. Orullu Osman Ağa ve Yamaçoğlu Dede emrindeki Kuvay-ı Milliye birlikleri, Maraş - Antep yolu boyunca ve İbrahimli

[259] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.235.
[260] Öztürk, a.g.e., s.128.

doğusunda Garaf istikametinde taarruz edecekti. 24.Alayın 1. Taburu, Nizip kuvvetleriyle Suboğazı'ndan güneye doğru hareketle Hayrat üzerinden Rumevlek'e gelerek buradan Cunut sırtlarına taarruza geçecekti.[261]

Süvari kuvvetleri, Kilisecik üzerinden Babilge istikametinde hareketle Nurgana'dan Sarımsaktepe'de bulunan Fransız kuvvetlerine taarruz edecekti. Binbaşı Pehlivanzade Nuri emrindeki Urfa Kuvay-ı Milliyesi, Kehriz köyü batısındaki sırtlardan Sarmasıktepe batısına taarruz edecekti. Polat Bey emrindeki, Polat Bey Müfrezesi ve Suruç Aşiretleri Mazmahor köyü doğusundan, Pehlivanzade Nuri Bey kuvvetleri solunda Düztepe ve Kurbanbaba sırtlarına taarruz edecekti. Bu kuvvetler aynı zamanda Kilis - Antep yolunu kapatacaklardı. Üç grup hâlinde birer bataryadan kurulu olan Türk topçusu; İbrahimli, Beylerbeyi güneyi ve Hayrat bölgesinde mevziiye girerek bu taarruzu destekleyecekti.[262]

Taarruz, şehir Kuvay-ı Milliye tarafından da dışarıdaki kuvvetlerle iş birliği yapılarak yürütülecek, kuvvetin çoğu ve asıl taarruz yönü kuzeydoğuda Çıksorut sırtları olmak üzere her taraftan başlayacaktı. Şehir içindeki kuvvetlerin hareketini Özdemir Bey idare edecekti. Hazırlanan bu plana göre, taarruz; 18/19 Ağustos gece yarısı şehir içinin en önemli yeri olan kuzey bölgesinde Kuvay-ı Milliye komutanı bulunan İncozade Hüseyin Bey'in komuta ettiği kesimden atılan işaret fişeği ile her taraftan aynı zamanda başladı. Kısa bir süre sonra taarruz gelişti ve Fransızlar ilk önce güneyde Cunut tepelerinden atıldı. Diğer bölgeler de arka arkaya Türk kuvvetleri tarafından ele geçirildi. Taarruz bütün gece sürdü. Sabaha karşı da Hacıbaba ve Çıksorut Tepeleri işgal edildi. Fransızlar, her taraftan sıkıştırıldı ve savunma cephesi iki taraftan yarıldı.[263]

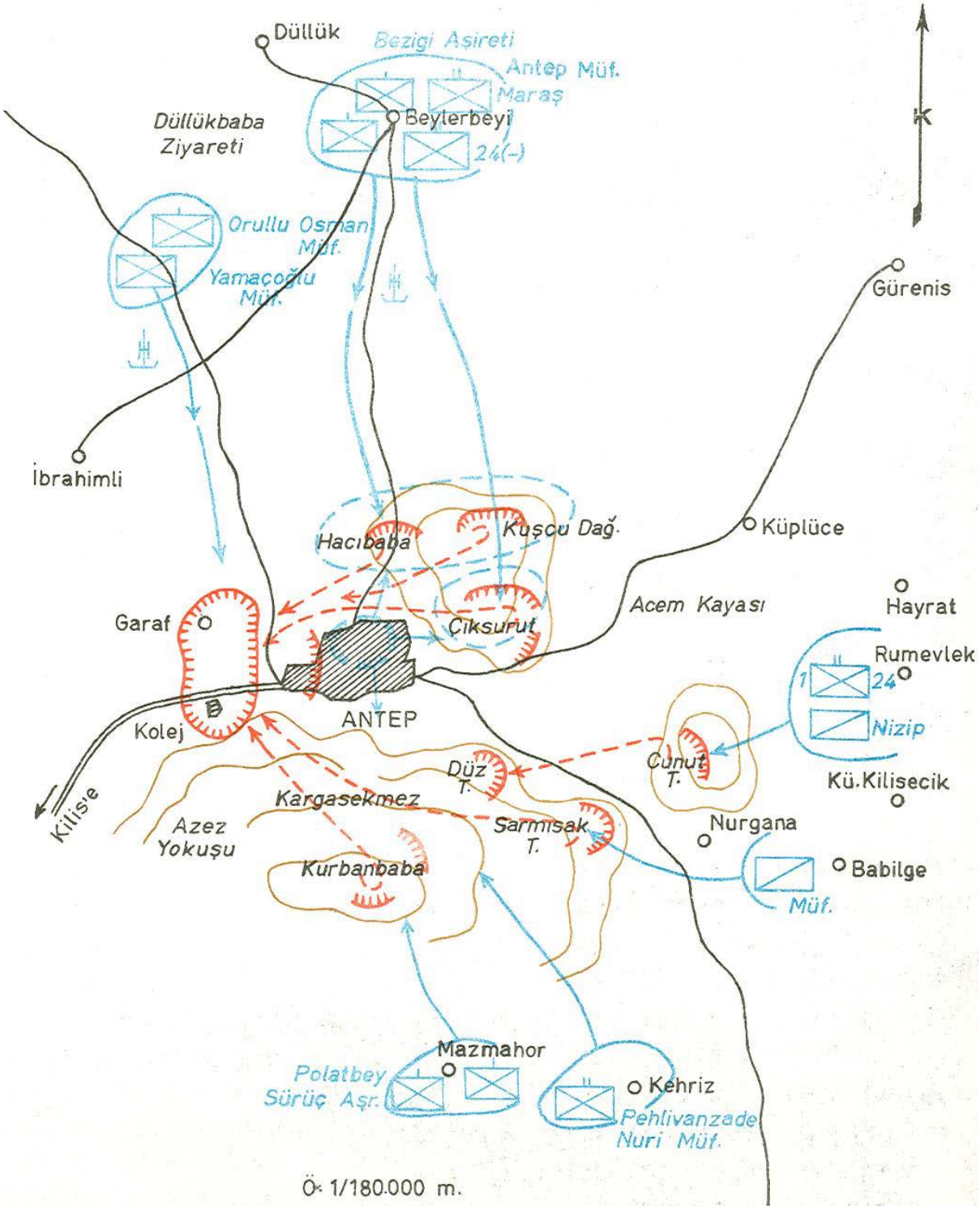
Bazı yerlerde şehir ile irtibat sağlandı ve bir kısım Kuvay-ı Milliye birlikleri şehre girdi. Bu iyi düzenlenen ve idare edilen taarruz karşısında daha fazla direnmenin yersiz olduğunu gören Fransız kuvvetleri çekilmek zorunda kaldılar. Türk kuvvetlerinin 19 Ağustos 1920'de yaptığı bu taarruz tam bir başarı ile sonuçlandı.[264]

---

[261] Ünler, a.g.e., s.80-81.
[262] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.237.
[263] Uzel, a.g.e., s.140.
[264] Öztürk, a.g.e., s.129-130.

Fransız birlikleri, Kolej, Zerdalilik ve Garaf bölgesine çekildiler. Birliklerin çoğu Zerdalilik kesiminde toplandı. Zerdalilik, Garaf ve Kolej berkitilmiş bölgesine, Türklerin yaptıkları taarruzlar, başarısızlıkla sonuçlanıyor ve çok kayba sebep oluyordu. Birkaç kez deneme için yapılan keşif taarruzları sonunda Türk birlikleri, çok üstün ateş kuvveti karşısında kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı. Türk topçusu sayıca yetersiz olduğundan Fransızların bu bölgesini düşürmek imkânını bulamıyordu. Bu yüzden Zerdalilik kesimine taarruzdan vazgeçilerek birlikler emniyet bölgelerine çekilmek zorunda kaldılar.[265]

[265] Uzel, a.g.e., s.141.

Harita 4.4. Türk Taarruzu ve Antep'in Kuşatmadan Kurtarılması[266]

[266] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.423.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C. IV adlı eserde Türk Taarruzu ve Antep'in Kuşatmadan Kurtarılması haritasında yer alan Düllük, Çıksurut, Düllükbaba, Babilge şeklinde verilmesine rağmen bu yerlerin orijinal isimleri Dülük, Çıksorut, Dülükbaba, Babliğe şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

4.2.4. Fransız karşı taarruzu

19 Ağustos 1920'de yapılan Türk taarruzundan sonra Ermeni askerleri, kendi mahallelerinde evlerinde gizlenmişlerdi. Fransız birlikleri de Kolej, Garaf ve Zerdalilik bölgesinde toplanmış bulunuyordu. Fakat Fransızlar, bu daracık alanda çok sıkışık durumdaydı. Esasen yeteri derecede yiyecekleri de kalmamıştı. Durumlarını düzeltmek amacıyla 21 Ağustos günü kuzey ve doğu istikametlerinde harekete geçtiler.[267]

Bu taarruzdan önce Türk kuvvetleri iki grup hâlinde savunma mevziisinde bulunuyorlardı. 9. Alay Dülük'te, 24. Alay da Çıksorut ve Cunut bölgesindeydi. Bu birliklerin emrinde Kuvay-ı Milliye grupları da vardı. Fransızlar bu iki gruba ayrı ayrı karşı taarruza geçtiler. Kuzeye, 9. Alay bölgesine taarruz eden kuvvete Albay Andrea ve doğuda 24. Alaya taarruz eden kuvvete de Yarbay Abadi komuta ediyordu.[268]

Albay Andrea komutasındaki Fransız kuvvetleri, topçu ile takviyeli iki Cezayir Piyade Taburu idi. Bu kuvvetlerin mevcutları nispeten az olduğundan görevi, karşısındaki Türk kuvvetlerini oyalamaktan ibaretti. Yarbay Abadi emrindeki kuvvetler, topçu ve süvari ile takviyeli Senegal Piyade Alayı idi. Emrinde birkaç tank ve zırhlı otomobil de vardı.

21 Ağustos 1920'de taarruz başladı. Düşman kolu sabahın erken saatlerinde kuzey batı yönünden hareketle İbrahimli, Erikçe ve Sam Mezrasından geçerek sabahleyin Sam Köyü'nü tuttu.[269] Kuzey Taarruz Grubu, Dülük Tepe'yi işgal ederek geceyi burada geçirdi. Ertesi gün Türk birlikleri tarafından yapılan bir karşı taarruzla Fransızlar, bu tepelerden atıldı ve sıkı takip karşısında Fransız birlikleri hiçbir yerde tutunamayarak Garaf ve Kolej mevziisine geri çekilmek zorunda kaldı.[270]

Doğu istikametinde ilerleyen Yarbay Abadi birlikleri, Rumevlek'in kuzeyinde bulunan 24.Alayın Cunut ve Çıksorut sırtlarındaki kuvvetlerine taarruz etti. 24.Alay iki saat

---

[267] Abadi, a.g.e., s.81.
[268] Öztürk, a.g.e., s.130.
[269] Ünler, a.g.e., s.81.
[270] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.423.

dayandıktan sonra geri çekildi. Fransızların bu Doğu Taarruz Grubu, 24. Alayı takip etti. Birecik'e kadar geri çekilen 24. Alay Antep - Nizip yolunu Fransızlara bıraktı. Nizip'e kadar ilerleyen Fransız kuvvetleri yiyecek tedarik etmek amacıyla bir süre burada kaldılar. Bu kuvvet Nizip'te şehrin ileri gelenlerden birkaç kişiyi esir alarak çok miktarda yiyecek gasp ederek 28 Ağustos'ta Antep'e geri döndü.[271] 24. Alay, birkaç gün sonra Nizip'te bulunan Fransız kuvvetlerine başarılı gece baskını yaparak yiyecek kollarını dağıttı ve birçok araba elde etti. Baskın alayın kırılan moralini yükseltti.

Şehir dışında bu savaşlar devam ederken şehir içinde de birçok çarpışma yapılıyor, Fransızlar şehri sürekli olarak ateş altında tutuyordu. Halk bir taraftan bu ateşin etkisi ile kıvranırken diğer taraftan da yiyecek darlığı çekiyordu. Fransızlar şehir dışındaki masum halkın elindeki erzak ve hayvanları yağma ile uğraşırken Antep'te şehir içinde kış savaşına hazırlık çalışmaları olanca hızıyla sürdü. Alınan tedbirler ana hatlarıyla şu şekildeydi:[272]

1. 155 mm'lik top mermilerine mukavemet edecek sığınak ve siperler yapılması için bir istihkâm müfrezesi teşkil edildi.

2. Yıldırım taburu köylü erlere takviye olundu.

3. 25.Alay birinci Taburunun 120 mevcutlu birinci bölüğü şehre getirerek Çınarlı Cephesi'ne yerleştirildi.

4. Dışardaki millî müfrezelerden birkaçı şehre sokuldu.(Maho Paşa'nın kardeşi Ali Bey çetesi, Burçlu Terzi Ahmet çetesi, Zülfikarlı Mehmet Ali Ağa ve Karayılanoğlu Memik Ağa çeteleri).

5. Antep taburunun mevcudu 300'e çıkarılarak Suburcu, Balıklı cephesine yerleştirildi.

6. Biri asker diğeri sivil iki iaşe komisyonu teşkil edildi.

---

[271] Saral, Ahmet Hulki; Vatan Nasıl Kurtarıldı, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları, 1970,s.302-303.
[272] Lohanlızade, a.g.e., s.121.

7. Şehir içindeki millî kuvvetlerinin iaşelerini Yıldırım Taburu mutfağından idaresi kararlaştırıldı.

8. Bütün cepheler telefonla merkeze (Kürkçü Hanı) bağlantı.

9. Savaşa katılmayan şehir halkının şehirden çıkmalarına izin verildi.

10. Memleketin ileri gelenlerinden bazı kişiler, köy ve kasabalardan erzak ve erat Antep'e sevkine memur edildiler.[273]

Bir taraftan bu yolda kış savaşına hazırlıklar yapılırken diğer yandan da Heyet-i Merkeziyece Ankara nezdinde teşebbüse geçilerek şehrin kurtarılması için yardım isteniyordu. Şehrin ileri gelenleri de aynı şekilde iç durumu açık şekilde gösteren telgraflar tertip etti. Mustafa Kemal Paşa'ya, Büyük Millet Meclisi'ne, Milletvekillerine ve diğer makamlara telgraf gönderdiler. 31 Ağustos 1920 Antep Heyet-i Merkeziyesi tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya Büyük Millet Meclisi üyelerine gönderilen yardım talep telgrafı:

"Aylardan beri bütün varlığı ve fedakârlığı ile düşmana karşı mücadeleden bir an hali kalmayan Antep ahalisi artık kendini düşmandan kurtarma zamanının geldiğini beklemekteyken burada mevcut Fransız kuvvetine inzimamen külliyetli malzeme ve toplarla mücehhez iki bin miktarında yeni bir kuvvetin vurudiyle memleketi dairenmâdar ihata ile hemen ağır çaplı toplarla bombardımana mübaşeret ederek şu yirmi gün zarfında memleketin Türklerle meskûn olan aksamından en mühimlerini tahrip ve yüzlerce mecru ve şehit vukua getirmiştir… İki ateş arasında kavrulmakta bulunan Antep'in talihsiz ahalisine yürekler acıyarak azami muavenetin bir ân evvel fiilen icrasına nihayet iki üç güne kadar açık bir cevap itası, aksi takdirde terettüp edecek maddi ve manevi mesuliyeti kabul edemeyeceğimizi arz ederiz efendim."[274]

[273] Öztürk, a.g.e., s.131-132.
[274] Ünler, a.g.e., s.84-85.

31 Ağustos-1 Eylül 1920
Heyet-i Merkeziye

Bu telgraflara şifreli gelen cevap, Heyet-i Merkeziye üyelerinin bütün umutlarını kırdı. Bu cevapta, “Cihan muvacehesinde Türk varlık ve İstiklal savaşının mihrak merkezi Garp cephesinde cereyan etmekte olan harptir. Böyle hayati ehemmiyete haiz bir harp sahnesinden Antep cephesine bundan daha fazla muavenet edilmesine imkân yoktur. Buna göre tertibat alınarak müdafaanın devamı lazımdır”[275] deniliyordu. Heyet-i Merkeziye bu telgrafı halka açıklamayarak savunmanın devamını sağlayacak tedbirlere daha sıkı bir surette sarıldı.[276]

Antep halkının aylardan beri süren bu sıkıntılı günlerini bilen ve özellikle Ermeniler aracılığıyla durumu yakından izleyen Fransızlar, bir bildiri ile halkı teslime çağırıyorlardı. Bu amaçla Antep’i 23 - 25 Ağustos günlerinde de şiddetli topçu ateşine tuttular.[277]

4.2.5. Antep İçerisindeki göç

Savaşın uzayacağı, kışın savaşla geçeceği anlaşılınca şehirdeki savaşamayacakların, kadın ve çocukların şehir dışına çıkarılarak yalnız savaşanların bırakılması suretiyle beslenme güçlüklerinin azaltılmasının Heyet-i Merkeziyece kararlaştırıldı. Savaşanlar genellikle fakir ve orta halli halktan ibaret idi. Şehrin zengin ve ileri gelenlerinden birçoğu çevre kasaba ve şehirlere hatta en kötüsü Fransızların elinde bulunan Halep’e gittiler.[278]

Şehrin doğu ve kuzey kesimi kuşatma dışında kaldığından buralardan geçen yollardan geceleri faydalanmak suretiyle dışarı ile bağlantı kurulabiliyordu. Gündüzleri bu yollardan, düşmana açık olduğundan faydalanamıyordu. Göçmenler şehrin kuzeyinde Dülük yolu başlangıcında göç vesikalarını göstermek suretiyle dışarı çıkıyorlardı. Eylül, Ekim ayları boyunca ve kasım ayının 20’sine kadar bu yolla

[275] Öztürk, a.g.e., s.132.
[276] Uzel, a.g.e., s.146.
[277] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.239.
[278] Öztürk, a.g.e., s.133.

şehirden yirmi bin kişi dışarı çıktı.[279] Dışarı göç eden halkın bir kısmı; Adana, Malatya, Maraş, Urfa, Elazığ gibi bölgelere göç etti.[280]

Bu günlerde Malatya Mebusu Hacı Bedir Ağa, 300 kişilik aşireti ile Antep'in yardımına koştu.[281] Fakat Antep'in kurtarılması için fazla kuvvete ve özellikle düzenli askerî birliklere ihtiyaç olduğu anlaşıldı. Bu durum devamlı olarak üst komutanlara bildirilmekteydi. Antep Mutasarrıfı, önceleri yapılan savaşlarda kayıplar veren birlikler ve Kuvay-ı Milliye'nin yeteri kadar savunma kudreti göstermediğini ileri sürerek bir an önce ordu birlikleriyle takviyesini istemekteydi. Bu başvurmalar üzerine Elcezire Cephesi Komutanlığı; Kolordu bölgesinin özel durumu, eşkıya hareketlerinin çokluğu ve Millî Aşireti'nin çıkardığı iki önemli olay yüzünden emrindeki birliklerden Antep'e yardım yapılmasının şimdilik mümkün olmadığını, bu sebeple Adana Cephesi Komutanlığından ve diğer kolordulardan ivedi olarak birlik gönderilmesini ilgili makamlardan rica etti.[282]

Bu dönemde Fransız birlikleri de yiyecek sıkıntısı içindeydiler. Özellikle hayvan yemi sağlama konusunda çok güçlük çekiyorlardı. Topçu, piyade ve süvari hayvanlarından başka ulaştırma için tuttukları hayvanların toplamı 1000'den fazlaydı. Bunların günlük yem ihtiyacı bir hayli tutuyordu. Bu sebeple Fransızlar, sürekli olarak iaşe ve ikmal kollarını kullanmak zorundaydılar. Bu kollar da Kuvay-ı Milliye birlikleri tarafından yollarda kurulan pusularla basılmakta ve ikmal hizmetleri aksatılmaktaydı. Antep civarında yem ve yiyecek maddeleri tedariki mümkün değildi.[283] Çünkü Antep çevresi, tamamen Kuvay-ı Milliye tarafından tutuluyordu. Bu durumlar yüzünden Fransızlar, Eylül başında da yine propaganda yolu ile Türklerin teslimi işini denedilerse de verilen çeşitli gözdağlarına rağmen Türkler teslim olmadılar.

Bütün bu işler sırasında Fransız topçusu, sürekli olarak Antep'i yakıp yıkıyor; evler, camiler, hanlar ve hamamlar harap oluyordu. Eylül 1920 başında Elcezire Cephesi Komutanlığı, durumu kritik gördüğünden Genelkurmay Başkanlığına bildirdi.

---

[279] Ünler, a.g.e., s.87.
[280] Gömeç, a.g.e., s.79.
[281] Goloğlu, Mahmut; Cumhuriyet'e Doğru (1921 - 1922), Ankara, Başnur Matbaası, 1971, s. 89 - 91.
[282] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.239.
[283] Abadi, a.g.e., s.82.

Antep'teki düşman 3000 kadar muharip piyade ile 150 ve 105 mm'lik olmak üzere 16 kadar sahra ve dağ topu ve bol makineli tüfekten ibaretti. Sarımsak ve Kurbanbaba Tepeleri tahrip edildi. Fransızlar, Kilis ve Akçakoyunlu yollarını elinde bulundurmaktaydı. Yuvalar ancak 105 mm'lik obüslerle tahrip edilebilirdi. Düşmanı bu mevzilerden çıkarmak için topçuya ve taarruz edebilecek güçte 500 mevcutlu 4 - 5 piyade taburuna ve bu çekirdek etrafında Kuvay-ı Milliye birliklerine ihtiyaç vardı. Hâlbuki mevcut olan 24.Alay ile 9.Alay, kısmen elbise ve ayakkabısız bulunan 70 - 80 mevcutlu taburlarla böyle bir taarruzu başaracak durumda değildiler.[284]

Bir süre sonra, Fransızlar Antep'e çekildiler. 24.Alay da Fırat'ın doğusuna alındı. Burada elbise, ayakkabı gibi ihtiyaçlar sağlanarak ve Urfa erleri ile takviye edildikten sonra bu alayın Fırat'ın batısına geçirilmesi, Elcezire Cephesi Komutanlığınca emredildi. Vatanın her tarafında düşmanla mücadele etmek zorunluluğu olduğundan buraya askerî yardım yapılamıyor; ancak halkın moralini yükseltmek için öğütler veriliyordu. Nitekim Genelkurmay Başkanı Kurmay Albay İsmet Bey : "Antep halkının gayretli direnmesi dinî ve millî çok büyük övüncümüzdür. Civar kolordularca gerekli yardım yapılmalı, halk devamlı olarak gayrete getirilmeli ve teşvik edilmelidir."[285] diyordu.

Merkez Heyeti Başkanı Ferit Bey imzasıyla Elcezire Cephesi Komutanlığına gönderilen bir yazıda : "Antep'te Fransızlara teslim olmak isteyenlerin çoğaldığı, süratle kuvvet gönderilmesi, aksi takdirde sorumluluğun kabul edilemeyeceği" bildiriliyordu. Bu telgrafa "Gereken tedbirler alınmaktadır. Sebat etmek ve direnmek elzemdir." [286] cevabı verildi.

4.2.6. Sarımsak tepe taarruzu

Antep'ten çevre köy ve kasabalardan akın eden göçmenler şehrin kuzey kesiminde, Tabakhane semtinde Sinner mevkiinde çıkıyor ve Dülük yolunu takip ediyorlardı. Dışarıdan gelenler de aynı yolla şehre giriyorlardı. Bu durumu öğrenen düşman Sarımsak Tepe'deki makinalı tüfeklerini gündüzden Dülük yoluna tespit ederek geceleri buralara kör ateşi yapıyorlardı. Sarımsak Tepe'yi almak için Ökkeş Bahri

[284] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.240.
[285] Öztürk, a.g.e., s.135.
[286] Uzel, a.g.e., s.171-172

Bey komutasında iki yüz kişilik bir müfreze hazırlandı. 2/3 Eylül gecesi Sarımsak Tepe'ye taarruz edildi. Baskın şeklinde başlayan taarruz başarıya ulaştı ve düşman siperlerine birkaç metreye kadar yaklaşıldı. Ancak düşmanın şiddetli bir şekilde direnmesi, Türk askerlerinin askeri teçhizatının yeterli olmaması bu taarruzun kesin başarıyla sonuçlanmasını engelledi.[287]

Bütün ağustos ve eylül ayları şehrin şiddetli bombardıman ve ufak tefek karşılıklı taarruzla geçti. Yapılan çarpışmalar sonucunda Türklerin yaşadığı yerler tamamen harabe hâlini aldı. Fransız işgal kuvvetleri komutanlığı cephe komutanına yazdığı yazıyla Sevr Antlaşması'nın uygulanmasını, şehrin teslimini istiyor, yerel halkı isyana teşvik etmeye çalışıyordu. Ancak yapılan bütün çabalar hiçbir etki yapmadı.[288]

4.2.7. Fransızların çınarlı taarruzu

10 Eylül 1920'de Fransızlar, Çınarlı Cami'nin bulunduğu bölgedeki Türk kuvvetlerine karşı taarruza geçtiler. Bu caminin bulunduğu caddenin bir tarafındaki evler, Fransızlar ve özellikle Ermeniler tarafından korunuyordu. Karşı taraftaki evler de Türklerin elindeydi. Buraları, iki taraf kuvvetlerince esaslı surette elde tutmaya çalıştı. Fransızlar, önce cami ve bölgedeki mevcut Türk evlerini topçu ateşiyle yakıp yıktılar. Bundan sonra, Türk kuvvetlerinin zayıfladığını sanarak hücuma kalktılar.[289] Şiddetli topçu ve makineli tüfek ateşiyle desteklenen bu hücum karşısında Türk erleri sebatla direndiler ve Fransızların beklemediği bir sırada karşı hücum yapan Türkler, onları birçok kayıp verdirerek çekilmek zorunda bıraktılar.[290]

15 Eylül 1920'de Urfa ve Maraş muharebelerinde yararlıkları görülen Kâhtalı Hacı Bedir Ağa ile Samsatlı Abuzer Ağalar da emirlerindeki 400 kadar süvari ile cephanelerini 5. Tümen'den ikmal ettikten sonra, Antep'e geldiler. Bunun yanında Çınarlı taarruzu haberi alan şehrin çeşitli yerlerindeki birliklerden ve semtlerden birçok destek kuvveti geldi. Cami ve okulda bu kuvvetleri yerleştirecek yer

[287] Ünler, a.g.e., s.88.
[288] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C: IV,s.240.
[289] Ünler, a.g.e., s.89.
[290] Sarıhan, Zeki; Kurtuluş Savaşı Günlüğü III, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.s. 207.

olmadığından hepsi kapalı yollarda beklemek zorunda kaldı. Fransızlar 14 Ekim 1920'de harekâtı tekrar ettiler ise de sonuç değişmedi.[291]

Çınarlı taarruzunda tam bir yenilgiye uğrayan Fransızlar, şehrin ne bombardımanla ne de kuvvetli bir hücumla zapt edilemeyeceğini anladılar. Başarılarının şehri kuşatmayla ve aç bırakmakla kazanılabileceğini düşündüler. Eldeki kuvvetin şehri kuşatmaya yetmeyeceğini tecrübeyle öğrendiklerinden dolayı daha fazla bir kuvvetin Antep'e getirilmesini sağlayacak teşebbüslere geçtiler.[292]

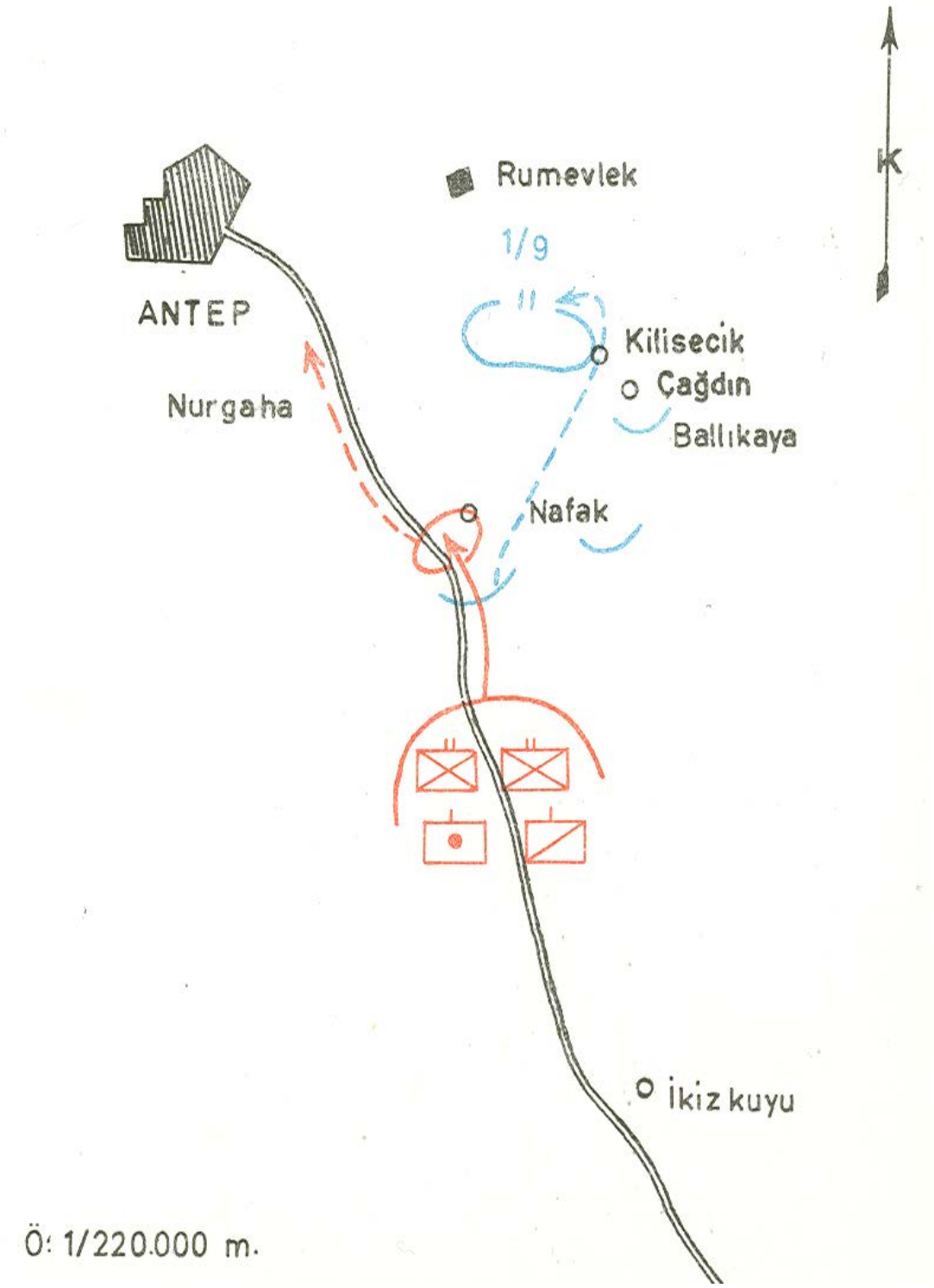
4.2.8. II. Nafak boğazı muharebesi

19 Eylül 1920'de, Akçakoyunlu'dan Antep'e Fransız takviye kuvvetleri gönderilmek için hazırlıklara başlandı. Türk kuvvetleri de bu yoldan gelecek takviye kuvvetlerine baskınlar yapmak için her fırsattan faydalanıyordu. Bu amaçla 9.Alayın 1. Taburu ve 24. Alayın 3. Taburu, Nizip Millî Taburu, Birecik Millî Bölüğü, Kâhta ve Samsat Millî Müfrezelerinden kurulu Türk kuvvetleri; Çağdın, Hacar ve Nafak Boğazı bölgelerini işgal etti. Bu sırada Akçakoyunlu'dan Antep'e gelecek Fransız birliklerini desteklemek ve yolu açmak için 20 Eylül 1920 sabahı Antep'ten bir piyade taburu, bir süvari bölüğü ve bir dağ bataryasından kurulu Fransız kuvvetleri Nafak Boğazı-Akçakoyunlu istikametinde yürüyüşe geçti. Bu kuvvetler Nafak Boğazı'na geldikleri zaman geceden mevziiye giren Türk birlikleriyle karşılaştı. Burada baskın etkisi yapan çarpışmalar sonunda Fransız birlikleri, birçok ölü bırakarak Antep'e çekilmek zorunda kaldı. [293]

Kuzeye cephe alıp Antep'ten gelen Fransız kuvvetini geriye kaçmaya zorlayan Türk kuvvetleri; bu kez de güneyden, İkizkuyu'dan Antep'e gelmekte olan iki piyade taburu, bir süvari bölüğü ve bir topçu bataryasından kurulu Fransız kuvvetinin geriden taarruzuna uğradı. Önce Hacar köyü kesiminde ve Nafak Boğazı güneyinde mevziiye giren Kâhta ve Samsat Kuvay-ı Milliyesi, Fransızlarla çarpışmaya başladı. Fransızlar, Türk müfrezelerinin ateşleri altında kayıplar vererek Nafak Boğazı'na girdiği sırada boğazın kuzey yamaçlarında mevzide bulunan 9. Alayın 1. Taburunun yan ateşleriyle karşılaştı ve çok güç duruma düştü. Fransızlar bu çarpışmada ağır kayıp vermelerine rağmen taarruzlarına devam etti. Şiddetli topçu ve makineli tüfek ateşlerinin desteği altında Türklerin bulunduğu mevzileri işgal etmeye başladılar.

[291] Güngör, a.g.e., s.225.
[292] Öztürk, a.g.e., s.136.
[293] Ünler, a.g.e., s.88-89.

Türk birlikleri de Rumevlek yönünde geri çekilmek zorunda kaldı. Fransızlar da bir süre sonra Antep'e vardılar.[294]

Harita 4.5. II. Nafak Boğazı Muharebesi[295]

[294] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.241.
[295] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.424.

4.2.9. II. Kolordu'nun kuruluşu ve V. Tümen'in Antep'e gelişi

Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa imzasıyla gönderilen 9 Kasım 1920 tarih ve 337 sayılı şifre ile Adana Cephesi Komutanlığı, 2. Kolordu Komutanlığı adını aldı. Kurmay Yarbay Hayri Bey komutasında 24, 25, 27. alaylardan kurulu 9. Tümen ile Kurmay Yarbay Kenan Bey komutasındaki 5. Tümen bu kolordu kuruluşuna katıldı. 5. Tümen'in Genel Kurmay Başkanlığı'nın emriyle Antep bölgesi kurtarılıncaya kadar, yapılacak harekât süresince emir ve komuta bakımından Adana Cephesi Komutanlığı'na bağlı olacağı, yiyecek ve ikmal desteğinin eskisi gibi Elcezire Cephesi Komutanlığı'nca yapılacağı bildirildi.[296]

5.Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Mehmet Kenan, Tümenin Diyarbakır, Urfa ve Siverek gibi merkezlerde bulunan depo ve eğitim hizmetlerinde kullanılan birlikler hariç olmak üzere geri kalan kuvvetleriyle Urfa sancağının oluşturduğu 1000 mevcutlu dört Millî Taburun ve Aşiret kuvvetlerinin bir hafta içinde Antep Cephesi'ne hareket etmek üzere hazırlığa başlamasını emretti. Önce, mevcutları 70-100 er olan piyade taburları, ikmal erleri ile 250'ye yükseltildi. İkmal erlerinin eğitim görmesi de gerekiyordu. Bu sebeple Tümen, Urfa'ya geldikten ancak bir ay sonra Antep'e hareket etmek zorunda kaldı.

3 Kasım 1920'de 5. Tümen, şu kuvvetlerle Urfa'dan Antep'e hareket etti:

14.Piyade Alayı,
15.Piyade Alayı,
Urfa Piyade ve Süvari Aşiretleri,
Süvari Alayı (iki bölüklü),
Topçu Taburu (İkişer toplu iki sahra, bir dağ bataryası),
İstihkâm ve Muhabere Müfrezeleri,
Cephane ve erzak kolları (Halktan teşkil edilmişti).[297]

*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde II. Nafak Boğazı Muharebesi haritasında yer alan Çağdın, şeklinde verilmesine rağmen bu yerin orijinal ismi Cağdığın, şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

[296] Öztürk, a.g.e., s.137.

[297] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.243.

Süvari Alayından bir bölükle Cerablus'taki Piyade Taburu, Fırat Müfrezesi ile Cerablus bölgesinde bulunduruluyordu. Bu müfreze, harekât başlayınca bir kısım aşiret birlikleri ile takviye edilerek Akçakoyunlu ile Çobanbeyli arasında demir yolunun tahribi ile ulaştırmanın önlenmesi görevini aldı. Urfa'da eğitim için piyade, Depo Taburu ve üç top bırakıldı.

Karaburun-İkizkuyu Çarpışması

Akçakoyunlu bölgesini işgal eden Fransız birlikleri bu bölgeden Antep'e bir çıkış harekâtı düzenlemeye karar verdi. Akçakoyunlu'dan Antep'e 27 Ekim 1920'de gerçekleştirilmeye başlayan bu harekâtı Fransızların Antep'ten gönderdiği iki tabur piyade, 100 süvari ve basit makineli tüfekten oluşan kuvveti kapama görevini üstlendi. Kilisecik kuzey ve güney sırtlarında bulunan Türk kuvvetlerine saldıran bu Fransız birliği ile beş saat devam eden muharebe sonunda düşmana ağır zayiat verdirildi. Türk birlikleri Kilisecik güney sırtlarında 200 metre mesafeden süngü takarak hücumda bulundu ve Fransız taarruzunu sonuçsuz bıraktırıldı. Bu sürede Fransızlar, Akçakoyunlu'dan geri dönen birliğinden ayırdığı bir tabur kadar kuvveti Kızılhisar yönünden Türk kuvvetleri üstüne ilerletmek istediyse de bu birlik uzaklaştırıldı.[298]

5.Tümen, Antep bölgesine giderken yolda Akçakoyunlu'dan Antep'e bir Fransız birliğinin geleceği haberini aldı. Tümen bu birliğe Akçakoyunlu-İkizkuyu arasında baskın yapmaya karar verdi. Bu taarruz, Akçakoyunlu-İkizkuyu yolunun doğusunda açılmak ve muharebeye hazırlanmak suretiyle yapılacaktı.[299] Taarruza 9.Tümenin yeni kurulan Antep ve Maraş Alaylarıyla Bekit ve Mülk kesimine gelecek olan Kilis Müfrezesinin de katılması kararlaştırıldı.[300]

5.Tümenin mevcutları ve top sayısı, Fransızların kafile muhafızı kadar olduğundan ve sayıca 9.Tümen ve diğer bazı aşiretler de bu taarruza katılacağından başarı beklenilmekteydi. 5.Tümen komutanı, durumu ve araziyi yakından görmek üzere

[298] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.244.
[299] Gömeç, a.g.e., s.83.
[300] Öztürk, a.g.e., s.138.

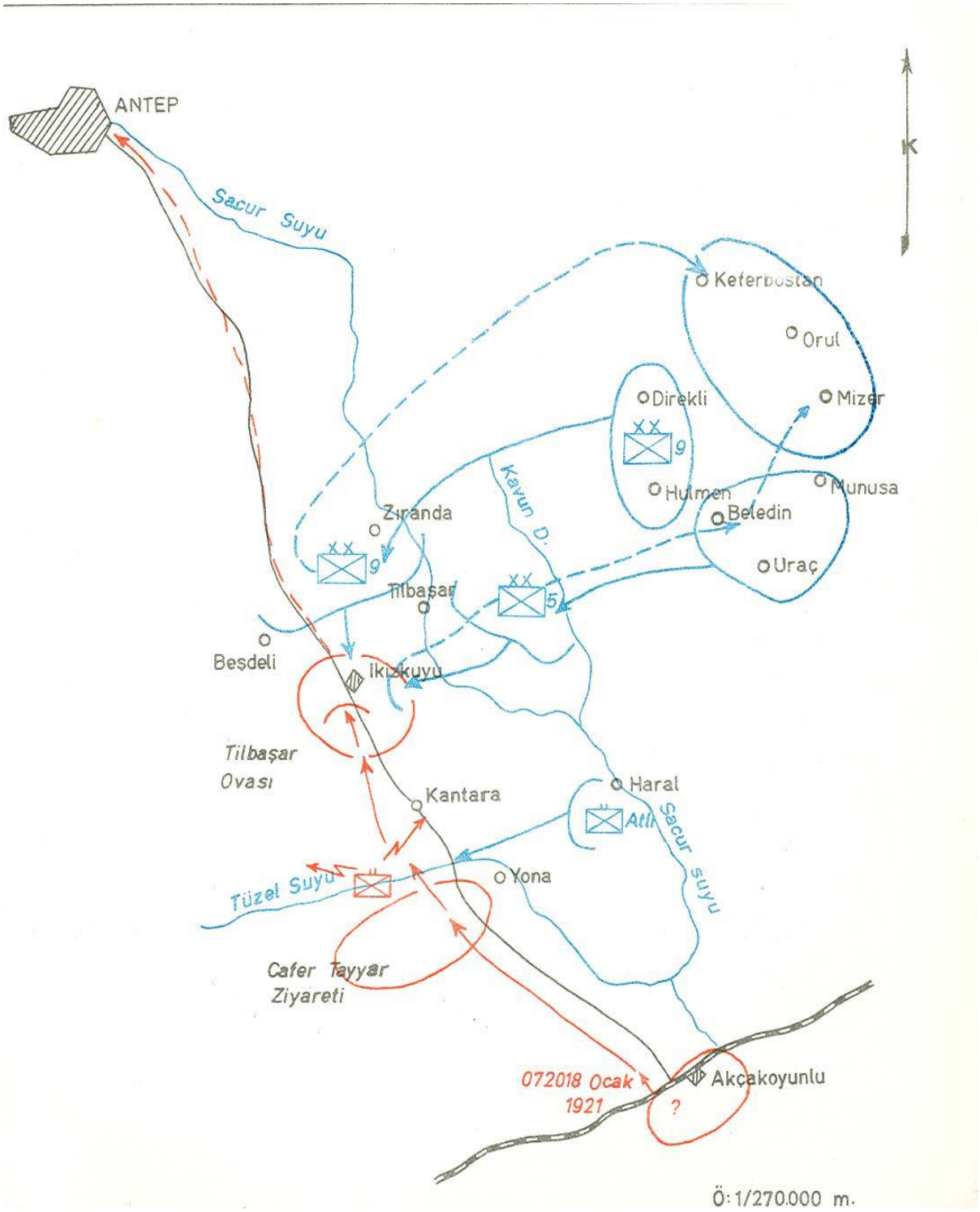
İkizkuyu'ya hareket etti. 5.Tümen, 15 Kasım 1920'de güneş doğarken yola çıkarak Nizip batısında Gâvurköy - Orul - Yarımtepeköy hattına geldi.

Fransızlar, 5. Tümenin bu hareketini haber aldılar. 16 Kasım 1920 sabahı erkenden bir piyade alayı ve iki bataryadan kurulu kuvvetleriyle Akçakoyunlu İstasyonu'ndan yürüyüşe geçtiler. İstasyonun batısındaki Telhalit kesiminde açılarak Kılavuz köyü 664 Tepe hattına ilerlemeye başladılar. Fransızların bu hareketi, önceden Türkler tarafından düşünüldüğünden 664 rakımlı Tepe 24.Alayın iki dağ topuyla takviyeli 3. Taburu ve aşiret birlikleri ile tutuldu. Bunun gerisinde 24.Alayın iki taburu, ihtiyat olarak bulunmakta idi. Ayrıca Haral'da da üç tabur kadar kuvvet, Tümen ihtiyatı olarak bulunuyordu.[301]

5.Tümenin planı; 9.Tümen kuzeyden Antep yönünden taarruz ederken yandan taarruza geçmekti. Düşman topçu desteği altında 664 rakımlı tepeye taarruza başladı. Bu tepedeki 24. Alayın 3. Taburu direndi; fakat bir süre sonra, aşiret kuvvetlerinin çözülmesi üzerine, geri çekildi ve toplarını da düşmana bıraktı. Bu hareket, ihtiyatta bulunan 24.Alayı da etkiledi ve bütün kuvvetler, dağınık bir hâlde geri çekilmeye başladı. Fakat Haral bölgesinde, tümen ihtiyatında bulunan kuvvetlerle tümen komutanı tarafından bir karşı taarruz yapılarak durum düzeltildi. Haral'dan Kılavuz istikametinde gelişen bu karşı taarruzun etkisiyle Fransızlar, akşama doğru çekilmek zorunda kaldı ve bırakılan dağ topları da tekrar ele geçirildi.[302]

Antep'ten gelecek 9.Tümen henüz teşkil edildiğinden zamanında hareket edemedi. Mülk'te bulunan Kilis Kuvay-ı Milliyesi de geç kaldığından, taarruz, 5.Tümen tarafından yalnız yapıldı. Ertesi gün, Fransızlar taarruzlarına devamla Antep'ten yola çıkarılan kuvvetle de birleşerek Antep bölgesine gelmeye muvaffak oldular. Bu taarruzda, Aşiret Müfrezeleri çok erken geri çekildiler. Fransızlara oldukça kayıp verdirildi ise de Türklerin de şehit ve yaralısı çoktu.[303]

[301] Ünler, a.g.e., s.93-94.
[302] Öztürk, a.g.e., s.140.
[303] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.245.

Harita 4.6. Karaburun-İkizkuyu Çarpışması[304]

[304] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.429.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde Karaburun-İkizkuyu Çarpışması haritasında yer alan Tilbaşar şeklinde verilmesine rağmen bu yerin orijinal ismi Tilbeşar, şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

4.3. IV. Fransız Tümeni'nin Antep'e Gelişi

Fransızların Suriye ve Adana bölgesindeki durumları gittikçe zorlaştığından Antep harekâtını bir an önce neticelendirmek istiyorlardı. Bunun için General Goubeanu'nun komuta ettiği 4. Tümeni Adana bölgesine getirdiler. Bu tümen bir kısım kuvvetini Tarsus-Pozantı ve Osmaniye bölgelerine ayırdıktan sonra büyük kısmı ile Antep'e yöneldi.[305] Bundaki amaçları, Antep'teki kuvvetlerini takviye ederek şehri bir an önce düşürmekti. 19 Kasım 1920'de Kilis'ten hareket eden Goubeanu kuvvetlerinin öncüleri ve General Goubeanu 20 Kasım 1920'de, geri kalan kısımlar 21 Kasım 1920'de Antep'e vardılar.[306]

Fransız kuşatma kuvvetlerini 13 tabur piyade ve 38 topa (2 adet 105'lik ve 4 adet 155'lik topçu) yükselten bu takviye kuvveti, şehrin kuşatmasını ikmal etmekle beraber diğer bölgelerdeki Türk kuvvetlerine karşı yapılacak harekâtı da kolaylaştırıyordu. Ayrıca 1 uçak filosu,1 süvari alayı da bu kuvvetlere dâhil idi. Bunların genel toplamı nakliye arabaları, deve bölükleri, cephane kolları, seyyar hastane ile 12 bin insan ve altı bin hayvan bulunuyordu.[307]

Buna mukabil şehirdeki Türk kuvvetleri ise;
500 mevcutlu Yıldırım Taburu
200 mevcutlu Antep Taburu
120 mevcutlu 25. Alay,1. Tabur ve 1. Bölük
750 Semt efradı
500 Millî kuvvetler
850 tahkimat ve diğer işlerde çalışan efrat olmak üzere toplam 2920 kişilik bir kuvvete sahip bulunuyordu.[308]

20 Kasım 1920'de Antep'e gelen 4. Tümen komutanı General Goubeanu, bir iki gün içinde, bölgede bulunan Kuvay-ı Milliye birliklerine taarruz kararı verdi. 21 Kasım öğleden sonra Ağustos ayındaki mevzileri işgal etmek suretiyle Fransız kuşatması başladı. Fransızlar bu seferki kuşatmaya daha çok önem verdi ve derhal şehrin dört

[305] Uzel, a.g.e., s.190.
[306] Abadi, a.g.e., s.90.
[307] Öztürk, a.g.e., s.140.
[308] Ünler, a.g.e., s.95-96.

bir tarafını, iki hat üzerine siperler inşa etti, bazı yerlerine de tel örgü çekerek geçişleri kapattı.[309]

4.3.1. Fransızların taarruzu ve II. Kolordu karargâhının Antep'e gelişi

Fransızlar 23 Kasım 1920'de Sacur vadisinde toplanan büyük bir kuvveti, Antep'in kuzeydoğu bölgesini Türk kuvvetlerinden temizlemek ve bu kuvvetleri Fırat'ın diğer yakasına (Birecik'e) atmak üzere harekâta başladı. Bunun yanında 9 tabur piyade,3 sahra bataryası ve ağır toplarını şehri kuşatmak için bıraktı.[310]

Bu taarruzdan önce, Antep dışında bulunan Türk kuvvetlerinin durumu şöyle idi:

9.Tümen, Antep kuzey bölgesinde, Erikçe - Dülükbaba Beylerbeyi hattında; 5.Tümen, Antep doğusunda, Şahmelek– Ballıkaya hattında savunma mevzilerinde tertiplendi. Her iki Tümen arasında irtibat ve emniyet birliği olarak 1053 ve 1069 tepeler hattında 9. Tümenin Antep Piyade Alayı bulunmaktaydı.

23/24 Kasım gecesi büyük kısımlarıyla Antep'in doğusunda Nurgana - Çıksorut-Şaraptepe bölgesinde toplanan bir tümene yakın Fransız kuvveti, 24 Kasım 1920'de gün doğarken Rumevlek ve Güllüce Köyleri üzerinden ilerlemeye başladı.[311]

Fransızların önce 5. Tümen'e taarruz edeceği sanıldı. Fakat bu kuvvetler doğuda, 5. Tümen'e taarruz etmeyip bu tümen karşısında emniyet kıtaları bırakarak 1069-1053 rakımlı sırtlardaki Antep Alayına taarruz ettiler. Zayıf olan Antep Alayı, taarruz karşısında batıya çekildi. Fransızlar da bu bölgeyi işgal etmek suretiyle iki tümen arasına girdi. Durumu gören ve taarruza uğramayan 5. Tümen, saat 09.00'a doğru Fransızların yanına taarruza başladı. Fransız kuvvetleri, 5.Tümen'in bu etkisiz taarruzuna rağmen Suboğazı kesiminde ilerleyerek Suboğazı- Bedirköy bölgesinde toplanmaya başladı. Bir kısım Fransız kuvveti de 9. Tümen'in Beylerbeyi ve Karahöyük'teki kuvvetlerine taarruz ederek onları geri çekilmek zorunda bıraktı.

[309] Lohanlızade, a.g.e., s.178.
[310] Ünler, a.g.e., s.100.
[311] Öztürk, a.g.e., s.141.

9.Tümen bu düşman taarruzları karşısında Dülükbaba sırtlarında toplanarak savunmaya geçti.[312]

Önce 9.Tümen'e taarruz ederek onu geri çekilmeye zorlayan Fransız kuvvetleri, bu defa da 5.Tümen'e dönerek bu tümeni de hırpalamak istedi. Bu amaçla 25 Kasım 1920 sabahı dört piyade taburu ve iki sahra topçu taburundan ibaret kuvvetle Suboğazı- Gurenis- Arıl istikametinde; bir süvari bölüğü ve bir sahra bataryasıyla takviyeli iki piyade taburundan oluşan diğer bir kuvvetle de Suboğazı güneyinden Şahmelek kuzeyi yönünde ilerlemesi üzerine 5.Tümen yanının kuşatılmasına meydan vermemek için Arıl- Sinan kesimine çekilerek savunmaya karar verdi. Fakat 1069 rakımlı tepe kuzeydoğusunu geçen düşman sağ kolunun, Sinan köyü üzerinde Nizip yolu istikametinde ilerlediği görülünce 5.Tümen'in çekilme istikameti büsbütün tehlikeye girdi. Fransız kuvvetlerinin süratle ilerlemesi karşısında çok güç duruma düşen 5. Tümen, büyük güçlükle hiçbir esir vermeden yolun güneyinden çekilerek dağınık bir surette Nizip'te toplanabildi. Fransızların devamlı takipleri karşısında burada da duramayarak Fırat'ın doğusuna geçtiler. Bu çekilişte tümen birlikleri, Şeyhbekir ve Belkıs geçitlerinden, tümen karargâhı ise Birecik'ten Fırat'ın doğusuna geçti ve bu bölgede savunma için gereken tedbirleri aldılar. Fransızlar, karşılarında herhangi bir direnme görmeyince 25/26 Kasım gecesi Orul - Tilfar – Abdullahdede ziyareti hattına vardılar.[313]

26 Kasım 1920'de Fransızlar piyadeleriyle Birecik; üç bölük kadar süvarisiyle de Nizip'i işgal ederek Belkıs kuzeyi istikametinde ilerlemeye başladılar. Bunları desteklemek üzere iki batarya daha vazifelendirildi. Bu bataryalar, ilerideki piyadeleri desteklerken öğle vakti de iki Fransız uçağı Birecik doğusu sırtlarındaki Türk topçu mevzileriyle 5.Tümen Karargâhını bombaladı. Fransızlar tarafından yolun güneyinde mevziiye sokulan topçu, Fırat'ın batı kıyılarına tamamen hâkim olan Birecik güneyinde mevzilendirilen Türk topçusunun ateşiyle susturuldu ve toplardan biri de tahrip edildi. Hafif arazi dalgalarından faydalanarak Fırat Nehri kenarına kadar ilerleyen Fransız süvarileri de topçu, makineli tüfek ve piyade ateşlerinin etkisiyle geriye atıldı. Bu durum karşısında piyade birlikleri, durmak zorunda kaldılar. Belkıs Geçidi istikametinde ilerleyen Fransız birlikleri geçiş araçları

[312] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.246.
[313] Öztürk, a.g.e., s.142.

önceden 5.Tümen tarafından tahrip edildiğinden, doğuya geçemediler. Daha kuzeyden Şeyhbekir Geçidi'nden doğuya geçerek güneye doğru yürümekte olan bir Türk piyade alayının ve daha önceden buraya yetiştirilen bir sahra bataryasının etkili ateşleri karşısında önemli bir hareket yapamayan Fırat batısındaki Fransız birlikleri, Türk topçu ve makineli tüfek ateşleri altında hep birden Nizip'e doğru çekilmek zorunda kaldılar.[314]

Güneyde, Cerablus'ta bulunan Türk taburu, üstün Fransız taarruzu karşısında Fırat Nehri doğusuna çekildi ve Fransızlar bir piyade taburu, bir süvari bölüğü, iki topla Cerablus'u işgal ettiler. Fakat kuzeydeki kuvvetlerin çekilmesi üzerine 26 Kasım 1920 öğleden sonra Münbiç istikametinde geri çekildiler.

2.Kolordu Komutanı ve Genelkurmay Başkanlığı, Fırat doğusuna çekilen 5.Tümenin yeniden Antep muharebelerine katılmak üzere bu bölgeye gelmesini istiyordu. 5. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Mehmet Kenan, Elcezire Cephesi Komutanlığına yazdığı yazıda : "5. Tümenin tekrar Antep'e getirilmesi konusundaki 2. Kolordu'nun ısrarı, sizi temin ederim ki Antep'in kurtarılmasından çok 9. Tümenin korunması ve Maraş istikametinin emniyete alınması içindir. Eğer Antep'ten sonra, Fransızların Maraş'ı işgal fikirleri varsa bu istek doğrudur. Aksi hâlde maksatsızdır. 9.Tümen, 26 Kasım 1920 günü, 5. Tümenin kurtarılması için hiçbir hareket göstermedi. Fransızların dört gündür büyük kısmı ile Nizip'te olduğu ve Antep'teki Fransız kuvveti eskisinden daha az bulunduğu hâlde, 9. Tümen, bir faaliyet gösteremedi. Eğer 5.Tümen birlikleri kolayca Fırat doğusuna geçirilmemiş olsaydı bugün Fransızların Birecik'i işgal etmesi ve Urfa'yı tehdide başlaması muhtemeldi."[315] diyordu.

Bu başarısızlık üzerine 2.Kolordu Komutanlığının, muharebeleri yakından sevk ve idare etmesi için karargâhın Antep'e gelmesi Genelkurmay Başkanlığınca emredildi. 27 Kasım 1920'de Kolordu Karargâhı Antep'in 30 km kadar kuzeyinde Koçlu'ya geldi.[316]

---

[314] Ünler, a.g.e., s.100.
[315] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.248.
[316] Öztürk, a.g.e., s.143.

5. ve 9. Tümenlere taarruz ettikten sonra bir haftadan beri Nizip bölgesinde bulunan Fransız birlikleri, 30 Kasım 1920 öğle vakti, iki kolla yürüyüşe geçerek Antep'e geldiler.

Antep'in kuzeyinde bulunan 9.Tümen, iki grup hâlinde Etebek - Karahöyük - Beylerbeyi ve Dülükbaba - Sammezrası - Erikçe bölgesinde bulunuyordu. Tümen; emniyet kıtalarını Beylerbeyi güneyi, İbrahimli ve İspatrin bölgesine sürdü. 5. Tümen ise Fırat Nehri doğusunda bulunmaktaydı. Bu durum karşısında Fransızlar, 1 Aralık 1920 günü iki alay kadar bir kuvvetle 9. Tümeni doğudan ve batıdan kuşatacak şekilde iki koldan taarruza geçtiler. Topçu ile takviyeli bir alay kadar olan Fransızların sol kolu da İbrahimli ve İspatrin yönlerinde ilerlemeye başladı. Bu taarruz karşısında, 9.Tümen emniyet kıtaları geri çekildiler. Tümenin büyük kısmı Fransızların üstün kuvvetlerle yaptıkları taarruzlar karşısında İncesu gerisinde Karabıyıklı bölgesine çekilmek zorunda kaldı.[317]

1 Aralık 1920 gecesini İncesu güneyinde Gücüğe bölgesinde geçiren Fransız birlikleri, 2 Aralıkta tekrar Antep'e döndüler. 9.Tümen bu harekette önemli bir direnme göstermeden geri çekildi. Fransızların bu taarruzları üzerine Genelkurmay Başkanlığı 5. Tümen'in tekrar Antep'e alınması için verdiği emirde: "Fransızlar 5.Tümen karşısındaki kuvvetlerini tamamen Antep yakınlarına kadar çekmiş ve 9.Tümen'e taarruz etmiştir. Şimdi hedefi, bu tümeni dağıtmak ve bütün kuvvetleriyle Antep'i işgal etmektir. Bunun için 5.Tümen'in en normal hareketi, 9. Tümen'i sıkıştıran Fransızların yanına taarruz etmektir. Antep direndikçe Fransızların Fırat Nehri doğusunda Urfa ve Mardin'e doğru bir hareket yapması umulamaz. Tümen, aslında 2. Kolordu emrinde olduğundan bütün emirleri bu kolordudan alacaktır."[318] diyordu. Bu emir üzerine 5.Tümen, 3 Aralık 1920'de büyük kısmı ile hareket etti.

General Goubeanu, bu iki harekâtı yaptıktan ve 5. Tümenle 9. Tümeni birbirinden ayırdıktan sonra, Türk birlikleri Antep bölgesine gelmeden önce Antep Kuvay-ı Milliye Komutanı Özdemir Bey'e teslim olması için bir nota gönderdi. Özdemir Bey

[317] Abadi, a.g.e., s.91.
[318] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.249.

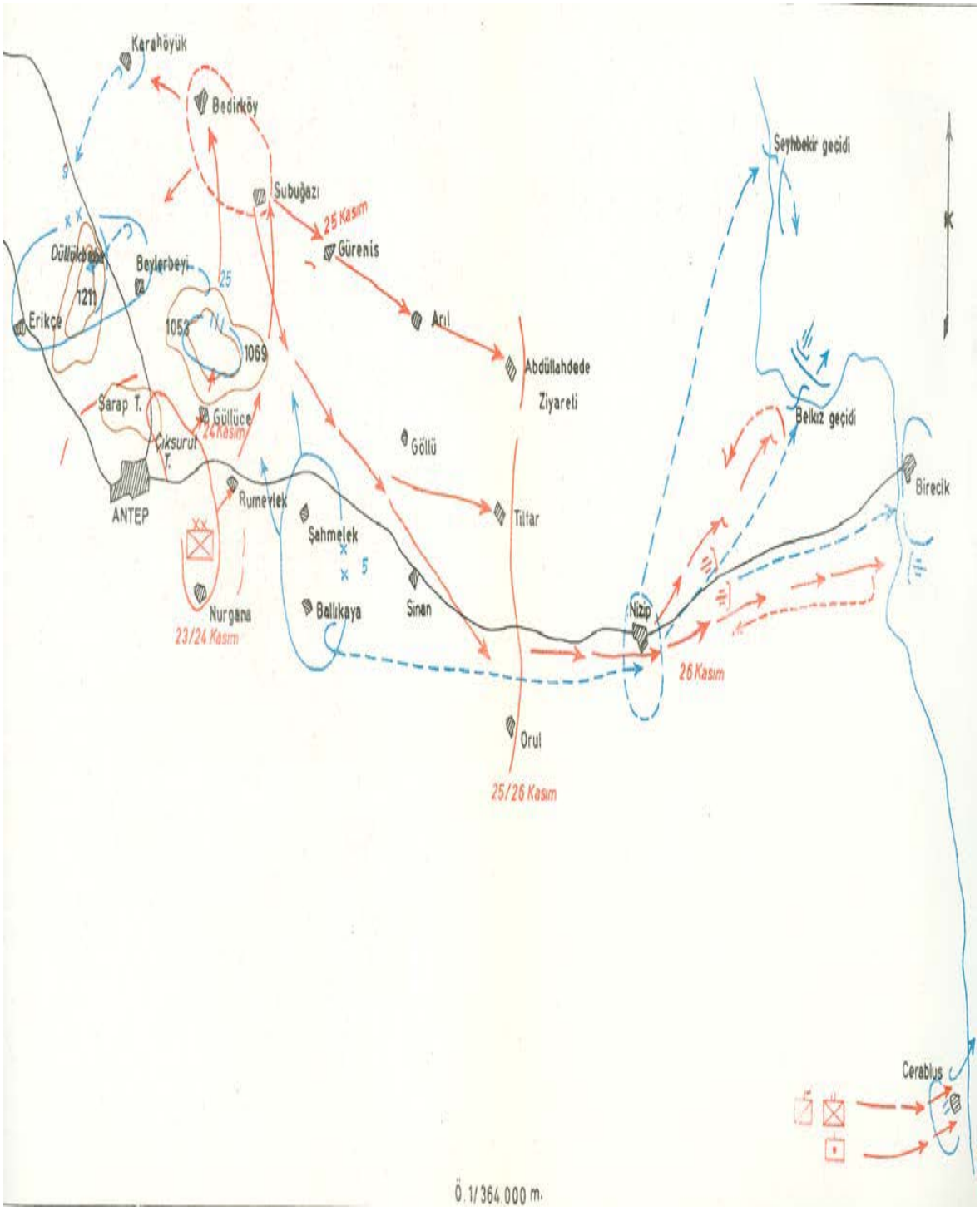
de düşmanın bu teklifini reddederek Antep halkının esarete katlanmaya asla razı olmadığını ve vatanı kurtuluncaya kadar savaşacağını kesinlikle bildirdi.[319]

4.3.2. II. Mağarabaşı taarruzu

Kuvay-ı Milliye komutanlığı müdafaanın sürdürülmesi ve kuşatmanın bir an önce açılması için insanüstü çabalar harcarken şehrin Fransızlar tarafından insafsızca bombardımanı aralıksız devam etmekteydi.[320]

Fransızlar 12 Aralık 1920 günü sabahtan akşama kadar Yazıcık cephesini sıkı bir gözetlemeden sonra Ahmet Çelebi, Mağarabaşı, Yazıcık mevzilerine şiddetli topçu hazırlığını takiben taarruza geçtiler. Fransızların bu iki cepheye yönelmesi üzerine iki taraf arasında dört saat kadar çok şiddetli makineli tüfek ve piyade ateşi yaşandı. Yalnız Mağarabaşı'ndaki Türk cephesinin ön ve arka siperlerini obüs ve sahra olarak 100'ü aşkın mermi attıktan sonra Sakıp Efendi tarafından Hacıbaba, Çıksorut mevzileri arasından düşman piyadeleri taarruza kalkarak Türk mevzilerine 200 metreye kadar yanaştı. Mücahitlerin şiddetli mukavemeti karşında kırk küsur zayiat vererek gece karanlığından faydalanmak suretiyle geri çekildiler.[321] Bu taarruzda Türk tarafı üç şehit ve beş yaralı verdi. Taarruz süresince bir Fransız uçağı taarruz mıntıkası üzerinde uçtu ve bombardıman yapmaya çalıştığı esnada Ahmet Çelebi'den açılan ateşle isabet alarak Sarımsaktepe gerisine indi.[322]

[319] Gömeç, a.g.e., s.86-87.
[320] Öztürk, a.g.e., s.149.
[321] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.250.
[322] Ünler, a.g.e., s.121.

Harita 4.7. Fransızların II. Mağarabaşı Taarruzu[323]

[323] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.426.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde Fransızların II. Mağarabaşı Taarruzu haritasında yer alan Erikçe, Çıksurut, Düllükbaba, şeklinde verilmesine rağmen bu yerin orijinal ismi Eriklüce, Çıksorut, Dülükbaba şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

4.3.3. IV. Fransız Tümeni'nin Antep'ten ayrılışı

II. Kolordu komutanlığı bir taraftan Antep cephesiyle uğraşırken diğer taraftan Antep üzerindeki düşman baskısını azaltmak amacıyla Suriye'deki millî harekâtı kuvvetlendirme ve teşkilatı takviye faaliyetine önem verdi. Bu bölgede millî hareketi destekleyen ne kadar yerel mücahit varsa takviye ederek Suriye'ye hareket ettirdi. Bu kuvvetler Suriye'de derhal harekete geçerek mahalli halkı ayaklandırdı. Fransızlara taraftar millî hareket aleyhinde bulunanlar hakkında şiddetli tepki gösterildi. Kısa sürede kuzey Suriye, Lazkiye, Hama hattına kadar bütün bölge tamamen Fransızlara karşı isyan eden halkla doldu. Halep İskenderun-Antalya yolları Fransızların geçemeyecekleri bir hale getirildi.[324]

II. Kolordunun kuzey Suriye'de attığı bu adım kısa sürede başarılı olunarak buradaki millî hareket Fransızlar için önemli aynı zamanda korkunç bir şekil almaya başladı.[325] Kuzey Suriye'de baş gösteren bu olaylar birçok Fransız kuvvetinin buraya sevkini icap ettirdi. Bunun için Fransız kuvvetleri Antep'te başarı kazandıktan ve Türk tümenlerini birbirinden ayırdıktan sonra, diğer işgal bölgelerindeki durumlarını düzeltmek amacıyla Fransız Komutanlığı, bu Tümeni Antep'ten çekmeye karar verdi. 18 Aralık 1920'de 4.Tümenin büyük kısmı Kilis yolundan diğer kısım kuvvetiyle de Sacur yolundan çekilmek suretiyle Antep'i terk etti.[326] Geride kalan Fransız birlikleri kuşatmayı devam ettirdiler.[327]

Antep'te Yarbay Abadi komutasında aşağıdaki birlikler kaldı:
Dört piyade taburu,
İki süvari bölüğü,
Bir tank müfrezesi,
65 mm'lik bir dağ bataryası,
75 mm'lik yarım batarya (iki top),
Bir muhabere müfrezesi,
Bir istihkâm müfrezesi,

[324] Öztürk, a.g.e., s.150-151.
[325] Üzel, a.g.e., s.228.
[326] Abadi, a.g.e., s.93.
[327] Bilgehan, Pamuk; Bir Şehrin Direnişi: Antep Savunması, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009,s.275.

Bir nakliye bölüğü (arabalı),
Bir deve bölüğü,
Bir seyyar hastane,

Bu kuvvetlerin toplamı, 6500 insan ve 3000 hayvandı.[328] Ayrıca 3000 silahlı Ermeni de Franzların yanında Türklere karşı savaşıyordu.[329]

4.3.4. 19 - 23 Aralık 1920 muharebeleri

19 Aralık 1920'de Türk birliklerinin durumu şöyle idi:
2. Kolordu Karargâhı Koçlu'da,
Kolordu Süvari Alayı Toktamurlu'da,
5.Tümen Karargâhı Sillo'nun obasında,
14.Piyade Alayı (iki taburlu) Fırat batısında, Çardak ve Çağut bölgesinde,
15. Piyade Alayı, Hacımallı - Saraymağara'da,
24. Piyade Alayı, Mavzıt - Güngürge'de.
5. Tümenin iaşe mevcudu, 1500 insan ve 700 hayvandı. Taburlar 100 mevcutlu idi.
9.Tümen Karargâhı Akçaburç'da,
25.Alay, Karadinek - Karacaören'de,
27.Alay, İncesu - Aşağıaraplar'da,

26. Alay Sakçagözü'nden Karabıyıklı'ya henüz gelmişti. İki tümen arasında keşif, emniyet ve muharebe hattı, Ağurca - Güngürge - Bedirköy - Antep hattı 5.Tümen'e dâhil idi. Tümenler emniyet kıtalarını, Göcüğe - Göksuncuk - Karahöyük - Bedirköy -Gürenis - 1069 rakımlı tepe hattına sürdü. Ayrıca Düllük - Beylerbeyi - Taşbaşı sırtlarında muharebe ileri karakolları bulunuyordu.[330]

Antep'teki Fransız kuvvetlerinin önemli bir kısmının 18 Aralık'ta Antep'ten ayrıldığı, 2.Kolordu Komutanlığı tarafından haber alındı. Bu durumdan faydalanmak isteyen Kolordu Komutanlığı, 19 Aralık 1920'de tan vaktiyle beraber iki tümenle Beylerbeyi doğu ve batısından Çıksorut - Hacıbaba ve batısı hattına taarruz kararını verdi. Bu taarruzda, şehirdeki Türk savunma kuvvetlerinin de bir çıkış yaparak Fransızların

[328] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.250
[329] Uzel, a.g.e., s.229.
[330] Öztürk, a.g.e., s.151-152.

gerilerinden taarruza geçmeleri kararlaştırıldı. Fakat şehirdeki kuvvetlere bu haberi ulaştırmak mümkün olmadığından genel taarruz hareketi, 19/20 Aralık 1920 gecesine bırakıldı. Buna rağmen hazırlıklar tamamlanmadığından taarruz yine gecikti.[331]

Önce topçu ve makineli tüfek ateşleri karşısında düşmana bir taarruz keşfi yapılmakla yetinildi. Bu suretle 27. Alay Dülük sırtlarına ve 25.Alay da Beylerbeyi sırtlarına kadar ilerledi. Türklerin zayıf kuvvetlerle Dülük - Beylerbeyi hattına ilerlediğini gören Fransız Komutanlığı, daha gerideki Türk kuvvetleri yetişmeden bu zayıf kuvvetleri hırpalamak amacıyla 23 Aralık 1920 sabahı erkenden Dülük - Beylerbeyi - Taşbaşı sırtlarında bulunan Türk ileri karakollarına şiddetli topçu ateşinden sonra iki grup hâlinde mahdut hedefli taarruza başladılar.[332]

Fransızların Doğu Taarruz Grubu iki piyade taburu, iki süvari takımı, 65 mm'lik bir yarım batarya 5. Tümen cephesine yöneltildi. Fransızların Batı Taarruz Grubu üç piyade taburu, iki süvari takımı bir yarım sahra bataryası, iki 65 mm'lik top ise Maraş yolu doğusundan Samköyü ve Karahöyük istikametlerinde 9.Tümen bölgesine taarruz etti. Muharebe ileri karakollarını geriye atan Fransızlar, taarruzlarını 5.ve 9.Tümenin asıl kuvvetlerine yöneltti. 9. Tümenin Dülük'te bulunan 27. Alayının bir taburu şiddetli topçu ateşi altında tutunamayarak geri çekilmek zorunda kaldı. Bu durum karşısında, bu alayın solunda bulunan 25. Alay, kanadını kırarak savunmaya devam etti. 9. Tümen, ihtiyatta bulunan bir alayı ve iki dağ topu ile cepheyi takviye etmek suretiyle Fransızların bu taarruzunu durdurdu ve Aşağı Araplar - İncesu bölgesinde savunmaya devam etti.[333]

Bu suretle Fransızların muharebeyi kazanamayınca akşama doğru çekilmeye başladıkları görüldü ve gece her iki tümen muharebe ileri karakollarını, teması koruyacak şekilde ileriye sürdürdü.[334]

---

[331] Öztürk, a.g.e., s.152.
[332] Ünler, a.g.e., s.127-128.
[333] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.251.
[334] Abadi, a.g.e., s.94.

4.3.5. Antep'i kuşatmadan kurtarmak için yapılan Türk taarruzu

Aralık ayının sonlarına doğru Antep etrafındaki kuşatmayı yararak şehri savunanlara yardım etmek kesin bir hâl aldı. Çünkü cephane ve yiyecek ihtiyacı hat safhaya ulaştı. Bu amaçla 2.Kolordu, 5. ve 9.Tümenlerle Antep'in kuzey ve güneyinden bir taarruz yapmayı kararlaştırdı. Kolordu, kuvvetinin çoğu ile Antep kuzeyinden, diğer kısmıyla da güneyde Kilis - Antep şosesi iki tarafından 27 Aralık 1920'de taarruz edecekti. 26 Aralık 1920'de Fransızların boş bir araba kolunun bir piyade taburu, bir süvari bölüğü ve 65 mm'lik bir bataryanın muhafazası altında Akçakoyunlu'ya giderek Antep'teki birliklere yiyecek getirmek üzere yürüyüşe geçtiği ve bu suretle Antep'te Fransız kuvvetlerinin azaldığı anlaşılınca bu taarruzun önemi daha da arttı. Bu defa taarruz düşmanın hiç beklemediği bir noktaya şehrin güneyindeki Düztepe ve Kurbanbaya güneyden, Karataş'tan yapılacaktı.[335]

Taarruzdan önce 2.Kolordu birlikleri şu durumda idi:
Kolordu Karargâhı; Koçlu'da,
5.Tümen Karargâhı ve birlikleri; Karacaviran - Göksuncuk ve İncesu Çiğde bölgelerinde iki grup hâlinde,
Bu tümenden bir tabur Dülükbaba'da,
Süvari Bölüğü, Erikçe'de,
Her iki Tümen emniyet kıtaları, Erikçe - Dülükbaba - Beylerbeyi -Taşburun hattında,
Taarruz planı şöyle kararlaştırıldı:

5.Tümen Antep'e kuzeyden taarruz edecek, asıl kuvvetleri, Hacıbaba istikametinde bulundurulacaktı. Bu amaçla bölgeye dört tabur ayrıldı. İki tabur da Çıksorut istikametine taarruz edecekti. Bu Tümen, 9.Tümen'den bir taburla takviye edildi. Taarruz saat 05.00'te başlayacaktı. 9.Tümen Antep'i güneyden kuşatacaktı.[336]

Bu amaçla Tümenin büyük kısmı, gece yürüyüşü ile Antep güneyine alınacak ve saat 06.00'dan itibaren Kilis - Antep şosesi iki tarafından Kurbanbaba sırtlarına taarruz edecekti. Maraş Alayından bir tabur, Maraş'tan gelen gönüllülerle bir süvari bölüğü ve 105 mm'lik dağ obüsü ve iki makineli tüfekten ibaret bir müfreze

[335] Öztürk, a.g.e., s.153.
[336] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.252.

Dülükbaba batısından taarruz edecekti. Bu müfrezenin görevi irtibat ve yana korumaktı. Katırlı süvari bölüğü emrine verilen 70 kadar gönüllü, atlılarla birlikte Erikçe'de toplanıp İbrahimli güneyinden baskınlar yapacaktı.[337]

Her ne yönden olursa olsun açılan gedikten Antep'i savunanlara mümkün olduğu kadar çok yiyecek ve cephane verilecekti. Taarruz 27 Aralık 1920 saat 06.00'da başladı. 5. Tümen, düşmanın ileri sürdüğü keşif kolları ile muharebeye tutuştu. Güneyden taarruz eden 9. Tümen ise Karataş'tan ilerleyerek Salavat tepelerini işgal etti. Kıtalar 200 - 300 metreye kadar Fransız mevzilerine yanaşabildilerse de düşmanın şiddetli ateşleri altında daha fazla ilerleyemediler.[338]

9.Tümenin güneyden taarruza geçen birlikleri, ilk önce baskın tarzındaki harekâtı ile Fransızları şaşırttı ve başarıyla ilerledi. Düşman, kolej kesimindeki kuvvetlerinden bir kısmı ile burayı takviye etti. Daha önceden Akçakoyunlu'ya yiyecek almaya giden Fransız kolu da bu taarruz üzerine geri çevrilerek Fransız kuvvetleri takviye edildi.[339]

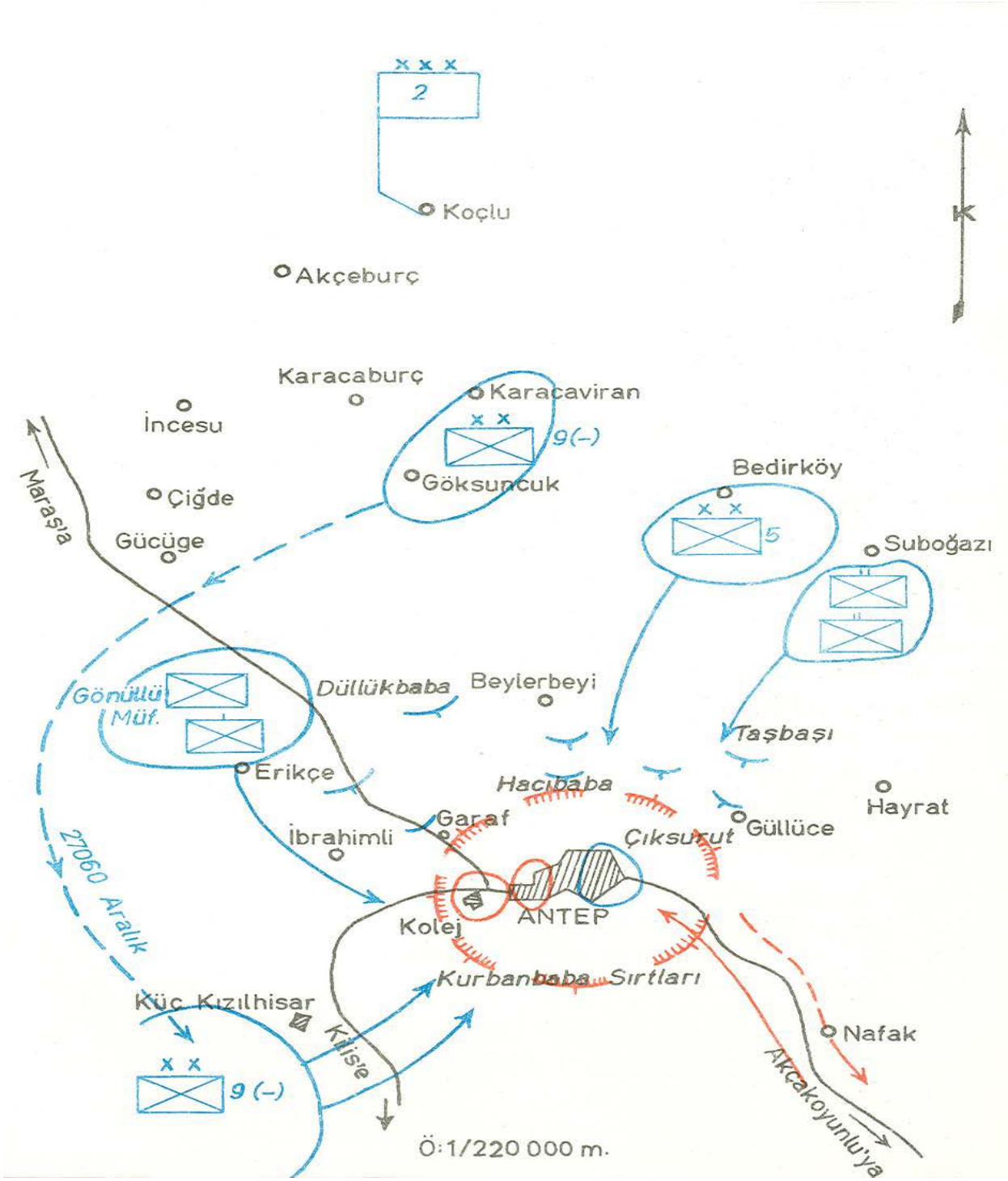
Muharebe, bütün cephede akşama kadar sürdü ve geceleyin de taarruza devam emri verildi. Fakat bütün gayretlere rağmen Fransız siperleri ele geçirilemedi, Antep mücahitlerine yiyecek ve cephane yardımı yapılması için de bir gedik açılamadı. Bu durum karşısında birlikler geriye alınmak zorunda kalındı. 5.Tümen Erikce - Düllükbaba - Beylerbeyi ve Taşbaşı hattında muharebe ileri karakolları bırakarak Göcüğe - Bedirköy - Suboğazı kesimine alındı. 9.Tümen; Karaburç - Akçaburç bölgesinde toplanma emrini aldı.[340]

Bu taarruz üzerine, 30 Aralık 1920'de Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa tarafından 2. Kolordu'ya şu emir gönderildi: "27 Aralık 1920 taarruzu, başarı ile sonuçlanmamış ise de Antep içinde savaşanların morallerini artırmak bakımından faydalı olmuştur. Taarruzda başarısızlığın başlıca sebebi, dağınık hâlde birçok kolla taarruz edilmesi ve her tarafta kuvvetsiz ve zayıf bulunulmasıdır. Fransızların Antep etrafını kuvvetli bir surette tahkim ettiği bilindiğinden buna göre yeni tedbirler alınması gerekir. Antep, yakın bir zamanda açlık nedeniyle teslim olmaya mahkûmdur. Bu sebeple

[337] Ünler, a.g.e., s.131.
[338] Sarıhan, C: III, s. 342.
[339] Ünler, a.g.e., s.132.
[340] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.253.

her ne olursa olsun Antep'e yiyecek gönderilmeli ve bunun için taarruz bir haftaya kadar tekrarlanmalıdır. Bunun sağlanması için şöyle hareket edilmesi önemlidir: Yaklaşık olarak iki - üç kilometrelik bir cephedeki Fransız tahkimatı özellikle 105 mm'lik obüslerle ve bütün topçu kuvvetiyle ateş altına alındıktan sonra taarruzun yapılması, diğer cephelerde de zayıf birlikler bulundurulması veyahut bu şartlar içinde bir gece baskını yapılması gerektir. Bundan başka genel taarruzun yapılmasından önce keşif kollarıyla Antep mücahitlerine bildirilerek ayrı ayrı yollardan şehre azar azar yiyecek sokulmasına gayret edilmelidir. Kabiliyetsizlik, gevşeklik, cesaretsizlik gösteren ve firar edenlere en şiddetli cezanın uygulanmasını isterim."[341]

[341] Sarıhan, C: III, s. 346.

Harita 4.8. Antep'i Kuşatmadan Kurtarmak İçin Yapılan Türk Taarruzu[342]

[342] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.428.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde Antep'i Kuşatmadan Kurtarmak İçin Yapılan Türk Taarruzu haritasında yer alan Erikçe, Çıksurut, Düllükbaba, Karacaburç, Akçeburç, Gücüge, şeklinde verilmesine rağmen bu yerin orijinal ismi Eriklüce, Çıksorut, Dülükbaba, Karaca burc, Ağca burç, Göcge şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

4.3.6. Fransızların Anteplilere teslim olmaları için yaptıkları teklif

Kuşatmanın başlamasıyla birlikte iaşe yokluğundan ötürü Antep'te açlık sorunuyla karşılaşıldı. Problemin üstesinden gelinmesi noktasında kuşatmanın yarılarak yardım sağlanmaya çalışıldı. Ancak bütün gayretlere karşın kuşatma yarılamadığından yiyecek ve cephane yardımı yapılamadı.[343]

Ocak 1921'in başı itibarıyla Antep halkı erzak bakımından büyük sıkıntı içine düştü. Şehirde at, sığır, koyun ve keçilerle, üzüm, fıstık ve buna benzer maddelerin hepsi toplanarak iaşe-i umumiye ambarına konuldu. Bu ambardan her gün Anteplilere, ölmeyecek kadar gıda maddesi dağıtılmaya başlandı. Bu zaman zarfında şehirde açlık korkunç bir hâl aldı. Heyet-i Merkeziye bu durum karşısında açlık beyannamesi yayınladı. Açlık, ölüm ve savaştan beterdi. Düşman topu ve silahıyla yenemediği Antep halkını açlıkla teslim olmaya zorladı.[344]

Fransızlar, bu sıralarda yiyecek sıkıntısı çeken Kuvay-ı Milliye birliklerinin ve Antep halkının teslim olmadıkları takdirde şehirlerinin yakılıp yıkılacağını, bu isteğe uymayanların ağır şekilde cezalandırılacaklarını ifade eden bildirilerle moralini bozuyor ve halk üzerinde korku yaratıyorlardı.

1 Ocak 1921'de General Goubeanu tarafından bir bildirge ile 10 Ağustos 1920'de Sevr'de imzalanan barış anlaşmasının, Antep ile ilgili olan kısımları, halka bir kez daha bütün ayrıntılarıyla bildiriliyordu: "Sevr Anlaşması'nın Antep şehrine ait maddelerini uygulamakla görevliyim. Bu maksatla, bütün Kuvay-ı Milliye'yi yenilgiye uğrattım. Şehir yakında düşecektir. Bu sebeple ya teslim olarak kurtulursunuz yahut savaşa devam ederek perişan olursunuz. Teslim olduğunuz takdirde hiçbir tazminat istemiyorum."[345] Barış anlaşmasının Antep hakkındaki maddeleri şöyledir: [346]

1. Fransa mandasının, Antep sancağı üzerinde resmen tanınması
2. Türk askerleri ile jandarmalarının silahlarını bırakarak savaş esiri olması
3. Antep'te bulunan bütün silah, mühimmat ve gereçlerin teslimi

---

[343] Pamuk, a.g.e., s.280.
[344] Ünler, a.g.e., s.133.
[345] Gömeç, a.g.e., s.85-87.
[346] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.258.

4. Şehrin Türk mahallelerinde kazanılan istihkâmların ve barikatların 24 saat içinde tahrip edilmesi
5. Hükûmete ait paraların Fransız memurlarına verilmesi
6. Adları verilecek kimselerin Fransızlara teslimi."

2 Ocak 1921 günü öğleye kadar cevap istenen bu beyanname koşulları Antep Kuvay-ı Milliyesince kabul edilmeyerek geri gönderildi. Bu bildiri insanlar üzerinde hiçbir etki yapamadığından çarpışmalar devam etti.[347]

4.3.7. İkizkuyu çarpışması

27 Aralık 1920 harekâtından sonra Genelkurmay Başkanlığınca verilen emir üzerine Antep'e yiyecek göndermek amacıyla bir taarruz yapılması için tekrar incelendi.

Ocak 1921 başında Antep şehri etrafındaki kuşatmayı yarmak üzere yeniden bir taarruz yapılması 2.Kolorduca uygun görülüyordu. Bunun üzerine araziyi görmek için ilgili birlik komutanları, 6 Ocak 1921'de Samköy'de toplandılar. Kolordu ve Tümen komutanlarınca Antep'in dört beş kilometre kuzeybatısındaki ve Maraş Caddesi üzerindeki elverişli gözetleme yerlerinden, özellikle Hacıbaba ve Kolej binası arasındaki bölge yakından keşfedildi ve incelendi. Neticede Hacıbaba'dan itibaren Garaf ve güneybatısına doğru arazinin düz, yaralayıcı ateşlere elverişli olduğu, düşmanın buralarda kuvvetli tahkimatı ve engelleri bulunduğu, bu kesimde yapılacak taarruzun başarı veremeyeceği anlaşıldı.[348] Bunun üzerine Antep'teki Fransızlara taarruzdan vazgeçilerek Kolorduca Akçakoyunlu'dan geleceği duyulan Fransız kuvvetlerine Tilbaşar Ovası'nda taarruz kararlaştırıldı. Fransızlar, 6 Ocak günü 400 araba ile 500 deveden oluşan kafileyi iki tabur piyade, bir bölük süvari, sekiz makineli tüfek ve dört toptan oluşan muhafız kuvvetiyle Nafak Boğazı yönünden Akçakoyunlu istikametine doğru harekete geçti.[349]

Mevsimin kış ve yolların çok çamurlu olması yüzünden yürüyüş çok güçtü. Fakat taarruzun baskın tarzında yapıldığı takdirde bundan bir sonuç elde edileceği düşünülüyordu. Bu taarruzun hazırlıkları Genelkurmay Başkanlığına bildirildi.

[347] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.258.
[348] Öztürk, a.g.e., s.156..
[349] Ünler, a.g.e., s.134-135.

Genelkurmay Başkanlığı, Elcezire Cephesi Komutanlığı emrindeki Birecik - Nizip ve Cerablus kesimleri kuvvetlerin de büyük kısmı ile Akçakoyunlu istikametinde 2.Kolordu ile birlikte bir taarruz yapmasını emretti. Aynı zamanda bu taarruza Akıncı Müfrezeleri ve Hacim Paşa Kuvvetlerinin de katılması uygun görüldü. Bu suretle güneyden de etki yapılacaktı. Bu esaslar içerisinde Elcezire Cephesi Komutanlığı gerekli tertipleri aldı ve sonucu Genelkurmay Başkanlığına bildirdi. 2.Kolordu Komutanlığınca taarruzun yapılması için birliklerin İkizkuyu bölgesine alınması gerekiyordu. Bu amaçla 9.Tümen, Direkli – Hülmen bölgesine alındı. 5.Tümen de Munusa - Uraş - Beledin bölgesine toplandı.[350]

Her iki tümen de mevsimin kış olması dolayısıyla yolları, köprüleri ve suların geçit durumlarını esaslı olarak keşif ve tespit etmek emrini aldılar. Birliklerin ikmal işleri de düzenlendi. Bütün hazırlıklar tamamlanarak Fransızların Akçakoyunlu'dan hareketi beklenmeye başlandı. 9. ve 5.Tümenler, Fransızları kuzey ve doğudan kuşatacak şekilde tertiplendiler. 9.Tümen birlikleri, İkizkuyu kuzeyinde Beşdeli ve Zıranba sırtlarında, 5.Tümen birlikleri de Sacursuyu ile Kavunludere arasında ve Tilbeşar güneyindeki sırtlarda bulunuyorlardı. Kurma Atlı Piyade Taburu da Haral bölgesindeydi.[351]

11 Ocak günü 2.Kolordu Komutanlığından alınan telgrafta Fransız birliklerinin Akçakoyunlu'dan İkizkuyu'ya gittikleri bildiriliyordu. Genelkurmay Başkanlığınca 12 Ocak 1921 günü alınan bir şifre ile Fransızların Antep bölgesindeki kuvvet toplamının 12 tabur piyade ile bir alay süvari bataryasından oluştuğu öğrenildi.

14 Ocak günü Elcezire Cephe Komutanlığına, Genelkurmay Başkanlığınca Antep'e yönelik yapılacak harekât ile ilgili emir verildi. Bu emre göre Antep'e gelecek düşman kafilesine İkizkuyu istikametinde bir baskın yapılacaktı. Bu nedenle Antep'in güneydoğusundan taarruz yapmak üzere 2.Kolordu bütün kuvvetleriyle 15 - 16 Ocak gecesi Keferbostan - Ahırköy - Orul - Mizar hattında toplanacaktı. 2. Kolordu birliklerinin hareketini örtmek üzere Ruzmağara bölgesinde bulunan Ayazmend

[350] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.259.
[351] Öztürk, a.g.e., s.157.

Akıncı Müfrezeleriyle Hacimpaşa Müfrezesi, İkizkuyu'nun güney bölgesinden bir taarruz gerçekleştirecekti.[352]

Fransızlar, 18 Ocak 1921 saat 07.20'de Akçakoyunlu'dan İkizkuyu'ya doğru emniyet tertipleriyle yürüyüşe geçtiler. Bu kuvvet, öncüsüyle Tüzel Suyu'nun kuzeyine geçtikten sonra Tilbeşar Ovası'nı gözetlemeye başladı. Büyük kısmı ile ulaştırma birlikleri de Cafer Tayyar Ziyareti - Yona bölgesine geldi. Bu bölgede Türk kuvvetleri çok iyi gizlendiğinden onları göremeyen Fransızlar, yeniden yürüyüşe geçtiler. Yürüyüş kolu bir süre ilerledikten sonra, tam etki alanına girince 5. Tümen İkizkuyu istikametinde, Atlı Piyade Taburu da Yana Köyü kuzeyinde taarruza başladı. Taarruz, çok ani ve şiddetli oldu. Fransız birlikleri birdenbire karıştı. Öncü taburunun bir kısmı doğuya karşı cephe alarak mevziiye girdi.[353]

Diğer kuvvetler, bunun desteği altında, Kantara Köyü'nün kuzeybatısı istikametinde ilerlemeye devam etti ve İkizkuyu'ya kadar geldi. Türk birliklerinin morali çok kuvvetli idi. Erler diz üstünde ve ayakta ateş ediyorlardı. 5.Tümen birlikleri büyük bir gayretle taarruz ederken 9. Tümen bölgesine oldukça ağır hareket göze çarpıyor ve karşısındaki Fransız kuvvetleri direniyordu. 5. Tümen karşısındaki Fransız kuvvetleri ise kayıplar vererek geri çekiliyorlardı. İkizkuyu'nun ele geçirilmesi için 9. Tümene birçok emir verilmesine rağmen başarı elde edilemedi. Çok soğuk havada Halep su arkını geçerken ıslanan bu tümen birliklerinden bir kısmı geri çekilmek zorunda kaldı. 9.Tümen, harekâtla etkili bir duruma geçeceği yerde, İkizkuyu kuzey sırtlarında kaldığı için Fransızlara bu kesimde kendini toplayarak bir savunma düzeni kurma fırsatını verdi. 19 Ocak 1921 sabahı taarruza devam edildi. İkizkuyu - Antep yolunu kapamaya memur 9. Tümenin Maraş Alayının bir kısmı dağıldığından bu yol kapanamadı. Hâlbuki Fransızlar, her taraftan Türk kuvvetleri ile sarılı bir hâlde bulunuyordu.[354]

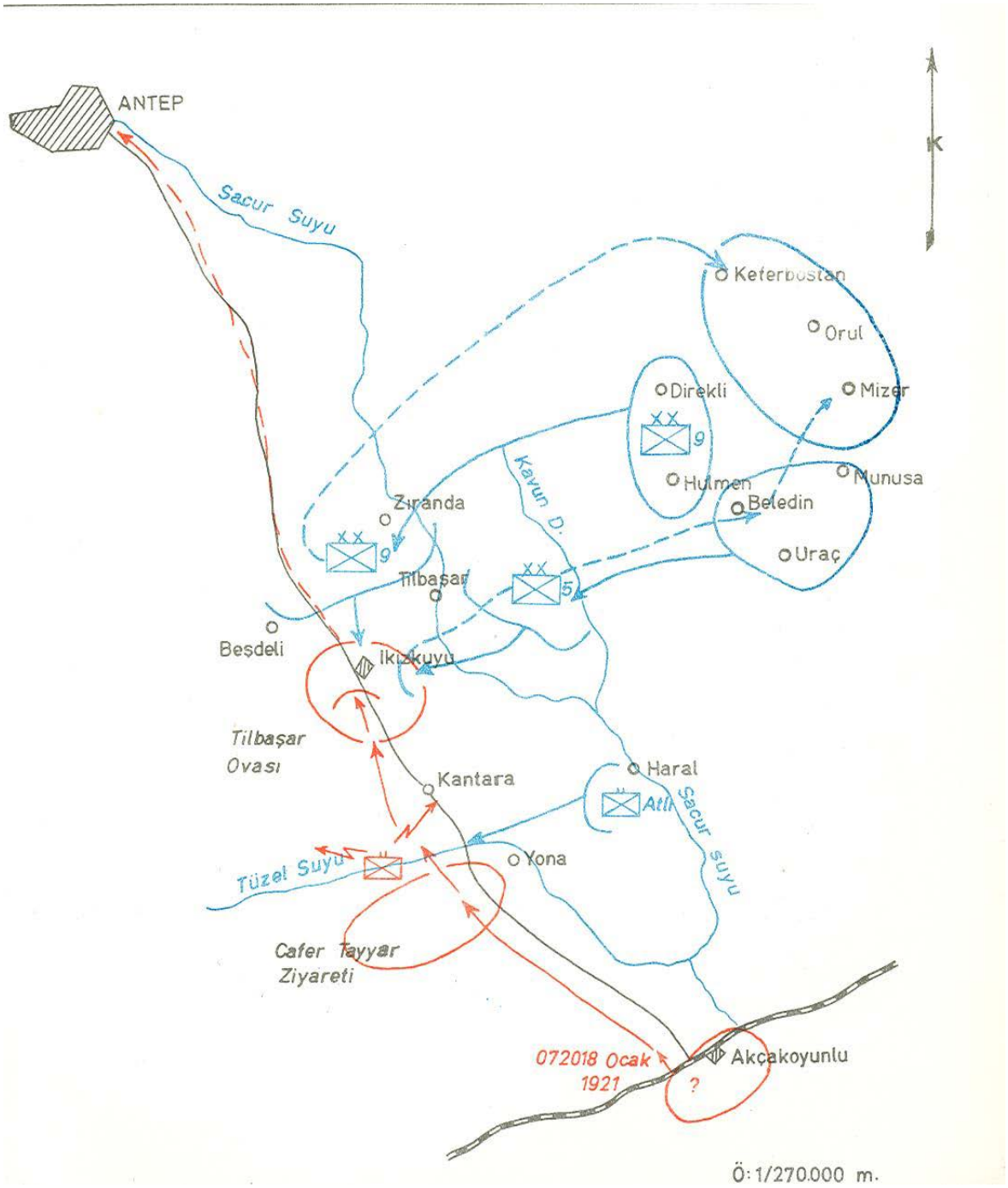
2. Kolordudan 22 Ocakta alınan bilgiye göre bu taarruzların Antep bölgesinde Fransızların bombardımanını arttırdığı belirtilerek taarruzlar sırasında Fransızların çok fazla zayiat verdiği bildiriliyordu. Fransızlar her zaman olduğu gibi bu kez de

[352] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.260.
[353] Ünler, a.g.e., s.134.
[354] Abadi, a.g.e., s.97.

kendi koluna Antep'ten yardım maksadıyla topçu ile takviyeli bir piyade taburunu Nafak Boğazı yolu ile İkizkuyu yönünde yürüyüşe geçti. Fransızların öğleden sonra Nafak Boğazı'nı geçtiği öğrenilince iki Fransız kuvveti arasında kalmamak için 2. Kolordu Komutanlığı tümenlerin, Fransızlarla irtibatı muhafaza etmek şartı ile Mizar - Orul - Keferbostan bölgesinde toplanmasını emretti. Bu suretle Fransızlar, kendilerine yardıma gelen takviye birlikleri ile birleşerek açık olan İkizkuyu - Nafak Boğazı - Antep yolu ile Antep'teki garnizonlarına girdiler.[355]

Bu savaşta Fransızların yenilgiye uğratılması mümkünken kuzeyde 9.Tümen tarafından yapılan taarruzların gelişmemesi yüzünden başarı elde edilemedi. Ancak Fransızlara ağır kayıplar verdirildi, 150'den fazla tüfek, birkaç ağır makineli ile birçok otomatik tüfekle donatım gereçleri elde edildi ve 500'den fazla elbise, potin, giyecek eşyası ele geçirildi. Ayrıca 18 - 19 Ocak 1921'de Antep civarında Fransızlara yapılan bu taarruz sonucunda Fransızlar, 122'den fazla ölü,109 yaralı, 9 esir verirken, Türk tarafı ise bu savaşta yedisi subay olmak üzere 49 şehit ve 136 yaralı verdi.[356]

[355] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.261.
[356] Ünler, a.g.e., s.135.

Harita 4.9. İkizkuyu Çarpışması[357]

[357] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.429.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde İkizkuyu Çarpışması 18 Ocak 1921 yer alan Tilbaşar, şeklinde verilmesine rağmen bu yerin orijinal ismi Tilbeşar şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

4.3.8. II. Kolordunun Antep taarruzu

Antep'te yiyecek darlığı gittikçe artmaktaydı. 2.Kolordu Komutanlığı, Antep'e karşı 25 Ocak 1921'de taarruza geçerek savunanları kurtarmak için son ve kesin bir harekette bulunmayı kararlaştırdı.

Fransız kuvvetleri, Antep'in doğu ve kuzeyindeki sırtları tuttu ve tahkimat yaptı. Bu kuvvetlerin bir kısmı da Garaf ve Kolej bölgesinde bulunuyordu. Bunların hepsinin bir tümen kadar olduğu sanılıyordu. 9.Tümen Kızılkaradinek ve 5.Tümen de Mavzıt kesiminde bulunuyordu. Tümenler, şehir dışından taarruz ederlerken şehir içinde bulunanlar da Fransız mevzilerini arkalarından vuracaklardı.

Bu amaçla:

5.Tümen; Görenis - Güllüce - Antep yolu güneyinden Acemkayası- Cunut sırtları mevziisine,

9. Tümen; kuzeyden ve Suboğazı - Antep yolunun iki tarafından Hacıbaba ve Çıksorut sırtlarına taarruz edecekti. 9.Tümen emrine verilen Atlı Piyade Taburu 105 mm'lik topçu ile desteklenecek ve Beylerbeyi doğusunda Tümenin sağ yanını koruyacaktı. Bu amaçla birlikler ileriye yanaşacaklardı.[358]

Taarruz 25 Ocak 1921 saat 06.00'da topçu ateşi ile başlayacak ve ilk önce küçük baskın ve keşif müfrezeleri ileriye sürülecekti. Taarruz başarıya ulaşamadığı takdirde, muharebenin akşama kadar topçu ateşi ile devam ettirilmesi ve tümenlerin Görenis - Suboğazı - Bedirköy, Atlı Piyade Taburunun da Etebek - Karahöyük hattına ve kuzeyine çekilmeleri Kolorduca emredildi. Kolordu Karargâhı, saat 06.00'dan sonra 1053 rakımlı tepede bulunacaktı.[359]

9.Tümen, 25 Ocak saat 06.00'da 27. Alay sağda, 25.Alay solda olmak üzere Suboğazı - Antep yolunun iki tarafında Taşbaşı sırtları Bahşiştepe kuzey yamaçları gerisine yanaştı. 26.Alay, yolun iki tarafında ihtiyatta idi. 27.Alayın 1. Taburundan

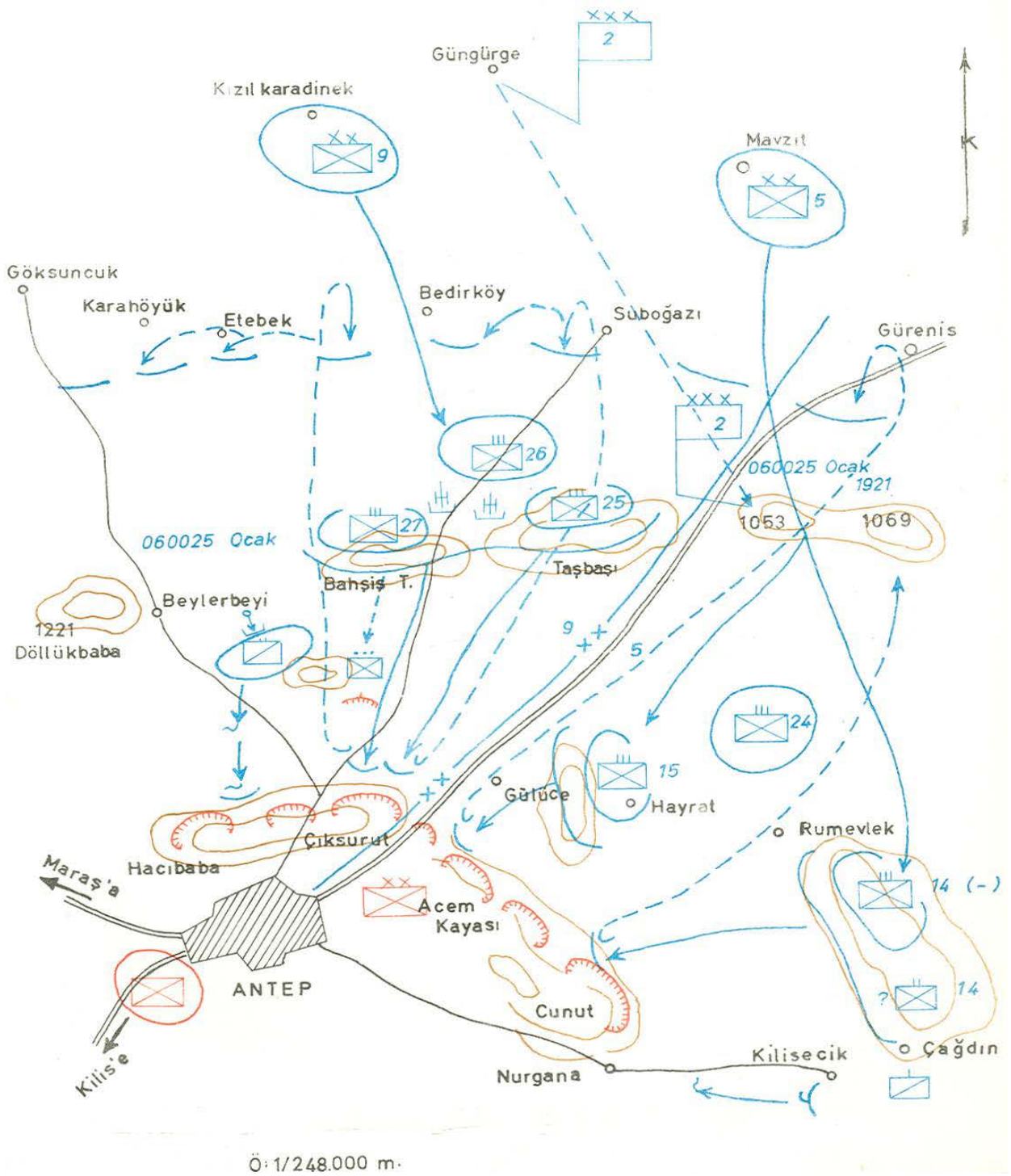
[358] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.261.
[359] Ünler, a.g.e., s.137.

bir emniyet kıtası Kuşçudağ istikametine gönderildi. Topçular da Taşbaşı sırtları ile Bahşiştepe sırtları civarında mevziiye girdiler.

5.Tümen, 25 Ocak 1921 saat 06.00'da şu durumda idi:

15.Alay, Hayrat batı sırtlarında, 14. Alay Rumevlek'in güneyindeki sırtlarda, 14.Alaydan bir tabur ve tümen süvari bölüğü Çağdın kesiminde, 24. Alay, Hayrat'ın doğusunda ihtiyatta bulunuyordu. Tümenler bu tertiple ileri harekâta geçtiler ve Fransız mevzilerine bir kilometre kadar yaklaştılar. Fakat taarruz Fransızların kuvvetli tahkimatı ve şiddetli ateşleri karşısında fazla ilerleyemedi. Muharebe akşama kadar sürdü ise de kesin bir sonuç elde edilemedi. Çünkü 18 Ocak 1921'de gönüllü ve aşiretler dâhil 1700 askerle İkizkuyu'ya taarruz yapan, asker kaybı ve gönüllülerin dağılmasıyla mevcudu 500'e inerek yorgun düşen birlikle 25 Ocak 1921'de gerçekleştirilen bu taarruz, birliklerin hâlihazır vaziyeti nedeniyle başarısızlıkla sonuçlandı ve birlikler eski konaklarına geri çekilmek zorunda kaldı.[360]

[360] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.262.

Harita 4.10. II. Kolordu'nun Antep Taarruzu[361]

[361] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.430.
*Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi C: IV adlı eserde II. Kolordu'nun Antep Taarruzunda yer alan Çıksurut, Düllükbaba Gülüce, şeklinde verilmesine rağmen bu yerin orijinal ismi Çıksorut, Dülükbaba, Güllüce, şeklindedir. Bkz. 109 Numaralı Ayıntab Şer'iyye Sicili.

4.3.9. 30 - 31 Ocak 1921 gecesi yapılan Türk taarruzu

Antep'te şehir içinde savaşanların 2. Kolordu Komutanlığına yaptıkları teklif ve karşılıklı anlaşma üzerine Kolordu Komutanı, her ne kadar Genelkurmay Başkanlığına birliklerinin 15 günden önce bir harekâta katılmaması teklifinde bulunmuşsa da 30 - 31 Ocak 1921 gecesi, Antep'i kuşatan Fransız birliklerine yeniden taarruz etme kararını verdi. Antep'te kuşatılmış bulunan mücahitler de Kolordunun taarruz ettiği bölgede Fransızlara geriden taarruz edecek ve bu suretle Fransızlar cepheden ve geriden sıkıştırılarak başarı sağlanacak ve buradakilerin kurtulma imkânları aranacaktı.[362]

Antep mücahitleri saat 18.00'da merkezdeki daha kuvvetli olmak üzere üç koldan taarruza başlayacaktı. Sağ kanattaki kol, Acemsayası ile Çıksorut'un birleştiği istikamette; Merkez Kolu, Çıksorut'a doğru; Sol Kol ise Hacıbaba üzerine baskın tarzında taarruz edecek ve zor görmedikçe ateş açmayacaktı.

2. Kolordu birliklerine gelince:

5. Tümen; gösteriş taarruzu yapmak üzere Cunuttepe karşısında yeterli bir kuvvet bıraktıktan sonra asıl kuvvetleri ile Beylerbeyi - Antep yolunun doğusundan Çıksorut'a doğru taarruz edecek; Tümen topçusu da Acemkayası - Çıksorut - Hacıbaba sırtlarını ateş altında bulunduracaktı. 9. Tümen, Antep - Maraş yolu doğusundan Hacıbaba'nın batısına taarruz edecek, bu Tümenin topçusu da Hacıbaba ve batısındaki sırtları ateş altında bulunduracaktı. Ayrıca Obüs Bataryası, Garaf ve Kolej bölgesini ateş altına alacaktı. Atlı piyade taburu, İbrahimli doğusundan Garaf istikametinde 9.Tümenin yanını koruyacaktı.[363]

Şehir içinden taarruz edecek kuvvetler, Fransız siperlerini ele geçirdiklerini işaret fişeği atmak ya da ateş yakmak suretiyle bildireceklerdi, dışarıdaki birlikler ise Fransız siperlerine yanaşarak şehirden verilecek işareti bekleyeceklerdi. Bu zamana kadar Kolordu birlikleri kesinlikle ateş açmayacaklardı. Daha önceden

[362] Öztürk, a.g.e., s.159.
[363] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.263.

Fransızların durumu haber alarak piyade ateşi açmaları üzerine Türk birlikleri tarafından ateş açılması işi serbest bırakıldı.[364]

Birlikler, 30 Ocak akşamı güneş battıktan biraz sonra bulundukları bölgelerden hareketle kendilerine ayrılan yerleri aldılar ve ilerlemeye devam ederek Fransız siperlerinin yakınına kadar sokuldular. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Kolordu birlikleri, Çıksorut ve Hacıbaba batısı ile Acemkayası'na taarruza başladı. Şehir içindeki Kuvay-ı Milliye de güneyden Çıksorut yönünde baskın yaptı. Şehir içindeki Kuvay-ı Milliye'den 50 kadar Türk askeri, Çıksorut Tepesi'nin bir yerinden Fransız savunma hattını yararak Kolordu birlikleri ile birleşmek üzere iken Fransızlar durumdan haberdar oldular. Fransız savaş araçlarının iyi işlemesiyle buraya takviye birlikleri yetiştirmesi ve savunma hattının tel örgü engelleriyle aralıksız olarak koruması bu teşebbüs başarıya ulaşamadı. Fransız kuvvetleri tan vaktiyle beraber yarılan noktaya yanlardan yaptığı karşı taarruzla durumunu düzeltti.[365]

Maraş - Antep şosesindeki karın, halk tarafından temizlenmesi suretiyle ve pek çok güçlükle harekâta katılması sağlanan 150 mm'lik obüslerin yardımına rağmen mevzilerin işgali ve hazırlanan yiyecek maddelerinin şehre sokulması mümkün olamadı. Bu durumu ve özellikle son yapılan taarruzdaki başarısızlığın sebebini, Kolordu Komutanlığı, Genelkurmay Başkanlığına şu raporla açıkladı:

"Mevcut kuvvetin bütün imkânlarıyla gerek Antep'in muhtelif cephelerine karşı gerekse dışarıdan açık arazide birbiri arkasından yapılan taarruzlarla son gayret ve fedakârlık gösterilmiştir. Bu suretle düşman moral ve madde bakımından sarsılmış ise de kesin sonuç elde edilememiştir. Birliklerin silah ve donatım bakımından eksiklerinin pek çok olması ve özellikle cephanenin azlığı ile kışın şiddetli devam etmesi yüzünden başarılamayan bu taarruzda birliklerin elden çıkması düşünülerek geri çekilmeleri uygun görülmüştür. Antep civarındaki dağların bazı kesimlerinde kar yarım metreye varmakta ve soğuk da sıfırın altında bulunmaktadır. Bu durum karşısında yiyecek ve giyecek bakımından büyük sıkıntıda olan birliklerin cephede ve açıkta kalmaları, hastalıklara meydan vereceğinden gerideki konaklarda bulundurulması zorunluluğu vardır. Birliklerin en aşağı 15 gün dinlenmeden başarılı

[364] Ünler, a.g.e., s.139.
[365] Öztürk, a.g.e., s.160.

vazife görmeleri güçtür. Bu güçlükler dolayısıyla Kolordunun mazur görülmesini istirham ederiz."[366]

Aylardan beri Antep şehrini ve Anteplileri kurtarmak için şehir içinde Özdemir Bey komutasındaki Kuvay-ı Milliye ve şehir dışında da 2.Kolordu kuvvetleri bütün çabalarına rağmen bir sonuç elde edemedi. Bunun birçok sebebi vardı. Özellikle Türk kuvvetleri ile Fransız kuvvetleri arasında sayıca, silah ve donatım üstünlüğü başta gelmekteydi. Türk kuvvetlerinin sayılarının şehir içindekiler de dâhil olmak üzere 400 - 500 mücahidi geçmemesine rağmen; Fransız kuvvetlerinin sayısı hiçbir zaman 5000 kişinin altına inmedi. Fransız kuvvetlerinin özellikle silah, makineli tüfek, top sayıları Türk kuvvetlerinden birkaç kat üstündü. Bu bakımdan Türklerin durumları çok kritikti.

Bu taarruzdaki başarısızlık, Antep'te kuşatılmış olan halkın ve Kuvay-ı Milliye'nin moralini oldukça sarstı. Halkın yiyecek ihtiyacındaki zorluk devam ediyordu. Erzak hemen hemen tükenmek üzere idi. Bu nedenle de 16000 Müslüman nüfusunun aç kaldığı belirtiliyordu. Kolordu ile Anteplilerin haberleşme güçlüğü ve durumun şehirdekilere ulaştırılma zorlukları yüzünden halk, kendisine söz verildiği hâlde birlikte hareket edilmediği kanısına vardı.[367] Antep Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Komutanlığı ile buranın ileri gelenlerinden 15 kişinin imzası altında 2. Kolordu Komutanlığına 31 Ocak 1921 tarihli aşağıdaki yazı gönderildi:

"Geçirdiğimiz iki üç denemeye rağmen yine Pazartesi gecesi 30/31 Ocak 1921 obüs, dağ, sahra toplarının desteğinde taarruz edileceğine dair verilen vaatlere inanarak belli saatte erlerimizle, evlatlarımızla harekete başladık. Allah'ın izni ile birkaç siperi işgal ederek bir iki saat orayı tuttuk. Ne yazık ki vaadinize dayanarak beklediğimiz yardımın yüzde birini göremedik. Bu durum bize ağır kayıplara mal oldu. Şimdiye kadar dökülen Türk kanı yetmemiş gibi daha birçok kan dökerek memleket pazartesi sabahından itibaren matemlere, felaketlere büründü. Geliyoruz, biraz sabredin, sizi felaketten kurtaracağız diye öteden beri ve kuşatmanın birinci gününden itibaren verdiğiniz vaatlerden büyük bir üzüntü ile diyebiliriz ki hiçbir fayda elde edemedik. Cephanesizlikten bahsettik inanmadınız. Açlığın varlığımızı bir kat daha ezmeye

[366] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.264.
[367] Öztürk, a.g.e., s.161.

başladığını bildirdik, bazı adamların sözlerine inanarak aldırmadınız. Günlerce, haftalarca açlığa katlanarak büyük bir ümitle beklediğimiz şu pazartesi gecesi de bizi kurtarmadı. Bu sebeple siz komutanımızı Büyük Millet Meclisi Başkanlığına ve daha gerekirse, insanlık ve İslamlık âlemine şikâyet edeceğiz. Nihayet üç gün içinde kesin bir azimle harekete geçmediğiniz takdirde namusumuzla temin ederiz ki şu masum, fedakâr ve mağdur milletin pençesinden yakanızı kurtaramayacaksınız."[368]

Yurtlarının kurtarılması için candan ve içten çalışan Antep halkının ve Özdemir Bey'in 2. Kolordu Komutanlığına yazdıkları yazı, Kolordudan Genelkurmay Başkanlığına gönderildi. Genelkurmay Başkanlığı da:

"Özdemir Bey'in ve Antep ileri gelenlerinin size yazdıkları şikâyet mektubu şüphesiz pek yersizdir. Bundan dolayı hiçbir suretle üzülmemenizi rica ederim. Antep halkının son günlerdeki ümitsizliğinin, şehir dışındaki Türk kuvvetlerinin gerçek durumunu bilmemelerinden ileri geldiği anlaşılmaktadır. Özdemir Bey'e ve arkadaşlarına Genelkurmay Başkanlığınca yazılan yazıda da: "Antep'in kurtarılması için bütün ilgililer çok büyük bir azim ve ciddiyetle çalışmaktadır. Selahattin Âdil Beyefendi ordumuzun en seçkin ve en temiz bir komutanıdır. Antep Savunmasının Millî tarihimize ekleyeceği kahramanlık sayfalarını bütün millet, gurur ve minnetle anacaktır."[369] denilmekteydi. 2. Kolordu komutanının Antep ileri gelenlerine yazdığı cevap da şöyle idi:

"Birlikte imzalanarak gönderilen yazıyı aldım. Bu bölgelere geldiğimden beri vakitlerimi ve hayatımı adadığım Antep'in felaketli hâlinden en büyük üzüntü duyanlar arasında bulunmaktayım ve bulunacağım. Fakat askerî, millî ve dinî vazifemden dolayı maddi ve manevi sorumluluğum karşısında zerre kadar titremeyerek Allah'a ve vicdanıma karşı cevap vermeye hazırım. Kusurum varsa cezalandırılmamı, Büyük Millet Meclisinden isteyeceğim. Ancak aylardan beri yalnız çevresini değil, bütün Anadolu'yu, Türklüğü, kahramanlıkları ve iftihar ettiren ve olaylar dolayısıyla son derece üzen Antep'in gerek fedakârlığı gerekse açlıktan dolayı duyduğu acı karşısında üstün derecede üzüntülü olan ve buna çare bulmak için kudretinin üstünde çalışan Kolordumun, yazdığınız itham altında kalmasını

[368] Ünler, a.g.e., s.294-295.
[369] Uzel, a.g.e., s.284-285.

kabul edemem. Komutanı bulunmak suretiyle bu vazife de beni ilgilendirir. Hâlini ve kuvvetini Özdemir Bey'in pekâlâ bildiği Kolordum her işi büyük bir azim ve irade ile yapmıştır. Araç ve zamanın azlığı ve havanın çok fena oluşuna rağmen mevcudu bazen kasaba savunanlarının miktarına varmayan Kolordu, kasabanın kuşatıldığı 70 gün içinde üçü tabur komutanı olan beş şehit, ikisi yine tabur komutanı olmak üzere 15 subay yaralı vermiş ve erat kayıpları, 150 şehit, 400'den fazlası yaralı olmak üzere aşağı yukarı 600'ü bulmuştur.

Yapılan hareketlerin gösterişten ibaret olmadığına ve kuşatmayı yarmak için büyük bir gayretle çalışıldığına bu rakamlar açık bir belgedir. Teessüf olunur ki kısmen sizce bilinen ve kısmen bilinmeyen çeşitli sebepler yüzünden millet, Antep'in fedakâr evlatlarına layık olduğu yardımı yapmaya vakit ve imkân bulamamış ve yapamamıştı. Bundaki kusurun Kolorduya ait olmadığını zaman ve olaylar ıspat edecek ve inşallah bugün yıkık durumuyla Türklüğe şeref veren kasabanız, Türk bayrağı altında yine eski güzelliğini alacaktır. Antep'in namuslu ve vatansever evlatlarının dışarıda da aynı surette hayranları bulunduğu unutulmamalıdır. Cümlenizi saygı ile selamlarım. Allah yürüdüğümüz yolda bize yardımcı olsun."[370]

Antepliler bir kez daha çıkış hareketini denemek istiyordu. Bu amaçla 2 Şubat 1921'de Antep Merkez Heyeti üyelerinden şehirdeki savaşçılar adına elçi olarak gelen Mehmet Ali Efendi, Kolordu Komutanlığına giderek durumu açıkladı. Kolordu Komutanlığı da 4/5 Şubat 1921 gecesi böyle bir baskın hareketinin yapılmasını uygun gördü ve destekleyeceğini bildirdi. Fakat savaşçılar çıkış hazırlıklarını ikmal edemedi. Bunu Kolorduya bildirdiler ve Kolordu da çıkış hareketini 6/7 Şubat gecesine bıraktı. Hazırlık yapan ve ileriye alınan birlikleri tekrar eski konaklarına geri çekti.[371]

Aynı gün içerisinde Kilis'ten Kolordu karargâhına gelen haber, bu hareketin ertelenmesinin yerinde olduğunu gösterdi. 5 Şubat 1921 günü 1500 piyade, 300 süvari ve sekiz toptan dördü sahra, dördü nordonfield oluşan bir Fransız kuvvetinin 200 mekkâre ve birçok araçla, 85 yük ve 15 sahra otomobili 7 Şubat 1921'de Antep'e hareket edeceği haberi alındı. 5 Şubat günü bu kuvvetlerin nakil hareketini örtmek

[370] Öztürk, a.g.e., s.162.
[371] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.266.

amacıyla Kilis'te bulunan Türk müfrezesine taarruz edilerek müfrezenin kuzeye çekilme zorunda kaldığı Kilis'ten Kolorduya bildirildi.[372]

Fransızların kuvvetlerinin çok üstün topçu ateşi altında, açlık içinde savaşa devam eden Anteplilerin mücadelesi bütün yurtta dikkatle takip edilmekteydi. TBMM 6 Şubat 1921 tarihinde 93 sayılı kanunla Antep adını Gaziantep'e çevirdi.[373]

Antep'te açlık günden güne artıyordu. Bunu Fransızlar da biliyordu. Bu sebeple halka birçok teslim bildirisi gönderiyorlardı. Fakat açlığa rağmen başta Özdemir Bey olduğu hâlde, bütün komutanlar ve halk teslim olmamakta direniyordu.

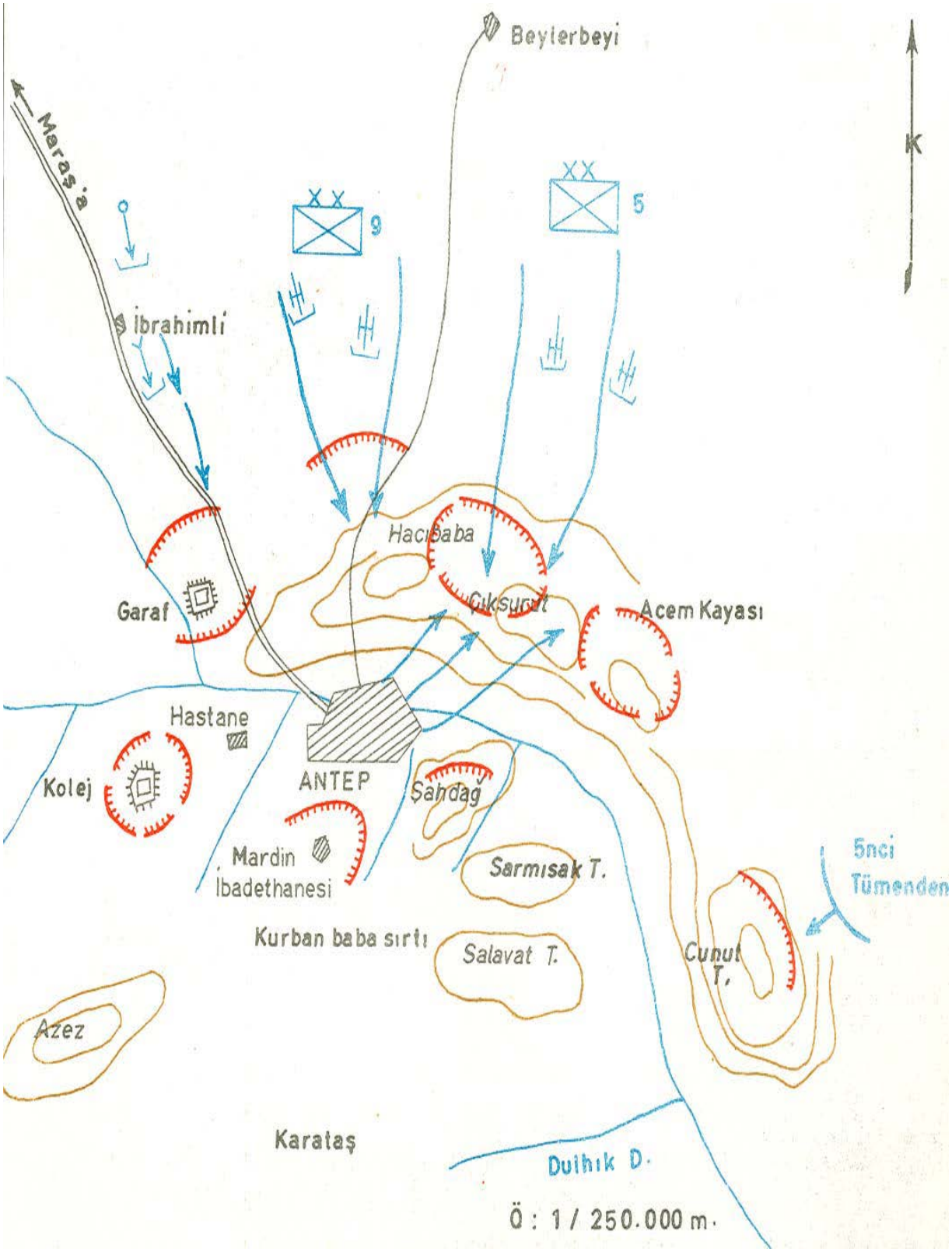
Antep'in bu hâlini yakından bilen Kolordu Komutanı Kurmay Albay Selahattin Âdil, 6/7 Şubat 1921 gecesi mücahitlere yazdığı bir emirde :"Bu gece kuşatma hattını yarıp çıkmadığınız takdirde dışarıdaki kuvvetlerin bir daha yardım imkânı olmadığını kesin olarak bildirmek zorundayım. Harekât saat 18.00'de topçu ateşimizle başlayacaktır. Yiyeceklerinizi içeride kalanlara terk ediniz. Sizin her hâlde çıkmanızı rica ederim." diyordu.

6/7 Şubat 1921'de çıkış harekâtı yapıldı. 500'e yakın er ve birkaç subay, Antep'te bulunan Savunma Bölgeleri Başkanlarından bazıları çıkıp kurtulmaya muvaffak oldular. Bu çıkış hareketinde Fransız siperlerine baskın tarzında hücum edildi ve buralarda bulunan Fransız erleri yok edildi, bir kısım silah ve cephane ele geçirilerek bir gedik açmaya muvaffak olundu. Bununla beraber Fransızlar, o civardaki kuvvetlerle yaptığı karşı taarruzla durumunu düzeltmiş ve şehirde kalan kuvvetlerin buradan çıkmasını önlemişti.[374]

Son durum üzerine Antep halkı ve kalan mücahitler yiyecek yardımı yapıldığı takdirde çıkış yapmak istemediklerini ve savunmaya devam edeceklerini bildirdi. Kolorduca buna imkân olamayacağı anlaşıldığından mücahitlerden isteyenlerin her an kılavuzlarla gizli yoldan çıkabilecekleri kendilerine bildirildi. 7/8 Şubat 1921 gecesi de 50 kadar savaşçı Antep'ten dışarıya çıkmaya muvaffak oldu. 8 Şubat 1921'de aralıklı ateş devam etti.[375]

---

[372] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.266.
[373] BCA, Yer No: 30 18 1 1.2.33.12 Dosya No: 73-26. Ek-XI.
[374] Ünler, a.g.e., s.143-144.
[375] Öztürk, a.g.e., s.164.

Harita 4.11. 30/31 Ocak 1921 Gecesi Yapılan Türk Taarruzu[376]

[376] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.431.

4.3.10. Antep'in düşmesi

6/7 Şubat 1921 gecesi şehirde çıkış yapanlar arasında Özdemir Bey ve diğer bazı komutanlar ile ileri gelenler vardı. Bu kişilerin memleketi terk ettiklerini sonradan haber alan Antep halkı telaşa düştü. Şehrin ileri gelenleri, Heyet-i Merkeziye Reisi Ferit Bey olduğu halde, hastane olan Şeyh Camisinde toplandılar. Uzun tartışmalardan sonra şehrin tesliminden başka bir çıkar yol bulamadılar. Şehrin teslim şartlarını görüşmek üzere Fransız kumandanlarına bir mektup yazarak randevu istediler. Fransız komutanlığı bu mektuba verdiği cevapta teslim şartlarını görüşecek delegeleri saat 15.00'da kabul edeceğini bildirdi. [377]

Kararlaştırılan saatte Dr. Mecit Bey başkanlığındaki Türk Heyeti Fransız karargâhına vardı. Uzun görüşme ve tartışmalardan sonra teslim anlaşmasını hazırladılar. Türk Heyeti teslim şartlarını bir kerede ahaliye gösterip muvafakatlerini aldıktan sonra imzaya geleceklerini bildirerek şehre döndüler. Şeyh Camisinde toplanan şehrin ileri gelenlerine bu şartları okuyup anlattılar. İmza için yetki aldılar. 9 Şubat 1921 Çarşamba günü saat 10.00'da Fransız karargâhına giden delegeler, bir gün önce hazırlanan şehrin teslim protokolü imzaladılar.[378]

Buna göre Antep, Fransız mandası altına girecek, ordu birlikleri savaş esiri olarak kabul edilecek, bütün silah ve savaş gereçleri Fransızlara teslim edilecek, Türk olsun Ermeni olsun bütün halka eşit işlem yapılacak ve herkes güven altında bulundurulacaktı. 9 Şubat 1921'de Fransız komuta heyeti şehre girerek dolaştı. Fransız askerleriyle Ermenilerin şehre girmelerine izin verilmedi. İlk iş olarak halka ve fırınlara un dağıtıldı. Etraftaki köylerden şehre sığınanların ihtiyarlarına ve çocuklarına dışarı çıkma müsaadesi verildi.[379]

4.3.11. Antep'in Fransızlara teslim şartları

Türk ve Fransız heyetleri arasında kabul ve şehrin teslimine dair imza edilen protokol şudur:

---

[377] Ünler, a.g.e., s.148.
[378] Öztürk, a.g.e., s.165.
[379] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.268.

Ahali tarafından müntehap ve selaheyeti kamileye haiz zirde vaziül imza Antep kasabası hükûmeti muvakkata azaları Fransa hükûmetine arz-ı inkıyat ederek zirdeki şeriati kabul ederler.

1. Şehrin tamamen Fransızlara teslimi ve 10 Ağustos 1920'de Sevr'de imza edilen muahede mucibinde Antep sancağının Fransız mandasına girmesine muvafakat edecek ve bunu tanıyacak.

2. Kıtaat-ı nizamiye ile Türk jandarmaları esir-i harp ad edilecek ve Kemalistler elinde bulunan Fransız üserası iade olunduğu andan itibaren bunlarda silahsız olarak ve namus-u askerleri üzerinde yemin verdirerek serbest bırakılacak. Antep'in yerlisi olan nizamiye efradı ve millî efrat hüviyetleri tespit olunduktan sonra serbest bırakılacaktır.

3. Tüfekler, toplar ve her çeşit mühimmat Fransız memurlarına teslim edilecek ve bilumum silah cephane teslim olunmak şartıyla Türk mahellatı için bir teklifte bulunulmayacak. Eğer Fransız memurları silah saklandığına şüphe ederse beraberinde Türk memuru bulunmak şartıyla arama yapılacak. 20 Şubat 1921 tarihinden sonra hangi cinsten olursa olsun silah bulunacak olursa sahipleri şiddetle cezalandırılacak. Türk askerleri silahlarını muhafaza edecek.

4. Türk mahallerinde yapılan bütün tahkimat ve engeller hemen kaldırılacaktır. Fransız memurları tarafından gösterilecek tahkimat 20 Şubat ve akşamı diğer kısımlar 28 Şubat'a kadar tahrip edilmiş bulunacak.

5. Savaş tazminatı istenmeyecek, tamirat bedeli ve zarar ziyan ileride muhtelif komisyonlarca tespit edilecektir.

6. Şehrin idaresi ve asayişin muhafazası için işgali gerekli olan yerlere (iç kale, hükümet konağı civarı, Kürttepe mahreçleri) Fransız birlikleri konulacaktır. Silahlı hiçbir Ermeni Türk mahallelerine girmediği gibi silahlı hiçbir Türk de Ermeni mahallelerine girmeyecektir.

7. Fransız hükûmetince tayin olunan yerli memurlar tarafından Fransızların kontrolü altında olarak icrayı umur edilmek şartıyla Türk idaresi yeniden tesis edilecektir.

8. Kasaba ve çevresinin asayişini muhafaza için yerli polis ve jandarma teşkil olunacak.

9. Yukarıdaki şartlar tamamen uygulanmadığı takdirde şehirden altın para olarak ceza alınacak ve şehir eşrafı tutuklanacak ve şehre erzak verilmeyecektir.

10. Halen şehirde bulunan Antepli millî başkanlarla müşevvikler af olunacak; can, mal emniyeti ve din serbestisine mutlak bir riayet gösterilecektir.

11. İş bu şartlar bugün 9 Şubat 1921 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

9 Şubat 1921, saat 11.00

Heyet Reisi	Tercüman	Aza	Eşraftan	Eşraftan	Eşraftan
Dr. Mecit	Necmettin	Dr.İbrahim	Sait Nuri	Külekçizade Kamil	Fahrettin

Fransız Kıt'atı K.
Andrea-Abadi[380]

Fransız komutanlığı arasında 9 Şubat 1921'de imzalanan protokolden sonra Fransızlar şehre girdiler. Kendilerince asayiş bakımından gerekli gördükleri yerlere, şehrin dışarıyla bağlantısını sağlayan yolların çıkış yerlerine karakollar yerleştirdiler. Halka yaranmak ve gönüllerini kazanmak için hükûmet konağı civarına kamyonlarla un, şeker, yiyecek getirerek fakir halka dağıttılar. Fırınları açtırarak ekmek yaptırıp muhtaçlara parasız verdiler.[381] Etraftaki köylerden şehre sığınanların ihtiyarlarına ve çocuklarına dışarı çıkma müsaadesi verdiler.

Fransızlar Antep'i işgal ettikten sonra gençleri toplayıp Kolej binasına hapsettiler. Ancak Fransızların şehri teslim almalarından sonra bölge halkına karşı gösterdikleri

[380] Öztürk, a.g.e., s.165-166. , Ünler, a.g.e., s.149-150.
[381] Ünler, a.g.e., s.152.

davranışlar, Fransızların teslim protokolünde imza altına aldıkları şartları yerine getirmediklerini ortaya koymaktaydı. Mart ayı içerisinde bölgeden alınan bilgilerde Fransızların bölge halkına karşı kötü davranışlar sergiledikleri ve Müslüman halkın kötü durumda olduğu bilgisi Genelkurmay Başkanlığına bildirildi. 2.Kolordu Komutanlığı, Antep'in teslim olduğunu ve halktan Fransız mandasını istediklerine dair oy toplamaya çalışıldığını, şehirden kurtulabilenlerden ancak 10 Şubat 1921'de öğrenebildi.[382]

[382] Türk İstiklal Harbi, C: IV, a.g.e., s.268.

5. KAHRAMANLAR

5.1. Antep Savunmasında Ön Plana Çıkan Kahramanlar

Güney Cephesi'nde Antep'in İngiliz ve Fransızlara karşı direnişi, Kurtuluş Savaşı tarihimizde yiğitlik, kahramanlık ve fedakârlığın ulaşılmaz şaheserlerinden birisidir. Bu destanı yaratanlar hiç şüphesiz yurt sevgisi, millet aşkı ve iman dolu göğüslerinden başka silahları olmayan Türk memleketinin nadide çocuklarıydılar. Topraklarında hür yaşaması uğruna malını, hayatını hiçe saymaktan çekinmeyen Türk milleti, İstiklal Savaşı'nın her cephesinde olduğu gibi Antep muharebelerinde de aynı inançla çarpıştı.[383]

Antep halkı bütün yokluklar ve imkânsızlıklar içinde hiçbir yerden yardım görmeden kadını-erkeği, genci-ihtiyarı, çoluk çocuğuyla dönemin süper güçleri olarak kabul edilen İngiliz ve Fransız ordularına karşı göğüslerini siper ederek memleketlerini savunmaya çalıştı. Antep halkı bu eşsiz kahramanlığı ile hem kendini hem de Güneydoğu Anadolu'yu düşman istilasından kurtardı.[384]

Yöre halkı işgal esnasında sadece düşman kuvvetleriyle değil aynı zamanda açlıkla da mücadele etmek zorunda kaldı. Heyet-i Merkeziye zaman zaman çevre illerin ve Ankara hükûmetinin yardımına başvurduysa da herhangi bir sonuç alamadı. Ankara hükûmetinin vatanın her tarafında düşmanla mücadele etmek zorunluluğu olduğundan buraya askerî yardım yapamadı; ancak halkın moralini yükseltmek için öğütler verdi. Nitekim Genelkurmay Başkanı İsmet Bey : "Antep halkının gayretli direnmesi dinî ve millî çok büyük övüncümüzdür. Civar kolordularca gerekli yardım yapılmalı, halk devamlı olarak gayrete getirilmeli ve teşvik edilmelidir."[385] şeklinde halkın direniş azmini yükseltmek için telgraf gönderdi.

Ankara hükûmeti her ne kadar yöre halkına asker, silah ve teçhizat yardımı yapamasa da savunma esnasında emeği geçen kahramanları ödüllendirmeye çalıştı. 3.05.1337 tarihinde T.B.M.M'de yapılan gizli oturumda meclis reisi açılışta

[383] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C. IV,s.268.
[384] Küçükdağ, a.g.e., s.7.
[385] Öztürk, a.g.e., s.135.

Maraş'tan gelen telgrafın da vesilesiyle Antep savunmasında yararlıkları olan gazilerin ödüllendirilmesi için yasa teklifini meclisin oylarına sundu. Yapılan görüşmelerde Kırşehir Mebusu Müfit Efendi söz alarak şöyle devam etti:

"Anteplilerin memleketlerini, vatanlarını müdafaa hususunda gösterdikleri şehamet, Osmanlı ve Türk tarihine altın kalemle yazılacak selametlerdendir. Bahusus kendilerine gazi unvanı verilmekle bihakkın bir vazife ifa edilmiş oluyor. Orada bulunan gazilerimiz bittabi şimdiye kadar yaptıkları muharebatta, mücadelâtta şehit verdikleri gibi içlerinden mecruh olanlar da vardır. Onlar bizim namımıza, Büyük Millet Meclisi namına bu vazifei gazayi ifa ettiklerinden dolayı Büyük Millet Meclisi kendilerini her türlü hediyelerle her türlü tuhfelerle memnun, ikram ve izaz etmek suretiyle vazife-i milleyesini ifa edeceğinden emin olduğum için, bütün bu mesaii hayriyelerini biran evvel ifa etmelerini istirham eder ve gazilerimizin vazifelerini bitemamiha ifasına sebep olacağından dolayı kendilerine ayrıca Meclis namına bu gazada gösterdikleri işlerden dolayı teşekkür edilmesini istirham ederim."[386]

Millî mücadele tarihimizde şehit düşen her kahramanın ayrı bir önemi vardır. Antep işgali esnasında 6317 vatan evladı şehit düştü. Bu bölümde halkı örgütlemeye çalışan, yaptığı başarılı savunmalarla düşmanın ilerleyişini yavaşlatan Şahin Bey, Karayılan, Özdemir Bey, Kılıç Ali Bey gibi Antep işgali esnasında ön plana çıkan kahramanlara değinmeye çalışacağız.

5.1.1. Şahin Bey

Şahin Bey, kendisine halk tarafından verilen bir isimdir. Asıl adı Mehmet Sait'tir.[387] 1877'de Antep'in Bostancı Mahallesi'nde doğdu. Babası Abdullah Efendi, annesi Ayşe hanımdır. Tellak oğullarındandır. Dört yaşında yetim kaldı. Mehmet Sait dayısı sipahi Hacı Kara Mehmet Sait'in yanında büyüdü. Rüştü'ye okudu daha sonra tabaklık yaptı.[388]

Şahin Bey, 1899'da Yemen'e er olarak gitti. Yemen'de çalışkanlığı, vazifesinde gösterdiği başarı neticesinde başçavuş oldu. Burada gösterdiği başarılarından

[386] T.B.M.M Zabıt Ceridesi Gizli Celse, Devre: I, C:VIII, s.23.
[387] Gökdemir, A. Ender; "Şahin Bey", *Yeni Türk Ansiklopedisi*, C:10, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1985,s.3802.
[388] Öztürk, a.g.e.,, s.80.

dolayı ordu komutanlığınca teğmenliğe terfi ettirildi.1911'de başlayan Trablusgarp Savaşı'na gönüllü olarak katıldı. Balkan Savaşlarında Çatalca Cephesi'nde savaştı. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale, Romanya, Filistin cephelerinde savaştı. Filistin'de İngilizlere esir düştü ve bir sene Mısır'da Seydi Beşir kampında Aralık 1919'a kadar kaldı. Mütarekeden sonra İngilizlerin Türk esirlerini serbest bırakmaları üzerine 13 Aralık 1919'da İstanbul'a geldi.[389] Ali Rıza Paşa kabinesinde Harbiye Nazırı olan Cemal Paşa'ya müracaat ederek bir vazifeye tayin istedi. Talep doğrultusunda Antep'e yakın Birecik Askerlik Şubesi'nde vazife alarak Antep'e geldi.[390]

O esnada Fransızlar, Antep vaziyetini bir an önce düzeltip burada kuvvetli bulunmak için Katma-Kilis-Antep yolu ile buraya sürekli olarak takviye kuvvetleri getirmekte ve bu yol üzerinde serbestçe hareket etmekteydi. Şahin Bey, Antep'e geldiğinde Birecik'e gitmekten vazgeçerek Antep Heyet-i Merkeziyesi'ne müracaat etti ve görev istedi. Şahin Bey, Heyet-i Merkeziye azasından Ahmet Muhtar Bey'in samimi ve eski bir dostu idi. Ahmet Muhtar Bey onu Heyet-i Merkeziye'deki arkadaşlarıyla tanıştırdı.[391] Ahmet Muhtar'ın da desteklemesiyle Mehmet Sait'e Kilis yolu Kuvay-ı Milliye komutanlığı önerildi. Kilis yolunun Ulu Masere köyü civarının reisliği Heyet-i Merkeziye tarafından Ulu Masereli Karaca Kiya'ya verilmişti. Bu görev Şahin Bey'e verildi.[392]

Şahin Bey, uzun savaş yılları boyunca hasretini çektiği yavrusu ve eşi ile yalnız iki gün beraber kaldı. Ailesini Ahmet Muhtar Bey'e emanet ederek üçüncü gün hemen yeni işinin başına hareket etti.[393] Şahin Bey'e Hacı Halil Ağazade Zeki Bey refakat ediyordu. Zeki Bey, Şahin Bey'i kendi köyü olan Beşgöz'e götürdü ve çevre köylerin ileri gelenlerini Şahin Bey ile tanıştırdı. Şahin Bey şoseye çok yakın açık bir arazide bulunan Beşgöz köyünü ikamet için uygun bulmayarak bu köyün batısında, üç dört kilometre mesafede, etrafı tepelerle çevrili Çapalı köyünü karargâh yaptı ve Beyazın oğullarına ait konağa yerleşti.[394]

---

[389] Gökdemir, A. Ender, a.g.m., s.3802.
[390] Ünler, a.g.e., s.30.
[391] Öztaş, a.g.e., s.231.
[392] Öztürk, a.g.e., s.81.
[393] Öztaş, a.g.e., s.217.
[394] Ünler, a.g.e., s.31.

Şahin Bey, Ulu Masereli Karaca Kiya'dan kumandanlığı teslim aldıktan sonra, mevcut kuvvetlerle teker teker konuştu. Savaş görmüş ve askerlikte onbaşı ve çavuş olan Türklerin kumandasında küçük birlikler kurdu. Kısa bir müddet zarfında Lohan, Kürüm, Cilcime, Milli, Karasakal, Kehriz, Mezraa, Ulu Masere, Kazıklı, Hacaz ve civar köylerden gönüllüler çağırarak yüz kişilik bir kuvvet oluşturdu. Antep Heyet-i Merkeziyesi'nden gönderilen erzak ve takviye birlikleriyle de yakından ilgilendi. Daha sonra Şahin Bey yanındaki Külekçi Mustafa, Güceyli oğlu Mehmet Çavuşla ile Pekmezci Mehmet Ağa, Zeki Savcı ve Teğmen Ali Nadi ile beraber Kertil'deki savunma mevzilerine hareket etti.[395]

Şahin Bey Kilis-Antep Şosesi üzerinde üç müdafaa hattı tespit etti. Birinci müdafaa hattı: Kızıl burun denilen ve Arap Höyüğü-Minadır köyleri arasında geçen şosenin sağ ve solundaki tepelerdi. Bu hat, batıda Acar köyüne, doğuda da Kantara köyüne kadar uzanan, takriben 5 km uzunlukta bir müdafaa mevzii idi. İkinci müdafaa hattı: Kertil idi. Kertil sırtları, Kapcağız köyünün batı yamaçları, Kazıklı köyünün doğu ve batısındaki tepelerden ibaretti. Üçüncü müdafaa hattı: Elmalı, Bostancık köylerinin kuzey sırtlarıydı.[396]

Şahin Bey teşkilatını tamamladıktan sonra, şubat ayından itibaren Kilis-Antep karayolunu kapattı. Şahin Bey tarafından Fransız kumandanına bir mektup gönderildi. Haksız işgalin derhâl kaldırılmasını aksi takdirde dökülecek masum kandan sorumluluk yüklenmeyeceği beyanında bulundu.[397] Şahin Bey'in kumandana verdiği beyanda şunlar vardı: "Maraş isyanı, Ermeniler ile Türkler arasında nifak tohumu eken General Keret'in hilekârlığı neticesidir. Fransızlar asayişi muhafaza etmek ve 1 Şubat'ta 4 Amerikalının öldürülmesine mani olmak hususunda yetersizlik gösterdiler. Antep-Kilis yolunda asayiş temin edilmiştir. Fransızlardan gayri herkes, sorumluluğum altında tehlikesiz seyahat edebilir."[398]

Bu sırada Fransız komutanlığının Kilis'te 150 arabalık bir erzak kolu hazırlamakta olduğu ve yakında Antep'e kuvvetli muhafızlarla sevk edeceği haberi Şahin Bey'e ulaştırıldı. Şahin Bey 3 Şubat 1920 günü, 2 piyade bölüğü ile bir süvari takımının

[395] Güngör, a.g.e., s.110.
[396] Ünler, a.g.e., s.31.
[397] Öztürk, a.g.e., s.81-82.
[398] Ünler, a.g.e., s.32.

desteğindeki bu kolu Kilis'ten yola çıktıktan sonra Kertil'de pusuya düşürdü ve önemli kayıplar verdirmek suretiyle geri dönmek zorunda bıraktı.[399] Fransızların geri çekilmesi halkın manevi kuvvetinin güçlenmesinde büyük etki yaptı.

18 Şubat'ta Antep'teki Ermenilerle Türklerin arası iyice açıldı. Ermeni mahallesinde bulunan Türkler, Türk mahallelerine, Türk mahallesinde bulunan Ermeniler de Ermeni mahallesine taşınmaya başladılar. Ciddi bir asayiş sağlamak için hükûmet memurlarıyla, Türk ve Ermeni eşrafı arasında birçok toplantı yapıldı. Lâkin bu toplantılardan hiçbir sonuç alınamadı. Aynı gün Fransızlar, Kilis-Antep yolundan geçmeyi bir kez daha denediler. İki dağ topu, bir süvari takımı ile yola çıkan erzak kolu yine Teğmen Şahin'in kurduğu pusuya düşürüldü. Bu olay üzerine Fransız Garnizon Komutanı, 21 Şubat 1920 günü, Antep Kaymakamlığına bir mektup göndererek Şahin Bey'in kuvvetlerinin yoldan çekilmesini istedi ve bir anlaşma yapılmasını teklif etti. Şahin Bey tarafından Fransız kumandanına, 21 Şubat 1920 tarihli bir mektup gönderildi. Şahin Bey, düşman kumandanına aynen şunları yazdı:

"Kirli ayaklarınızın bastığı şu toprakların her zerresinde bir damla Türk kanı karışıktır. Her bucağında bir atanın mezarı vardır. Adı belli olmayan zamanlardan beri Türkler bu topraklarda yaşamaktadır. Türk bu topraklara, bu topraklarda Türk'e ısındı, kaynadı. Sade siz değil, bütün dünya bir araya gelse bizi bu topraklardan ayıramaz. Sonra sen hiç ömründe Türk, esir yaşamaz diye duymadın mı? Namus ve hürriyet için ölüme atılmak ise bize, ağustos ayı sıcağında soğuk su içmekten daha tatlı gelir. Sizler canı kıymetli insanlarsınız. Çatmayınız bize. Bir gün evvel topraklarımızdan savuşup gidiniz. Yoksa kıyarız canınıza."[400]

Şahin Bey her fırsat ve olaydan yararlanarak düşman kumandanlarının maneviyatını kırmak ve onların çekip gitmelerini sağlamak için gerçekleri ifade eden mektupları Fransız kumandanlarına göndermeye devam etti. Antep Heyet-i Merkeziyesi bu başarılı sonuçlardan yararlanarak 22 Şubat 1920'de Şahin Bey'in kuvvetlerinin çekilebilmesi için aşağıdaki şartları ileri sürdü:[401] "Antep'teki Ermeni gönüllü kıtalarının uzaklaştırılması ve bunların Türk içişlerine karıştırılmaması,

[399] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C. IV,s.136.
[400] Öztaş, a.g.e., s.236.
[401] Öztürk, a.g.e., s.82.

Antep'e başka takviye kıtalarının getirilmemesi, bölgedeki disiplinin sağlanması amacıyla Antep ve dolaylarına Türk taburunun getirilmesine müsaade edilmesi. Ancak bu teklifler, Fransızlar tarafından kabul edilmediğinden herhangi anlaşmaya varılamadı."[402]

Kısa bir süre sonra Kilis'ten hareket eden bir Fransız konvoyu 5 Mart'ta Oylum civarında millî kuvvetler tarafından karşılandı ve Kilis'e dönmeye mecbur edildi. 15 Mart'ta Akçakoyunlu'dan Kilis'e gelen bir alay kuvvetindeki Fransız Birliği, Hümeyli köyü önündeki Seve Boğazında karşılandı ve akşama kadar şiddetli çarpışmalar yaşandı. Şahin Bey, Hacı Ağa Çetesini düşmanı karşılamak için vazifelendirdi.[403] Bu sırada Kilisli Sakıp Bey bazı arkadaşlarıyla Kurtkulağı tarafındaki kuvvetlerin kumandasını üstüne aldı, Fransız kuvvetlerine ve o civardan geçen Fransız trenine karşı başarılı saldırılar yaptı. Bu çatışmada bizzat yer alan Teğmen Ali Nadi Antep Savunması adlı kitabında Seve Boğazındaki bu çatışmayı şöyle anlatmaktadır:

"Ben Hümeyli'den ayrıldıktan bir saat sonra savaş başlamıştı. Ordugâha geldiğim zaman ise savaş şiddetlenmiş, piyade ve makineli tüfek sesleri hayli yaklaşmıştı. Şahin Bey, bir yük cephane ve bir muhafız vererek beni cephaneyi Hacı Ağa çetesine ulaştırmak için görevlendirdi. Bu sırada yağmur şiddetini arttırmış ve her tarafı sis kaplamıştı. Giderek hava kararmış şiddetli bir yağmur başlamıştı. Cephane Telhabeş (Yanan Köy) Köyü güneyine, Seve Boğazı'na ulaştırıldı. Dost düşman belli olmayacak derecede ortalık karışıktı. Yol boyunca giysilerini bellerine sarmış, yalın ayak savaş alanına doğru koşan birçok silahlı köylü vardı. Bu karışıklık ve sis içinde cephaneyi daha ileri götürmek tehlikeliydi. Yanlışlıkla düşmanın kucağına da düşülebilirdi. İster istemez karargâha geri döndüm ve durumu Şahin Bey'e anlattım."[404]

24 Mart 1920'de, Antep Heyet-i Merkeziyesi, Kilis Kuvay-ı Milliyesi'nden bir şifre aldı. Bu şifrede Katma'dan Kilis'e 6000 kadar mühim ve karışık bir kuvvetin geldiği, Fransız karargâhındaki telaş ve hareketten birçok arabaların şose üzerinde toplanışından kuvvetli bir takviye kolunun hazırlanmakta olduğu bildirildi. Fransız

[402] Türk İstiklal Harbi, a.g.e., s.124.
[403] Güngör, a.g.e., s.107.
[404] Ünler, a.g.e., s.37.

birlikleri, Oylum köyünden itibaren savaş tertibatı alarak ilerlemeye başladı. Fransızlarla ilk önemli çarpışma, Kızılburun tepelerinde, Kilis Kuvay-i Milliye kuvvetlerinin de işbirliğiyle yapıldı. İkinci büyük çarpışma, Kertil civarında oldu. Fransızlar Türk birliklerinin bulunduğu sahaları top ateşi ve makineli tüfek yağmuruna tuttuğundan, Türk birlikleri çaresizlik içinde çekilmek zorunda kaldı.[405]

Savaşın üçüncü gününde, Şahin Bey hiç uyuyamadı. Oradan oraya koşarak Türk kumandanlarına yeminler ettirdi, vatan için ölmek zamanının geldiğini en güzel cümlelerle açıkladı. Şahin Bey'in kuvvetlerinin şiddetli müdafaası neticesinde, Kilis'ten Antep'e gitmek üzere hareket eden iki konvoy yoldan geçemedi. Antep'teki Fransızlara yardım etmek için yollanan Fransız kuvvetlerini Şahin Bey'in yoldan geçirmemesi, Antep'teki Fransızları da çok fena durumlara düşürmekte, Fransız komutanı telsizle, ne yapıp edip bu yolun açılmasını, gerekli yardım ve erzakın gönderilmesini ısrarla istemekteydi.[406]

26 Mart 1920 sabahı, Yarbay Andrea komutasındaki birlikler Kilis'ten hareketle Antep'e doğru yürüyüşe geçtiler. Bu birlikler üç piyade taburu, iki süvari bölüğü, bir dağ bataryası, dört tank, bir seyyar hastane toplam 2500 asker ve 1400 hayvandan ibaretti.[407] Bu kuvvetli yürüyüş kolu Oylum köyünü geçtikten sonra, Kantara ve Kızılburun tepelerinin millî kuvvetler tarafından tutulduğunu görünce, müfrezenin topçusu bu tepelere karşı fiili harekete başladı. Bu esnada bir piyade bölüğü ile süvari bölüğünün bir kısmı müdafaanın yanını almak için batıya doğru bir kuşatma hareketine teşebbüs etti. Şahin Bey'in kuvvetleri ise Sinap Köprüsü tahrip edildiği için, arkadaki köprü ve kuvvetli siper takımlarını ileriye alarak köprüyü geçit verebilecek bir şekilde tamire başladı. Köprünün tamiri devam ederken düşman keşif koluna Kızılburundaki Kilis Kuvay-ı Milliyesi tarafından bir ateş baskını yapıldı. Fransızlar buna karşılık verdiler. Bu durum akşama kadar sürdü ve çok kayıp veren Fransızlar 26-27 Mart gecesini köprü civarında geçirdiler. Şahin Bey düşmana o gece bir baskın yapmak teşebbüsünde bulundu ise de başarılı olamadı.[408]

---

[405] Güngör, a.g.e., s.109-114.
[406] Gömeç, a.g.e., s.45.
[407] Türk istiklal Harbi, a.g.e, s.125. ;Ünler, a.g.e., s.39.
[408] Ünler, a.g.e., s.40-41.

Şahin Bey burada başarılı olamayınca birkaç kişiyle Çapalı köyüne gitti. Orada yeniden kuvvet toplayarak düşmanı Kertil sırtlarında karşılamak istiyordu. Daha sonra ikinci müdafaa hattı olan Kertil tepelerine kadar çekilerek kuvvetlerini burada topladı. Fransızların 27 Mart 1920 günü hareketle Kertil hattına taarruzlarıyla oldukça şiddetli bir muharebe başladı. Şahin Bey kuvvetleri tutunamayarak üçüncü savunma hattı olan Elmalı Deresi'nin kuzey sırtlarına çekilmek zorunda kaldı.[409]

28 Mart 1920 sabahı Fransız kuvvetleri savaş yürüyüşüne geçtiğinde, Türk birlikleri de savunma mevkilerine yerleşti. Karayılanoğlu Molla kuvvetleri Bostancık tepelerinde, Boynoğlu Memik çeteleri Elmalı sırtlarında, Antep müfrezeleri Ulu Masere köyü zeytinlik alanında, Şahin Bey kuvvetleri de tam Kilis Yolu üzerinde bulunan Elmalı Köprüsü civarında mevzi aldı.[410] Düşman topçuları, Bostancık'ın arkasındaki tepeye, Karayılanoğlu'nun işgalindeki mevzilere şiddetli bir ateş açtı. Karayılanoğlu Molla'nın kuvvetleri bir top ateşinin şiddeti, öbür taraftan çevirme harekâtının tesiriyle mevzilerini terk edip değirmenin arkasından Mızmız Deresi'ne doğru geri çekilmeye başladı. Elmalı sırtları ve Ulu Masere zeytinliklerine de Fransız birlikleri aynı şekilde hücum etti. Fransızların saldırılarına fazla dayanamayan Karayılanoğlu Molla'nın Çetesi, mevzilerini terk etmek zorunda kaldı.[411]

Fransızlar son olarak Şahin Bey'in kuvvetleri üzerine top ve makineli tüfeklerle saldırdı. Top ve mermi yağmuru altında sadece tüfekle karşı koymanın ölümle sonuçlanacağını anlayan Şahin Bey'in kuvvetleri de çekilmeye başladı. Şahin Bey'in yakınında bulunan arkadaşları birlikte çekilmek için Şahin Bey'e çok yalvardılar. Şahin Bey bu teklifi her seferinde reddetti. Elmalı Köprüsü taşlarını siper yaparak tek başına Fransızlara ateş etmeye devam etti. Şahin Bey mermisi bitince süngü ile düşmana hücum etti ancak Fransız piyadelerinin süngü darbeleri altında şehit düştü.[412] Andrea komutasında 3 tabur piyade, 2 bölük süvari, bir dağ bataryası, istihkâm bölüğü,1 seyyar hastane ve 400 nakliye arabasından oluşan Fransız birliğine karşı yapılan bu yol savaşlarında Şahin Bey ve 100'ün üzerinde çete üyesi şehit oldu.[413]

---

[409] Güngör, a.g.e., s.110-113.
[410] Gömeç, a.g.e., s.46.
[411] Küçükdağ, a.g.e., s.10.
[412] Gökdemir, A. Ender, a.g.m., s.3803.
[413] Lohanlızade, a.g.e., s.20

5.1.2. Karayılan

Karayılan'ın asıl adı Mehmet'tir Rişvan Oymağının Kabalar Aşiretindendir. Antep'in 40 km kuzeyinde Kahramanmaraş İli Pazarcık İlçesi Höcüklü Köyü Elifler Mezrasında 1888 yılında doğdu. Karayılan, hayvan sürüleri bulunan ve çevresine göre zengin sayılan bir köylü ailesine mensuptu. Karayılan'ın babası 1904 yılında Ermeni eşkıyaları tarafından obasına yapılan baskın sırasında şehit edildi. Bu tarihte Karayılan 16 yaşındaydı. Genç yaşta yalnız kalan Karayılan, kendi kendine okuma yazmayı öğrendi ve bir süre köy imamlığı yaptı.[414]

Birinci Dünya Savaşı'nda Rus Cephesi'nde savaşan Karayılan, çeşitli yararlıklar gösterdikten sonra çavuşluğa terfi ettirildi. Bu savaşta ayağından yaralanarak Malatya Hastanesi'nde tedavi edilen Karayılan, daha sonra köyüne döndü. Hükûmet kuvvetleriyle birlikte eşkıya Bozan Ağa'yı vurarak kuvvetlerini dağıttı. Bu gayretleri için devlet kendisini yirmi altınla ödüllendirdi.[415]

1919 yılı başında İngilizlerin Antep bölgesinde belli başlı yerleşim birimlerini işgal etmesi üzerine Karayılan, hiç tereddüt etmeden ve kimseye sormaya gerek duymadan reisi olduğu Kabalar Aşireti'ni gizliden gizliye savaşa hazırlamaya başladı. Bunun yanında Ermenilerin yaptığı faaliyetler karşısında, Karayılan kayıtsız kalmadı. Aşiretin ileri gelenleri de Karayılan gibi düşünüyorlardı. Kabalar Aşireti'nin silahlanması Aralık 1919'da tamamlandı. Bu sıralarda Pazarcık-Maraş arasında ilk silahlar patladı. Kılıç Ali'nin de Pazarcık'ta bulunması bütün aşiretleri hareke geçirdi.[416]

Antep ve Maraş'ın Fransız işgaline uğraması üzerine kurduğu bu çete ile Kilis-Antep-Maraş yolunu kesti. Fransız motorize birlikleri, erzak kolları ve askerleri, Halep'ten trenle Kilis yakınlarındaki Katma istasyonuna geliyorlardı. Katma'dan Kilis'e, Kilis'ten Antep'e ve oradan da Maraş'a giden Fransız birlikleri yolu dolduruyordu.

---

[414] Öztaş, a.g.e., s.228.
[415] Güngör, a.g.e., s.157.
[416] Küçükdağ, a.g.e., s.9.

Karayılan ve çetesi 20 Ocak 1920 tarihinde Antep-Maraş yolu üzerindeki Karabıyıklı denilen yerde hareket halindeki Fransız birliklerine ağır darbe indirdi. Karabıyıklı baskını ile Karayılanın şöhreti daha da arttı.[417] Fransız askerleri ağır bozguna uğradı ve darmadağın oldu. Böylece Antep-Maraş yolu Fransızlara kapandı ve bu yol baskından sonra Karayılan'ın Kuvay-ı Milliye'ye katılmasıyla bu yol Kuvay-ı Milliyecilerin eline geçti.[418]

Antep Savaşı şiddetlenince çetesiyle Karabıyıklı'da düşmana ilk ve kesin darbeyi indiren Karayılan, Kuvay-ı Milliye safına katıldı. Daha sonra Dülük köyüne gelerek şehri kuşatan Fransız çemberini yardı ve Antep'e girdi. Karargâh olarak önce Bekir Bey, sonra Karagöz Camiîsi'ni kullandı.[419] Şehir içi ve şehir dışı savaşlarına katıldı. Sarımsak Tepe gerisinde, gece düşmanın bıraktığı birkaç nakliye arabasını zapt etmek için birkaç çetenin ateş açması Sarımsak Tepe'de büyük bir çarpışmaya neden oldu. Bu tepeyi düşmandan geri almayı Karayılan Molla ile Boyno Oğlu Memik Ağa müfrezeleri memur edildi.[420]

Bu savaşta Fransızlar ağır kayıplar vermesine rağmen Sarımsak Tepenin alınamaması yanında, çete reislerinin en değerlilerinden olan Karayılan kalbine isabet eden bir kurşunla 24 Mayıs 1920 tarihinde şehit düştü.[421] Karayılanın cenaze namazı, bütün arkadaşlarının gözyaşları arasında hastanenin bulunduğu Şeyh Camisinde kılındı. Aynı gün Karayılanın cenazesi Şeyh Caminin bahçesine gömüldü.[422] Sarımsak Tepe Karayılanın anısına isim değişikliğine uğrayarak daha sonra Karayılan olarak değiştirildi. Bu olayla birlikte Karayılan, Antep halkını temsil eden kahramanlardan biri oldu.

5.1.3. Özdemir Bey

1885'te Kahire'de dünyaya gelen Ali Şefik Özdemir, Özdemiroğulları ailesine mensuptur. Babası, Mısır Hidivliği Nazırlar Meclisi Genel Müfettişliğinde bulunmuş Ahmet Cevdet Bey'dir. Annesi Haccehan hanımdır. Ali Şefik, ilköğrenimini Kahire'de

[417] Gökdemir, A. Ender; "Karayılan", *Yeni Türk Ansiklopedisi*, C:5, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1985,s.1716.
[418] Öztürk, a.g.e., s.77-78.
[419] Güngör, a.g.e., s.157.
[420] Lohanlızade, a.g.e., s.72-73.
[421] Ünler, a.g.e., s.60.
[422] Küçükdağ, a.g.e., s.13.

yaptı. Rüştiye ve idadi eğitiminden sonra Camiü'l-Ezher Medresesinin İslam Edebiyatı bölümünü bitirdi. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine İstanbul'a gidip yedek subay olarak orduya katıldı ve Suriye - Filistin Cephesi'nde görev aldı. Bu sırada Teşkilat-ı Mahsusa ile de tanıştı. Çok iyi derecede İngilizce, Fransızca ve Arapça bilmesi, istihbarat faaliyetlerinde aranan bir kişi olmasını sağladı.[423]

Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra Hatay ve Antep'te Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle milis teşkilatını kurdu. 2 Haziran 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Antep'e gelen Şefik Özdemir Bey, Fransızlara karşı mücadele eden birliklerin başına 8 Ağustos 1920'de Antep millî kuvvetlerinin komutanlığını üzerine aldı. Fransızlara karşı mücadele eden birliklerin başına geçen Özdemir Bey, hem çok tecrübeli, hem çalışkan hem de sağlam karakterli bir kişi idi.[424]

Şefik Özdemir Bey, Antep'teki görevine başlarken ilk işi millî kuvvetleri yeni baştan düzenlemek oldu. Cepheler arasında bağlantı kurarak Antep'teki Türk mahallerini bir savunma alanı haline getirdi. Çünkü Antep'teki durum, her geçen gün biraz daha Anteplilerin aleyhine işliyordu. Özdemir Bey kumandayı eline aldıktan sonra şehri altı mıntıkaya taksim etti ve her mıntıkaya bir komutan tayin etti. Birinci Mıntıka; Çınarlı'dan Musullu'ya kadar iç cephe komutanı, askerlik şube reisi Abdurrahman Bey. İkinci Mıntıka; Gazhane Cephesi, Musullu'dan Aydınbaba'ya kadar, komutanı Jandarma Üsteğmen Kemal Bey. Üçüncü Mıntıka; Aydınbaba Tepesi, komutanı Ökkeş Bey. Dördüncü Mıntıka; Şehreküstü cephesi, Aydınbaba'dan Mağarabaşı'na kadar, şehrin doğu kısmı komutanı milis Asteğmen Arif Çavuş. Beşinci Mıntıka; Yazıcık Semti, şehir kuzey kısmı, komutanı İncozade Hüseyin Efendi. Altıncı Mıntıka; Tabakhane, komutanı Dayı Ahmet Ağa.[425]

Dört Bölüklü yıldırım taburu iki millî merkez taburundan şehirde kalan Antep taburu bu altı cepheye taksim edildi. Ayrıca her semt efradı kendi semtinde vazife aldı.

[423] Türk İstiklâl Harbi; a.g.e., C. IV,s.375.
[424] Güner, a.g.m., s.58.
[425] Öztürk, a.g.e., s.123.

Antep savunma teşkilatı, Özdemir Bey'in sevk ve idaresi altında kuvvetlendi ve milis kuvvetler yeni bir çeki düzen aldı.[426]

1922'de Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın emri, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın talimatı ve TBMM'nin onayı ile Misak-ı Millî sınırları içerisinde yer alan Musul'u ana vatana bağlamak, bölgede İngiliz mandası bir Kürt devleti oluşumuna engel olmak üzere askerî harekâtı başlattı. Şefik Özdemir Bey, Mondros Ateşkes Anlaşması sonrası Türkiye'de kalan Kuzey Afrikalı Müslüman gönüllülerden oluşturduğu bir birlik ile Haziran 1922'de Kuzey Irak'a girip Revandiz'e ulaştı. Kısa sürede yerli aşiretleri de yanına çekerek Kuzey Irak'ta Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin otoritesini etkin bir duruma getirmeye çalıştı. Kendisinden sayı, silah ve teknik bakımdan üstün olan İngiliz kuvvetleri karşısında başarıyla mücadelesini sürdürdü.

1923 yılı Nisan ayından itibaren bölgedeki askerî gücünü takviye eden İngiliz kuvvetleri Kuzey Irak'a var güçleri ile saldırdılar. Üstün İngiliz kuvvetleri karşısında daha fazla tutunamayan Şefik Özdemir Bey, İran'a iltica etmek zorunda kaldı. Musul'a yönelik askerî harekât da böylece sona erdi.

Cumhuriyet'in ilanından sonra serbest mesleğe atılan Şefik Özdemir Bey, çok sevdiği Antep'e yerleşerek burada ticaret ve müteahhitlikle uğraştı. Şefik Özdemir Bey, TBMM'ye 14 Nisan 1939'da Siirt mebusu olarak girdi. Yedinci dönemde de Gaziantep mebusu olarak TBMM'ye giren Şefik Özdemir Bey, 5 Ağustos 1946'ya kadar TBMM'de milletvekili olarak görev yaptı. Milletvekilliğinden ayrıldıktan sonra Toprak Mahsulleri Ofisi Yönetim Kurulunda Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı üyesi olarak görev aldı. Evli ve iki erkek çocuk babası olan Şefik Özdemir Bey, 18 Mayıs1951'de vefat etti.[427]

5.1.4. Kılıç Ali Bey

1888 yılında İstanbul'da doğan Kılıç Ali, küçük rütbeli subay yetiştiren Askeri Okuldan mezun olduktan sonra orduya katıldı. Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'nda

[426] Ünler, a.g.e., s.75.
[427] Türk İstiklâl Harbi, a.g.e., C. IV,s.376.

birçok cephede bulundu. Nuri Paşanın emir subayı olarak çalıştı. Maraş ve Antep Harbinin ilk dönemlerinde önemli hizmetlerden bulunduktan sonra, Antep Milletvekili olarak 1939 yılına kadar kesintisiz görev yaptı.[428] Bütün bunların yanında Atatürk'ünde direktifiyle Yozgat İsyanı ve İstiklal Mahkemelerinde, Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrimi için önemli görevlerde bulundu.

Kılıç Ali Bey Üsteğmen Asaf Bey kod adıyla Antep ve Maraş'ın Kuvay-ı Milliye örgütlenmesinin tamamlanması ve Kurtuluş Savaşı'nın Güney Cephesindeki silahlı direnişin koordinasyonu için Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa tarafından görevlendirildi.[429] Kılıç Ali Bey'in önce Maraş'ın kurtuluşunda daha sonra da Antep Harbinin başlatılmasında büyük emekleri geçti. Maraş'ın kurtuluşundan hemen sonra Antep'e geçmeye çalışan Kılıç Ali Bey, ne yazık ki tam Şahin Bey'in şehit olduğu gün Antep'e gelebildi.[430]

28 Mart'ta Burç Köyüne gelen Kılıç Ali Bey Heyet-i Merkeziyeden bir grupla görüştü. Bunların arasında şehir savaşını savunanlarda vardı. Kılıç Ali Bey Cemiyet-i İslamiye azalarını Burç'a davet ederek şehir savunması için fikir alış verişinde bulundu. Kılıç Ali Bey, bu heyetle uzun süre görüştü. Sonuçta Fransız işgal kuvvetleri komutanlığına bir protesto notası vermeleri ve memleket müdafaasında halkla beraber olduklarını ve sonuna kadar müdafaada sebat edeceklerini bildiren bir beyannamenin Türk umumi efkârına yayınlanmasını uygun gördü.[431]

Kılıç Ali Bey, yaklaşık kırk günlük bir zaman zarfında bulunduğu Antep'te, bir yandan yerel eşraftan savaş hakkında bilgi alırken diğer taraftan Türklerle birlik olup müşterek vatanlarını birlikte müdafaa etmeleri ve düşmanın tahriklerine kapılmamaları hakkında Ermenilere hitaben bir beyanname yayınlayarak Maraş Ermenilerinin yanlış tutumları yüzünden karşılaştıkları kötü sonucu misal gösterdi.[432]

[428] Güngör, a.g.e., s.116.
[429] Ünler, a.g.e., s.38.
[430] Güngör, a.g.e., s.117.
[431] Ünler, a.g.e., s.45.
[432] Öztürk, a.g.e., s.94-95.

12 Mayıs'ta Kılıç Ali Bey Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı emir üzerine, Yozgat İsyanını bastırmak için görevlendirilen birliklerle katılmak için Antep'ten ayrıldı. Böylelikle Kılıç Ali Bey 4 Nisan 1920'den 12 Mayıs 1920'ye kadar 39 gün Antep Müdafaasına katılmış oldu.[433]

[433] Ünler, a.g.e., s.59.

6. SONUÇ

İtilaf devletleri daha Birinci Dünya Savaşı sonuçlanmadan Osmanlı Devletini paylaşmak amacıyla aralarında birçok gizli anlaşma yaptı. Bu anlaşmalardan Sykes-Picot Anlaşması'nda İngiltere, Suriye ile birlikte Maraş, Antep, Urfa, Adana ve Musul gibi Osmanlı topraklarını Fransızlara vermeyi vaat etti. Kendisi de Filistin'e ve Mezopotamya'ya sahip olacaktı. İngiltere'nin bu bölgeyi Fransızlara teklif etmesinin amacı Rusya ile arasında tampon bir bölge oluşturmaktı. Böylece, Rusların güneye inmesine engel olabileceği gibi Hindistan yolunu da emniyete almış olacaktı. Ancak savaş sonrasında durum değişti. Rusya'nın savaştan çekilmesi ve kendi iç meseleleri ile uğraşmaya başlaması, İngiltere'ye Orta Doğu'da daha rahat hareket etme imkânı verdi. Bu nedenle gizli anlaşmalarda Fransa'ya vaat ettiği Türk vilayetlerinden başta Musul olmak üzere Maraş, Antep, Urfa ve Adana'yı işgal etti.

Musul, Orta Doğu'da kuzeyden güneye, doğudan batıya giden yolların kavşak noktasıydı. Üstelik zengin petrol yataklarına da sahipti. Buradan kuzeye doğru bir hareket rahatlıkla gelişebilir; İngiltere, Batum ve Bakü'deki kuvvetleri ile temas sağlayabilirdi. Bu amaçla İngiltere, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın 7. maddesini sebep göstererek Güney Anadolu vilayetlerini işgal etti. Bölgede resmi binaları işgal eden İngilizler, haberleşmeye el koydu. Aydınları ve ileri gelenleri uydurma bahanelerle Mısır'a sürdü. Bütün baskılara rağmen bölgedeki Türklerin olağanüstü direnme gücüyle karşılaşan İngilizler, bölgeye geldikten kısa bir süre sonra burada barınmanın güç olduğunu anladı. Bunun üzerine İngilizler, Fransızlar ile 15 Eylül 1919'da Suriye Anlaşması'nı imzalayarak Musul'u elde ettiler. Fransızları da sonuç alamayacaklarını gayet iyi bildikleri Güney Anadolu'ya soktular.

Suriye Anlaşması sonucu İngilizlerin çekilip yerine Fransız kuvvetlerinin gelmesi, işgalin geçici değil kalıcı olarak yapıldığını ortaya koyuyordu. Bu haberin yurtta duyulması üzerine büyük tepki meydana geldi. Yurdun çeşitli şehir ve kasabalarında mitingler yapıldı, protestolar gerçekleştirildi. Bu miting ve protestolarda Suriye Anlaşması sonucu Maraş, Antep ve Urfa'nın Fransızlar tarafından işgal edilmesi bir haksızlık olarak nitelendirildi. Miting ve protestolar Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde işgale karşı koyacağını açıkça ortaya koyuyordu.

Fransa; Mersin'den başlayarak Adana, Antep, Maraş ve Urfa'yı Anadolu'nun güneyini işgale başladı. Bu işgali sürekli kılmak için de bu bölgede yaşayan Ermenileri kullanma yolunu seçti. Bir yandan Ermeni koruyuculuğu rolünü oynarken, öte yandan da Ermenileri silahlandırarak onlardan askeri birlik oluşturuyordu. Aynı politika Suriye'de de uygulanıyordu. Orada da Araplara karşı Ermeniler kullanılıyordu. İşgalin başlamasıyla bir kısım halk, daha başta düşmanla karşılaşmamak için Anadolu'nun iç kesimlerine doğru göç etti. İşgali takiben, özellikle Fransız işgal yöneticileri, istedikleri gibi bir yönetim gerçekleştirmek için vali, mutasarrıf ve kaymakamlara kendi isteklerini zorla kabul ettirmeye çalıştı, bu haksız istekleri yerine getirmeyen görevlileri çeşitli bahanelerle görevlerinden uzaklaştırdı, askeri ve mülki bütün yönetimi ele almak istedi.

İşgal sırasında Fransa, Anadolu'nun güneyine üç tümenlik işgal gücü çıkardı. Topçu, uçak ve zırhlı araçlarla desteklenen bu silahlı güçte, Fransız askerlerin yanı sıra Tunus, Fas, Cezayir ve Senegalli askerler de bulunuyordu. Bu Fransız askeri gücü Mersin'den Urfa'ya kadar Anadolu topraklarında, ayrıca Suriye'nin kuzey bölgesinde konuşlandırıldı.

Fransızlara karşı savaş veren Güney Kuvay-ı Milliyesi, gerçek anlamda bir halk hareketiydi. Çoğu köylü ve çiftçi olan, askerlikten anlamayan, büyük kısmı silahsız olan veya kırık dökük silahlara sahip bu insanlar, sayıca kendilerinden üstün ve dönemin en modern silahlarıyla donatılan Fransız kuvvetlerine karşı, büyük fedakârlıklar gösterip canlarını hiçe sayarak mücadele etti. Kuvay-ı Milliye birliklerine kimi yerlerde subaylar komuta ediyordu. Yurtseverlik duygusuyla savaşan bu güçler, Fransızlar tarafından kuşatılan şehirlerini savunuyor ya da işgal altındaki şehirleri kuşatarak kale savaşına giriyorlardı. Yaklaşık bir yıl süren savunma başarıyla sonuçlandı. Bu savunmada Antep şehri altı binden fazla vatan evladını şehit verdi.

Güney Cephesi'nde en uzun ve çetin savaş 1 Nisan 1920 - 8 Şubat 1921 tarihleri arasında Antep'te geçti. İçeride ve dışarıda büyük yankılar uyandıran Antep savunması sırasında bir ara açlık son safhaya ulaştı; fakat sonuçta yarma harekâtı ile Antepliler şehirden çıkmayı başardı. Yiyecek ve cephane sıkıntısı çekildiği hâlde

Antep halkının gösterdiği bu direniş harekâtı neticesinde TBMM tarafından 8 Şubat 1921'de, Antep'e Gazi unvanı verdi.

Kuvay-ı Milliye ruhu ile savaşan Türk halkı, emperyalist emellerle bu bölgeyi işgal eden Fransızlara ve onlara destek olarak halka zulüm yapan Ermenilere gerekli yanıtı veriyordu. Haksız olarak işgal edilen Türk toprakları üzerinde başarı kazanamayacağını anlayan Fransız hükümeti, 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara Hükümeti ile bir barış anlaşması imzaladı. Bu anlaşma çerçevesinde Fransızların işgali altında bulunan Gaziantep 25 Aralık 1921'de ve diğer yerler Fransızlar tarafından tahliye edildi. Güney cephesinin kapanmasıyla bu cepheden alınan kuvvetler, lojistik destekler de Batı cephesine kaydırıldı.

Sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz ve Fransızlar tarafından işgal edilen Antep ve yöresi, yaptığı mücadele ve eşsiz kahramanlığı ile bütün Anadolu'da hayranlık uyandırdı. Antep Müdafaası vatanperverliğin, vatan müdafaasının en büyük nişanesidir. Güney Cephesinde İngiliz ve Fransızlara karşı verilen Antep Müdafaası, ezelden beri hür yaşayan Türk milletinin hürriyet kavgasının en büyük örneklerinden birisidir.

KAYNAKLAR

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi

BOA, HR. SYS. 2555-3/5.

BOA, HR. SYS. 2543-11/19-24.

BOA, HR. SYS. 2542-9/26-28.

BOA, HR. SYS. 2543-6/30.

BOA, HR. SYS. 2544-15/35-36.

BOA, HR. SYS. 2544-17/24, 25, 26, 27.

BCA, Yer No: 272 0 0 11.14.50.7.

BCA, Yer No: 30 18 1 1.2.33.12 Dosya No: 73-26.

B. Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etütleri Başkanlığı Arşivi

Atase, Arşiv No:1, Dosya No: 6-2, Klasör No: 255, Fihrist No: 5/1.

Atase, Arşiv No:1/105, Dosya No: 6-2, Klasör No: 255, Fihrist No: 43/3-4.

Atase, Arşiv No:1/105, Dosya No: 6-2, Klasör No: 255, Fihrist No: 47-4.

Atase, Arşiv No:1/105, Dosya No: 6-2, Klasör No: 255, Fihrist No: 21.

Atase, Arşiv No:5/2068, Dosya No: 57-26, Klasör No: 306, Fihrist No: 104.

C. The National Archives England

The National Archives England, Catalogue Reference:CAB/24/45,Image Reference:0042.

The National Archives England, Catalogue Reference:CAB/24/95,Image Reference:0094,

D.TBMM Kütüphanesi Mikrofilm Bölümü Gazeteler Arşivi

İradey-i Milliye Gazetesi, 27 Teşrin-i evvel 1919.

E. TBMM Kütüphanesi Zabıt Cerideleri Arşivi

T.B.M.M Zabıt Ceridesi; Devre: I,C:I,27.04.1336.

T.B.M.M Zabıt Ceridesi; Devre: I,C:I,13.05.1336.

T.B.M.M Zabıt Ceridesi; Devre: II, C:VI,20.12.1336.

T.B.M.M Zabıt Ceridesi Gizli Celse; Devre: I, C:VIII,03.05.1337

F. Araştırma ve İnceleme Eserler

Abadi, (1959). *Türk Verdünü Gaziantep*. Gaziantep,1959.

Akbıyık, Y. (1990). *Milli Mücadelede Güney Cephesi (Maraş)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Akbıyık, Y.(2002). "Millî Mücadele'de Güney Cephesi". *Türkler Ansiklopedisi,* Ankara: 3,Yeni Türkiye Yayınları,s.1385-1388.

Akşin, S.(1978). *Kurtuluş Savaşı'nda ve Lozan'da İngiltere ve Fransa ile İlişkiler. 50.Yılına Armağan.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.

Akşin, S.(1983). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele.* İstanbul: Cem Yayınevi.

Akyol, T.(2008). *Ama Hangi Atatürk.* İstanbul: Doğan Yayıncılık.

Armaoğlu, F.(2004). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi.* Ankara: Alkım Yayınevi.

Arsan, N.(1964). *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri 1917-1918.* Ankara.

Aybars, E.(1986).*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Baytok, T.(1970). *İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı.* Ankara.

Beyaz, H.(1994). *Antep Savunması Günlüğü*. İstanbul: Engin Matbaası.

Bıyıkoğlu, T.(1962). *Türk İstiklal Harbi, C:I, Mondros Mütarekesi ve Tatbiki*, Ankara.

Canbakal, H. (2009). *17.Yüzyılda Ayıntab Osmanlı Kentinde Toplum ve Siyaset.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Cebesoy, A.F.(1953). *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul.

Çay, A. ve Kalafat, Y. (1990). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketleri.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, (A.30).

Çelebi, E.(1935). *Seyahatnamesi*. IX, İstanbul: Devlet Matbaası.

Demir, Ş.(2011). Dünden Bugüne Türkiye'nin Suriye ve Ortadoğu Politikası, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6/3, 693.

Goloğlu, M. (1971). *Cumhuriyete Doğru (1921-1922).* Ankara: Başnur Matbaası.

Gömeç, S. (1989). *Milli Mücadelede Gaziantep.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları No:1010, Mas Matbaası.

Gökdemir, A.E. (1985). "Şahin Bey"*. Yeni Türk Ansiklopedisi*, İstanbul: 10, Ötüken Yayınları, s.3802.

Gökdemir, A.E. (1985). "Karayılan"*. Yeni Türk Ansiklopedisi*, İstanbul: 5, Ötüken Yayınları, s.1716.

Graves, P. (1999). *İngiliz ve Türkler*. (Çev. Yılmaz Tezkan).Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.

Güner, Z. (2007). Antep Savunması ve Ali Şefik Özdemir Bey'in Faaliyetleri. *Zonguldak: ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* 3(6), 49.

Güner, Z. ve Kabataş, O.(1990). *Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Güngör, B.(2004). *Antep Harbi.* İstanbul: Eren Yayıncılık.

Jaeschke, G. (1991). *Kurtuluş Savaşı ile İngiliz Belgeleri.* (Çev. Cemal Köprülü). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Karal E. Z.(1999). *Osmanlı Tarihi.* IX, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kurat, Y.T. (1986). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Küçükdağ,Y.(1999). *Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan, "Gaziantep".* Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları, Yayın No:6.

Kürkçüoğlu, Ö. (1978). *Türk-İngiliz İlişkileri(1919-1926).* Anakara:Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kürkçüoğlu, Ö. (1982). *Osmanlı Devletine Karsı Arap Bağımsızlık Hareketi (1908-1914).* Ankara. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Lohanizade, M.N. (1974). *İstiklal Sevgisinin Abidesi Gaziantep Müdafaası* Gaziantep: Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları, No: 61.

Öke, M.K. (1991). *Ermeni Sorunu (1914-1923).* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Özalp, K.(1998). *Milli Mücadele 1919-1922.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Özalp, Y.(1976). *Millî Mücadelenin ilk Zaferi*. Ankara: İkbal Matbaası.

Özkaya, Y.(1981). *Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi.* Ankara: A.Ü Tıp Fakültesi Yayını, Sayı:414.

Öztaş, K. (2009). *Kuşatma İhanet Açlık(Antep Savaşı,* Ankara: Us Yayınları.

Öztuna, Y.(1998). *Osmanlı Tarihi I "Siyasi Tarih".* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öztürk, A.(1994). *Millî Mücadelede Gaziantep.* Kayseri: Geçit Yayınevi.

Öztürk, A.(2002). "Millî Mücadele'de Gaziantep". *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: 15, Yeni Türkiye Yayınları,s.1401-1403.

Pamuk, B.(2009). *Bir Şehrin Direnişi: Antep Savunması.* İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Sander, O.(1999). *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e*). Ankara: İmge Yayınevi.

Saral, A.H.(1970). Vatan Nasıl Kurtarıldı, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Sarıhan, Z. (1995). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Şahingöz, M. (1995). "Millî Mücadele Esnasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Yapılan Millî Birlik ve Beraberlik Mitingleri*". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 10,No. 32, s.417.

Şıvgın, H.(1997). *19.Yüzyılda Gaziantep.* Ankara. Gaye Matbaacılık.

T.İ.H, (1972). *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı.* 2, Ankara.

T.İ.H,(2009).*Güney Cephesi.* 4, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

Ural, S. (2007). Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası, Ankara: *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (39), s.427.

Uzel, S.(1952). *Gaziantep Savunmasının İç Yüzü.* Ankara: Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası.

Ülman, A.H.(2002). *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş,* Ankara: İmge Yayınevi.

Ünler, A.N. (1969). *Gaziantep Savunması.* İstanbul: Kardeşler Matbaacılık.

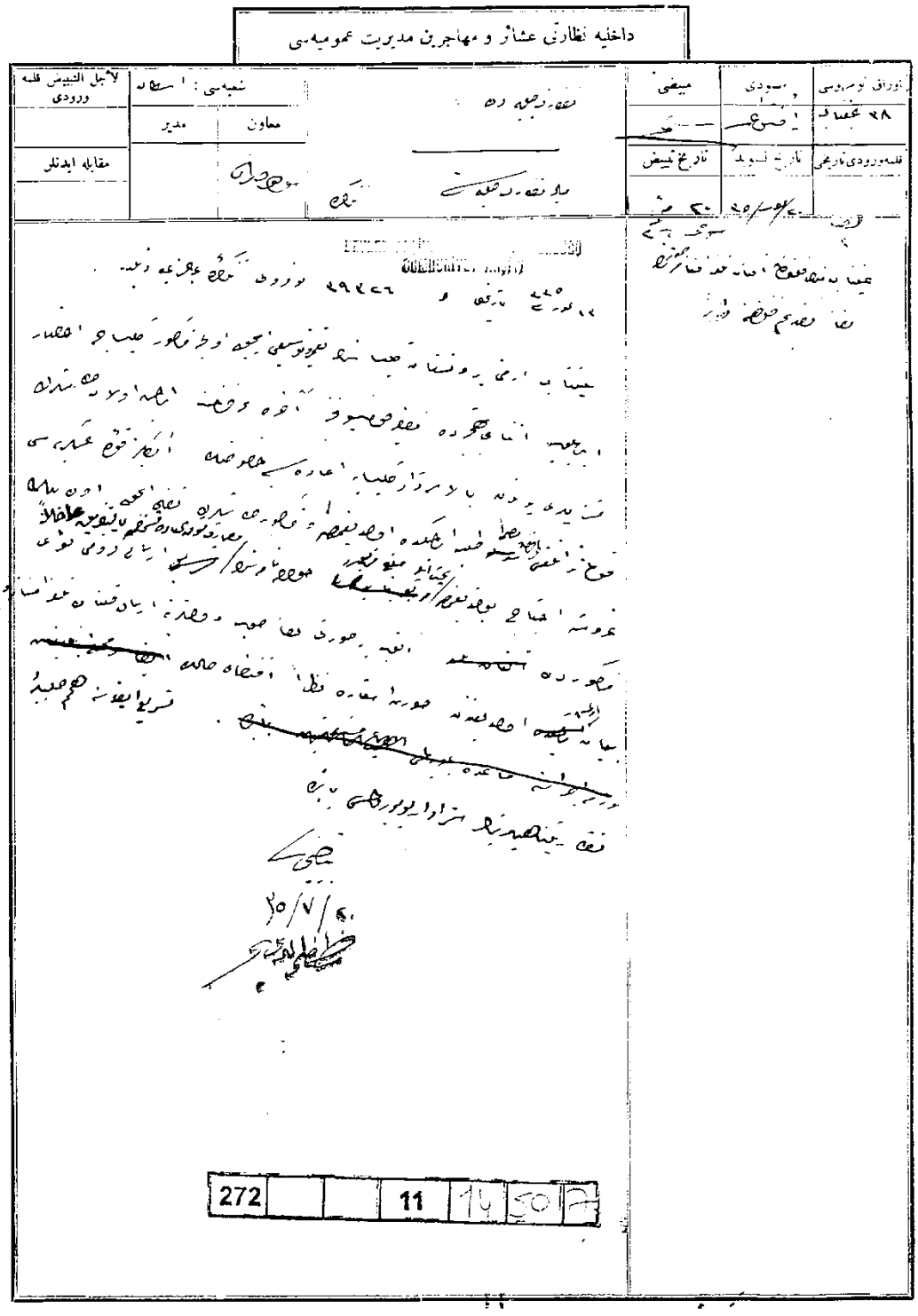
Yalçın, D. ve D.(2005).*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Yetkin, H. (1968). Gaziantep Tarihi ve Davaları. Gaziantep. Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları.

Yetkin, H. Solmaz, M. (1973). *Gaziantep Savunmasında Şehit Şahin'in Yeri.* Gaziantep.

EKLER

EK-1. BCA, Yer No: 2720011.14.50.7.

داخلیه نظارتی عشائر و مهاجرین مدیریت عمومیه‌سی

272 | | | 11 | 14 | 50

EK-2. The National Archives England, Catalogue Reference:CAB/24/45,Image Reference:0042

TURKEY.

The Homeless Greeks.—On the 1st January Admiral Webb reported [No. 1] that the repatriation of homeless Greeks was a problem of almost the same magnitude as the Armenian question. In June 1914 over 250,000 Ottoman Greeks were expelled from Asia Minor into Greece, of whom he understood some 200,000, nearly all destitute, were still living.

During the war half a million Greeks were driven from their homes in Asia Minor and European Turkey and a large number of villages were destroyed. The majority died under their privations as it was intended by the Turks and the Germans that they should, much in the same way as the Armenians. Probably some 200,000 were alive, scattered throughout the interior of Asia Minor in a miserable state, and he had been told by the *locum tenens* of the Greek patriarch that the death-rate was very high.

The patriarchate was forming a committee with the full approval and concurrence of the acting Greek high commissioner to investigate cases and the means of repatriation, and had made a personal appeal to him to appoint one of his staff to act with the committee. He had cordially agreed, as he felt that the Greeks would in any case look to us to assist them with transport, organization, &c., and he was ascertaining whether his French, Italian, and United States colleagues would also wish to be represented.

As soon as he could get some officers he intended to send missions to the chief centres to investigate the condition of the ruined homes and would report again later. Meanwhile he had started repatriation on a small scale.

Funds, he added, were urgently needed; the patriarch had raised 50,000*l.* (which he rightly described as a drop in the ocean) and urged that all civilized countries should be invited to assist.

ARMENIA.

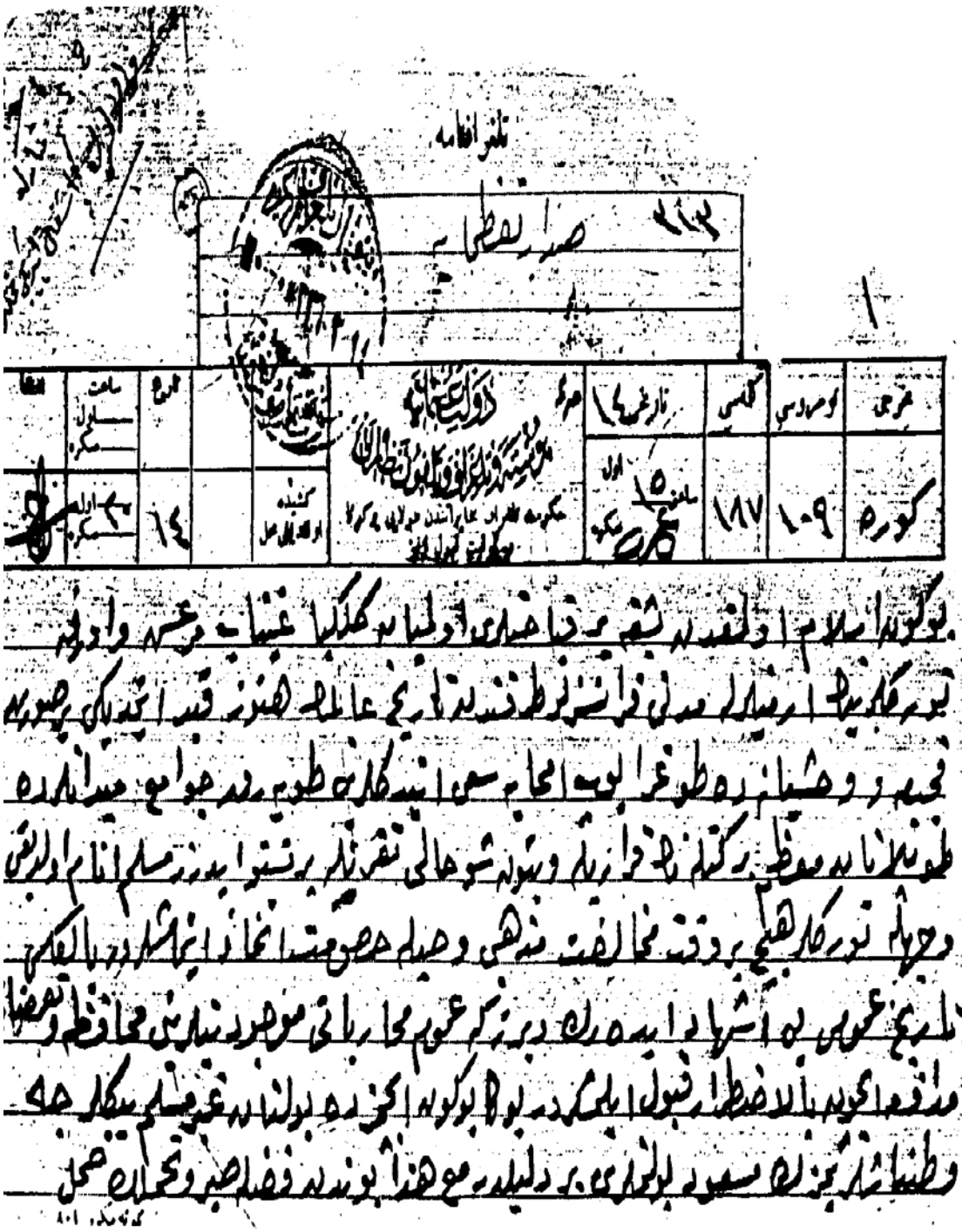
The Deported Natives.—On the 3rd January Sir Mark Sykes reported [No. 64] that the local Armenian committee had requested him to forward the following for His Majesty's Government:—

Forty thousand deported Armenian refugees in Aleppo, heartily wishing you all prosperity in the coming year, beg to bring to your notice the following facts. As the result of deportation and massacres by the Turks, thousands of children and girls were abandoned by the roadside in Mesopotamia, Jaziraii, and Syria. These poor creatures, left to perish by Turks, were picked up by the gentler but uncivilized Arabs of the desert and the border, and are still living in the tents and villages of the nomads and the fellaheen. As a result, large numbers are losing all memory of their race, and some women and many girls have been obliged to submit to forced marriage. We believe the Entente Powers, including the Arab Government, desire the liberation of these scattered children of our race, and the release of these women, who have been forced to leave their own and enter another social system. We earnestly beg the above Powers to devise some speedy means of bringing this painful situation to an end. The news from Urfa and other Armenian provinces is revolting; cases of murder, robbery, and other outrages continue, and the organisers of massacres, together with the notorious officers of the gendarmerie of the Turkish Government still hold official posts. We pray for the speedy cessation of Turkish rule in all the provinces, if you deem we have right to live hereafter in peace and safety.

SYRIA.

Aintab.—On the 2nd January General Clayton transmitted [No. 264] a message from Sir Mark Sykes [No. 62], who reported that he had accompanied the commander of the 5th cavalry division and M. Picot to Aintab. The town was quieter but the C.U.P. was still active, and the general warned the mutessariff and notables in regard to their personal responsibility in the event of any disorder, and in their presence he spoke severely to three leading members of the C.U.P. who had been particularly obnoxious. Since the occupation of Aintab the C.U.P. has started newspapers, both in the town and in Marash, containing matter calculated to provoke the Turkish element to attack the Arabs, the Armenians, and the Entente. The C.U.P. propaganda was now based on the following points: (1.) The allies will soon quarrel amongst themselves, and (2) the duty of the Moslems is to arm, to organize, and to take the first opportunity of attacking the Amenians.

EK-3. BOA, HR. SYS. 2555-3/5

EK-4. The National Archives England, Catalogue Reference:CAB/24/95,Image Reference:0094

some Allied help, particularly that of officers, is given to the Armenian forces, and provided some Allied advisory assistance is continued for a period to the Armenian State. Apart from any sentimental consideration it would be greatly to British interests to interpose such an Armenian block between the Turks in Anatolia, and the frontiers of the Republic of Azerbaijan, and of the Azerbaijan province of Persia.

Georgia and Azerbaijan.

It is assumed that while provisional recognition of independence may be given to Georgia and Azerbaijan, their definite status must depend on the Russian issue. In any case, however, Lazistan (roughly comprised within the limits of the old Sanjak) might be united with Georgia, as its inhabitants speak a Georgian dialect and are of the same stock as the Georgian-speaking Moslems of the Batoum province.

Kurdistan.

It is considered that there should be south of the above-mentioned Armenian zone an autonomous Kurdish zone, in which Turkish sovereignty should obviously cease to run. The eastern boundary of this zone would be the Turco-Persian frontier; the western boundary would run approximately south-west of Mush to Diarbekir, but would depend on the northern and eastern frontiers of the French mandatory zone (see below); details would have to be drawn by an expert commission. The southern boundary and the size of the zone must depend on a decision regarding the northern frontier of Mesopotamia, which, in turn, must depend on British security and administrative convenience. It is understood that this question has recently been discussed by the Eastern Committee, and, as far as we are aware, the three possible frontiers discussed are shown on the annexed map.* It will be seen that the size of the autonomous Kurdish State must depend on the final choice among these frontiers, but after the experience of this war the safety of the Nestorian colony (to whom the Allies are under some obligation), on the upper waters of the Greater Zab, if included in an autonomous Kurdish area, would be precarious. Some preference is therefore felt on this score for the most northerly frontier.

Syria.

The French are now in occupation of a district beyond the area inhabited by the Arabs—as far north as Marash, Aintab, Birejik, and Urfa. From past negotiations, regarding the division between the French and British Arab zones, they apparently claim territory as far east as the Khabur River or the desert to the east of it. It is presumed that in addition to their Syrian mandate the French will desire to continue the occupation of this area, and may possibly wish to include the fertile country of Diarbekir and the great copper mines at Arghana Maaden, which fell to them under the Sykes-Picot Agreement, in this zone. It is impossible to define the southern frontier of the Turkish Anatolian State in this area until the precise desiderata of the French are known; an approximate line is, however, dotted on the annexed map.* In view of the fact that this area north of the Arab zone is inhabited by a mixed population of Turks, Kurds, Jacobite Assyrians, and Armenians, no great objection is seen to this territory remaining outside the independent Turkey and under French protection.

Cilicia.

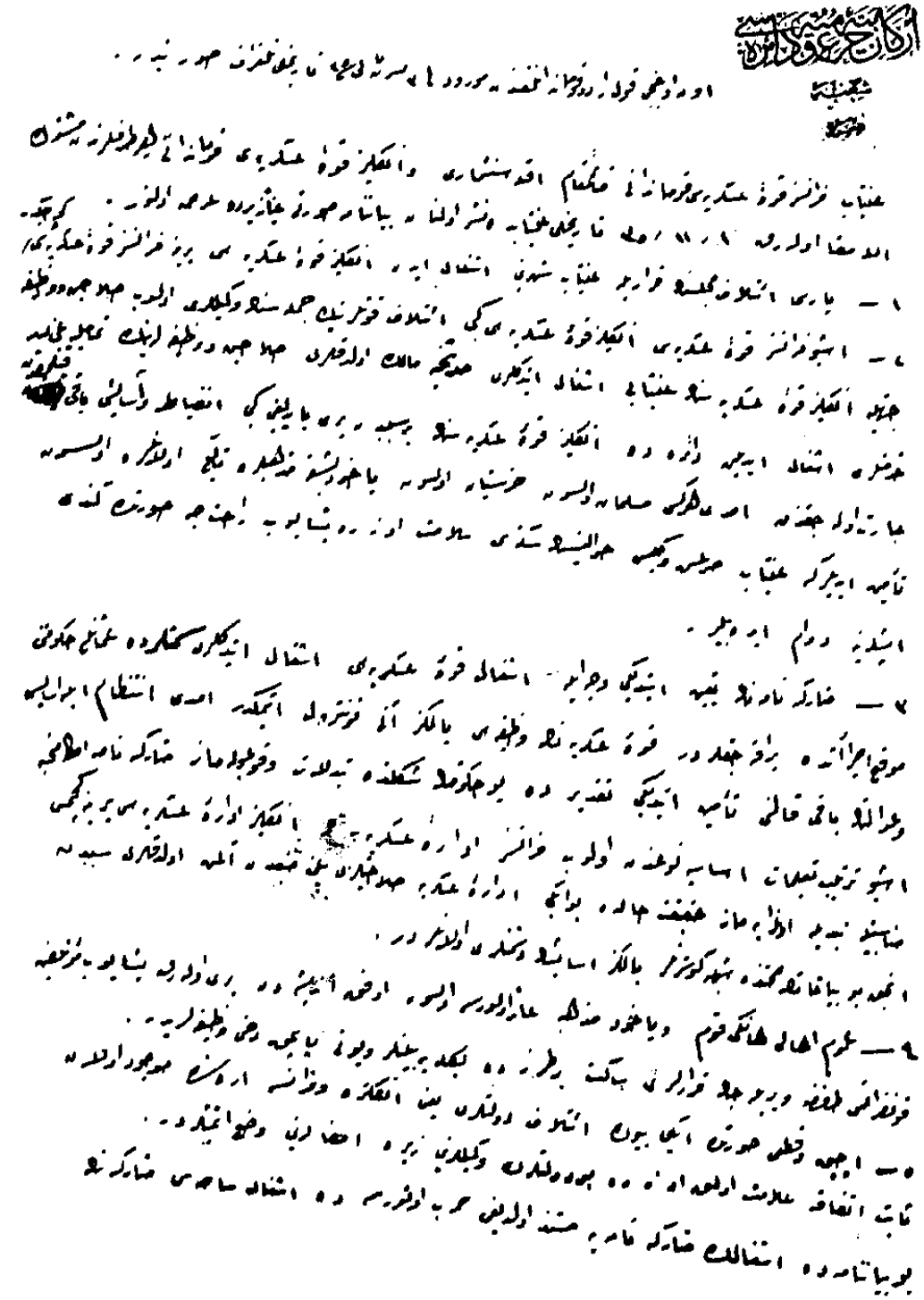
In connection with the preceding paragraph it was felt that if the French remained in occupation of this racially mixed area to the north of Syria, they should not have been allowed to continue in possession of Cilicia, which, west of the Antitaurus (Giaour Dagh), to a point north of Payas, should have returned to Turkey, since Mersina affords at present the natural economic port for the Cilician Plain and the Konieh area.

In view of the general tenure of M. Berthelot's memorandum of 12th December, which shows a marked advance towards British views, it is proposed that this point should not be pressed.

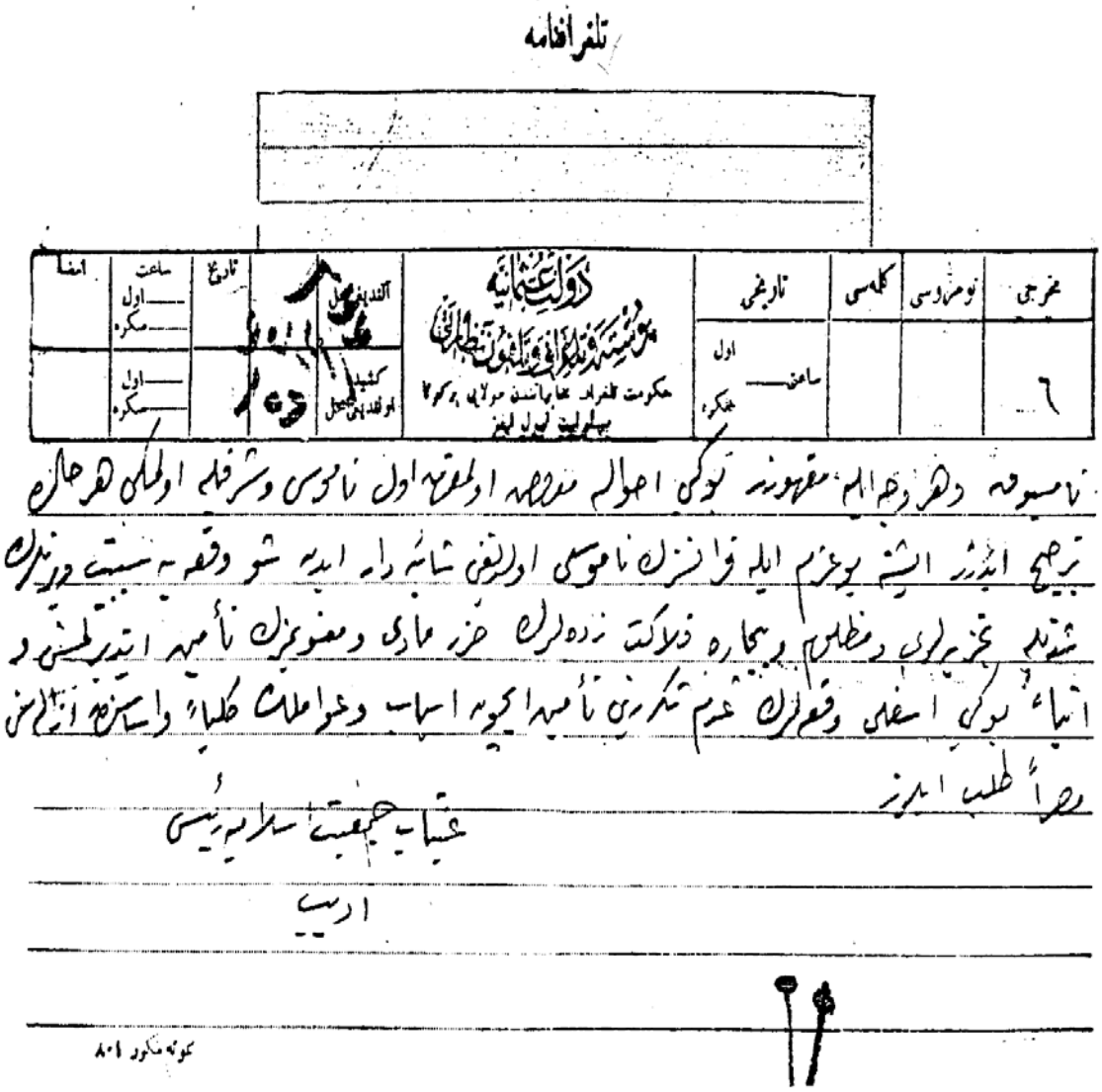
In any case, if Armenia fails to secure the area round Lake Van, it is a matter for consideration whether Cilicia should not be ceded by Turkey and occupied by the French on the express condition that some kind of national home for Armenian refugees should be created there.

* Not annexed.

EK-5. BOA, HR. SYS. 2542-9/26-28

EK-6. BOA, HR. SYS. 2543-11/19-24

تلغرافنامه

مخرجی	نومرولسی	کلمسی	تاریخی	دولت عثمانیه — مؤسسه تلگرافیه و تلفونیه نظارتی — حکومت تلغرافیه عائد باشنده مولایی بر کلمه بیسابقه ایله ایرسال اولنور	تاریخ	ساعت	امضا
٦			ساعت — اول — عکسی			اول — عکسی	

نامبوقه دفتر وجه ایله متعهدینه توکیل احوال مذکوره اولمق اوزره اول نامزد و شرفیله اولمکن تقرر حالنده ترجمه ایدرک ایشبو یوزم ایله توانسل نامزدی اولنفن شایه راه ایده شو وقته یه بسبت دونمک شرطیله تحریرلی و مظاهر و بیجاره ذوالکت زده لرک حق مادی و معنویلرک تأمینه ایتدیکلمنی و انباء یوکی اسفلی وقعه لرک عدم تکرینی تأمینه کیوه اسباب و غوائلات کلیاء و اساسیه دن صرف نظر طلب ایدرز

عتبات جهت سلامیه سی

ادیب

کونه مکتوب ۸۰۱

EK-7. İrade-i Milliye Gazetesi; 27 Teşrin-i evvel 1919

صاحب امتیاز ومدیر مسئولی صلاح الدین

ادرس : سیواس — ارادهٔ ملیه

سنلکی اوچیوز غروشدر .

الی آیلق یوز آلتمش غروشدر .

ارادهٔ ملیه

هفته‌ده ایکی دفعه نشر اولنور

مطالب وآمال ملیه‌نك مدافعه‌سیدر .

کوندرلهجك اوراق مدیر مسئوله

کوندرملیدر . درج ایدیلهجك اوراق

اعاده ایدلز .

نسخه‌سی ۳ غروشدر

برنجی سنه پازار ایرتسی ۱ صفر ۱۳۳۸ و ۲۷ تشرین اول سنه ۱۳۳۵ نومرو : ۹

حالا مغالطه

ارمنی یعقوب قاسمقامی زاون افندینك استانبولده اتشار ایدن روجه عثولوغوس غزیته‌سنده‌کی بیاناتی حق وحقیقت نامنه دنیاده ارتکاب ایدیلن کذب ودروغك الك شنیع رفعاتی تشکیل ایتدیکنه حکم ایتمك ایجاب ایدر .

حرکات ملیه‌نك آوروپا افکارنده حاصل اولدیکی تأثیر مسعودی بردلو هضم ایتمك ایسته‌مه‌ین وکندی آمال ملیه‌لرینك سقوطی قارشیسنده الیانتك یوتون معاملاتدن تجرد ایدن یعقوب افندی یاشاندیغی ایسته‌دیکی ایجون قابلیت حیاتیه‌سنی اظهار ایدن توجه برملتك صولت اتحاد وبروزه‌سنی مشکوك ومظلم کوسترمك وبنه هرزمان ایدوقاری کبی اذهان اجنبیه‌یی طریق مغالطه‌یه سوق ایتمك ایستیور .

حرکات ملیه‌نك هدف وغایه‌سی جهانك معلومی بولنمقده ، خارجی وداخلی تهلکه‌لر قارشیسنده حقوق طبیعیه‌سیله مقدساتنك تأمین استحصالی ایچون برلشه‌ن ملتزك عسکرلردیکی برلکده پاشاویغسز عناصره قارشی هیچ برفکر خصومتی اولمدیغی وقایع وحادثات اثبات ایتمشدر . هیئة نازمخیسنده پاشایان عناصرك موجودیتله ، لسانله ، دینله ، عنعنانه زمان اولدیغی کبی کندی حاکیت ملیه‌سندن فدا کارلقلر ابدال ایدرك بنه رعایت ایتش اولان ملتزم معایب اخیره‌دن دولایی سوکرا ده عینی قایغولر ، عینی پرنسیپلر اطرافنده اعلان مقاومت ایتمکدهدر .

ارضروم وسیواس عمومی قونغره‌لرینك تأیید ایدیلن مقررات یوکسه آیانه کلیدر . وظیفهٔ تابیتی حسن ادا ایدن عناصر غیر مسلمه حقوقك محفوظ ومأمن اولدیغی تمقدر طبیعی ایسه وظیفهٔ تابیتی تجاوز ایدرك شمدیه قدر برلکده پاشادیغی ملتك بقا وموجودیتنه غرض ایدنلرك دخی نفرتله تقبیحی اوقدر طبیعی وضروریدر .

حرکات ملیه‌نك استهداف ایتدیکی غایه‌لردن اك یوکسیغی یوکسکده‌کی حیات ایدن بالجمله عناصرك حصول امنیت وسعادتلری تشکیل ایدر .

هیچ‌بر ملتك قفقاسیه‌ده تشکل ایدن ارمنیلرك جمهوریتلك استقلالنی یوتون دولتلردن اول تصدیق وتأیید ایتدیکی زاون افندینك خاطرلاسی ایجاب ایدر . بنه درخاطر ایتمك ایستدیکه تصدیق استقلالاری سیاسیه درسعادته کلش اولان ارمنی هیئت مرخصه‌سنك ایراد ایتدکلری نطقلرنده ، ملاقاتلرنده نارخی خصوصلرك آرتق ماضیده قارشیده دارالولان اعترافاتی وتورك ملتنك یوکسك وعجیب حسیاتنه قارشی ارمنی ملتنك تشکرات عائد اقدامات اوزاقی دقیق بلی تعین ومعاهده وقوع بولمشدر .

متارکه‌دنبری عودت ایدن ارمنیلر قارشیسیچ برطرفده هیچ برحرکت اجرا اولمیچ برتجاوز وقوع بولمش دکلدر . بالعکس اجنبی قوة اشغالیه‌سنك یوجوبی حیل ودسایس ایله مظاهرات خصوصیه‌لرینه استناد ایدن بعض ارمنیلر اموال متروکه‌لرینی آرادقلری بهانه‌سیله اسلامیتك حریم ناموس ووجدانی اولان عائله یورتلرینه قدر جبراً کیرمك هرتوع نفس ملیمزی تحقیره یلتدکلرینی آرتق اخفایه بر مجبوریت کورمیورلر . متارکه‌دن صوکرا ظلم کودن وشکایت ایتمی لازمکلن برملت دارسه اوده اسلامدر .

حرکات اخیره ملیه‌دن متوشئ اختیار هجرت ایتمیکی ادعا اولنان ارمنی عائله‌لرینه کلنجه ، یطرفی زاون افندی جنابلری یوهجرتك سبب وحکمتی یزدن دها ای تقدیر ایدرلر صانیرز . منظم بر پروغرام داخلنده اجرا ایدیلن بو اوراق تلك مهاجرتلرك معلوف اولدیغی سیاسی غایه‌لری تحکمکده آکلاماملرینی کیسه قالدیغی زاون افندیی‌یه تأمین ایده بیلیرز . آ طمعده ارمنی اکثریتی تکثیف ایتمك ایجون بایلان یوهجرتدن حرکات ملیه‌یی مسئول طوتمق تمیز عایاتیه‌سیله برطاقم ایکی قوش وورمق دیکدر . ولایات شرقیه‌ده برارمنستان تشکیلی ایجون یالیشدقلری ومع التأسف فرید پاشا کبی برتورك صدر اعظمی‌نده کندی دائرهٔ ملاحظه‌لرینه موافق اولان ارمنی تشکیلاتنك یومقصد ملیه‌لرینك خصوصی قارشیسنده حرکات ملیه‌مزی عناصر غیر مسلمه علیدارلرلیله شائبه‌دار کوسترمك دائمه دوت ملریك طبیعیدر . فقط زاون افندی‌کبی ارمنیلرك رئیس روحانیسی اولان بزدنك منی بیاناتدن مغبر اولدیغی تورکیا واخالده یشاغه مجبور اولان ملتلرك احوت وسعادت مشترکه‌لرینی تأمینه معطوف هدافی ملیه‌مزدن صرفنظر ایدمجك دکلز . فقط ارمنی ملتنده سویله‌مك ایستر زکه کندیسی اداره ایدنلر بعض سرکشلرینه کوز یومدیرمق ، ویونلرك حرکات وقاحت غیر مشروعه‌سیله سعادت قومیه‌لری خلافنه اولدیغی برسیل مغالطه ومبالغه ایله حقیقت تحریف ایدیلهجکدر .

اخیراً آ نطولیده اجرای سیاحت ایدن حکومات محلیه هیئتلری حقیقی یوتون صراحت ووضوحیله کوردوب آکلامشلردر . ازجمله جنرال هاز بورد رپاستنده‌کی آمریقا هیئت خصوصیه‌سندن بردلق بیاناتی مدعالرك اك صریح برهانی تشکیل ایدر . محو واعدا ایدیلمکی ادعا ایدیلن ارمنیلرك بردیر میدانه یقدقاری وارمنیلرك مغالطه‌دن قورتیله‌مادقلری بر لسان صلاحیتدار طرفندن تأیید ایدیلمکده‌در . تملکتمزده هیچ برمنتفی اولدقلرینی وبلکه هردولتدن زیاده ارمنیلرك حامیسنی درعهده ایدن امریکا للرك شهادت متبرهلری یوتون عالم متدینجه حائز قیمتدار . بناءً علیه حامیلریکز سزه « مغالطه ومبالغه » استادیله سزی فعلاً تکذیب ایدیورلر . شوحاده زاون افندی جنابلری ایله مغالطه‌دن صرفنظر کندی وظائف روحانیه‌کزه داخلنده قالدیرمش اولان وجدانلری یهذیب وارشاد ایله مشغول اولورسه کز متکفره دها یوك برخدمته بولونه جکنزه شبه یوقدر .

تبلیغ

ارمنی یطرفی زاون افندی امیرآنه‌ثولوغوس غزیته‌سنده منتشر بر مکتوبنده ، برسوق ارمنی عائله‌لرك حرکات ملیهٔ اخیره‌دن متوحشاً ارزنجان ، ارضروم حاسنون وارزیت اهالیلری کبی الیا یولی سواحلیه‌سندن مهاجرت ایتمکده اولدقلری درمیان ویوسوقاته ملتك صرف حقوق ملیه‌سی مدافعه اهلیه وجوده کتیرمیق وحتی برارمنی وباخاصه غیر مسلمه علیدارلرلیله شائبه‌دار ایتمك ایستیور ؛ یونك ایچون حقیقی برکره‌دها روجه آتی توضیحه مجبوریت کورولمشدر :

اولاً ارزنجان وارضروم حوالیسندن هیچ ایدن

هیچ بر ارمنی عائله‌سی یوقدر . تاریخ اثبات اولنمش اولدیغی وصاحبسون حوالیسنده اولدیغی کبی بالجمله آناطولیده آسایش وبین العناصر حسن آمیزش اساطه‌سی هر زمانکندن یك زیاده یارز وشایان تشکر برصورتده‌در . حیاتیه‌سی تهدید ایدن بر تهلکه رؤیای روحانیسی واماسیه وتوقاد وسائر اوراق اهالی خرسقایه‌سی طرفندن حرکات ملیه‌نك تماماً سوء تفاهمدن ناشی اولدیغی تلقین ایدیلمکده‌در .

واقعاً خلاف حقیقت اولدرق اناطولی حرکات ملیه‌سنی بالشوزم دیه اعلان ایدن وملکتنی دائما اتحادچی حرکاتله شوروی منادی ایچنده کوردیك وکوسترمك ایستین فرید پاشا قابینه‌سنك بیاناتدن اورکدیك احتمال برطاق زنکین بالی کندیلرنجه ایمین کوردکلری برطرفه نقل ثانه ایتش ایسه بوده تاکید ایدرز ، اطنه وحوالیسنده ومستقل ارمنستاندمکی اکثریتی تأمین ایچون ارمنی قومیه‌لری ایله بالفعل یطرفتمزدن تشویقاته قابیلان عائله‌لردر .

خلاصةً الیوم ایده آسایش عمومی وبین العناصر وفاق ومخافتك نقدر امین وموجب عنوبیت اولدیغنی اخیراً انا طولیلی بلندن باشه طولاشمش اولان جنرال هاربوردك تحت ریاستده‌کی امریقا هیئت تحقیقیه‌سی ایله فرانسز ممثلی یکیشای لاپون وکذا امریقالی میستر براون وسوریه نظارتنده فرانسز ارتباط ضابطی یوزباشی‌لرله آنقره وفرانسز فوق العاده قومیسرلکی معتمدلرموسیو دولیك وسیواس زاده ارمنه منطقه‌سنی یکیشای یوتوقلق وبلوزلری تصدیق واثبات ایلیه‌جکی جهتله یطرفی وکیل زاون افندینك نامولوغوس غزیته سنده نه‌مقصده قاسر ایتدیکی معلومکدر یوقسان مکتوبی محتویاته ازومندن فضله عطف اهمیت ایتمکی زائد کورورز .

آناطولی وروم ایلی مدافعه‌سقوقی
جمیتی هیئت تحقیقیه‌سی نامنه
مصطفی کمال

سیواسدن :

مدافعهٔ حقوق ملیه هیئت تحقیقیه‌سی ریاستیله‌سنه

امامیه‌دن :

۲۲ — ۳۰ — ۳۵

اناطولیده احوالك کویا ونجم و خرسیانلرك حیاتلرینه‌کده اولدیغی واهالی خرسقایه‌نك نواحی‌ملیه‌یه التحاق ایلری مکس حالده برطاق کون غرفده‌ترك دیاره مجبور ایدیلمکلری ضابطانك بعض بد خواه مطلوماتیله نشر واعلان ایدلمکی کمال تأسف ومیرتله استخبار ایلدك . بوکی غرضکارانه ، اساسز ، عصولی خیال اولان شایعاته هیچ برفرد وهیچ برکیسه طرفندن حق اوله‌جق شکایتی پیدا باعث اولمیچی هیچ بر حسیاتی وقوعه کتیرمدیکی و هرکسك تام بر امنیت وحقیق مصونیت ایچنده صیتیت ومتوقف بولندیغی بویله بر زمانده صرف اثر غرضلی اولدیغی تصلح ایدلمسی دوی وارزوی الیوم خرسقایان اهالیی جداً متاثر ایتمکده ، اوکدیکی اهالیی اساسیه‌لیه حیات اجتماعیه و اقتصادیه‌ده هم آهنك اولدیغی وفاق تام بولمکده برلکده یرورمکه و ایلیوم یرورتکده بولندقی اولکن برعصر مبتلی نامه تزویر واغفال وادیسنده اقدامات ایجاد واغفاله ایدیلمکی کمال نفرتله بروتستو ایدر وحقیقته ذره قدر تماس ایتمین تصدیقات مذکوره افکار عمومیه جبهه تارشو تکذیبی طاعة نیاز و استرحام اولور .

چیفتیان	دکرمنجیان	حکیمیان	بشکیان
واعظیان	طاشجیان	بیکیارلیان	سلمونیانلیان
لازار کیلیجیان	تجارتن پوزاداق اوغلی	ماکوزیان	
میخائیل اورمان اوغلی	اسیمان خرولاسیوس لازار بدیس		
چوبانلی اوغلی زورمان	کیلیجی اوغلی کیلیجیان	ارزوماق اوغلی سمی	

EK-7. (Devam). İrade-i Milliye Gazetesi; 27 Teşrin-i evvel 1919

ارضروم‌ده منتشر آل یاپراق ریمیزدن :

ارمنیلرك کوردلره مراجعتی

حیدبك‌علی مرزه‌بك‌واحدحسو ویوسف بكك حضور عالیلرینه

ذات دولتلری ایله حسن مناسبات میدانه کتورمك وبالعموم کوردلرله حال سکونتده واخوتده یاشامق لزم اك پویوك‌امل ومقصدمزدر. ذات دولتلریکزله بز ایره کیچ نهایت دوست وعجب اولدیغمز. طوف عالیکزجه‌ده بیغی غایه وفکرك تعقیب ایدلمکده بولدیغنه قویاً امید وارز. هانکی اسباب وهانکی عوامل بزی وسزلری یکدیکرمزدن ازراق براقیور. بوکون اولزسه یارین ، یارین اولزسه اوبرکون محقق‌دوست وقارده‌ش اولهجقز. یواخوتی وآهنکی بالذات وکندی رأیمزله حصوله کتوره‌جك طرفینك هرصورتله مستفید ومحظوظ قالهجغی تصور بوردر. بیلورمکزکه بزم غایت عالیجناب واصیل بیلدیکز کوردملتی دهن طولایی بزمله اولزلاشمه‌طرفینی ترجیح ایده‌مه‌مشدر . شواخوتی وبرادرلکی تأمین وتقویه ایچك وزره بنده‌لری‌مزله‌رد‌وبدی کسب ایتمش اولدیغی تجاوزات ومحاربه مسئله‌سی آ ذات دولتلریه‌اثبوه تذکره‌لری یازمغه لزوم کوردم. کوردکه یکاری، کوردکه عشائری وکوردکه ،تبیله‌کتوریله‌جك یواخوت جبه‌سنده مستخدم‌عموم ارمنی ضابطانی‌وامرایی آرزوکش وآماده‌در . بوسه طرفلری آنلرله اجرا قلنان مشورت وملاحظات نتیجه‌سی اولهرق‌ذات عالیلرینه خطاب ایدییورم. فکر ونقطهٔ نظرلریکزی همان اشعار بیوردیکز. شرائطکزی تبلیغ‌یکز. بزمه‌کز عالیجناب بکلر سزلرك وعشائرکزلك کافهٔ مطالباتی ارمنی‌حکومتی‌نامنه تأمین ایده بیله‌جکمی عرض ایدییورم . سزلرك آرزه بیوردیغکز مناطق ومحلردده پاشامه‌کزی ، سزلرجه یجاب ایده‌جك هردرلوسهولتك ارائینی کندا تأمین‌وتعهد ایلرم. کذلك ارمنیلر هیچ‌بر‌زمان‌بر‌زلردن اوزاق وصفدق قالیه‌جقلردر. ایشته بو معروضاتی جاً نظر عنایته الوب بر آنه اول کوروشمك وبیادله افکاردن، موافق‌ارزده مناسب‌بروقتك ومناسب‌بر‌موقعك ذات‌دولتلریکزجه‌تعیین وبزه تبلیغینی استرحام ایدر، وکمال صمیمیته الریکزدن صیقارم ذات‌دولتجه‌یدیك، علی مرزه‌بك احد حسو بك ویوسف بك حضرتلری

۳۰ غشرین سنه ۱۹۱۹

دوست وعجبکز
خاچه‌طوراغا

یرلی‌روم‌ویونان مظالمی

اقناع ایدیلن مظالم وحیثیاتك تحقیق ایدیله بیان الیمی حتمده وجوده کتیرلین کتابدن :

هیچ بر ایجاب جدی ومنطقی به مستند بولنمادق حمیله مقام قائممقامی طرفندن شفاهی ، تحریری پایلان پروتستولره رغماً موندوروس متارکه نامه‌سنك بدنجی ماده‌سنه توفیقاً قصبه ، یونان قوای عسکریه‌سی معرفتیله دول مؤتلفه نامنه ۱۶ ، ۲۹ مایس ۳۳۵ تاریخنده اشغال ایدی .

بین‌الدول « اشغال » لك ماهیت ومفهومی ، بالکز آسایش والضباطه وضع یددن عبارت بولوندیغی جالده‌مهماً وطنیهٔ باقی اولان دولت میانیه‌نك هردرلو حقوق حکمرانیه‌سنه ال اوزاتدیلش ، حتی رسمی آخزلر [قومانداتن قائممقام غره‌غور یادیلس طرفندن] واسطه‌سیله بوراللرینك یونانستان اولدیغی بلده‌ده رسماً اعلان وبیان ایدیلدیکی دیوان حرب عرفیدن باشقه حقوق‌وجزا محکمه‌لری تشکیل ایدیلش ودرجهٔ قیمت وعلی‌غه‌بوتون آدولرنا حقوقیون وجزائیون تجدده مسلم اولان علم جلیل فنهك‌حل ایده بیله‌جکی اسلامارك تکاح طلاق وغیره کبی غایت نازك وحائز خصوصیت دینی دعوالری بیله رؤیته قیام اولندیغی بویماده. اسلامارك اثبات مدعا ایچون اقامه ایده‌جکلری شاهدلرك مطلقا خرستیان اولمسی مشروط طوتولدیغی کبی بر بوریج مسئله‌سندن دولایی بعض اسلام مدعی علیهلرك کیجه یارسی عسکر ویرلی سوبل روملر طرفندن جبراً خانه‌سندن الندیغی‌ده واقع اولمشدرکه امور وبینه ، عدلیه وادارییه‌ده بوصورتله مداخله ووضع یداولدی موقت اشغال عسکری ماهیتنی اخلال ایتمشدر.

کیفیت اشتافیه نامه تأمین انضباط ایچون تحری سلاحدن مقدم قصبه‌یه کلان یونان قوهٔ اشغالیه‌سی قومانداتی طرفندن موسیو زافیریو طرفندن قصبه‌یه جلب ودعوت اولنان ارکان قضایه : [مسلمانلرك هیئتی دشمن طائیورم . بناءً علیه بودمن سوکره اشغال‌ده‌کل ، حرب قومانداتی‌یم] دیه‌لمك صورتیله رسماً اعلان ضمیر ایتمشدر .

اساساً هیچ بر یونانلی ویرلی روم طرفندن اضیارینه لزوم حس ایدیلدین بو شهیری ، مسلمانلرك موده‌ده ، تسالیاده ، پیروه وبالطبع البانیان حرینده ماکدونیاده ، تراکیاده ایکی عنصردن‌بری متوالیاً معروض قالدقلری فجایع اعحالکارانه دولایسیله بك ایی تقدیر ایتمکده‌درلر. حال بویله ایکن ووه‌رسای قونفرانسنك قرارینه انتظاراً شو صوك حادثهٔ اشغالده‌ده اهالیٔ اسلامیه سکون ووقارفطریسی وحسن حالی کایله محافظه ایتش ایکن صرف‌سوق خصرمانه‌دوچار اولدقلری اشکنجه وجفایه‌ده اوقدر ایاری کیدملشدرکه تاریخك ظالم‌دیه قید ایتدیکی « بدرون » کبی جانوارلر یونانه‌نسبتله چوق‌در حم وچوق‌شفیق قالیر.

ناصل قالماسین‌کی — جمیت اقوام — نامی آلتنده یونان سکنهٔ عرضی برحالهٔ بشریه کورمك ایسته‌ین بکرمنجی عصره شو صوك اوج آی‌ظرفنده یونانلیلر طرفندن اغاجلره آصیلدقی آصیلدقی صفاقلری یاقلمق ، ذات‌الزوج‌وحتی بکره‌عذرات اسلامیه‌لرك بیی برحرص قلیم ایله جوهرعصمت‌وبکارتلری پارچه‌لانمق ، باشلری قیریلدقی بیناری معصوم‌لرك آلینه‌ورلملك ، بصیلریلك باشی آغاجه اوره اوره وطماشیلرله آزه آزه حیاتنه شاخه ویرمك کبی پك چوغین ویك شیع اشکنجه ومظالمه شاهد اولمشدر .

بارون خچاطور اغایه

مکتبکزی آلدم . ارمیلرك آغوش اسلامیته پك مسعودانه ادامهٔ حیات بندکلری صرهده ، بیله یله مقاصد اصلیه‌لری اغفورندن ، خفی وجلی هر درلو فعالیتی بیقاعدن کیری طورمامشلر واز جمله بوسربده‌جهه‌دن مساعداً قرارلرله روس اردولریته‌الحاق ایتمشلردر. بوفی‌انکار ایده‌من‌سکزنه بناءً علیه‌اهالنك تماماً وغایهٔ مناسبلری ظاهراً اکلاشیلان ارمیلرله اسلام کورد ملتی میانه‌لرنده اولزلاشمق امکانی قالمامشدر. وبش سنه‌دنبری اسلامیتی محو ایتمکه فرصت بولدقجه نفوس اسلامیه‌یی شمار قابلیته منابر بر طرزده بالعمله وسائر له قتل وتعذیرات اسلامیه‌یه مجاوز ایتمکی بیاح کورن ارمیلرله کوردملتی ارمنی حمایه‌سنه کیرمش، وکیرمسی امکانسزدر. نه‌وت ؟ زره، قان‌دوکمکه‌سنه طرفدار دکلر . فقط جملهٔ آمالکز اولان‌نفوس اسلامیه‌نك تنقیصی‌یولنده‌کی عزم وحرکاتکزی‌وار قوتکزله منع ایده‌جکز. سزارمیلر بویله وحشیانه اسلام نفوسی قتل ایتمکه احراز اکثریت ایده‌من‌سکز. بویله‌لکله‌دا رای حکومت‌ده‌هیچ‌ایده‌من‌سکز. بزم سزکله حال سکونتده بشاشه‌من شرائط آتیه‌یه باغلی‌در .

۱ — صلحك تقریرینه دکین ارمنیلرك راس‌بوریسنك آرقه‌سنه یعنی اوربرطرفه کچیلمه‌لری.

۲ — ایندیر حوالیسنی تخلیه‌وکورد ملتنه ترك اجلی‌در.

۳ — نتیجهٔ صلحه قدر هیچ‌بر ارمنی صودن کچمیه جکدر. آرزولریله‌بوحوالیده‌قالهجق برلی ارمنیلر بزم تشکیلات وامرمزه اطاعت ایده‌جکدر .

۴ — ارمنیلر ایچمزده قطعیاً سلاح طاشیامیه صلاحیتی اولیه‌جقدر. وارمنی عسکری‌صلحك نتیجه‌سنه قدربوحوالیه کوندیلیه جکدر .

۵ — آرای نهریسنك آرقه‌سنه‌یعنی ارمنیلر بحنده‌قالان اسلام قارد شلرمزك حقوقی ، جانی ، مالی محفوظ قالهجقدر .

۶ — یوشرائط قبول واجرا قلندیغی تقدیرده طرفین تعرض وتجاوز ایتمه‌جك وصلحه‌نهایت انتظار ایلیه‌جکدر.

یشته خاچاطوراغا ! فقطهٔ نظرمزن وشرائط‌مزی آماده‌دن عبارتدر. قبول اولندیغی تقدیرده تاریخ حرب اطفا اولنه‌جق شکلی حالده توسع ایده‌رك اسلام ملتی رغبهٔ اسارتکزدن قورتولق چاره‌لرینه توسل وجناب حقدن نصرت تضرع ایلیه‌جکدر. وودیعه‌ایله‌مقابلهٔ الریکزی صیقارم ، خاچاطور اغا متابارلی.

٤ ایلول سنه ۳۳۵

مخبیرت‌رؤسا‌سندن بودخی بودخی بودخی
حیدبك علی‌مرزه‌بك احدحسواغا یوسف‌اغا

عینتابده معظم برمیتنغ

متارکه زمانده عینتاب اهالسی هیچ‌بر دولت طرفندن اشغال ایدلمه‌مش ایدی . فقط انکلزلرك حلیفه‌کی قوتلرینی تخت امریده بولندرمق ایچون متارکه‌دن ایکی ماه صوکره لواسنه برعقدا عسکر سوق اتخاذ‌ردی . اهالیز اوته‌دنبری ساکت وقانونه مطیع اولهرق فارغ واوزمزده بولنان خرستیان وطنداشلرینزك مال وجان وعرضنی کندی وجان وعرضمز کبی محافظه ایتکده اولدیمزی انکلیزلر رأی‌العین مشاهده ایتمکله برکره حلیفه‌کی قوة عسکریه‌لرینی قالیچه‌دقزی ایچون یواوه قوت بولندیرملسه لزوم قالدیغنه قناعت کتیرملرك عقده عینتابدن چکلمکه قرار ویردکلری ایشیتیلیورد . انکلیزلرله‌ده استقلال وحقوق مشروعه‌سنه وقوعیولان شوره‌ایلرندن طولایی بتون موجودیتله تفکر ایدرز . انکلزلرك یواوه یولندیغی‌مدتجه دخی مشاهده ایتدکلری وجهله عینتاب لوایی نفوس موجودسنك یوزده طقسانی ویکی متباوز رقمیله کاملاً کورك وصلبان اولدیغی کبی املاك واراضیسنك جان کافه‌سی دخی مسلمانلره عائد اولدیغندن وتاریخاً وجغرافیاً سوریه ایله بر طاقم‌سن یولنماینده‌دیر وبلسون پرسیبلری موجبنجه بزی کندی مقدراتمزه سالکز قیلمق انسانیت ووجدان تاملهٔ نظرلرندن منحط حکومتلرك برچی اولماینندن انکلیزلردن سوکره هرحالکی بر دولت اشغاله تحمل ایده‌مه عزت نفسمزی رنجیده ایده‌جکی جهله بو قبیل اشغالی بتون موجودیتزله رد ایدر وقطعیاً قبول ایده‌میه‌جکمزی بیناء ایله‌برابر قریب بر آنده پارسه تحت‌قراره آلنه‌جق اولان‌مقدراتمزك تعیینی‌یلا قیدوشرط‌استقلال ملیمزك صاحبلکی وحقوق مشروعه‌مزك مدافعه‌سی انسانیت ومدنیت نامنه ریاکارانه واشیو اوزری ملیمزك صلح قونفرانسنه ایضاحی استرحام ایلرز

۲۰ — ۱۰ — ۳۳۵ اوکوز بیکی کتیبلك میتنغ هیئتی نامنه بلدیه رئیسی
محمد لطفی

شرقی وغربی تراکیا

غربی تراکیانك بولغار و یونانلیلرك مظالمی آلتنده ازیلمسنه قومشو بولنان شرقی تراکیالیلرتحمل ایده‌میه‌جکندن غربی تراکیانك ارزوی ملی دائره‌سنده تقویه‌سی و تمکن اولان مظالمك اجراسی شرقی تراکیالیلرجه تقرر ایتمشدر. اخیراً عقد ایدیلن بولغار معاهده نامه‌سیله بولغارستان و یونانستان لهنه تقسیم ایدیلن تراکیانك قسمی ایچون‌ده یازیلن پروتستو نامه‌لر عائد اولدقلری محلره کتیریله ایدلشدر .

— غربی تراکیا —

غربی تراکیانی اشغال ایتش اولان متفقین قطعاتنك ذوماتلری فرانسه‌دیسره قرارگاهی کومیلینه‌ده تأسیس ایتمشدر کومیلینه‌نك غربی واسکیجه شهرلیله دکز آرمسنده‌کی منطقه‌یی یونان قطعاتی اشغاله باشلامشلردر .

طقوزنجی یونان فرقه‌سی اسکیجه‌یه کیرمشدر . یوماسیله یونانستانك هرطرفنده شنلکلر یاپیلمشدر .

[آتا طولی وروم ایلی مدافعهٔ حقوق جمعیتی تراکیا پاشا ایلی هیئتی یونانلیلرك هیچ برحاله مستند اولیاغی بوتشاقلرینی حکومات مؤظفه نزدنده پروتستو ایتمشدر]

EK-8. BOA, HR. SYS. 2543-6/30

EK-9. BOA, HR. SYS. 2544-17/24, 25, 26, 27

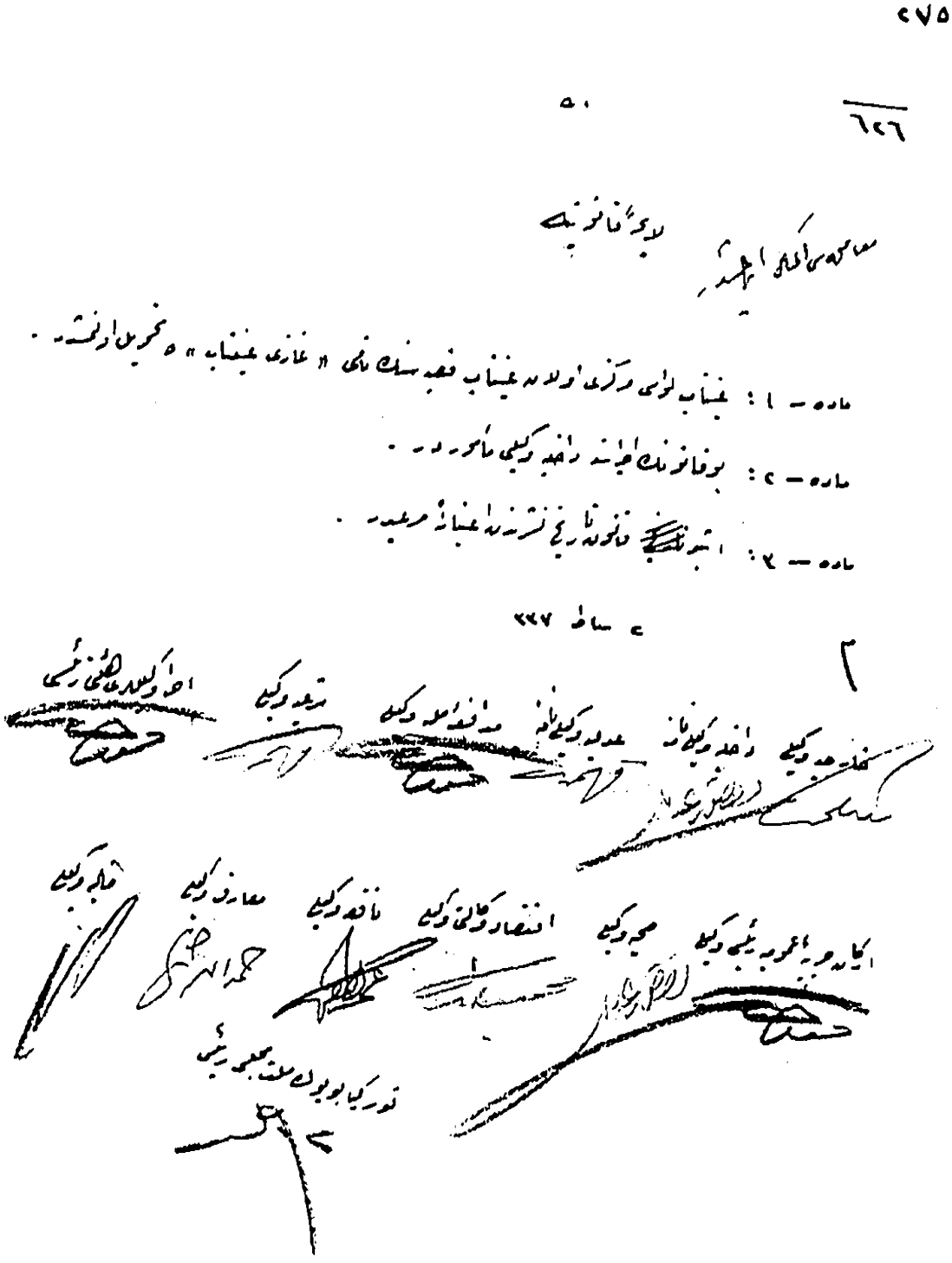
EK-9. (Devam). BOA, HR. SYS. 2544-17/24, 25, 26, 27

EK- 10. BOA, HR. SYS. 2544-15/35-36

EK-11. BCA, Yer No: 30 18 1 1.2.33.12 Dosya No: 73-26

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : KURT, İsmail
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 20/01/1980 Gaziantep
Medeni hali : Evli
Telefon : 05073935359
Faks : 03123769172
e-posta : ikurt27@gmail.com

Eğitim Derecesi	**Okul/Program**	**Mezuniyet yılı**
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi /Tarih Bölümü	Devam Ediyor
Tezsiz Yüksek Lisans	Osmangazi Üniversite/Tarih Öğretmenliği	2009
Lisans	Ankara Üniversitesi/ Tarih Bölümü	2008
Lise	Araban Lisesi	2000

İş Deneyimi, Yıl	**Çalıştığı Yer**	**Görev**
2014- devam ediyor	Araban Anadolu İmam Hatip Lisesi	Öğretmen
2013- 2014	Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Öğretmen
2012-2013	Milli Savunma Bakanlığı	J.İkm.Tegm.
2010-2012	Altındağ İnönü Anadolu Lisesi	Öğretmen
2005-2010	İçişleri Bakanlığı	Memur

Yabancı Dili

İngilizce

Hobiler

Tarihi yerleri gezmek, satranç oynamak, kitap okumak, sinemaya gitmek.

GAZİ GELECEKTİR...

